

25-14

Доґса

ЈӖЗ КОСТ ОЛАН НОГ

С. С. С. Р-са јӖзјаслӖн шӖрса њига лезан ин
МӖсна 1925 во

72

ШОРСА.

(Кочушев И. Г.)

8-55

ЛӨЗ КОСТ ОЛАН НОГ

Обязательный экземпляр
Республиканской
БИБЛИОТЕКИ Коми АССР

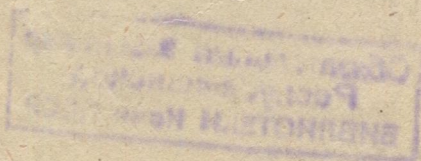
МОСКВА. 1925 во.

С. С. С. Р-са ЛӨЗАСЛӨН ШОРСА ЊИГА ЛЕЗАН ИН.

С. С. С. Р.

(Композит. № 1)

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типографии Централь-
ного Издательства Народов
С. С. С. Р. Москва, Николь-
ская, 10.
в количестве 4000 экзempl.
Главлит № 28314.

Р-82

КЫМЫНКӨ КЫВ ВОҢВЫЛАС...

Өтк сасө локтөма старшина-динө да балабөжсө гыжјалг - тырјг вөлөм нөжјөнк зев лабутнөја шуө:

— Старшина, менө те-динө ыжыд делө суис.

— Мыј сизі? Вистав вай.

— Ог төд кызі заводитныс.

— Ен кут, вистав өдјөжык.

— Мејам мөскөј тенсид мөстө лукалөма да кув-төз лоөма. Ог төд, мыј те шуан.

— Мыј-нө ме сетчө шуа? дөнсө лоө мынтыны.

Гөгөрвоин?

сасө пондс балабөжсө гыжјавны терыбжыка.

— Кыз-нө сизі, господин старшина, кыс-нө мем дөныс, абу-өд ме мыжа сес.

— Сөм (деңга)-кө абу, мөстө еетан.

— Аттө!

сасөлөн мышкыс лудзис. Старшинакөд кыз верман венчыны (споритны).

— Господин старшина! Тејад вөд мөскыд менсым лукалөма да вјөма.

Старшина лөзөдс локысла.

— Мыјла-нө пырыетөм-пыр ен сизі вистав?

— Ачым төда. Мөстө еетан сизкө?

— Мыј теd колө? Ме мөссө лукасныс велөдс алі мыј? Мун еин-воңые!

Кодлы, ужалыгөй, те нораган? Җемскөйлы алі станөвөйлы, алі ураһыклы? Пондыв!... Ескөн нырвомад лөсыда затодасны, да нөшта (җешцө) пукөодасны-на, оз-кө Сібырө мөдөдны немьд-кежө катарга-вылө.

Гашкө сүд мездас? Гашкө сүд сүвтас те-дор? Оз. Сүд-җасасы налөн-жө да і најө закон-серте сүдтөны.

Мужікјасыд аенысө јөјөн, пемыдөн шуоны. Најө сүеөе, сөмын векһыда, матые, куш ас гөгөреыс адзөны. Сег җерт җивитны оз поҗ. Сещөмһин вөлі олан ног. Он вөлі вермы сүемөдчыныс.

Лун да вој тилсан-пессан, век щы-һегө пөт, чедад пастөмөе, олөм воғө оз мун.

Кытчө уҗыс мунө? Вөр леҗам озырјаслы, ур ву-залам купечјаслы... Јуалам-кө ассыным, мыјла најө һөббөны вөрсө, ур кусө, шуам: барыш-понда. Сөмын огө төдө, уна-ө налы барышыс воө.

Мі тилсам-пессам-а гашкө мјанлы аслыным до-ныслөн витөд јукөныс-кыһзі оз і кол.

Міјан-вылын ыҗыдалөны, мјанөс скөтөс-моз вөзөны ураһыкјас, пріставјас, станөвөјјас, җемскөјјас, ісправһыкјас, војинскөјјас—код најөс коріс, мыј наыс мјанлы...

Мукөд-дырјі јөзыд скөрмас, паныд сүвтас озыр-јаслы... пырыетөм-пыр вајасны салдатјасөе, пушка-јас. Сізі вөлөма Кулөмдінын 1842-д воыи. Правлен-һөын сөм лотөмаөе, абу кутөмаөе сүзчыны да крес-тана-вылө кык-мында вот пуктөмаөе. җерт абу пондө-маөе мынтыны.

Җајтөны вөлөм вылысан-пө локтасны мездыны. Мездөм-пыд-д-і локтасны салдатјас да војдөр емекајт-часны зев јона быдсама-ногөн јөз-вылас, сесеа мөдө-

дасны 6 мортөс Сібырө катарга-вылө. Куцөм мыжые?
Ұик прөстае.

Міртуј-куза вөлі југыд кіжајас сөмын голлалөны.
Ужалые морт олө вөрын, немые олас да сөкыд уј-
кыңзі һинөм оз төдлы, јур вемын арса војын-моз-жө
сап пемыд.

Код-сурө комі ужалые војтыр-шые ветывлісны
заводјасө, Уралө, вуреныны Сібырө да јона унасө ад-
зывныс ез-жө вермывны.

Шуам, заводад ужалігөн чомјасад велалан өтув
овны, но уна кывлыны сөд вөр-шөрад он вермы.

Ветлан салдатө да 3—4 во бөбјөдласны. Кызі
ноңјасөс велөдам да дом-јылын кутам, сиз-жө вөлі
міјанөс дужитөны. 3—4 во мед-бур кадые быд морт-
лөн зік вошө.

Олөм һекөд оз кокнөд, ыжыдалыејас-озырјас тө-
ждысөны сөмын асланыс зеп-пөнда.

Рочјас воңзавоө вөлі өтөк Англіа озыр мортөс
сералөны. Овыс сылөн: Лојд Жорж. Кор-пө сижө кыв-
лөма, кызі Росіјаын Волга-бердын һаң абу воөма да
ужалыејас, крестана шыг кулөны, бөрдзөма-пө да
шуөма: Жал вывті лоі, сөлөмөј вөрзис да весег отсав-
ныс от вермы.

Сецөма мортыдлы жал лөма: весег отсавныс
абу вермөма. Ферт Англіјаса озырөс сералөны. Ферт
һекуцөм озыр оз бөрдзы, көт сесеа мында кулө.

Комі ужалые јөзыд өз і вермы вөлі војдөр мөв-
пыштны (думыштны), мыј мөд ног вермас лоны. Оз
вөлі төд, мыј озырјастөг, урад-һикјастөг, исправ-
һик-јастөг да мукөд фивөтөг һөзө овны. Сецөма пемыд
војтыртө ылөдлөмаөс, шыкөдлөмаөс: өз і вөлі ачыс
зев мөвһав ас-јывыс. Сиз-пө немые вөлөма, сиз-пө
і лөб.

Ғерт мукөдыс, ветлөм-мунөм мортјасыс вөліны
еуежыкөс. Коди немес гортөсез ез петав, нөнта еңа
төдө—сеңдөм јөзөс унжык.

Роч озырјас јөршөтөмаөс комі јөзөс рытив-војө
да чорыда вөлі топөдөмаөс ас габырас, локыс вөлі
пычкөны вөр. Кыңи шубма Ыла Вае;

«Јөртөма-с пармаө лок јөзөд.
Көңид сен, вөрпуыс—щем.
Луныс-лун содөма-с шөгјасыд...
Өтнадөн колөма-с воқјасыд
Сөд вөрын колөныны нем»...

Абу қик өтнассө. Став ужалысөс му-вылас көт
насыд инын да олө пармаын-моз. Ғерт, насыд инад
еуежыкөс комі ужалысөс јөз-дорөсид, сөмын овныс налы
зев-жө сөкыд. Гөгөр лөчкөны, топөдөны озырјас, морт-
тујө оз пуктыны.

Карса ужалые војтыр олө чукөрөн, өтүвжык. Воые-воө пыр өтарө содө, јонжыка гөгөрвоө ассые олөмсө, гөгөрвоө мыјла тащөм сөкыд ужалыејаслы да кокныд озырјаслы.

Велөдчөм јөз-шые вескыджыкјасыс, буржыкјасыс аджөны олан ногоө пырыс. Озырјас, капиталистјас пук-сөмаөс ужалыејас ыли (гола)-ввлө да вјрсө јуөны. Озырјас велөдчөны гырыс школајасын јонжыка ужалыејасөс топөдны.

Војна да револүтсја локыс таркнтіс, сачмөдіс унаөс. 1914-д воын самөј гөжөм шөрнас бөстисны озырјас веретө ужалые јөзөс да мөдөдісны кытчөкө ылө коасны.

Мыј-вөсна коасны? Көдкөд коасны? Немеч мужік да комі мужік некущөм лок мөда-мөдыслы ез вөчны. Налы нінөм јукны. Гөтырјаслөн, бат-мамлөн, челафлөн еінва шорөн кісөө, а озырјаслы мыј, асныс оз коасны.

Комі ужалые војтыр щөщ кағаліс: тағі-пө воғө овны оз поз. Воғө-кежө мөвныштан (думныштан) да јуреыд сүвтас. Сіктын морт-мөдөс вјасны-да гығылам, а тағі уна-уна сүрсөс вјаласны (начкасны) да чөв олам.

Карјасын озырјас сөјөны, сөвтөны, аждөны, јуөны, мыреөны бабајасөң, зев гырыс барыш кулөны (зев допөн быдтор кутісны вузавны). Комі муын «ас» озырыс еща вөлі, кызыс вөлі рочын олө, сөмын вөлі прікатщікјасысө ыстылөны мјанө. Најө вөлі ылын олөны да озжык еіннымөс јорны. Гырыс карјасын лөсыда вөлі тыдалө, кығі ужалые јөзлыс ембүрсө лөтөны.

А салдатјас лыјлөны мөда-мөдсө, орјөдлөны кок-јас, кіјас, перјалөны еінјас... Немеч да комі салдат

möda-möd-jывгыс вождөр ез і кывлыны. Налы ык һи-
нөм жүкны да сещөм локыс жешцө (һөһита).

Kodi немыс тилеө-песеө һинөм оз адзыв, муз да
шог-кынзї, кувтөзгыс...

Kodi һинөм оз вөч, немыс красујтчө, рајын-моз
олө, һекущөм мөдар жүгыд-јылыс оз думышт (төдө
кодлы мөдар жүгыдын бур олөм вөзјыны).

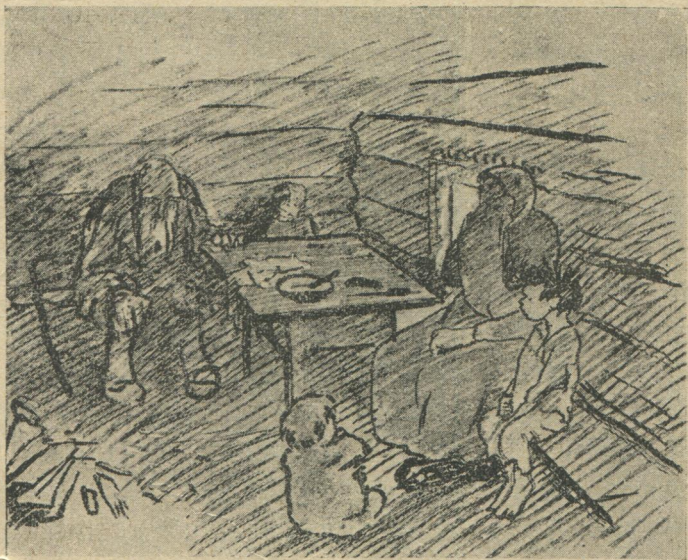
Озырјас-ордын став влаетыс; һажө ыжыдалөны.
Һажө мөдөдөны мїјанөс, пїјаннмөс, вересјаснмөс
(мужїкјаснмөс), вокјаснмөс војна-вылө. Он-кө муһ—
Сїбыр ем сещөмјасыслы.

Велөдчөм јөз, буржыкјасыс, ужалысјас-доржык
олысјасыс вөлі төдөны, мыјла тащөм олөмыс. Һажө
адзөны вөлі олөмсө пырыс, адзөны кытчө олөмыс
кыскө.

Мїјанлы пошјас шуөны, сарөс-пө јен пуктөма.
Мыј немыд јөзыдлы, вөлі верїтам (ескам). Огөј-на

вөлі төдө секи: поңжастө озырјас медалөмаёе мја-
нёс ылодлыны. Большевикјас (комуністјас) шыбитісны
Ленинкарса (важ Пітірса) робочејјаскөд да вөлігө
кағалім: сартө вөлом озырјас асеыныс олан ногсө віңны
пуктөмаёе. Кағалім, мыј сарыд мед-омөл мортыс вө-
лөма, кырсалө-да јүө-да вөлом сөмын. Өтөи вонас вө-
лөм 12 мільон шайт лотө, а став Комі муас 1914-д
воын вөлі віңма сөмын 1.338.800 шайт, өкмысөд
јүкөнсө.

Сің-жө өгө-вөлі төдө, мыј озырјастөг позө овны,
өгө вөлі төдө, мыј војна позө қікөз бырөдны. Кор
став мувылас револутсіја лөө, сесса нөтчид некущөм
војна оз лолы.

Уна тор, мыј өнөи комуністјас вісталөны өгө-на
верітө (ескө). Қымынкө во-мыгөи вөлігөи кағалам, мыј
комуністјас абу пөрјаселөмаёе, еусөе вөлөмаёе, ыло
возө адқөмаёе.

Большевикјас (комунистјас) чужліны Роеіаын во комын-сајын-кымын, мукöдлаын јона воҗжык. Важөн вöлі озырјасыд најöс шуöны політиканјасөн да повзöдлöны јöзсö. Ачыс полö да повзöдлö ужалыејасöс. А большевикјасыс ужалыејас-дор пыр тöждыеісны, јурнысö пунктисны, катарга-вылö мунисны.

1917-д воын кујим во војутöм-мысҥыд ми ставным локыс скöрмим важ олөм-вылад. Скöрмисны зикöз салдатјас, скöрмисны робочейјас гырыс карјасын (Роч муын зев уна сецöм карыс, мукöдлаас сымындажö јöзыс, мында став Комі муас), лöгаісны визму ужалыејас, крестана (Роч му - вылын визмуыс озырјасулын-жö кызыс вöлі, крестана көртмалөмөн да шöриөн ужавлісны). Большевикјас петисны ныралыс-пысҥыс да індисны туж.

Скöрмөм-вывесыд ми, комі ужалые војтыр, щöц пазјим важ олөмтö. Револютсјаöз-нын зев зескыд вöлі. Тöвар бырі, һаң ез ло. Револютсја-бöрын нöшта (јенищö) топöдіс. Унаыс код-сурö мијан-пыыс јур гыжыштліс: артмим алі егöј. Мыјкö бур лөб-оз?

Војнаөн револютсјаöз зик-нын вöлі олөм кісөма. Большевикјас вöлі думажтöны, зев-пö омөл олөмыс лоі да власттö-кө-пö боетам оз-öпондыны мијан-вылö став локсö лезны? Вермам-огö-пö властсö кутны? А буржујјас вöлі вошöмаөс, бавјалöны. Јöз важ олөм-вылö скöрмөма. Серт öні мед-кокнід револютсјатö вöчныд, важ олөмтö жүгöдлыны да боетчыны вылөс течны.

Озырјаслөн олан ног уна ео во-нын сулалöма, абу кокнід бырöдныд. Кага чужігөн јона лөб мучітчыны. Вылө олөм оз кокніда чуж. Сытöг оз поз.

Кор большевикјас (комунистјас) власт мырҥисны, озырјас мыј вермисны пондисны торкны олөмсö, сувтöдлісны пабрік-заводјас (сек пабрік заводјас на-ордын-

на вöліны) мед төвар оз ло, жугöдлісны көрттујјас... Озырјас зілісны олөмсö мыј-выныс торғны, мед ужалыяслы лоö қескыд да мед најö большевикјасöс чөвтасны.

Комунистјас ез үдітны озырјаслығ став өмсö (деңгасö) мырғдыны. Озырјас пемыддық ужалыяслыны чукөртісны салдатјасöс да медалисны војутны большевикјаскөд. Кыті озырјас (белöјјас)-үлө сурö, сес том јозöс мырдөн војутны краснöјјаскөд нуісны.

Росіјаын зев уна озырлун вөлөма мукөд муывса озырјаслөн. Англјјаса да Прантсіјаса да мукөд муывса озырјас щöц үкөдчісны Росіјаса ужалыяслылө. Англјјаса боетісны Кардор (Аркангельск), Кавказ. Кавказын карасін вөчöны, Кардор-пыр мi вөр вузалам. Немечјас боетісны Украјіна (сес һаһ-вајам вöлі һаһтөм іңјасö). Белöјјас боетісны Сібыр. Чорыда топöдлісны да һінөм ез артмы. Ставнысö пуз-паз вартім. Мi щыгөс, һінөм абу, а һалы вöлі став муывса озырјасыс отсалöны. Печöрасаһ (Гъвасаһ) Ежва-вылө кущөм салдатјас вiж пасаөс, зев шөныд паскөмаөс, жежыд һаһјасөн, вiнајасөн, волісны. Мiјанлығ став һаһаһнсö мырғдылісны, а вермiм мi белöјјасöс. Најö сещöма кулісны пыщјісны—весиғ мышкыс ез тыдавлы.

Сібырын вiставлісны сещөм тор:

Белöјјас вөлөм пыщјöны. Пода салдатјас музасны да водасны узны ежа-вылө сiкт (деревһа)-дiнө. Вöлајаслы еojөм мусадық вөлөма. Адзасны бура уна поре пiјан. Коди вөлөм сера, коди жежыд (белöј). Öтiк салдат кутас вөтлысны поре пiјан-бөрса сущыны. Јортјасыс (төварыщјасыс) велөдöны. бөрсаһыс зев збылыс горзöны:

— Белөҗсө (јежыдсө) суцкы!

— Герасө!

— Белөҗсө!

Белөҗ салдатҗасыд он-јывеыд кыласны: «белөҗсө суцкы» горзөмтө да налы он-јывеыд кажитчас, мыҗ краснөҗҗас суөдөмаөе да виалөны. Четчаласны да... уеу! Мукөдыс—бөрөаңыс. Вөлаҗас адҗасны-подаҗас пышҗөны, повҗасны, вөв-вылө пугеасны да даваҗ кыреыны. Сіҗи дыр куласны, ескөн матын һекуцөм краснөҗ абу.

Краснөҗҗас белөҗҗасөс бырөдіенны, помаліенны, озырҗаслы лоі еетчыны.

Војна помаеіе. Выл влает зіла пондіе овмөс лө-өөдны. Віҗөдлан бөрад да вөт-код-кажитчө, быҗтөкөн зев-һин важөн вөлі.

Боегам һаң. Сөвет влает ескөн і зіла старајтчіе вердны уҗалыеҗасөс да век-жө кыҗ тувҗа (пунта) нормаыд ічөт вөлі. Аҗтө Сөвет влаетлы, мјанөс комі јөзөс ез вунөд, щыг кулөмые віҗіс. Көт і еңа да сіҗі пөраҗасө ыҗыд отсөг вөлі. Сөрт ставсө вөлі рочые вајөма. Комі муые перҗыны секи вөлі өөкыд. Сык-тывса һаңа јөз кулыштіенны һаңтөмҗаслые секи. Сөвет влаетлы 1921-22 воын (өҗік арөаң мөд арөҗ) војна помаөөм-бөрын-һин Комі крөстөналые вөлі бое-төма сөмын 84.000 пуд, а јөзсө-вердны колө 1.000.000 пуд-саҗас.

Сөрт сек вөлі өөкыд. Норма-вылад дыр он ов. Мі вөлі дүмајтам: коркө-бара мөса пөттөҗ өөҗны һө-мөн лолө оз-һин-а. Оз-кө-һин-а. Оз вөлі верітчы, а 1923-д воын Комі муө вајіс Сөвет влаетыд 1.397.786 пуд һаң! даҗ доныс абу ыҗыд. Роч муын оз төдны кыт-чө һаңсө воштыны, зілөны мукөд муө вузавны. Сөрт лшнөҗыд тырмытөм-дөреыд бурҗык.

Сің-жө пабрік-завод вөлі оз ұжавны, Һинөмөн вөлі ломтыны, а 1923-24-д воын (отік арған мөд арөз) каменнөй уголь (із шом) перјома 50 мільон пуд ыш-нөй. Бөрдны Һинөм, вузалам мукөд муө. Сің-жө уна карасін.

Һеважөн-на көрттујас оз вөлі ветлыны, а өні се-щөма кыптісны, мыј оз тырмы новлөдлан торјыс. Во-јдөр вөлі Сыктывдін карсаң Мөскуаөз, гождьмын вој-наөз колө мунны 7 — 8 лун, өні Сөвет власт-дырјі сөмын 4 лун!

Бара лавкајас тырөны төварөн. Зев-на нөшта (јешцө) дона, но доныс һөкјөн-көн век чінө. Сөвет власт мыј вермө чінтө. Пабрік-заводыс војна-дырјі кісөма да кісөм заводнад оз ло донтөм.

Кафтыштламөј важ уған деңганымөс. Ставным вөвлім мільонерјас, мільардерјас да гут ситаліс. Өні бара лоіны езыс шајтјас. Бара гөлмім. Выл сөм (деңга) позө чөжны.

Бара лоі најөтка. Воыс воө олөм бурмө. дөрт Һинөм мөда-мөднымөс пөрјөдлыны. Уна тор-на оз тырмы, уналаті-на чотө, уна омөлтөр-на ем. Ем-на зев омөль суф-ајас, кодјасөс колө вежны, колө тујјас вөчны, школајас кыпөдны да паскөдны, дон ужалө-мыс лептыны... Олөм колө јона вылө лептыны, сы-вы-лө і револутсіјасө вөчім. Но мыј-сурө вөчөма-Һин. Тајө војасө олөм јона-Һин кыптіс.

Он вермі өтпырјө ставсө. Быдөнлы, шуам, окота бур керкаын овны да оз быдөн вермыны вөчны, код-сурөыс вөчө да дыр тырмө. Мі огөј сулыјаө пырө. төдам—оз поз, огө төрө. Сің-жө мі төлыс огөј пыртөј керкаө бі-пыд-ді јүрдөдны. Оз поз быд тор зев өдјө вөчны. Лоө һеуна терптыштны.

Ғиҗим воён жуғтөдлөм-бөрын куҗим воо тащөмөз, кыштыны колө кужны. Салдатҗас төдөны, мыҗ овмөссө чиреөма. Быдөн төдөны: еиҗим лунөй өтө морт вермас даc вөлөет сотны, вөчнытө 700 воён оз верми. Сижө колө быдөнлы төдны да лөсыда вежөртны.

Өнө озырҗас сижөн и дивуҗтчөны миҗан овмөс кыштөм-вылө. Куҗим во-на, а мед даc-кыҗ колөлө!

Сөрт оиҗыены миҗанлы аслыным ас-воҗын һинөм-ла. Пөрҗасны һинөм-жө. Уна-һин бур ем, но уна-на-жө и омөлыс ем, уна тор-на колө лөөдны, Уҗалыеҗасыд төвбыд лым-пөвсын собаласны, гөжөмбыд оз уҗлыны да зев јона оз-на маҗбыравны. Сөкыд олөмтө поҗ-јалөны самөкурөн. Көдҗан даҗ быҗтөкөн лөсыдҗык. Сөрт бур олөм-номыс он ју, но мүкөдыс велалөма да сижөн јүө.

Јона-на ковмас выҗ олөм течны. Но олөм течны колө төдны. Колө уна тор төдны. Өнөја уҗалые мортлы оз поҗ еинтөм куҗу-моз овны. Нырнад тувкөдан а һинөм оз тыдав. Војдөр озырҗас вөли радлөны јөз јөјлун-вылас, налы сижө и бур, јонҗыка вермасны ылөдлыны, чиркны, өбөјөдлыны.

Сөвет власт, комунистҗас век өтарө щөктөны сусөмдчыны. Кымын сусө уҗалые војтыр, сымын өнө бур. Сусө морт куҗас олөмөсө дөөдны бурҗыка, оз сет асө өбөөитны, ылөдыны.

Колө төдны: мыҗла важ олөмыс, озырҗаслөн олан ногыс вөли сецөм өмөҗ, мыҗла озырҗас-дырҗыс оз поҗ уҗалыеҗаслыс олөмөсө бурмөдны, мыҗла оз поҗ војуҗттөг овны, кушцөм вөзө лөө олөмыс, кыҗи выҗ олөмөсө лөөдны, кыс большевиҗҗас (комунистҗас) лоины (ез вөд јенежыс, небесаыс усны), кыс да кыҗи сөвет власт лои, кушцөм өнө законҗас емөсө...

Шуам ми век: некор лыддыныс. Ме абу Кита-
жье, төдә, мыј некор шотчылөм прамөја оз долы.
Коми ужалыс војтырлы доө нессыны лун и вој. Но
кор-сүрө век-жө-на шотчынштам, сөмын кујтөг.
Вот секи и колө лыддыны.

Лыддысөмыс нөтчид он кут кәјитчыны. Мијан
пемыдлун-вөснаыс зев уна лунвојыс вошө. Лыдды-
сөмөн он ворссы. Ми, коми ужалысјас-пыс велөдчөм
јөз, кутам комилы гөгөрвоана нигајас поснөдикөс гижны.
Тәјө нигаһаныс доө заводитны.

Менсым өтөи коми мужик вөли јуасө виҙму законјас-
жылыс. Мејам скөра шусөс (сөцөмөс-өд сө ми велөд-
чөм јөзыд): бөст, меса, да лыдды, мыј он гөгөрво—ме
отсала. Мортид мөсөс војдөр карын вөлөма, абу-жө
уна зев адқөма. Пыр ветлөдлөм-пыдди, өтөк вөскре-
сеннаө бөстөма да зөбылыс лыддөма (ичөт вөд зев
закон чукөрыс, кодөксыс). Ме неуна отсалыштит. Онө
ачыс быдөнлы вөстәвлө, некытчө оз јөрмы. Кресһа-
һынлы оз нөһ виҙму-жылыс законјас төдтөг.

Мужикјасыд абу јөјөс, оз мөдар југыдө мунны
лөсөдчыны, налы тәјө југыдәс колө овны. Комунөст-
јас оз-жө ылөдлыны, оз шуны, тан-пө ен һинөм-жылыс
төждыс, мөдар југыдын-пө лөсыд доө. Комунөстјас
вөсөкыда вөстәлөны: онө-кө-пө аеныд ас-јывсыныд
ужалыс јөз өтүв төждысөј, некод-пө оз кут төждыны.
Озырјас сөмын ас һөп-јывсыныс, јөзөс чиркөм-жылыс,
өбөјөдлөм-жылыс, барыш-жылыс думәјтөны.

Кыҙи ылан кывјын шусө:

«Оз кокнөд сөт, көт кутам корны
Һөи озыр морт, һөи сар, һөи јен.
Бур олөм лөсөдны, шуд дорны
Ми вермам сөмын ас кижөн».

Сөвет власттө асным бөрјам, сөвет власт-дырјі гор-
нитам сецөм кывјөн, кушөмөн кужам. Комі јөзлы по-
чө коміөн. Міјанлы тешкоф. Велалан-да лөеыд, быд-
тор гөгөрвоан. А кыв сы-вылө і лөеөдөма.

Гөкыд-кө аслыныс гырыејаслы лыд-дыныс, позө
челадөс щөктыны.

Өні став евет-вылас төдөны Леңінөс, но мыј сіјө
велөдіс оз-на быдөн төдны. Леңін став ужалыеја-
сыслы індіс туј, аслае төварышјаскөд (јортјаскөд)
веккөдіс Роејаса револүтсіјаөн, паніс выль олан
ног.

Сыыс воҗжык Марке індыліс, кызі ужалыејас
вежасын важ олан ног да вөчасны выльөс. Марке віе-
тавліс кытчө олөмыс кыскө. Марке шуліс, кызі ту-
лысын ва јі жугөдлө, сің-жө ужалые војтыр жугөдлае-
ны важ олан ног, кор содасны, кор еуемасны.

Карл Марке чужі 1818-д воын, кулі 1883-өдын
Марке ужаліс пыр аслае јорткөд Енгельскөд өтув.
Леңін чужі 1870-д воын, кулі 1924-өдын.

Марке-Енгельс да Леңін мед-гырые, мед-еуе,
велөдыејасыс став муыввса ужалыејаслөн. На-јылыс
колө быдөнлы неуна төдыштны. Оз ков ас јөјлуннад,
ас пемыдлуннад век ошјыены да быдторјые туп-
кыены.

Карл Марке шульвліс: ужалыејаслөн-нө јөјлун-
кыңзі ем нөшта (јешщө) еуелун. Озырјас вөлі еуе-
лунсө бырөдөны, јөјлунсө паскөдөны.

Мі асным кутам еуелуннымөс паскөдны, јөјлун-
нымөс бырөдны. Велөдчөмөн, еуемөдчөмөн мі лөө-
дам сецөм олөм, кушөм-јылыс војдөр ез і лыетлыны
думыштны.

Плеканов (II томын) висталө сещөм тор: Был Гвинеяын (сөд кучика жöz) ем сещөм сорнi:

«Жен өтчид корас ас-динас кык пiбе мед-воzza жöz гозжаыслые. Öтiкыс вөлөм сөд, мөдыс жежыд. Пук-тас на-воzө уна зарнi да нiга да щөктас жен сөдыс-лы, ыжыджык вокыслы бөрjыны кодыс колө. Сijö боетас зарнi чукөр, iчөтжык вокыслы колас нiга. Төдтөм вын өтi здукөн нiганас i быдөн нуас секи сijöс ыли көзид муө. Но, аслас нiга-сертi лөб сijö еус, велөдчөм, учөнөj, да ыжыд да jон. Ыжыджык вокыс колө гортас, олис дыр кытчөз, ез адzи кущөм jона еуелуныд вылын озырлуные».

Сijö di-вывса сөд жөсө вермисны еусе жежыд жöz да најö сы-jылыс i шүоны: кущөм-пө jона еуелуныд озырлуныд вылын.

Велөдчөj комi ужалыс воjтыр! Уна тор-на колө вöчны. Суемөдчөj, велөдчөj, төдмалөj, мыj возынжык муныс жöz төдöны-нын.

Обязательный экземпляр
Всероссийской
ВССР

доңын (вөлөт Ежва-вылын, 31 верст сыктывдин
карсаң) ме өтi черi кыҗые даа-öлые јуалi:

— даа-ö, чериыд шеди-ез?

— Абу-öd сiјö вужја!

Быдтор шедö сүе, велөдчөм, топыда котыртчөм,
өтүвтчөм ужалые војтырлы.

I.

Важ олан ног.

Унаыс адзылан пöрыејасöс — пуккасны лабич-
вылö да зев збылыс кыкнан бокас кijasнысö швач-
кöдöмөн сорнитны пондасны важ олөм-јылыс.

— Олөм, олөм кутис лоны. Јöз дышмис, ужалöны
омöла, ви́зму зикöз пондисны еновтны, јенмöс вунöди-
сны, челад бат-мамлыс оз кывзыны... Нань вобье-воö
ещажык пондис воны...

Пöрыејаслы вöчны нинөм, лун i вој вермасны
сöрны. Гашкö том-дырјис олөмыс налы кокныдзык
вöли кажитчö-да? Сijö вермас лоны, јон веретö мор-
тыдлы дерт муыд гажазык, ужавны шедöзык, уж-
јас мунöнызык. да мөдкө олөмыс збылыс вежө. Öни
быдөн-нин адзöны. Öти жеңыдик немнад он удит уна-
сö казавны, но сijö важ јöзыслыс-кө јуасан уна тор
насаң төдмалан. Велөдчөм јöз төдмалöны, кызи олөм
вежөмыс мувылас мунöма. Олөм вежө, öни быдөн
төдöны, сöмын оз төдны кодарлаң, омöллаң алi бур-
лаң.

Пöрыејаслыс кывливлан, војдөр-пö вöлины зил-
жыкөс јöзыд, немыс-пö ви́зму вöчлөмаөс, кокасан iнас
- пö i учлөмаөс, сен-пö i кувлөмаөс. Сек сещөм-на омөл
вөлöма олөмыс, мыј куш аслыс сојмөн нань ковлылө-
ма лок вöv-моз ужалөмөн перјыны. Кыс-нин ескөн

паккөмсө лөсөдөм-живеыс төждыгыныс-да, жанчим-кө оз тыдав-и. Керкајас өнија сөд горја пывсан мода-а вөвлөмаөе. Ужалан, ужалан, пессан-да ужалан инад-и кулан, весиг кынөмыд пөт оз лолы немнад. Сещөм «бур» олөмтө мед пөрыејас жалитасны, ми, том јөз —огөј. Мијанлы ужавны абу дыш, но кор пөльза ем. Ми аенымөс јөзөн лыд-дам, а огө вөлөн. Вөлыс бур-жыга олө.

Јемдин карулын Комі муын ем вөлөст Зөвсөрт. Сен 1608-д воын вөлөма 40 керка. 40-пиеыс 10 вөлөм тыртөм (пустөј)—кодi пышјөма, кодi кулөма. Мукөд 30 крестанин-пиеыс 2-н вөлөм корөмөн олөны, өтiк мутөм вөлөма. Көзөм муыс вөлөма 27 крестанин-вылө 29½ десагин, виңыс 20 дее.

27 гөліңiк крестанин сыли-вылас вөлөм нөшта олөны поп семја, да дак, да пөнөмар, да нөшта кушөмкө вичкоын кынөм пот перјые. Дерт тајө нөл котырсө вөлі матi гөгөрсө олыејас щөц вердыштөны, но Зөвсөртсалы овны ез вөв зев кокныд. 40 керка-пиеыд 10 пустөј керкаыд өни абу некушөм вөлөстын. Јөз сиз-нин муртса олө, а налогјас вөлі сарлөн слу-жакјасыс зев тырыөс пукталөны. Вөлөм боетөны сө-мөн, содтөд ур куөн, руч куөн да мукөд дөна торјөн.

Тази вөлөм секи быд еиктын. Озырјас леңчөмаөе вөлі сыли-вылас да пычкөны ужалыејаслые вiрсө. Комі ужалыејас вөлөм тiлеасны-пессасны да став вөчөм ембурыс веекалө озырјаслы—налы, кодјас өтувтчөмөн јөз енина-вылас леңчөмаөе. Сещөм инад овныс он вер-мы некыз, либө кулан јона ужалөмысла, либө лөө пышјыны мукөдлаө. А мукөдлаас пышјан-да сiјө-жө адған, мыј гортад вөлі.

Міјан пöрыејас ошкöны вaж олöм. Шyöны, һаң-јас-пö војдöр абу һöблöмаёе, а һöблöмаёе-кö-пö ещa зев. Вiңдлам бара вaж олöмнымöс. 1870-d воын (55 во-сајын) öнија Кулöмдiн карувса да Вiңин карувса олыејаслөн, крестаналөн вöлöма 1.046.816 пуд һаң ужјöз! А олыеысе секи тајö кык карулас вöлöма сöмын 60.000 морт.

дерт бура-кö вöли олöны, сымында ужјöз ез ло. Кöт i јона ужавлöмаёе, олöны вöлöм омöла, јöзыслөн уқыс (трудыс) вöлöм мунö озырјаслы. Озырјас век öтарö јöзсö пöрјöдлöмөн озырмöны. Кызи најö вермöны јöзсö чiркныс, пöрјавлыныс—лоö возын.

Öни-пö һаң ужалöм шyöны чiнö, воыс-воö-пö унжык һöбам. Олöм-пö омöлтчö. да вöд һаңсö ми кыккö вајам? Кыс һаңсö вајам, сен һаңыс век воыс воö содö, лiшнöј воö, најö вузалöны. Налөн сiзкö олöмыс бурмö. Но сен öни вöрыс һöтiк абу да прамöј бур пујасыс оз i быдмыны. Најö мијан-моз-жö норасöны, олöм-пö омöлтчö, весиг-пö вөр ез ло, һинöмыс-пö пуа кöлуј вöчны.

А мијан мыјта вöрыс! Асныд тöдaд, вöртöг оз поз овны. Мукöдлаын бырöма, да бур вöрыс абу i вöвлöма. Англiја 1918-d воын војскаөн Кардор мијанлыс бостiс, кöејiс мiстöм лапасö вөр-вылö пуктыны. Кöми муын вөр лезöм содö. Вөр-помыс һаң бостам, һöбам быдсама тöвар. Һаң вöдiтыс һаң-вылö бостö быдтор: сiтеч, вөр, кöрта кöлуј... Карасiн вöчысјас вузалöны карасiн, һöбöны һаң, сiтеч, вөр, кöрта кöлуј...

Кöни карасiнсö вöчöны, сен прамöја һаң оз во, вөр оз быдмы, кöрта кöлуј һинöмыс вöчны.

Көн һаң бура артмö, карасiн некыс вöчны, вөр оз быдмы...

Сің-жө мiјан уна вөр, позө јона кабала вөчны, позө карасiн вөчны, сов перјыны, көрта көлуј вөчны—нань омөла артмө, сөкыда шедө.

Кор ужалыг јөз вөли ас кi-помыг быдтор вөчөны, муртса вөли вермөны овны, щыг-һегө-пөт.

Ҕерт олөм воыг-воө бурмө. Озырјас-дырјi олөм вөли һөжјө бурмө, унаыг крукаслө, торкыслө, кызи шуам тајө вөјнаөн торкылис. Öни олөм кутас возө өдјөжык мунны.

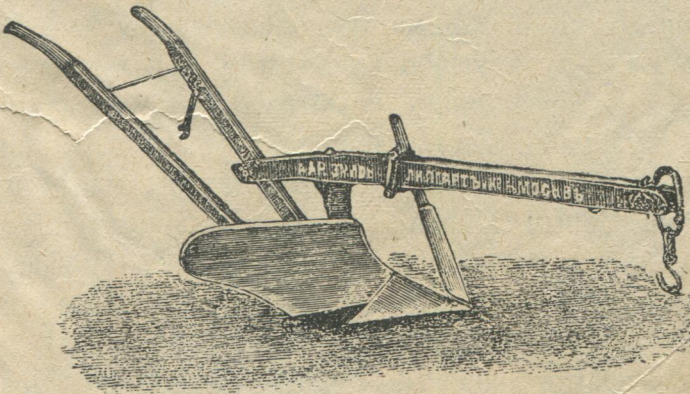
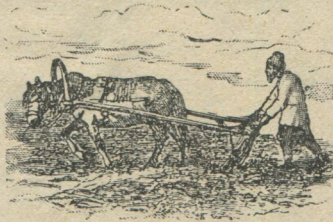
Оз поз шуны, мыј кымын возө, сымын олөм омөлтчө. Сijө пөрыгјаслы сiң қажитчө. Аеныс-жө на-јө унаыг ыжыд нужда војас каз-тивлылөны. Сещөм нужда војас унаыг овлывлis војдөр. 1863-д воын став Комi муыс пикө волөма, Мөскуаын отсавны комегја лө-сөдлөмаөе да сөмын отсөгыс кык во-мыгi вөлиг воөма.

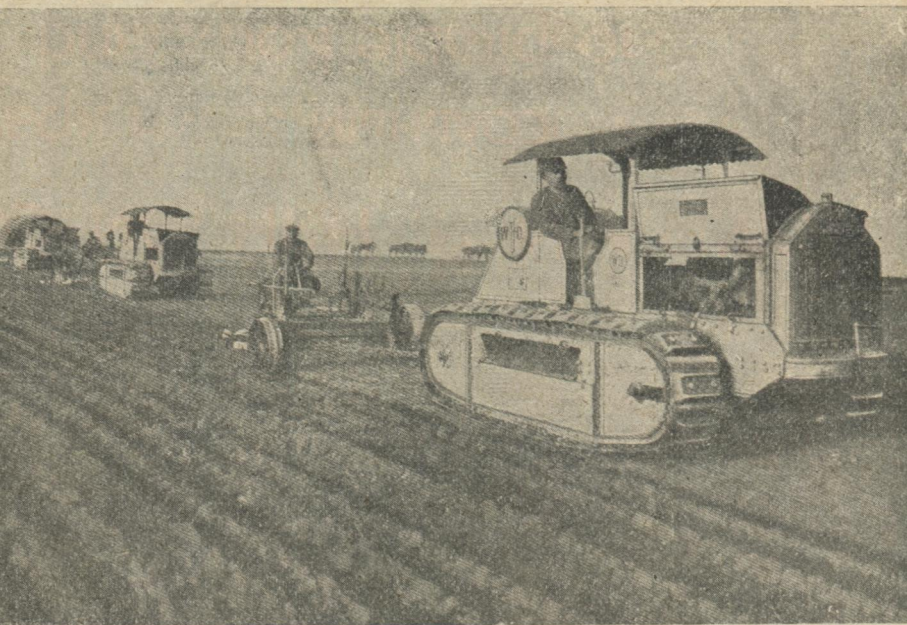
Öни тулысын Комi му-куза ужалыг војтыр 3.000 плугјөн шывкјалөны, шлвкјөдлөны һебыд гөрөм му-јас көза-улө. А кор-нө-на плугјасыс тыдовтчисны? Һеважөн-на (да i öни-на кызыс) гөрам вөли роч гөр-јөн (Ярославская косуля), сыыг војдөр вөли ас вөчөм пу гөр, көрт амыса, һөшта важөн вөвлөма чиг пу гөр, а јона важөн-һин парјавлөмаөе вужјаөн. Кодыс бур-жык, плуг алы вужја?

Сiң-жө пиһа.

Сiң-жө паскөм. Мiјан төдиг-на вөли став паскөм гортын вөчам. Төвбыд һывбаба һоксасы, мырсасы да кымынкө берд лок дөра кыасы. Бөрдөмөн-сорөн еемја-костад јукөны, кодлы дөрөм вөчны.

Öни зев бур, зев мiча, һебыд сiгеч војнаөз вөли 20—30 ур (20—30 көпейка, öни став комi му-вылас көпейкасө Гзваса-моз урөн шуөны) сулалө аршин.

Ставсө кутісны вајны пабрікын вөчөм төвар. 1923-д воын сітеч да маґерјө вајома вөлі Коми муө 603.307-шајт дон. Регыд паскөм вөчөм гортын зікөз бырө, мед сөмын нажөтка долө.

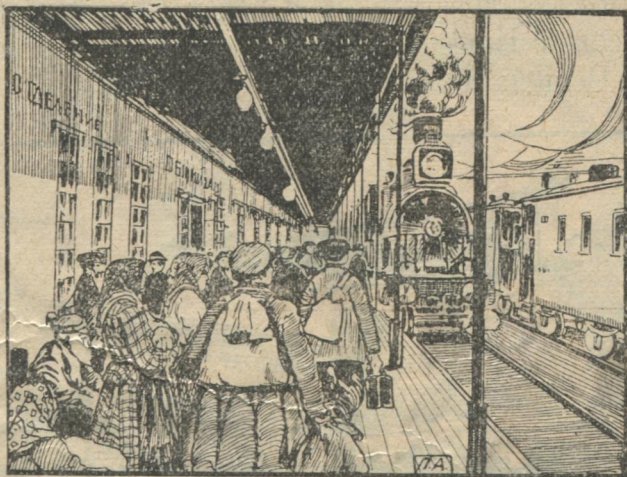
Өні і туыд кутыс жеңґаммыны. Быдтор кутісны нуны парокодөн, појездөн; а војдөр вөлі пыжөн да вөлөн. Коми јөз Кама ју пөлөн олыејаслыс. Канава-ныр Ежва-куза кылөдлөмаө һаң Кардорөз баркајасөн, сес бөстлөмаө нажөтка. Сіз-жө Јатка рөгөрсә һаң нулөмаө. Сыктыв да Луз-куза. Кајгородокын да Ношулын вөвлөмаө гырыс прістаңјас, ыжыд прістаң вөлөма Вочын (Ежва јылын). Һаң-кыңзі сіз-жө вөлөн-сорөн, пыжөн-сорөн нулөмаө мукөд пөлөс төвар.

1874-д воөз (Јарославсаң Вөлөгдаөз көрттуј востытөз) вөлөм Ношулын быд во 180 карбас һаң кылөдны вөчөны. Грузсө во 50—60-сајын Но-

шул-пырыд вөлөм 1.305.000 пуджөн быд во нуоны (һаһ 1.107.056 пуд, шабди кјдыс 158.432 пуд, спирт 36.494 шайт дон, шабди да тор 17.096 пуд, ставыс— 1.305.238 пуд).

Мыјөн кјрттујас, парокодјас кутисны содны, паскавны, пыжөн да вөлөн һаһ нуөм пырыетөм-пыр чинис, кјн-сурө зикјз быри. 1874-д воын Јарославеаһ Вөлөгдаө кјрттуј востөм-бөрын, Ношул-пыр груз нуөм зев өдјө үеі. 180 карбас-пыд-д-ид ковмыны кутөма сөмын 40, уна јөз ујтөм колі.

Корттујјас содөны дугдытөг, вежөны јона муыслыс чужөмсө. Со во-сајын кјрттујыс мувылас абу-на вөлөма.

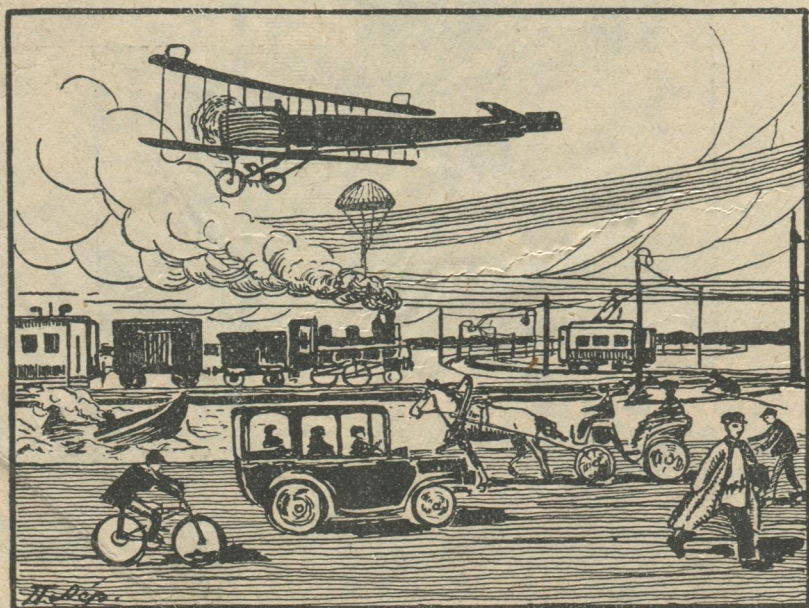
1850-д	воын	лоөма	38.600	кілометр	куза.
1880-д	"	"	372.000	"	"
1890-д	"	"	617.285	"	"
1911-д	"	"	1.057.809	"	"
1917-д	"	"	1.137.369	"	"

Өдјө содыштөма!

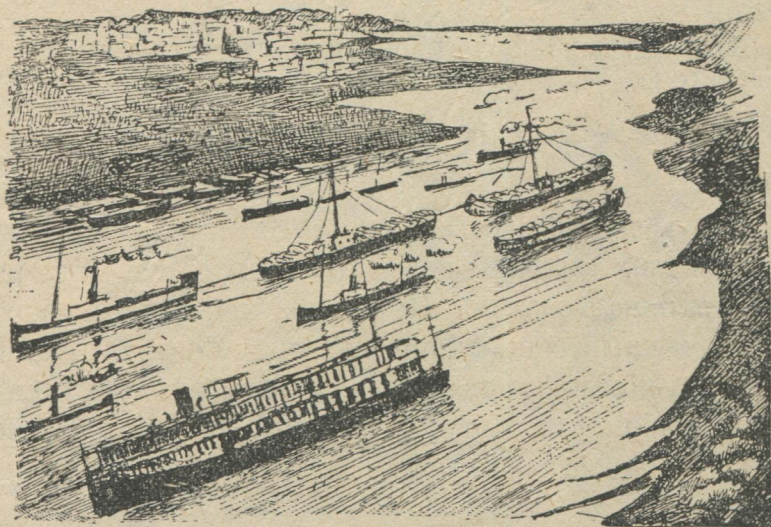
Мед-воzza көрттујсө вöли вöчöма Англијаын 1825-d воын. Англија-бөрса кутисны вöтчыны Франт-сия да Германџа: 1837-d воын вöли Леңинкареан Павловскöжөз востöма Росејаын туј, сесса 1853-d Леңинкара Мөскуаа кост востöма. Росејаын көрттуј сизі паскалöма:

1838-d	воын	вöлöма	25	верст.
1861-d	„	„	2.053	„
1881-d	„	„	21.358	„
1901-d	„	„	52.642	„
1916-d	„	„	73.112	„

Көрттуј паскалі Леңинкар гөгөреан да Мөскуа гөгөреан 73.112 верстыд öтик верст Көмі муöзүд абу воöма, ескөн Көмі муыд вел паскыд-да (Англияыгыжыд). Сещöма тöждыелöмабө озыржасыд!

Сің-жө воые-воё пыр содöма парокод. Нуны позö öнi быдтор донтöг да ödjö вöлөн да пыжөн-дорые. Сыктывадiн карсаң Котласöз парокодөн мунаң суткiөн жынjөн (400 верст) да бостасны сöмын 3 шaйт. Вö-лөн-кө 50 верст оз нуны.

Олом дерт бурмө. Вöйдөр-кө көрттүј вöчтöз ескөн Сiбыр-куза уна тöлыг ковмис мунны, öнi сöмын—дас лун појездөн. Сiбырыслөн кузаыс важ мында-жө, сöмын öзлөн выныс сөдi, ödjöжык кутисны ветлыны. Бостам түј-кыңзi мүкөд тор, шуам клопок вöдiтөм. (Клопoк-кыс сiтеч вöчöны).

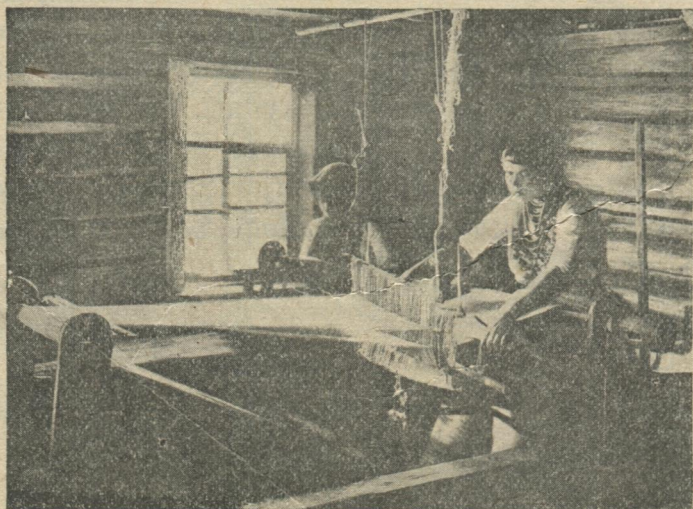
1800-d	воын	воöма	клопок	520	мiллөн	пунт.
1850-d	"	"	"	1.435	"	"
1870-d	"	"	"	2.775	"	"
1890-d	"	"	"	5.600	"	"
1910-d	"	"	"	9.013	"	"
1910-d	"	"	"	11.884	"	"

Сітеш вөчөм век codö, codö зев ödjö. Со во-сајын вөчлөмәе сөмын кызөд жүкөнсө, мыј өні вөчөны, а јөзыс вөлөма өніја жын мында. Сітеш вөчөмыс јөз codөмыс ödjөжык codө.

Сің-жө чугун вөлөм кістөны (чугуныс вөчөны ук-лад да көрт) став мувылас:

1820-d	воын	1	мільон	тонн	(61 пуд	тоннас).
1860-d	"	7	"	"		
1890-d	"	27	"	"		
1911-d	"	74	"	"		

Быдтор вөчөө мічажыка, уежык да дөнтөгжык. Бөс-там зев ічөт быдөнлы колан тор—јем. Міча, јон, јөс-пыса, а дөна-ө сулалө? Пу гөрнад парјасеысд ескөн кујис-ө вөчныд сецөм торјассө сецөм дөнтөг? дөрт ез. Вөч ас кі-помыс ізтөг, суліја... абу гырыс тор! Сөмын гырыс пабрік-заводын позө вөчны быдтор ödjö, мічаа, уна, дөнтөг.

Вөждөр вөлөм өтi морт ас кi-помые вермө лунөн вöчны 12 булавка, а машинаөн öнi—1.500.000! Абу вөд öткөд. думыш-тö сы-жылые. Сijөн i мутö ужавны комунистjасыд сөветуjtöны öтув, пабpикын-моз маши-наөн. Кор быдтор кутас вöчыны пабpик-заводын, сек быдтор почас быдөнлы тырмымөн вöчны.

Гырые пабpик-заводын лiбо пар, (ру), лiбо елек-тричество, лiбо ва бергöдлö машинаjассö, мортыс сöмын отсасö. Мijан öнi-на важ-моз мунö. Вартам, вун-дам, ыщкам ас вынөн. Мельничаяс бергалöны ва вы-нöm. Пабpик-заводын морт отсасö машинаjаслы, валы, рулы (парлы), електричестволы.

Кор важ олöm-вылад вiçöдлан, нöшта öтi тор век гiн-вылад усö. Пöрыеjас jона кажтылöны. Jона важөн ставсö ставыс аслыс ачыс вöчö. Öнi-на уна мijан се-щöm jöзыс ем, кодjас зев еща нöбöны, зiлöны унжык ас кiөн вöчны.

Горөнжык пондiсны вежлавны мöда - мöдыскöд, мöда - мöдыслы ужавны. Шуам вурсые паскöm вурö пызан вöчöm-вылö, ыщкöm-вылö, кучiк вöчöm-вылö, керка лептöm - вылö. Пызан да улöс вöчалые вöчасö паскöm, кöмкот вурöm-вылö, һаң-вылö, jаj - вылö, ку-чiк вöчöm-вылö. Купечтöг мöда - мöд-костас вежласö-ны, воçсөн мöда - мöдыслы ужалöны. Öнi-на сещöm ужалан ногыс быд Кomi гiктын, грездын (вөлöстын, дeревһаын) ем.

Сесеа нöшта горөнжык пондiсны ассыс вöчöm кöлуj вузавны купечтöг базар-вылын сöм-вылö кöтe сесеа кодi, сöм-кö сетас-i. Ачыс мыj колö сöм-вылас бостö мыj сылы колö.

Һöбöны најö, кодjаслы тöварыс аслыныс колö, сöмын jöз-костас сöм (деңга) пырö. Купеч абу-на.

Сізі вөлі Сыктывдин-карын Вылгортса пуа көлүј ба-
зар-вылын вузалоны. Базар-вылө куңечјас петкөдөны
корта көлүј. Виңму ужалысјас вайоны јаж, һаң. Сир-
вөчысјас да дегөдвөчысјас асыныс төвар. Чері кы-
јејас вайоны чері. Гырнч вөчысјас—гырнч.

Нөшта-на еорөнжык пондисны нароснө вузасые,
һөбые мортлы вузавны, сылые-жө һөбны. Мијан вөлі
вузалоны выј, көн-суро һаң, вурун, кудель, ур ку,
руч ку, мукөд пөлөс ку, көр ку, еөла. Купечлые һө-
бөны еітеч, көрта көлүј, сакар, щаж, карасин... Төвар
вөчысјасые оз-һин мөда-мөдыскөд вежласны, либө
һөбны мөда-мөдыслые. На-костө пырө төргөвөј, ку-
печ. Купечлы-һин вузалоны, купечлые быд тор һө-
бөны. Купеч прөста оз төргүјт, кореө барыш, пөлза.
Барыш-вөсна-кө төждысө, зилө барышсө помтөг леп-
тыны, јонжыка јөзөс чіркны, ылөдлыны.

Кор чужө купеч, сек вөсөө озырлун чукөртөм.
Јона вөжөнкө өксыјас, кһаңјас чукөртисны јасак, вот,
то чукөртлісны аслыныс паставны, еөјны, пастөдны,
вердны асые салдатјассө, казакјассө. Кһаң, өксы
вөлі сүдитө, виңө врагјасые, шуам коміөс. Комі кһа-
ңјас—јөграые (өстақјасые), рочые да мукөдые. Өксы-
јас кутөны пөрадок, сүдитөны, вөчөны јөзлы пөлза.
Сее бөстөны аслыныс еөјмөн, паставмөн, лишнөј-јы-
лые оз і думыштлыны.

Купечјаслөн озырлуныс дөңга (сөм). Кымын уна
дөңга, сымын озыр, сымын уна вермас һөбны, сымын
уна вермас вузавны, сымын уна барыш воас. Дөңга
(зарнө, езые) оз сіемы. Кһаңјас јона вөжөн дөңгајас
ез төдлыны, һаң сіеміс, дај мыј төждыеныс воңө-ке-
жас, локтан во-бара лөө, бара чукөртас крестанасаң. Ку-
печлөн ем дөңга; дөңга сылы колө, дөңга сіјө кореө.

Мыјла деңгаыс лоі? Лоі колүјөн вежласөм. Көлујөн вежласөм лоі сіјөн: оз быдлаын быдтор өт-моз быдмы, оз өтмоз кокныда шед, мукөд торжыс мукөдлаас абу һөтөк.

Комі муын ем ур ку, руч ку, көр ку. Лунвылын-жык ем һаң, кущөмкө муын көрта көлуј кокныда шедө. Восөө вежласөм. Коди мыјөн озыр, сіјө веж-лалө мукөд тор-вылө. Но вежлалігөн он век лөсав. Шуам колө сапөг вежны, а тејад ем мөс. Мөстө са-пөг-вылө он сет. Черөн мөстө уна пелө он-жө керав. Мыј-нө ескөн вөчан? Ескөн балајас-вылө-кө вежан, позө кокныдзыка лөсөдчыны, но век-на-жө он вермы помөз. Шуам сапөг бала (ыж) жың, либө кујим чет-верт сулалө, бара һекыз јукны, бара оз поз керавны, да і сапөг вөчысыслы һинөм лоө вөчныс, көт бытса-нас сетан. Сылы колө шы бөстны, шыыс сулалө ба-ла жың.

Мед ескөн вөлі сещөм төвар, коди быдөнлы ко-лө да кодөс позө торјөдлыны уна пелө щыкөдтөг. Һаң ескөн позө деңга-пыд-ди да еөкыд. Һаң бур сіјөн, мыј позө торјөдлыны, но һаң озжык быдөнлы ков (асныс вөдітөны).

Комі муын деңга-пыд-ди сурөма ур ку. Кокныд-посһыд, быдөнлы көлө. Ур ку ла вөлі волөны Переј-јасаң, Шветсіјасаң да мукөдласаң ылісаң. Өһи-на Ежва-вылын көпејка шуөны кујим урөн, Ізва-вылын урөн. Өһи став Комі му насталаыс көпејка шусө урөн (10 көпејка-кө шуам дас ур, 20 көпејка-кө — кыз ур).

Ур ку бара-жө-на озжык туј. Ур ку оз поз торјөдлыны, оз поз дыр виңны. Өһи мјан 10 шайт-кө кіад ем, зев лөсыда ічөтөк чеп розө төрыштас, көт і

езыён. Сек вёлөм колө зөң ноп новлөдлыны, кыңи-
тај ми уған еомнад зөң јашщикјас чукөртлм.

Нөжјөңикөн еөм (деңга)-пыдди лоины езые да
зарңи. Најө донаөе, оз сиемыны, кокңыдөе, дробалө-
ны. Дерт ез куш мич-вөснаыс пөрны зарңи да езые
еөмө. Зарңи да езыеыс-кө мувылас вөлі көрт-мында-
жө, ескөн көрт дөнөн-жө і вузасөис. Еща зарңыс,
кореныс ыжыд труд мунө да сјјөн і дона.

Өти омөлтөр зарңыдлөн да езыеыдлөн паныда-
өис—чорыд дрөбитныс, да еөкыд колан-мындасө тор-
јөдны. Зев ічөтк кусөктор-кө лишнөј еетан, зикөз
ворссан—зарңыд дона. Секі сарјас, кңаңјас отсаліс-
ны дон-вылө. Најө пабркјас вөчисны да кутисны зө-
лөтасөыс да зарңысөыс деңга кіетны гырыөсө і пос-
ңидөс. Деңга-вылас гјжөма уна-ө езыеыс, уна-ө
зарңыс.

Кор езые, зарңи деңга лоі, да вежласөм паскалі,
петіс горш купеч, төргөвөј. Купечјас нөбалісны тө-
вар вөчалөејаслыс да нуисны вузавны абутөм інө.
Мед-воң төргүјтөм чужі арабјаслөн (јона лунвылын).
Араб төргөвөјјас зев јона паскөдчалісны, налөн төр-
гөвөјјасөыс воывлісны Комі мујө, төргүјтисны' секеа
Комі јөзкөд. Индіјаса да Перөіјаса купечјас вајлив-
лісны асөыныс төварнысө Каөпіј саріңсаң Волга ју-
куңа да Кама-куңа Чердыңөз. Чердың секи вөвлөма
Комі кар, став Аңіјаса (Аңіјаас Кітај, Перөіја, Турт-
сіја, Сібыр) да Јевропаса (сен Роч му, Германіја,
Прантсіја, Англіја, Шветсіја, Норвегіја) төргүјтөмыс
вөлөм мунө Чердың-пыр. Чердың вөвлөма мед-ыжыд
төргүјтан кар сек пөраө.

Чердыңсаң төвар вөлөм мунө Ежва јыв-пыр ув-
лаң, Печера-пыр Баренс саріңө (мореө). Тајө тујыс

тупкыгыс XIII немын (во 500—600 сажын), кор татара роч муёс бостисны ас-улас (дыр-мысті бөр мунины). XV нем понас (во 450-сажын-кымын) Европасан Индіјао (јона лунвылын) востисны ваён туј (Априкагөгөр) португалечјас да став төргүjtөмсө сет кутисны нуны. Қомі вёлөм төргүjtөны норманјаскөд. Вузалөны вёлөм кујас, көрт, сов. Норманјас С.-Двина-куза волывлөмаёе грабитны. Öнi Кама-пөлөн уна важ дона көлујјас, рімса (Италіјаын), византіјаса (өні Константінополь шусө, Туртсіјаын) индіјаса (ылын лунвылын, һеуна рытывлаһ, Англија-улын), переіјаса, арабјаслөн еуралөны. Еуралөны налөн зев важеа—V, VI, VII немса деңгајас. Сің-жө дона көлујјас да деңгајас еуравлөны Печера да Ежва-јылыс.

Кама јывсаһ Печера јылө сек пөраө кодјылөмаёе канава, сажен 300-куза-кымын.

Арабјас-бөрса бостчысны грекјас, сесеа италјанечјас (лунвылын), прантсезјас, португалечјас, испанечјас...

Мөда-мөд-костын төргүjtөм заводіттөз лоі төргүjtөм государство-пыцца јөз кост төргүjtөм. Мыј вөлі сек вузалөны, коді төварсө вөчө?

Муыс һаһ перјөны, ку кыјөны, сов перјөны... Но сек пөраө вузавлісны һөшта вөчөм төвар. Төвар вөлі вөчалөны сек мастерјас, гортас.

Во 800-сажын-кымын Прантсіјаын, Англијаын, Италіјаын да Германіјаын му ужалөм јона воҙө четчыштіс. Став һаһа көлуј лөсөдөны. Лоі уна, донтөм. Віңму ужалысјаслы ковміс мукөд пөлөс көлуј. Öксылы (кһаңјаслы, неодалјаслы) унжык быдтор ковміс.

Вөчалөм көлуј бостөны. Мастерјас кутисны сек пөраө зев өдјө содны, віңму ужалөмыс еновтчісны да

тöвар вöчалöм-вылö лезчiсны. Öтiк уж-вылад лезчöмнад ödjö кутiсны ужалiг-мозыс еуемыны. Быдтор код ачыс вöчö, сылөн быдтор омöль да мiетöм. Коди öтi тор-вылö лезчас, сылөн бур тöвар артмö, тöвар вöчeö вузöс-вылö. Вузавны jонжыка позас сен, көн унжык jöz бергалö, көн туjас öтлаасöны, кытчö волывлöны-жык. Мастерjас сецöм инjасас i пондiсны овмöдчыны. Тöвар нöбыс, сецöм инjасас пондiс волывлыны. Сiзи артмалiсны важ карjас. Карjас емöе кык пöлöс. Öтiк пöлöсас олöны кнæфjас, управаjас... зев вöчасeмj-ас абу мукöдлаас. Мöд пöлöс кар, көн вöчалöны тöварjас, тöргүjtöм jона мунö. Таjö кык пöлöс карыс унжыкысeö оз торjавлыны. Öтi карын олöны кнæфjас, управаjас, купечjас, тöвар вöчалыс мастерjас.

Мастерjас вöчасeöны вöли асланыс мастерскöjын подмастерjöjаскöд (ужавны велöдчысejаскöд). Мыj кодi щöктас, сijö i вöчöны.

Мед оз ло мöда-мöд вежмыс вöчасeöма, медаeöма, вузасeöма öтi пöлöс тöвар вöчалысejас öтлаасeöны соjузjасeö. Соjуз jукö уж, вiзöдö мед омöль тöвар оз вöчавны, пунктö дон. Мастерjас вöли тöждысeöны асланыс кынöм-пöт-вöсна, унжык вöли оз ков, оз i вöли думыштны сы-jылыс.

Велöдчысejас, отсасысejас вöли пiжан-моз мастердiнын олöны, щöщ, соjöны, jуöны. Вö 3—4 велöдчöммысeтi вöли мастерö воöны асныс.

Вöчасыс век öтарö содö. Нöбыс ез кут тырмыны. Лоö тöвар нуны сетчö, көн оз-на вöчавны, вöчалöныкö еща-на. Вöчасыс мастер дерт шуам öтi пурт оз ну вузавны ылö. Кöф i 20 пурт он вермы ылö нуны. Ветлiг-мунiгас ковмас вöчасeтöг овны да i уна сувтас, пуртыс трудсeö оз вешты. Секi чужины тöргөвöj-

јас, купечјас. Секи петісны сещом јоз, кодјас товар нобом-вылас да товар вузалом-вылас і кутісны овны. Товар вузалыс да товар нобыс-костас пыріс којмод морт.

Купеч нобо вочалысјаслыс, чукортө, нуо да вузалө товарсө сетчө, көн оз тырмы. Прөста уж оз воч. Купеч донтөг нобө, донөн вузалө. Кымын ылөз, лоө товарсө нуны, сымын купеч ылө кыптө. Оз-кө товартө ноб—јортас. Купеч нобө сылыс, коді донтөг-жык вузалө.

Мастерјаслы лоө мода-мод вежмыс вузавны. Он-кө вузав нинөм лоө сојныд. А купеч нобө сылыс, коді донтөгжык сетө. Купеч век зілө јонжыка чіркны, јонжыка ылөдны. Мастер оз адзі, доныс-ө сылыс товарсө вузалөны. Көт-ескөн і вөлі адзө, быт ескөн лоі сетны. Мастерјас пондісны рөзөрітчыны.

Мед кыз-кө позас кысыны мастер пондіс чіркны асыс отсаысјассө, кутіс јонжыка ужөдны да омөла мынтыны. Мастера-велөдчыса-отсаыса кост олөм вежө. Сојузјас кісөны. Ужавны отсаысјасөс мастерө ез кутны лезны петны. Велөдчысјаслы лоі аслыныс отувтчыны возсаены мастерјаскөд. Купеч кулө мастерөс, мастер—отсаысјассө, отсаысјаслы некодөс-нин...

Купеч чабыртны кутіс олөмсө, сіјө пондіс ыжыдавны олөм-вылас. Купечлыс нобөныжык мукөд сорт товарсө. Купеч мастерөс пондіс щөктыны вөчны сещом товар кущом колө. Шуам купеч щөктас паскыд-жык ота дөра кыны, быт лоө, сојныд вөд колө. Мастерөс купеч век чіркө, мастер рөзөрітчіс, оз-нин вермы весіг ачы аслыс матерјалсө нөбны. Купеч сетө матерјал, сөмын ужав. Мастер казак-код лоі купечлөн. Мыј щөктас көзјін вөчны, сіјө і лоө вөчны.

Купеч еетö матерјал маѣтерјаслы, најö вöчасöны. Абу выгоднö, кор казакјасыд торја маѣтерскöјын ужалöны, öтi вевт-улын-кö донтомжык лöб, рöскöд чiнö. Öтi вевт-улö ставсö чукöртiс. Öнi позö јонжыка уждöны, ещажык мынтыны (маѣтер öнi оз-нын аслас маѣтерекöјын ужав, јöзын-нын).

Тащöм ужалан модаыс, кор öтi вевт-улын ужалöны шусö—манупактура. Сен машинајас абу-на. Кор öтув ужалöны, сiјö шүöны кооператсiјаөн. Манупактураын-кооператсiја ем, сiң-жö кооператсiја ем пабрікын, сöмын пабрікын нöшта (јешцö) ем машинајас.

Манупактураас выгöдаыс зев уна ем. Кор вöлöм маѣтер гортас öтнас ужалö, сек вöлöм сылөн луннас артмö 10 булавка, öнi, манупактураөн ужалiгөн кутöма артмыны 4.800 булавка, сы-мында, мында вöли војдöр воөн-жыңјөн лöб вöчны. Мыјла унжыкыс артмö? Војдöр вöли öтар-помсаңыс мöдәрöңыс ставсö ачыс вöчö, öнi оз. Öнi быд морт iчöтiк уждор вöчö. Öтi сутуга орјöдлö, мöд јывсö ламöдö, којмöд јоестыштö, һөлöд шылöдö, сiңик вöңö. Iчöt ужд-вылад регыд велалан да зев öдјö кутан вевјавны ужавныс.

Јона нöшта содö ужалöмыс пöлза, кор машинајас лöбны, кор манупактурајас пабрік-заводö пöрöны. А пабрік-завод лöсöдны колö ыжыд капитал (сöм, машинајас, маѣтерјал). Кыс сiјöс купеч бөстiс? Уна бөстiс, чöжiс јöссö чiркöмөн, но унжыксö чукöртiс грабiтöмөн. Грабiтiсны мöда-мöдсö, грабiтiсны колöм јöзöс јона.

Прантсузјас заводiтiсны Италијаса төргөвöјјасöс грабiтöмөн, кытчöң ез озырмыны, да аеныс ез заводiтны төргүјтны.

Италїјаса да Прантсіјаса купечјас сек ләсөдісны војнајас турөкјаскөд, бытөкөн јен горт-вөсна (Јеру-салıмыс Туртсіјаын), асны ескөн пыр грабітисны. Турөкјасөс грабітөмөн озырмыштісны.

Мед-воzza төргөвөјјасыс петісны өксы (кһаҗјас)-костыс. Најөс он і вермы вөлі торјөдны: рөзбојнөк-јас алы купечјас. Кһаҗјаслөн салдатјас щөщ озыр-місны да пөріны унаөн купечө.

Өдјө төргүтөм кыптыс Португалїјаын (рытив-лун-вылын му). Португалїјаса купечјас вермісны, ліч-кісны уна көлөм јөзөс. Најөс чіркисны, ылөдлісны, грабітисны кыз-мыј вермісны.

Секі-жө бөстчіс төргүтөм јона Испанїјалөн. Ис-панїјаса јөз адзісны Америка (сетчөз вөлі оз төдны), сөс јона озырмісны.

Сек-жө бөстчісны төргүтны голландїјаса. Најө војдөр вөлі чері кыјөм-вылын олөны да ва-куза вет-лыны вөліны сүеөс. А секі став төргүтөмыс мувы-лас мөдіс мунны ва-куза. Сы-кыңзі Голландїјаын овмөс јона-һін вөлі кыптөма, вөчасөм вузалөм-вылө вөлі бөстчөма. Во 300—400 сажын Голландїја грабі-тіс Испанїјаөс.

250 во-сажын-кымын бөстчіс төргүтны Англїја да бара-жө Испанїјалыс карабјасөсө грабітөмөн озырміс.

Тажө урчитөм государствојасыс зев уна озырлун чукөртисны мукөд мујасөсө грабітөмөн. Априкаыс 1493-д восаң 1700-өз (200 воөн) мырә-дөмаөс 24.800 тув (пунт) зарһи да езыс. Вывті-һін уна вөлі куралөмаөс Амери-каыс. Сөс 21 воөн (1.500-д восаң 1521-өз) вөлі пер-јөма 80.000 тув (пунт) езыс да зарһи.

Перјисны кыз кужисны, ылөдлөмөн, грабітөмөн, вотөн-моз пукталөмөн. Сіртө јөзүд ез кут вермыны

овны. Мыј он ужав, ставыс јѳз кїѳ воѳ, аслыд еѳјны-
нї паставны абу. Испанѳјолын (ем сецѳм му) 1508-d
воын вѳлѳма 60.000 олые, нѳламын во-мыѳтї (1548-d
во-кежѳ) колѳма сѳмын 500 морт.

Кубаые да Перуые (сецѳм мујас Амерїкаын) сї-
јѳ вонае јѳзыс зїкѳз бырѳма.

Апрїкаын вѳлѳм кыјѳны зверјасѳс-моз сен олые
јѳзјасѳѳ (нѳгрјасѳс) да вѳлѳс-моз вѳлѳм вузалѳны Аме-
рїкаса озырјаслы уждѳдны. Амерїкасаң Апрїкаѳз уна
еуре верет. Англїчана вѳлѳм вѳраласны дај нуѳны.
Англїјаса купечјас 200 воын Амерїкаѳ вузалѳмаѳе
12.000.000 Апрїкаые кыјѳм мортѳс!

Амерїкаын вѳлѳм быд во 100.000 морт кулѳ лѳ-
кые уждѳдѳмысла:

Роч купечјас укѳдѳчысны Сїбырса да војвывса
јѳз-вылѳ.— Сїбырые уна јѳз зїкѳз бырї ылѳдлѳмысла,
грабїтѳмысла. Сек пѳраѳ бура јон јѳз јѳгра (оѳтакјас)
вѳлї: нїнѳмѳ воштїсны. Тѳргутѳм рочјаскѳд (секи слав-
јанаѳн вѳлї шувѳны) заводїтѳче вѳз. Вольвлїсны гра-
бїтны (IX в.) норманјас. Новгородса рѳзбојнїкјас
(«ушкунїкјас») ветлывлїсны «промышлїјтны», грабїт-
ны, чукѳртны дѳна кујас. 1096-d воын-нїн, кор роч
кнїаз Владїмер еватѳј мѳдѳдлѳма јѳзѳс, адзѳмаѳе најѳ—
Печѳра мынтѳ-нїн вот Новгородлы. 1132-d воын
Новгородса купечјас еѳтѳмаѳе вѳтсѳ Печѳраые Јаро-
полк кнїазлы.

XII немын вѳсеѳма туј Ежва-куза, Ежва јывсаң
Печѳраѳ, Печѳра-куза, Щугор-куза, Щугор јывсаң
Сылва јылѳ, Сылвасаң Сосваѳ, Сосва-куза Об ју-
вылѳ.

Ежва пѳлѳн сек зев-на шѳч вѳлѳма олыеыс, вѳ-
лѳма сѳмын ѳтї прамѳјжык сїкт, Јемдїн. Комї јѳз вѳлѳм

олöны Кама да Сыктыв-куза. Неуна Ежва-вылын да Печöра-вылын.

Комі jöz свободнеја оліс, кытчöз ез кутны пачкöдчыны роч купечјас. Дона кујасыд кыскісны најöс. Сек öнја-моз Росіја ез-на öтпомга вöв, сек öнја Росіјасы торјöс-на вöлі. Новгородса купечјас вузавлісны «Віарміјасы», «Пермы», «Заволочјöы» (Сіз вöлі сек Комі мутö рöчјас шуöны) немечјаслы ур ку, руч ку, мукöд пöлöс дона тöвар да најöвйтчісны, кыз вермісны.

Комі jözöс, jöграöс кыз вермісны ылöдлісны, пöрјавлісны, вотöн перјісны. Новгородса купечјас Комі jözöс куштöмөн озырмісны.

Мöскуаса князјаслы ез вöв зев лубö вичöдныс, јона дүлваныс петіс. Зык кутіс кыштыны Мöскуаса да Новгородса князјас-костын.

1264-d воын Мöскуаса княз көсјіс вот неперјіны, но недыр-мыгті мöд княз (Іван Каліта) бостіс ас кіпод-улас. 1478-d воын Мöскуаса князјас зікöз öтлаалöны Комі му Мöскуаса Роч государство-улö. Сетчöз Ежваса комілөн вöлі княз. Овлöма војдöр князыс Візын (Кнаж-погост), бöрынжык—Јемдінын. Мöскуа бырöдöма Комі сарöс, пунктöма асены сүд-ајас, пунктöма вот. Кама-куза олыс коміјаслөн вöлöма кујім княз, олöны вöлөм Чердінын, Покчаын, Ізкарын. Векöдлöны вöлөм öтув, сөрт і грабітöны вöлі көнкö öтув-жö.

Роч князјас бырöдісны став Комі князсö, пункталісны аены сүд-ајасöс роч закон-сөрті сүдітны. Сөрт көнкö Комі князјас вот сöлөмөыс чукöртлісны, пычкылісны мыј вермылісны, сөрт көнкö вöлі тöргүјтöны, а тöргүјтысјасыд горшöс.

Өтік грабітелјас вежісны мөддө. Но абужык зік өткөд. Рочјас мукөд ужалые јөзөс роч ужалыејасөдорые јонжыка грабітісны. Со шуам Гібырын уна јөз зікөз бырі. Јөграјас бура уна сүддәәс роч кнәзјаслые вiавлісны, да лоі еетчыны. 1357-д воын Новгородса Самсон Каванөс став салдатјаснае бырөдасны.

Новгородса да Мөскуаса купечјас өні, пөкөрiтөмбөрын нөшта јонжыка кутісны пычкыны вiрсө Комі ужалые војтырлые, јөгралые (өстақјаслые), јаранјаслые (самоједјаслые) да пөртісны озырлунө, зарнiө, езыө.

Өні кутісны купечјаслы отсавны кнәзјас (купечјаслөн казакјасы), сүддәјас.

Мед кокныджык лоө ылөдлыныс 1379—80-д војасын, Ежваса Коміјасөс роч купечјас пыртісны Крістос вераө. Крістос вера велөддө јона ужавны, шыовны, озырјаслы зеп тыртны, а аслыныс бурсө мөдар југыдые вiдчыены.

Кама пөлөн олые Комі јөзөс Крістос вераө пыртісны роч купечјас 1462-д воын. Вераөн јурјасөс Комі јөзлые пондысны шыкөдлыны.

Мөскуаса кнәзјас пырыежык Комі вөлөстјасө вералы отсөг-вылө вајаласны пішцалјас да салдатјасөс. Оз вөлөм Комі војтырыд еетчыны. Ыжыд вотјастө да купечјаслые нартiтөмсө оз вөлөм ужалые јөзыд вермы терпiтныд.

1608-д воын вөлөма Јемдiнын пішцалјас, Волсаын, Кофеңын (Сыктив-вылын, Кебра вөлөст-дiнын), Ыбын, Ужјаын. Поцјас да пішцалјас отсасөмаөс купечјаслы Комі јөзөс грабітны.

Печөра-вылө вөчөны рочјас кар-көд—Пустоочерск да сесаң воіны Печөра-ыввса олыејас-вылө.

Комі ужалыгэ војтыр ез пырыетом-пыр еетчы. 1739-д воын тулыснас Ежва-куға локтасны Сыктыв вомо пыжајас, уекодчасны Сыктывдин кар-вылас да бырөдасны складсө, коні вөлөм ружјөјассө, пулајассө, да порокјассө купечјаслөн казакјас Комі ужалыгэ јөзөс лыјлыны виқоны, сөтасны каркасө секеа мед-ыжыд сыктывдин карса купечлыгэ Сукановлыгэ. Сукановыелөн вөлөма вина вөчан заводјас, гырыгэ баркајас, чоң дөревњајас. Сіјө вөлөм Комі му-вылас ыжыдалө.

Өтик сувдаөсө бырөдас да Москүаса сар витөс ыстас, да 10 важ-мындаыс пшшцал, пула да порок. Колө вөлі ескөн став озырјассө бырөдны, грабитөм ембурсө бөр мырдаыны.

Кык со во колі, секи вөліети став Росіјаса ужалыгэ војтыр өтүв сувтөмөн бырөдиены сіјө олан ногсө.

Сізі чукөрміс озырлун. Пушкаөн, пулаөн перјисны ужалыгэ војтырлыгэ вөчөм ембурсө. Грабитисны колөм јөзөс (велөдчытөм јөзөс, пемыд јөзөс). Априкаын, Америкаын, Индіјаын, Комі муын, Сібырын...

Віөм лы-сөм-вылас кыптіс озырлуныс, вірөн мыскөма быд шайт, пөсөн киекалөмаөсө ужалыгэ јөз грабитыгэјаслы тујсө. Комі учонөјјас арталасны уна-ө перјылөмаөсө Комі јөзлыгэ роч сарјас да купечјас. Мі өні төдам. Комі јөзлы зев сөкыд вөлі, вывті вөлі сөкыд...

Бостам бара 1608-д во. Тајө во-јывыс гижодјас колөмаөсө. Сіјө гижөдјас-серттыгэ Јемдінын секи вөлөма 71 крестанін, 3 семја вөлөм короны, 15 керка пустөј, вөлөет-гөгөрыс 4 дөревња вөвлөмаөсө да ставыс пустөјөс колөмаөсө.

Висөрын вөлөма 11 крестанін, өти корыс семја да 7 пустөј керка. Му вөлөма 5 дөсөтін.

Ужјаын вöлöма 40 крестанн, 16 корые семја,
11 пустöј.

Пустöј керкаас озыејасые кодi кулöма, кодi пыш-
јöма Кама ју-вылö, Сiбырö. Кызкö 1597-д вoын јöграын
унаöс вiöмаöе, коасöмаöе-ли мыј-ли. Велöдчöм јöз тöд-
маласны.

Комi ужалые војтырлые озырјас вiрсö пычкышт-
лöмаöе. дöнтöг вöли быдтор боетöны, донөн
вузалöны, пöрјавлöны, кыз кужöны.

Јöзлөн код-сурöлөн ебöсјас бырыны. Челад вö-
лöм онi бöрја-вылас-нын даc арöсöз јона быдмöны,
ödjöжык немеч да швед челадые, а даcсаң колöны
(јодмöны), бағ-мамыд аеныс вогöгöртö оз вермыны
нужöдныд да iчöтысаң локые ужöдöны коңöрјасöе.

Сiғимдас арöсöз војнаöз вöлöм олдö комiлөн
20-шые сöмын 3, а Шведјаслөн—9, Немечјаслөн 5.

Сiғ-жö нывбаба комiлөн јона вöли 30 арöссаң
кулö, вывти ужалöмысла шевайн вiсöны. А мыј ен
ужав, век купечлы воö.

Америкаын вöли быд во 100.000 морт кулö. Скö-
ттö буржыка вiçöны. Каң-кö кулö бöрдзасны, а Англи-
јаса купечјас 12.000.000 эверјасöе-моз кыјисны Апри-
каые да Америкаса базарјас-вылын вузавлисны. Јур-
еиыд сүвтас думыштаң-да!

Пöрыејасыд нöшта-на ошкöны важ олöмтö. Наяö
оз тöдны важсö. Оз тöдны кызi озырлуныс чукöрмiс.
Öшi тöдам-нын.

Тöргүјтöм оз поз помтöг паекöдны. Тöварыс оз
помтöг вöчыс. Тöргöвöјјаслөн лишнöј озырлун чукöр-
мiс. Озырлун купеч прöста оз вiç, сылы колö, мед
быд шайт барыш ваяö. А барыш вермас перјыны,
аслас керка вевт-улö-кö чукöртас ужалыејасöе да ку-

тае уждны. Барыш боетас, медаломён-кө пондас ужавны.

Товар ас керка вевт-улын сувтө донтөмжык, уждны позё жонжыка, позё ещажык мынтыны. Ми адзылим-нин кызі мастерјасөс купечјас рөзөритісны. Серт став мастерыс ез рөзөритчы, код-сурөыс ачыс ассыс отсасыејассө пөрјавломён озырміс.

Унжык мастерыс рөзөритчіс. Но мастерыс ез вөв сещөм уна. А озырлунсө, зарні-езысө чөжісны жона уна. Сің-жө вөчасны колө уна јөз. Колө сещөм јөз, кодјаслы бығ лоө медасны, коді ачыс кынөм пөтсө ас овмөс помыс оз вермы перјыны. Кущөмкө крестанін-кө ас овмөс помыс оло, ужавны оз пет. Колө сещөм јөз, кодјаслы бығ лоө муныны. Кыс сещөм јөзыс? Ми төдам-нин, мастерјас рөзөритчісны. Купечјас вөд некуш мастерјасөс рөзөритісны. Купечјас ез жалітны вің-му ужалысөс. Налыс быдтор зев донтөг боетісны, налыс быдтор зев донөм вузавлісны. Крестанінлы мукөд торсө бығ лоө вузавны, лоө вузавны донтөг, сің-жө лоө боетны колан төвар, көғ і дона. Мастерјас-моз-жө рөзөритчө. Овныс муртса вермө, павкөдчөм-јылыс нінөм і думажтны.

Сің-жө купечјас локыс чіркөны Коми јөз-код вермөм јөзсө. Грабїтөны вөлі војдөр јавнөја, пөрјавлөны, кыз мыј вермөны чіркөны.

Вөлі зев гырыс вотјас перјоны. Вөлі кущөмкө зев донтөм, лок төвар (шум сикөщ, рөмпөштан (віңөдчан) көрт паңјас...) зев донөм сеталөны. Нөобыс абу-на адзывлөма да оз төд донсө, міча тај-а, ганкө-пө збылыс дона-да. Нөбөны купечјасыд донтөг. Міјан көпејка Ежва-пөлөн шусө кујім урөн, коркө көпејка-вылө кујім ур нөблөмаөс. Ур ку, руч кутө кыны абу

кокныд, колö сөјны, паскөм лөсөдны, семја вердны, а кујим ур-вылө-кө көпејка кутасны сетны, сек он зев ов.

Коді купечјас-улө сурө, сiјө ачыс оз-нын озырмы. Купеч зилө һөбны, кыз вермас донтөгжык. Ужалыс век щыг-һисө пөт. Сылы бығ лөб донтөг вузавны, он-кө вузав щыг кулан. Купечјас һөшта-на (јешщө-на) өтi ногөн кужөны пычкыны. Најө вөлөм Сiбырса јөз-ордө, јаранјас-ордө, локтасны, да јукталасны вi-наөн. Аеныд төдәд, јуеөм-бөрад һинөм абу жал. Код мортыд сулја вiна-вылө да с көр сетас—өтi көрјыс мөс дон сулалө. Купечјасыд вөлөм кодзөдасны, да вiна сулја-вылө i һөбасны став овмөссө. Гiјасны код морткөд росписка. Кор палалас ескөн i кағалас-да, сөр-һин. Мунап-кө урад-һик-динө порасны, һөјтас. Урад-һикјассө купечјасыс сы-вылө i пунктөмаөс. Урад-һикјасыс отсалөны јөзсө грабитныс.

Сiзи донтөг боставлөмаөс рур кујас, мукөд дон кујас. Ылөдлөмаөс вiнанад Комi јөзтө јона. Бөрја-вылыс муғержыка кутисны вөчны. Лок уж-вылад, јуөм-вылад первој велөдисны да сесса быд вөлөстө кабакјас восталисны. Ужалыс јөзлы овны купечјас кабыр-улад сөкыд, шог, ужалан-ужалан да олөмсө он ағзыв i мунө, коңөр, кабакө шөгсө палөдны. Кодзылан-да вун-лө лок олөмыд, быдөн лөсыджык лөлө, быдөн лөлө кокныжык, гажа, јөзыс бығеөкөн буржыкөс,.. Нуан ассыд трудтө кабакө.

Росiјаын вөлөм куш кабак-пырыс озырјасыд чу-көртөны 700.000.000 шайт! Быд во 700 миллон шайт! Быд Комi морт-вылө-кө јукан пуз чужөм кагаган пөрысөғ, воас ескөн 3.500 шайтөн! Сiзи ужавлөмаөс озырјас.

Ғерт јөзыд рөзөритчө. Оз вермы воҗөсө овныс. Сылы кажитчө, мыј олөмыс бөрө мунө. Быдтор ескөн унжык, донтөгжык, өдјөжык вөчөө да ставыс озырјасордө воө. Коди воливлис гырыс корјасө, адзылис кызи озырјас олөны, лотөны ужалыс јөзлыс ембурсө.

Ужалысјас рөзөритчөны. Ас овмөс-помыс кынөмпөт перјыны оз вермыны, лоө корены уж, медасны кодлы-кө медалас-кө. Мижан-кодыс вывти уна. Коми ужалыс војтыр пыщјөны Сібырө вөлі, сені сещөм-жө олөмыс. Сен сіз-жө јөзыс мучитчө.

Ежва-вылын өні видчыөны, кор заводјас, пабрикјас Коми муын вөчасны. Купечјас грабитисны помтөм озырлун, рөзөритисны зев уна ужалыс јөзөс. А пабрик-завод вөчны колө уна озырлун да гөл јөз, кодлы некытчө воштыеныс да быт лоө ужавны медаөмөн

Ми адзылим-нын, кызи купечјас чукөртисны мастерјасөс өти вевт-улө. Сіз-жө пондисны чукөртны рөзөритчөм крестанаөс.

Гырыс мастерскејын позө машинајасөн ужавны. Өти морт ғерт өтнас оз вермы машинанад вөдитчыны, да і оз кут машинаыс асө вештыны. Машина ачыс оз ужав, морттөг оз поз, но машина нуө кыз ужөсө. Мортјас сөмын вескөдлөны, отсөөны. Мортјас мавтөны машинасө, весалөны, леҗөны, вајалөны машинаас матерјалсө, новлөны вөчөм көлујсө машина-динеыс.

Ғерт кор гырыс мастерскөјјас, мануфактурајас лоины, вөліөти секи вермисны лоны машинајас. Мукөдыс чайтөны, машина-пө ковміс да кущөмкө велөдчөм морт пукөис да аслас јурөыс і выдумайтис. Ғерт абү. сізи. Оз выдумайтны, а каҗалөны. Ужалігас каҗалөны— тази буржык, вөчөны буржыка.

Мед кокныджык лоо тајо гөгөрвоны бостам сецөм тор. Вак јөз көрт оз-на төдны, но вак јөз оз кер-вылө пукөмөн выдумывајтны көртсө, олигас кағалө-ны. Шуам із кар-вылө нестисны би, би дыр олис, кор би пур кусө, јөз кағалөны—код-еурө ізгыс сылөма. Сылөм із разалас гуранјасо да бөр кынмас, лоо қик гу-ран-кодгыс. Өтчыд кағаласны, мөдые, пароснө кутасны сывдыны, пароснө кутасны сецөм гуран кодјыны, куцөм колө. Сізі велалөны ізгыс көрт сывдыны.

Бостам һаһ көзөм. Јөзгыс һаһ оз-на кужны көзны, јөјө-на, ветлөны өтөлаыс мөдлаө, мыј-еурө өктөны да еојөны. Сіз-жө өктөны да еојөны һаһ. Олөны вө-лөм лунвылын, һаһ ачыс быдмө турун-моз. Коркө өтчыд локтасны куцөмкө котыр вак местаас, көн сулавлөмаөс, көн еојлөмаөс да кағаласны, кытчө һаһ көјдыс кикөсөма, сетчө һаһ петөма. Кағаласны өт-чыд, мөдые... пароснө кутасны көјдыссө којавны.

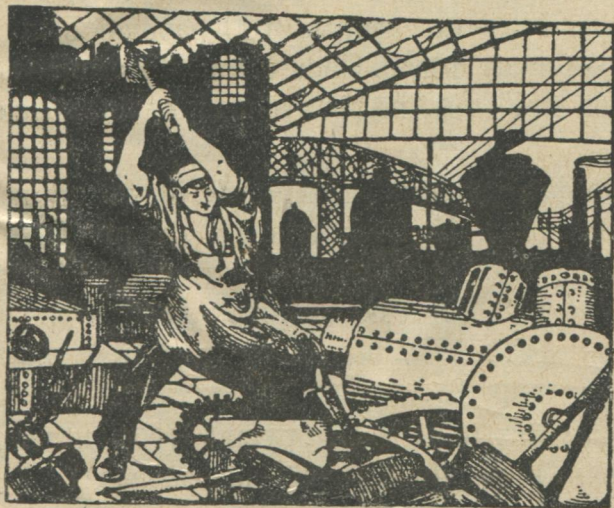
Дыр-мыгөи кағаласны—һөбыд му-вылө петөжык, пароснө пондасны парјавны.

Сіз-жө пабрік-заводын кағалөны—тацөм струмент буржык. Кағалөны—тајө струментјассө-кө-пө тазі өт-лаалан, бур лоө. Уна струмент јитлөмөн і лоө маши-на. Машинајас кымын воғө, сымын јона бурмөны. Бөрја-вылас пондөсны өтлаавлыны уна машинајас өтөи машинаө.

Мед-воғза машинајас чужыны Англіјаын сөмын во 150-сајын-кымын, зев-на һөважөн. Секөһаһ маши-најас зев өдјө пондөсны һөкавны. Сіјө кадө-жө вөлі кағалөмаөс: парлөн (рулөн) зев уна вын ем, позө дод-давны груз кыскавны да машинајас бергөдлыны. Тө дөдөн төдөд, лөчыд-кө щажөніклөн вевтыс, руыс леп-тө. Вевта дозгып-кө еојан пуан, унаыс вевтсө шыбі-

тө. Англыян сижö русö дод-далисны. Сецöм машина вöчисны, кытчö кисталöны ва, шонтöны васö да рунас бергöдлöны мукöд машинаяс.

Машинаяс зев ödjö содины да паскалины, весег мижанöз воисны. Содины ödjö пабрк-завод. Росейянгырые предпријатіјöыс (көн ужалöны со морт-сајас) 1866-d воын вöлöма 644, 1990-d—3.803-нын. Сесаң-жö ödjö көрттујјас, парокодјас ветлöны. Кыкнапас дод-далöма пар, сижö рутö, кодi вунöдчыс мортлыс сојан пуан доз вывөыс вевтсö шыбит.ывлö.

Мыјөн лоины машинаяс, ödjö пондис содины төвар вöчöм. 1820-d воын став му-вылас вöлөм кистöмаде 60 мильон пуд чугун (чугуныс вöчöны уклад да көрт), а 1916-d воын—4.650 мильон-нын.

Кöрттујыд вöлöма 1850-d воын 38.600 километр-куза (öтi километрыс öтi верстыс неуна жеңыджык), а 1917-d воын—1.137.369 километр-куза-нын.

Машинајасөн быдтор вөчөө ödjö da донтөг. Плуг вөчны војдөр вөлөм колө 1.189 час, а машинајасөн сөмын 37 час (машина вөчөм-вылас пунктөм ужыс щөщ лыд-дысө). Војдөр вөлөм ас вөчөм плуг сулалө 64 шайт, öнi сещөм плугыс сөмын 6 шайт.

Серт куш кi-помыс iзтөг көрөб 2 урыс он вөч, оз артмы 3 урыс сулыја.

Мiжан Комi муын заводјас вөчлөмаөс-жө-da зев омөлөс. Вөчлөмаөс војдөр код-сурөсө нарөенө Комi јөзөс рочө портны, ас кiпод-улас боетны. Кажым заводын ужалө вөли 300 морт, завод кiетө чугуна да вөчө көрт. Нувчiм заводын 100 рабочөј вөли кiетөны чугуныс чугуна төвар. Сереговө вөли озырјас вөчөмаөс завод сов перјыны, вөлины нөшта кучик вөчан завод торјас.

Заводјасө машинајас-кыңзi да јөз-кыңзi колө вөли нөшта матерјал. Капиталистјаслы (озырјаслы) выгонөжык вөли Комi муыс нуны матерјалсө. Кушөм матерјал уна ем? Вөр. Ем нөшта мукөд тор, но мукөд торсө оз-на вөли адыны да оз-на вөли i нуныс вермыны.

Вөрыс пiлитөны төс, брусјас (вөр пiлитан заводыс уна вөли Кардорын), вөчөны кабала (коз вөрыс), каңипол, скипидар, еир, дөгөд, шпал (волсалөны көрттуј-вылө), телеграмма столб, быдеама пуа көлуј (улөс, шкап, пызан, рама. дозјас, парокөд, вагон, рамајас...). Капиталистјас вөли вөр нуөны вузавны. Комi ужалыс јөз медаөмөн ужалөны дон-вылө. Оз вөртө мөда-мөдыскөд вежлавны лөсөдны, оз лөсөдны базар-вылө нуны, оз лөсөдны купечлы вузавны: ужалөны дон-вылө медаөмөн капиталистјаслы, вөр лезысјаслы. Мыј оз вөч, ставыс лөбө капиталистјаслөн, ужалыс уж-

серғи овныс капиталіст (прикадщикыс, ачыс ез воывлы) етас дон, мед муртса овныс вермас. Вөв гөрас да көҗајиныс турунөн вердас, мед мөдыс вермас гөрны, а һаһ оз вічымы вөвлы, һаһ-вылын көҗајиныс ачыс ыжыдалө.

Ужалыс мортлы дон мынтыеө сещөм—мед мортыс оз кув, мед возө вермас ужавны. Ужалыс јөзлы век лөө төждыены аски-јылыс, лөө төждыены, мед щыг он кув. Відчысан сещөм озырјассө спасітелјасөс-моз, аеныс најө аенысө спасітелјасөн-жө шуөны, тед-пө бур вөчам, уҗ-пө еетам, нажетка-пө вајам. Каҗтылан-кө дон содтөм-јылыс, попјас шуасны: мө-дар југыдын бур лөө, урадһик саблһанас таркһитас да щөктас шыһитөв овны, сүд шуас, те-пө слободһөј, ен-по медае-дај, код-пө тенө щөктө, школаын велөдһөны кывзыны ыжыдјаслыс, һезыкыны һакөд. Велөдчөм јөзлыс-кө јуалан, шуасны: тазі һемыс вөвлөма, коді сүе, коді зіл—сїјө дөсыда олө, старајтчы, озырө воан.

Һекөд оз шу, кызі купечјас војдөр грабітөмаөе дај өһі грабітөны, һекөд оз һалыс грекјассө каҗтыв.

Вермас оз еекөн шуам робочөј ачыс леҗны кер да һуны Англїјаө, да төвар-вылө веҗны. Пусө кералігөн-жө шуасны: мыјла вөрсө кералан, сүдө еета—тајө сарјаслөн. Јуалан-кө: кор сарјасыс быдтылісны—турмаө пукөдасны. «Те-пө сар-јылыс сїзі сөрһитан». Кералан-кө шуам 100 кер, парокөдһад һуөмеыс 100-һаһ керсө корасны парокөд көҗајинјас. Но шуам кущөмкө морт-кө прөста һуас (сещөмыс дерт абу), ветлігас ковмас кер сулалөм-дөреыс уһҗык віҗны, дај вузалігас пөрјаласны. Те дөһсө он төд, а Англї-јаса кывһас кужаһ сөрһитны?

Сітєч он-жө кут вөчны, аслад абу пабрікыд. Медасан-кө өдва щыг кулөмые овны мынтасны дон озырјас. Сов он-жө кут вөчны, абу заводыд, озырјас-ордын. Корттуј-вылө пукєан да бара-жө озырјаслы колө мынтыны, да оз вөд еща, рөскөдө вештымөн толкө: бөстөны унжык.

Став овмөсыс, став ембурыс озырјас-ордын. Он вермы озырјастөг тувтчыны. На-ордын вөр, на-ордын рудыкјас (перјөны көрт із (руда), ыргөн із, із шом...), пабрікјас, заводјас, банкјас (денга візан ін), му, парокөдјас, көрттујјас, төргүтөм...

Аеныс капіталыстјас оз ужавны, даі оз вермыны, мукөдлаас колө 5.000 мөртөз, мјан вөр лөзөны 20.000 мөртөз. Машинајас аеныс оз-жө ужавны. Уж мунө медалөмөн. Сецөм јөз, көдјас ас овмөсө помеыс овны оз вермыны, көдјаслөн асланыс көзәјствоыс оз

верд, медаёны. Медаёны «свободнѳја», оз мырдѳн щѳктѳмѳн. Лѳбѳ щыг кув лѳбо медае. Те «свободнѳ-
ја» бѳрѳан медаѳмѳн ужавны. Кнаѳѳас-дырѳѳи, кор ка-
питалистѳас ез-на вѳвны, вѳлѳи мырдѳн ужѳдѳны. ѳнѳи
оз. ѳнѳи «свободнѳја» медаган. Некод оз кут кык
судта керка пуктѳмые, пукты, вѳч завод, шуѳны озыр-
ѳас гѳлѳѳзлы. А пабрѳк-завод вѳчны колѳ кодѳскѳ
первоѳ грабитны, быдсама ногѳн чукѳртны озырлун,
грабитнысѳ кыѳѳи грабитан, кодѳс? Купечѳас грабитѳ-
маѳе-нѳн. даѳ грабитѳмѳн овны абу зев лѳсыд, нѳнѳм
оз артмы еѳѳтѳ, став олѳм торкас, кутам-кѳ мѳда-
мѳдѳс грабитны.

Медаѳмѳн ужалѳмѳн оз-жѳ чѳжсы, ѳдва аетѳ
щыг кулѳмые верман вѳѳны да кые чѳжан. Век чѳр-
кѳны, пѳрѳавлѳны, мынтѳны донтѳг. Кор шуѳны, те-
нѳ «свободнѳја» верман кувны, лѳбо медаены, секи
емеркаѳтчѳны мѳѳан-вылын.

Озырјаслөн јанзѝм абу. Најө шуөны, мѝјанлы-пө
мыј, мѝ-пө вед тѝјанлы бур вөчам, тѝјанлы-пө уж се-
там. Кущөм бурөе! Ғерт ужалые јөз абу јөј, төдө,
мыј озырјас барыш-понда век нокеөны. Налөн бары-
шыс і олөмыс. Барыш-кө ем і, сесеа көт мыј.

Амерѝкаад-кө 100.000 морт вөлі быд во кулө,
налы бытөкөн Ғелө абу. Комѝ муын-ко ужалые јөз
немыс лым-пѝын ујаласны, челаҒ-сө і ныв-бабасө кув-
төҒ мучѝтасны, квајтымын арөсын пөрыемасны, рев-
матѝзмөн, чакоткаөн, шеваөн вѝемасны—кущөм делө
озырјаслы. Барыш ыҒыд, мыј сесеа колө.

Јөзөс чѝркө, озырлун быдтө. Кор мыјкө вузалөны,
век сы-вылө унҒык корөны, ыҒыдҒык труд-кө
пуктөма. 1 пуд наҒ Ғерт ічөтѝк езые комок тореыд
(кодөс мѝ шажтөн шуам) коланторҒык, сулалөнысө

өтмында. Езые шайтө мусые перјыны да һаһ пудсө перјыны өтмында трудые мунө. Сөрт кушөм-кө да-дө-кө һаһ пуд перјөм-вылө шуам 20 лун пуктас, һекод сылы кыҗ шайт оз еет. Сетасны төвар-вылө шөр дон.

Заводын ужалые ужалө шуам чөлкөвөјөн жыңјөн дон луннас, а көҗајин сылы еетө сөмын 70 ур (сегривен). 80 урыс колө көҗајиныслы. Ужалыеыс-кө 1000 морт, быд лун сылы воас һинөм вөчтөг паччөрас пукалгөн 800 шайт! Сіјөн вед і револутсіја-вылад скөрөе.

Ужалыеыслы мыј мынтөны, сіјө дон-вылас төварсө вөчө сөмын 5 часөн, а ужалө 10 час, мөд 5 чассө лыңнөј ужалө көҗајиныслы. Мынтөны ужалыслы, мед сөмын щыг оз кув, мед бара лоө медаены, мед ужалөм оз помае.

Ужалые ачыс оз адҗы, кыҗі сіјөс чіркөны: матерјал көҗајинлөн, машинајас көҗајинлөн. Еекөн шуам таҗкө вөлі:

Ужалые локтіс аслае сојанөн, аслае матерјалөн, аслае ужалан көлујөн да вөчис, вурис 6 гоз сапөг і кујимсө еетис көҗајинлы, а мөд кујимсө аслыс боетис. Сек еекөн сіјө јуалис ассые, мыјла 3 гоз сапөгсө еетис. Көҗајин ез верд, ез матерјал виҗ, ужалан көлуј еет, весіг гыжсө ез вөрҗөдлы сапөг вурігас. Көҗајинлы еетис сіјөн, сіјө көҗајин мортыд-вылас, ыжыд морт-вылас, важ кһаҗјас-моз-жө ыжыдалө сіјө.

Өні сіҗі оз вөчны, өні уҗ мунө сајын, оз тыдав. Өні көҗајин морт-вылын оз ыжыдав, ыжыдалө машинајас-вылас, матерјал-вылые, сіјөн і боетө аслыс јөзлые тудсө, сіјөн і ылөдлө, да сіҗі ылөдлө: ужалыеыс оз төд, уна-ө сылы воис, уна ө көҗајиныслы колі.

Кöзäјін дон сөтө, муртса вердө, кызі ми вөлөс вердам, мед вермас воқо ужавны.

Кöзäјін старайтчө унжык аслыс колны, мед ба-рыш лоо ыжыджык, мед озырлуныс быдмас, сөдө. Ужалыс зилө унжык жүкөн аслас трудыслыс перјыны, донсө ужалөмыс сөдтыны, мед еекөн кызкө вермас челадөс пастөдыштны, ачыс пөттөзжык сојны, овны морт-мозжык. Ужалыс зилө аслас трудыс асыс паж-сө сөдтыны, озыр зилө јонжыка аслыс колны, озыр зилө унжык трудсө ужалысјаслыс перјыны. Ужалыс-јас асланыс уқ-помыс, ужалөмыс боетөм дон-вылө шыг-нөсө пөт олөны, озырјасыд јөз труд-вылын, ба-рыш-вылын олөны, чераңјас-моз аслыныс везјас-па-рикјасас, заводјасас, вөр леzőмөн крукавласны да пыч-көны вірнысө да кыз-сурө лөтөны. Мукөд озырыс луннас сы-мында лөтө, мында став комі јөз оз візны.

Ғерт сөсөсә оз лөсавны озыр, чераң, вір јуыс да ужалыс војтыр, век зыкөһны, век вермасөһны мөда-мөдыскөд. Ужалыс да капиталіст сиз-жө оз вермыны лөсавны, кызі пөс да көзид, пемыд да југыд, јежыд да сөд оз лөсавны. Лөбө капиталіст аслас лапаас кутө ужалысјасөс, лөбө ужалыс јас бырөдасны че-раңјасөс да выл ног, буржыка југыд, шоныд, пөт олөм лөсөдасны. Кор ужалысјас озна гөгөрвоны олөмсө, кор сөтчөһны-на шырныс, кор абу-на өтүвтчөмаөс, сек выліас лөһны озырјас. Кор ужалысјас вежөртасны олан ногөс, өтүвтчасны да шыблаласны ас вывөһныс чераңјасөс.

Капиталістјас вірсө да пөсөсө пөртөһны јөзыслыс зарнөс да езыөс. Боетасны машинајас, матерјал, медаласны јөзөс, пөртасны ставсө төварө да вузаласны,

богтасны унжык, мыјта вöлі віҙома. Вöчөө ставыс вузöс-вылö. Капиталист оз вермы воҗвыв артавны уна-ö тöвар ковмас, вöчö-da вöчö. Мукöд-дырјыс вö-час вывті уна, петкöдас вузавны да һекод оз боет, вывті-һин мукöд уна вöчöмаөе. Һөбöны зев донтöг. Кодјаслөн тöварыс вывті уна вöчöма, донтöм вывті, весег рөскөдсö омöла вештö тупкалöны завод-јассö, робочöјјасöс шыблалöны. Робочöјјас уҗтöм колöны, һөбны оз вермыны, һөбыс һöшта чинö.

Шуам сувтисны кöрта кöлуј вöчыс заводјас, најö оз кутны кöрт вöчыелыс кöрт һөбны, кöрт вöчысјас кöрт из перјыелыс оз вермыны һөбны.

Робочöјјасөс вöтлöны, уҗтöм робочöјјас оз вермыны боетны мукöд пöлөс тöвар, шуам ситеч. Ситеч вöчыс пабрикјас щöц сувтöны, став олöмыс торкөө.

Öти государствоыс мöд государствоö перö торкөөмыс. Шуам Англијаын заводитчис, налөн пабрик-завод сувтис, ез кутны вөр һөбны. Вөр һөбысјас ез пондыны вөр лезны, Ежваса комі јöзлөн нажетка ез ло, оз вермыны һаң һөбны Сибырыс. Сибырса һаң вузалыс һаң абу вузалöма, оз вермы һөбны ситеч Мöскуаса пабрикјаслыс. Мöскуаса пабрикјас ситеч оз вермыны вузавны, сувтöны; оз һөбны клопок Туркестаныс... сизі пыр воҗö.

Тази олöмыс унаыс торкөылö. Озырјас ставныс аеныс ужалöны, һекушöм индöм-вылö оз виҙöдны. Кодкө-кө ескөн индалис-кө, көні мында тöварсö позö вöчны, сек ескөн олöмыс ез торкөыв. Сешöм вежöра вескөдлыгыс, индалыгыс капиталистјаслөн абу дај оз вермы лоны, оз вермы лоны сижөн, мыј капиталистјасыд аскостас барыш-понда пуреöны, быдөнлы колö унжык.

Кытöникö-кö тöвар вöчöм ыжыдзык барыш вайö, сетчö капиталистяс поняс-моз уекöдчасны, вöчаласны заводяс і тöвар вöчасны зев уна, доныс уеö, барыш лоö зев ічöt... давај бөр пышшыны мукöдлаö, көн бара барыш содö, бара капиталистяс ракајас-моз уекöдчыласны...

Сізік і качајтчöны пыр, шыблаеöны öтарö да мөдарö. А еурö ставеыс ужалыејаслы. Кор дона, ужалыејас донаысла оз вермыны тöвар бостны, кор донтөм, кор гөгөр амбарјас тыр, ужалыејас пастөмөе, щыгөе, абу нажетка (пабрикјасеö донтөм тöварыс да тупкöны) да оз вермыны нөбныс, денегаыс абу.

Мукöд-дырјыс капиталистяс ваö вöјтöны тöвареö, мед еща тöварыс колö, мед дона лоö да позас бара ыжыд барыш кулыны, а ужалыејасыд щыгөе.

Сецөм торкеөмјас-дырјыс рөзөритчöны посныдзык пабрик-завод, көн машинајас важөе, омөлөе. Налөн тöварыс дона сувтö да јона донтөг вузалигас убыток лоö. Гырыс заводјасыщ тöвар сувтö донтөм, да көч і доныс тöварыслөн чінö, уна тöварысла барыш колö ыжыдо.

Озырјас век зілөны гыреөдны машинајасеö, бурмөдны. Кымын гырыс пабрик-завод, сымын донтөм тöвар сувтö асылыс, капиталистысылы. Мукöдлые-кө нөбöны донөн, сіјö асеыс сы донөн-жө вузалö, мукöддорыс унжык барыш бостö. Но ыжыд барыш быдөнлы колö. Быдөн бурмөдöны вöчаөм. Кор ставыслөн лоö бур, сек ковмас старајтчыны інны асеыд тöвартö, бостөнытö сылыежык, коді донтөгжык вузалö. дон уеö. Кодкө нөшта-кө-на бур машинајас лөөдае, кытчöz оз мукöд лөөдны сецөмөс-жө ыжыд барыш кулыштас.

Сізі быд капіталіст зілө бурмөдны, гыреөдны пабрік-заводсө, донтөммөдны төварсө ыжыд барыш-понда.

Ставыс мунө өдјө, бығтөкөн став јөзыс, став олөмыс біа вісөмөн вісө. Озырјас куштөны ужалыејасөсө зіла. Но ужалыс морт век-на-жө морт. Гырыс карјасад ужалыејасыд заводітөны адзыны, гөгөрвонны олөмсө. Кор-сурө скөр-јылыс локыс кыпөдчылөны.

Росіјаын 20 во-сајын вөлі зев јон кыпөдчылөм суемыштасны - кө ужалыејасыд, өтүвтчасны - кө, вермасны жүгөдлыны, пасвартны капіталістјасыдлыс олан ногсө да вылөс вөчны. Ужалыејасыд вермасны капіталістјасыдлыс рајсө пуғ-пағ вартны да аслыныс рајө пөртны. Ужалыс мортыд век-жө-на морт. Оз век сөгчы помсатө лыстыныд, вірсө пычкыны. Пөсө пығ-равны, кор-сурө куртчө, чужјө, локыштө, кор-сурө локыс ерыштчылө. А ерыштчас-кө прамөја, капіталіст-јаслөн лысөмыс оз кол.

Ас-костас капіталістјас барыш-вөсна пуреөны, ужалыејасыдлы дом вөчны, јөртны ужалыејасөсө гідө өтүвтчөмаөс, лөсалөмаөс.

Озырјас лөсөдөны власт. Медалөны озырлунсө да олан ногсө ассыныс візны суд-дајасөсө, југыд кі-чајасөсө. Пукталөны генералјасөсө, губернаторјасөсө, ісправнікјасөсө, војінкеөјјасөсө, пріставјасөсө, ураднік-јасөсө, городөвөјјасөсө.

Чукөртөны уна міллон веретө ужалыс јөзөс салдатө да понјасөс-мөз велөдөны капіталістјаслыс олан ногсө візны. «Ста» шуасны да өдјө локтан, струна-моз сүвтан. «Шығ» шуасны да лыјыштан. Понјастө кор-сурө малыштлөны-на, салдатјастө—ныр-вомас-кыңзі оз.

Карјасын жандармјас виџоны, мед озырјаслы пов-
төг лѳна овсас, мед јуасны, еојасны, мыргасны бабаја-
сѳн, барышсѳ лыд-дасны, мед ужалыејас оз торкны.

Урад-нѳкјас еѳлѳмеыс служитѳны озырјаслы. Вом-
тѳ он лыет востыны, кывтѳ орѳдас, век катарга-вылѳ
кѳсјѳ быдторјые мѳдѳдны, дај унаѳс-ј мѳдѳдѳ. Озырјас-
јылыс ескѳн кыс-нѳн омѳлтор еорнѳтны-да.

Кывзытѳмјаслы, кодѳ асѳ морттужѳк пуктѳ,
ем турмајас. Пушкајас, пѳшпалјас, пулајас лѳеѳдѳма
еусежык војтырыслы.

Поцјас велѳдѳны јона ужавны, омѳла еојны
(бытѳѳкѳн мѳ јона щѳгѳдчам). Танѳ щѳктѳны мѳјанѳс
мучѳтчыны, мед-пѳ мѳдар југыдын лѳсыд лѳѳ. Мед
нѳшта еща кутасны еојны, мед унжык вѳчмас озыр-
јаслы, поцјас ужалыејаслы лѳеѳдѳмаѳс кослун.

Поцјас жалѳваннѳ-вылѳ бѳбјѳдлѳны ужалыејасѳс:
«ен муыввса олѳм-јылыс тождыс, мѳдар југыдын бур
лѳѳ, танѳ озырјаслы рај (ставным огѳ буракѳ тѳро!).
Ужав јона, ен вѳччы—грек, еща еој, виѳав, зѳла ужав,
мед капиталѳстјаслѳн барыш содас. Кык дѳрѳм-кѳ ем,
ѳтѳсѳ мем вај, лѳбѳ озырлы сет, мед-нѳн мѳ тѳјан-шы-
дѳ адас веекалан».

Мыјѳн роч купечјас вермѳсны комѳ јѳзѳс, мед пер-
вој вѳчалѳсны вѳчкојас да ытѳсны поцјасѳс.

1608-д воын быд ыжыджык еѳктын-нѳн вѳлѳма
вѳчкѳ, кѳн ѳтѳк, кѳн кык, быд еѳктын вѳлѳм поп семја,
дѳк, саломщѳк да проскур пожалыс.

Школаын чѳладѳс велѳдѳны вѳлѳ начальнѳкјасѳс
радѳјтны, кывзыны налыс, улѳ копрасны, паныд во-
ча нѳ шуны.

Суд лѳеѳдѳ озыр, законјас гѳжѳны озырјас, дѳрт
ѳ судѳтѳны озырјас ног.

Велөдчөм јөз кызыс озырјас-шые, мукөдыс озыр-
јас школаын велөдчө, озырјаслые гижөм һигајас лыд-
дө, озырјас ног думajtө, озырјаслые олан ногсө дом-
јыв кашыс-моз виҗө.

Војдөр ылөдливлісны кнаҗјас, кор олөмыс веж-
еис, кор став олөмыс муvылас капіталістјас кпод-
улын лоі, капіталістјас мырд-сісны кнаҗјаслые ыжыда-
лөмсө.

Воіс пөра уҗалыејаслы став черансө муvывеыс
чышкыны.

II.

Капіталістјас олан ноглөн бөрја ПОМЫС.

(Мөд сорһи).

Бөрја-вылас капіталістјас ыжыдҗык барыш перјыны кутісны өтүвтчыны.

Воҗда сорһиас шулім, мыј капіталістыс колө век ешаҗык да најө аеныс ғыреалөны. Војдөр-кө вөлі төвар вузалөм-вөсна воҗсаөһны поһні капіталістјас, өһні пондісны—колөм ғырыејасыс, өшјасыс. Бөрја-вылас најө каҗалісны мыј выгоднејҗык налы лөб, өһі пөлөс төвар вөчыејасыс-кө өтүвтчасны, да кутасны јөзсө куштыны друһнөја, мукөд капіталістјасыскөд (торјөн дај өтүв олыејаскөд) кутасны өтүв воҗсаөһны. Сецөм өтүвтчөмјассө гөгөрвотөм кывјасөн шуөһны да лөб најөјас-дінө сүвтлыны.

Гіндікатөн шуөб секі, кор капіталістјасыс ладмөдчөһны мөдә-мөдыскөд куцөм донөн вузавны, кыҗі вузавны, көһі вузавны, уна-ө вузавны. Сөһын сыјылыс сорһитөһны, ас предпріјатіјө-вылас быдөн ачыс көҗәјіналө.

Трестөн шүүө секі, кор капиталистжасыс ыккөз өтүвтчөны, предпріятіјөжассө өтлаавлөны, кор став өтүвтчөм чукөрыс-нын став-вылас ыжыдалө. Трестлөн правленнө индалө, пукталө көн мыј вөчны.

Өтүвтчөны векжык өтө пөлөс төвар вөчалыејас, шуам сакар вөчыејасы лөөөдөны «Сакартрест», уклад кіетыејас «Укладтрест». Өтлаасөны: матыса төвар вөчыејас, шуам көрт перјан му (руда) кодыејас да көрт вөчыејас.

Сещөм өтүвтчөмыс өдјө содө да пагкөдчө став овмөс-пыщкас.

Амерікан трестјас кіас во кыз-сајын-нын вөлөма 95% нешт перјөмлөн, 80% көрта көлүј вөчөмлөн, 70% уклад вөчөмлөн... Став овмөссө-кө бөстны Америкасые 80%-нын сек вөлөма трестын. Англіјаын бөрја вөјнаөз 90% сов перјөм вөлөм «Совтрест»-улын.

Гермаңіјаын трестјас-улын: чугун кіетөм—45%, сакар вөчөм 70%, кабала вөчөм 80%...

Росіјаын трестјас-улын вөлөма став сакар вөчөмыс, ыргөн вөчөмлөн 95%, вагојнас вөчалөмлөн 97%, табак вөчөмлөн 70% і сізі возө...

Капиталыс комокасны кутіс бөрја-вылас, поснө торја капиталистјас-пыд-дө лоіны гырые капиталист комокјас, чукөрјас.

Актсіюњер чукөрјас.

Өні-кө бөстчыны вөчасны, колө заводітчігас зев ыжыд капитал. Абу-кө капиталыс, гырые важ капита-

лістјаскөд воҕсағны он вермы, поһні предпріјатіје-лөн төвар дона сувтас, кые-һін еекөн барышыс-да, убытка лоө.

Кые сецөм ыжыд капіталыс еурас? Лоө өтувтчыны. Сы-вылө ныралыејасыс леҙоны актсіјајас, сецөм гижөдјас, кодөс боһтан да мынтөм еөм-серті кутан выль предпріјатіјеыс асеыд барыш паж боһтны. Актсіја леҙоны донтөмс, коді озыржык вермас уна боһтны, ещатө вермас гөл һөбны, прөстөј візму ужалыс. Актсіја вузалөмеыс воөм еөм-вылө і вөчөө выль предпріјатіјеыс. Сізі позө уна еөм чукөртны. Сіјө пас (актсіја)-куҕаыс, мыј-серті төдөны, уна-ө те еөм пунктөмыд да уна-ө теһ барыш воө, актсіја-сертіыс шуөмаөс чукөрсө «актсіонер чукөрөн».

Өтувтчөмөн капіталістјаслөн јөз-вылын ыжы-давны вын јона содө.

Најө пунктөны меһ-ыжыд сувҕајассө, вескөдлыс-јассө, управлајтысјассө. Најө щөктөм-серті еөм-вылө гижөны һігајас, газетјас.

Трестјас јонмөны ужалысјаслыс вір пычкыны. Төвар-вылө вермөны сецөм дон пунктөны, кущөм колө. Боһтам важ «Сакартрест» Росіјаыс. Сіјө вөчө вөлі став сакарсө. Пуктас өті дон, лоө һөбны, пуктас мөд дон, колө-кө—һөбан-жө, сөсө һөкод оз вузав-да, донтөм-жыкыс һөкыс оз еур. Сізі вөлі сіјө-жө Сакартрестыд вывті кулө барышсө. Мукөд государствоса сакар вөчыс трестјас вермасны донтөгжык вузавны, да госу-дарствоас, шуам Росіјаас, вајігас, граһча вуҕігас зев ыщыд налог пунктөны. Сакарыс-кө Германіјаын сулалө 6 ур тув (пунт), сы-вылө пуктасны 10 ур

налог, лоо вузавны 16 урөн-һин. Роејјаса сакар ву-
засеё 13 урөн тув. Государствоыс озырјаслөн, најö
зілөны асланыс муын аеныс јөзсё купштыны, мүкөд
муса капіталістјасыс візөны.

Өні оз-һин ков сецөма пабрік-заводсё бурмөдны,
зілны унжык төварсё леңны. Аеныд төдэд, һаһа воө
һаһ донтөммө. Сіз-жө уна төвар-кө леңөма лоө, дон-
төммас.

Мед һекөд оз кут воңсасыны, Роејјаын карасін
вөчысјас мјанлыс Уктатө һөбөмаөе, а заводјас ез вөчны.

Укта-гөгөр муыс карасін вөчысјасыслөн лыдды-
сө; јөз, он-кө һөб, он вермы сені уңавны заводитны,
а вузавны најө оз-һин вузавны: ез сывылө һөбны. По-
лөны мед на-кыңзі һекөд сјјө төварсё ез вөч да ву-
зав. Мөд вузалысыс-кө донтөгжык вузалө, барыш вошө,
да-ј ачыс дөныс усө, уна-кө лоө төварыс.

Адзылім, кызі војдөр вөлі өдјө бурмө уңалөм,
сөдө ембур вөчөм, өні крукасис, капіталістјаслөн олан
ногыс овмөсыслы воңсө мунныс ез кут леңны.

Капіталіст чукөрөс һөшта јона, паскыда чукөр-
төны банкјас.

Банк.

Банкөн шусө сецөм ін, кытчө віңны чукөрмө сөм
дај кыс колан пөраө уңдысөны. Банкыс бөстө сөм
налыс, кодлөн прөста кујлө, һекуцөм барыш оз вај.
Капіталістјас олан ногын сіз оз поң, оз поң сөмлы
прөста кујлыны.

Банк, пуктысыслы мынтө прөцент, шуам 100 шайт-
вылө 4 шайт быд во.

Сек-жө емөе сецөмјас, кодјаслы уңсө нуны сөмыс
колө, сецөм капіталістјасыс уңдысөны, шуам уңдөм-

вылө кутасны мынтыны быд 100 шайт-вылө 6 шайтөн. Банкыслы барыш колө быд 100 шайтые 2 шайт, сее ічөтїка мунас службакаслы мынтыны, жалөваңнө-вылө.

Уждыеыеыс мыҗла уждө? Барыш перҗыны-жө. Сїҗө предпрїатїеас бөстө уңжык, шуам быд 100 шайт-вылө 12, жынсө-кө банкө сетас, аслыс уна-на колө.

Вермас сїҗі лоны, банкыс уна чүкөртас, некод оз бөст.

Банкыслы прөчентсө лоө мынтыны, аслыс оз во некыс. Мед оз ло сещөм тор, најө мүдөралөны, уна-кө вајөны пуктыныс да еща бөстөны, сїҗө кутас дөнтөгҗык бөстны, даҗ дөнтөгҗык сетны. Секи еща кутас ыштыны ічөт прөчент-вылад пуктыныс, і унаөс кыскас дөнтөгтө бөстныс.

Банктөг капїталїст оз вермы овны. Сылөн мед вее оз куҗлы сөм, мед век барыш вајө. Кор уна төвар вузалас, сөм уна, віҗны некытчө-на—сетө банкө, прөчент воас.

Кымын уна сөм, сымын паскыдҗыка уҗ кутас мунны, сымын ыҗыд барыш кутас воны. Сїҗөн і зілө банкыс уңжык уждыны век, пөльза зев ыҗыд, бөр уҗҗөз мынтас, прөчент мынтас да уна-на барыш колө.

Барыш-понда вөтчїгөн ачыс банк-улө сурө.

Банкыс олөмсө капїталїстҗас бөрҗа олан ногас бөстө.

Банк кодлы сетө сөмсө, віҗөдө налыс уҗ нуөмсө, індалө мыҗ вөчныс. Банклы сетөм сөм мед бөр воас лоө төҗдыены. Сөм бөстыслы лоө кывзыны, он-кө кывзы, воҗө оз сетны, а сытөг овныс оз поҗ, сытөг

ыжыд уждө он вермы нуны. Нөшта-на омөл лоө, важ сетөмсө-кө банкыс корас, секи қик пом.

Актсионер чукөрјаслые нөбө актсїајассө да ас кї-под-улас бөстө чукөрјассө. Банкјас пуктөны быдлаө асыныс мортјасөс вїқөдны, їндавны, щөктыны.

Аеныс банкјасыс, кықик і предпрїатїејасыд век өтарө гырыемөны, лыдыс чїнө.

Амерїкаын став овмөс-вылас, став предпрїатїе-вылас ыжыдалө 2 банк, Германїаын 6 банк, Англї-јаын 6-жө, Рөсїаын вөјнаөқ кызыс вөлі 5 банк-улын. Банкыс да төвар вөчалөмыс јїтчөмаөс.

Капіталїстјас коғасөны сырје-понда.

Капіталїстјаслы төвар вөчны колө сырје, матерјал. Вөчасыс век содө, а сырјесыс мувылас абу вөлөма помтөм дај быдлаын. Озырјаслы і лоө корены, сурөм-вылас мырддыены, кодї вермас, ас государствоас өтлаавлыны. Сїқтө зев уна бөстөмаөс, өтлаалөмаөс. Вывтї-нїн уна сещөм муыс Англїја кї-улын.

Быд государство, быд капїталїст чукөр көсјө ас кї-улас бөстны ставсө. Век мырддыөны. Коркө Германїја (1871 воын) Прансїјалыс мырддылөма асы в-вој выв бөксө, өнї сїјө бөр Прантсїја бөстїс дај сод-төд Германїјалыс рытыв-лун бөксө өтлаалїс ас-дїнас. Кыскө сетчө көрт перјан їз (көртрудә) да їшом (каменный уголь).

Туртсїјалыс Моссулса непт (нефть) пыр мырд-дөны, дај аеныс мырддыгас оз-жө зөвсө лөғавны. Нөтчыд оз тырмы. Сїјө-жө Англїјаыд бура уна-нїн ескөн му-јассө бөстөма-да, сїтеча көлүсө вөчны матерјалсө, клопоксө лоө нөбны Амерїкаыс. 1912—13 воын Анг-

лїялы ковмөма клопокыс 3.825.000 тук. Вайөма Ин-
діяыс 48.000 тук, Јегіпетыс 351.000 тук, Америкаыс
3.282.000 тук.

Росіја ескөн вөлі Туркестан өтлаалөма-жө да
клопоксө пыр лоі боқыс вайы.

Сырје-вылын мырддыөм пыр мунө. Сіјө-жө һеп-
тыд зев ещалаын. Ем Америкаын, Кавказын, Туртсі-
яын, Румыніяын ічөтїка, Сакалїнын (ді Јапонїја-ді-
нын Росіјалөн) да Коми муын (Укта пөлөн). А госу-
дарстоыс мында! Ставыслы колө, војутан корабјасыс
ломтысөны һептөн, мукөд торјөн оз шогмы, ыжыд
запасыс дыр-кежас оз төр. Кодлөн һепт, сіјө і јон.

Мїјанлыс Бакутө мыркө-жө зілісны торјөдны, го-
сударство вөчны дај һептнас і быдөн ас кіас ча-
быртны.

Сесеа зев горшөе. Америкалөн ескөн уна аслас
ем-да, оз тырмы, Моссултө, Сакалїнтө, Бакутө... көт
став мусө еет—боетас, быдлаө мырдөн еујеө, быдлаыс
колө. Сіңі ставыс вічөдө, век зык, век кое матын
өззыны. А кое-кежө вөјска пыр өтарө јонмөдөны.
Сырјесыс кымын воңө, сымын еща колө, вөчасысыс
кымын воңө, сымын уна, воңсасіејасыс век өтарө јон-
мөны. Сецөм капїталїстјаслөн бөрја олан ногыс.

Капїталїстјас корсөны төвар вузалан ін.

Төвар codö da codö, һөбыс оз cod сы ödjö. Ас
муын, вөчан інас, оз ін. Көні капїталїстјасыс емөс-һін,
көн сецөм төварыс вөчеө, бурөн он сібав. Граһича
вужөдігас сетчөс капїталїстјас сецөм налог (пошліна)
пуктасны, мыј һөтї он вермы вузавны. Вот ескөн
пөкөритан-кө, мырдөн щөктан һе бостны, сек артмас.

Сіңік і вөчөны, кор вермасны. Кітајос вермөмаөс өтүв да оз некущөм налог төвар вајгөн мынтыны.

Капіталістјас зілөны ас-улас боетны сещөм інјассө, көні оз вөчөы лібө еща вөчөө төварыс. Сещөм му-јасыс шүөны колоңјаөн, мүкөдыс жың-выјө колоңја. Англіјалөн лічкөм муыс, колоңјаыс 130 Англіја ыж-таыс. Колоңјаыс—39.917.000 кв. кілометр (неуна кі-лометрыс верстыс ічөтжык), ачыс Англіјаыс—314.000 кв. км. Сен јөзыс 9 сы-мында, мында Англіјаас. Быд Англічанін-вылө воө 9 вермөм морт, ставыс 393.500.000.

Мүкөдыслы ещажык сурөма, Германіјалы вөјнаөз, вөлі удајтчөма пөкөрйтны 12.300.000 мортөс. Сіјө Англіја-дінын дерт еща і Германіјаса капіталістјас пыр віжөдісны мырдыны. Боеттөм муыс абу-нын колөма-а.

Колоңја оз тырмы да корөны вузасан ін сөд-төд. Уна вајоны төвар Кітајө, сіјөн і оз леңны боет-чыныс Кітајыслы, ачыс-кө-пө кутас овны, кытчө-пө төварсө кутам воштыны. Росіја да Англіја век вөлі Туртсіја да Переіја-понда зыкөны, кыкнаныслы колө куш аслыс сен төргүјтны, вузасны. Бара-жө ставыс лапасө став мувылас неужөдө, бара жө бурөн оз лад-мыны, лөсөдчыны вермөны сөмын көсөн.

Колөм јөзлы вожө тувтчавны оз леңны, кутөны мыј вермөны.

Капіталістјас кутісны төвар-пыдді озыр лунсө, капіталсө вужөдны.

Капіталістјас оз леңны аслас государствоө төвар вајны, а мүкөдлаас ескөн ыжыд барыш пожө кулыны.

Озырјаслөн дулваыс госа лөбјасөд тулгө. Туј адзöны сецöмөс: государствоас еöмсö нуны, сен заводсö вöчны, сен төварсö вöчавны дај вузавны. Секи вајигөн налог оз-һин ков мынтыны, сöмын курав барыш. Барышсö бара позö гортас нуны. Капитал öти государствоыс мөдö вужö: 1) граңичаыс мынөм-понда, 2) уна донтөм сырје-динö, 3) донтөм ужалыс-динö, 4) матöжык вузалан инас. Сизі уна вужлис Роејаö.

Прантсја вöли Роејаö 1912-д воöз вуждöма, да пунктöма предпрјатјејасö 4.500.000.000 шайт, Англіја вöли 1911-д воöз пунктöма 380.000.000 шайт, Гермаңија—1.500.000.000 шайт, Белгіја—200.000.000 шайт. Револутсја-дырји ставсö мырф-дөм, дөрт сесеа öни коңөрјас бөрдасны. Тувтöмаөс-кө оз сетчыны, оз бөринтчыны.

Кор овмөдчасны, сесеа-ј зилöны ас кинод-улö бостны сецöм инјассö. Мјан важ Роејаыд казак-код вöли мукөдјаслы.

Уна еöм вужö уждөмөн. Олөм уналаті вермө еурны став муыввса капиталіст чукөр-улö. Öни Китајөс некың оз лезны мездыены, ассыныс лыд-дöны, јона заводјассö вöчöмаөс-да, уждысöмаөс-да.

Роејаын кыз капиталыс вöли заграңичаыс. Сизі öти государство пырö мөдö, сизі крукаслöны, јитчöны, зугласöны став муыввса капиталіст чукөр.

Тажö бөрја капиталістјас олан ногыс шусö имперіалізмөн. Имперіалізм—банкјас да төвар вöчалөм јитчöмаөс, став мусö капиталіст чукөр бостöмаөс ас кі-улас, ставсö-һин јукöмаөс, вылыс јукöны, помса војутöны. Имперіалізм капиталістјас олан ноглөн пöрыс кад, кулан пöра.

Капиталістјасыс öни кутасны шусыны сиз-жö имперіалістјасөн.

Косагөм капиталыстјас чукөр кост.

Капиталыстјас гыреалöны, öтүвтчöны. Капиталыст-
 јас көсјöны бырöдны вежмасөм, крукасөлөмјас да оз
 вермыны. Посһи-пыс-ди, öнi гырые петö. Öнi возса-
 гöны капиталыст чукөрјас мöда-мöдыскöд. Öтiк госу-
 дарство воö мöд-вылö. Ми возынжык адзылим-һин, мыј
 став государствоыс көсјö ас кiас бостны став светсö,
 көсјö öтнас вузавлыны ассые төварсö, чабыртны став
 сырјесö. Һинöм бурөн оз артмы, сiла—војска. Ставыс
 пыр лөсöдчö војутны, пыр јонмöдö армiја, пыр унжык
 вiзö сы-вылö. Јöзöс вiалан көлуј век бурмöдöны.
 Рөскöд војска вiзöм-вылö пыр öтарö содö. Рөскöд
 содöма квајт воөн (1908-саһ 1914-öз) армiја-вылö.

Росiјаын	470	мiльон	шајтсан	975-öз,
Германiјаын	405	„	„	943 „
Англiјаын	280	„	„	804 „
Прантсiјаын	415	„	„	740 „

Öтiк онас тајö һөл государствоыс (1914-д воын)
 вiзöмаөс 3.462.000.000 шајт. Мед гөгөрвоанажык лө,
 арталам сiзi. Комi Област 1923-24 воын (öтiк арсаһ
 мöд арöз) вiзöма 1.500.000 шајт. Сы кык мында-кө,
 3.000.000 шајтөн во-кө вiзны 3.462.000.000 шајтсö,
 ескөн тырмис 1.150 во-кежлö.

А мыј чiрсыштасны војутiгас, јурыд оз көсјы
 мөвпыштны. Војутöм век нырулын, быттöкөн порок
 бöчка-вылын олан, век көсјö öзјыны да ыһнiтны.

Бостам тајö војнаöз. Прантсiја лөсöдчöма бостны
 аслыс Марокко (сецöм му ем Априкаын, рытив-лун
 вылын). Германiја вöлөм јона вузасö сетчö дај вiтö

-вөлөм сөө Атласса гөраыс кыскыны ыргөн из (ыргөн руда сени зев уна). Кыштіс зык, 1906 воын өтлаасли-сны өтарыс да мөдарыс капиталіст чукөреан да һинөм ез артмы.

1911-d воын неуна ез көсөң воны. Ладнө сетчө Англија сујсис, повзөдіс Германіјабс да мусө сетісны сылы неуна.

Прантсїја кутас Мароккө-вылын ыжыдавны.

Англија - улын Јегипет, Прантсїјалы сїјө-зев-жө ескөн колө, сыыс зев мїетөма мөда-мөд-вылас ві-зөдлөны.

Росїја да Англија мырф-дысөны Персїја да Турт-сїја-вөсна, кыкнанныс куш асныс көсїөны сетөн вузасны.

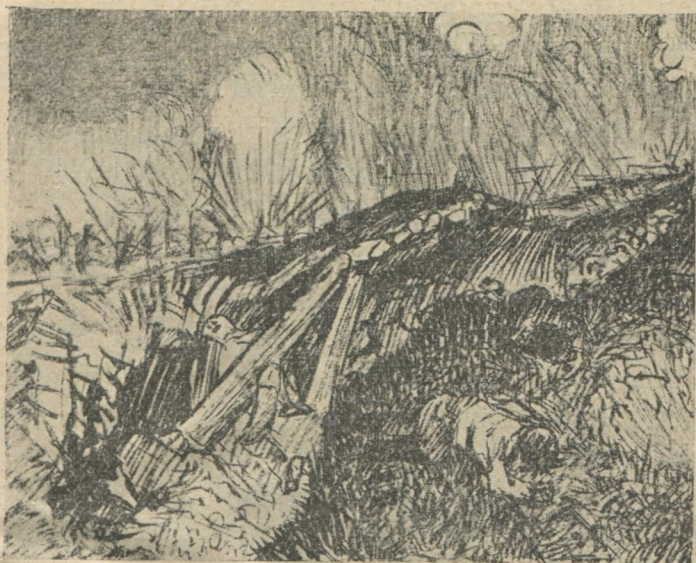
Индїја Росїјасаан зев матын, бара лоө повны Англијалы (Индїяыс Англија-улын), мед ескөн Росїја оз лапасө сетчө һужөд.

Кор Англија вөлі косасө Бурјаскөд (сещөм јөз ем) Германіја һужөдчїс Ічөт Азіјаө (сени Туртсїја да Персїја), сетчө-жө вөлі воңжык Англија овмөдчө, көн-сүрө кок пөвнас топыда-һин вөлі талтчөма.

Германіја вывті өдјө кутїс быдмыны, кыштыны. Англија вөлі мед-ыжыд-а, өнї кутїс паңыны. Оз ков лезны.

Росїјалы сарданел колө, Gөd Сарїзыс (Черное море) петан ін. Сет вөлі зев уна төвар вузавны мунө. Роңыс вөлі војдөр омөлыңк Туртсїја - ордын, өнї зев јон Германіја пондіс сїјө петан роң-вылас куң кісө пуктыны. Кутїс-кө ескөн, Росїјабс сїјө тујас век вер-міс јөртны.

Росїја, Прантсїја, Англија мөда-мөд-костас ез лөсав-ны, но Германіјакөд ставныс јонжыка ез лөсавны,

Германіјаса капиталист чукөрөс быдөнлы колөжык
вөлі чегялыштны.

Сізі муыс жүкөс кык пелө. Өтарас дај мөдарас
зев јон имперіалист котыр.

1914 воын гөжөмнас уекөдчисны пурны мөда-мөд-
сө. Уна мільон ужалыгөс мөдөдчисны аслас имперіа-
лист котырлые чепсө виңны. Сіјө мујасыс-өд, кыс
матерјалсө төвар вөчныс көсјөны вајны, кытчө көс-
јөны вузасны, кыт көсјөны вузасны—колөны озырјас-
лы, кодјас пыр гөңјатлөны, кыекө оз-ө курыштны сур.

Налы і војнаыс бур вајө. Ставыс ужалые сыли-
вылө лезчө. Јөј-на да мед сүемөдчас, төдмалас ужа-
лыыс олөмсө.

Капиталистјас тајө војнади нажөвөтчыштисны. Ба-
рышјас содины зев јона. Сізі Германіјаын нөл пөлөс

төвар вөчөмые 1913-1914 војасын вөлі барыш воөма 133 мільон, 1915-16-ын (војна-дырјые-һин) 259 мільон шайт.

Америкаын «Укладтрест» 1915-д воын бостөма барыш 98 мільон, а 1917-ын 478 мільон шайт.

Тула карын ыргөн да патрон вөчые завод бостөма 1913—14-д војасын барышсө 2.830.000, а 1915—16 војасын 15.519.000 шайт зарһөн!

Асные ҫерт озырјасыд оз војујтны. Бостөны барыш вит сы-мында, мында вөлі војнаөз бостөны, налы і овнысө да «косағныс».

«Косағныс» бабајаскөд, јуөны гөрд винајас, олөны сецөм инјасын, куцөм инјас-јылые комі морт думыштные оз вермы.

Сізі буржујјас, капиталистјас «војујтөны». Ужалылы еөкыд вывті на-пыд-дi. Ужалөмые дон зев һөжјө содіс, а төвар-вылө вывті өдјө кыштіс, војдөр, косөзые ез вөв бур, өні овны ез кут һөзны.

12 мільонөс, мед-версте јөзсө Роејјаса империалист котыр сувтөдісны лыјлыны мукөдлаые ужалые-јассө, мед барышыс «міјан» озырјаслы унжык воас.

1917 воөз, март төлыеөз вөлі өтареағ да мөдарсағ бырөдөма 10.000.000 морт-гөгөр! Став Комі муас 350.000 олыеыс. Вјөма сы-мында, мында олыеыс 28 Комі муын! дај абу код-сурөөс нырөма, а буржыксө.

Куш Роејјаые вөлі виөма 1.500.000, жүгөдөма 4.000.000-гөгөр. Војнаыс чорыда инмөма куш Роејјаас 25.000.000 мортлы.

1918 воөз, јанвар төлыеөз вөлі вјөма војна-вылө ембурөсө 585 мільлард шайт дон. Он вермы думыштныд. Став Роејја посталаыс вогөгөрөн вөлі вөчөө быдеама

ембурыс (һаһ, еттеч, көрта көлүж... быдеама тор) 12
миллард шайт донье һеуна ещажык (11,8).

Войнаһ 1918 воӧз лоӧ виӧма сы-мында, мында
став Росейаыслы лоӧ вӧчны 50 во! Тази капиталистјас
лотӧны ужалыејас киӧн вӧчӧмсӧ.

Сижӧн лоӧ вӧли тӧлсыны, һессыны кувтӧзыд да
һемид щыг-һисӧ-пӧт овны. Аслыд зев ичӧта воӧ, кы-
зыс озырјаслы пырӧ.

Озырјас ставсӧ кутисны война заводӧтӧмсаһ война-вы-
лӧ ужавны, мукӧд овмӧсыс торгеис, коланторјыс ез кут
вӧчыны. Сещӧм олан ног капиталистјаслӧн.

Ӧти һен тыртӧ, мӧд окопын кујлӧ, кисӧ да коксӧ
һегјалӧ, асӧ жугӧдлӧ.

Капіталістјаслөн олан ногыс мыщасіс. Петан туј—револуцсіја.

Тажö војна абу мед-бөрја, кымын воҙö, лоö сымын лок. Öнi став мувылас арміја-вылö рöскod век сод-тöны. Сізі рöскod содöма:

Государство.	Рöскod вöлöма 1913—14-d војасын.	1921 воын.
Амерікаын...	632.000.000 шайт.	23.690.000.000 шайт.
Англіјаын...	284.000.000 „	1.647.000.000 „
Франсіјаын..	916.750.000 пранк	4.952.000.000 пранк

Пранкыс шайт жыңыс неуна ічötжык. Војнаöз ружјö-дінын пыр казармаын олыс салдат мувылас вöлöма 7.000.000 морт, 1921 воын (јанварын) 11.000.000 морт.

Öнi кое-вылö лöсöдчöны Јеропланјасöн, лöсöдчöны руөн (газјасöн) пöдтыны мöдa-мöдeö.

1923 во-кежö Амерікаын вöлі лыд-дысö 2.000 је-роплан, Англіјаын—1.938, Франсіјаын—5.300, Пoл-шаын—800... сізі быдлаын.

Капіталістјаслөн олан ног воҙö ассыс немсö ну-жöдны оз вермы. Сылыс кісöмсö колö ужалыс војтыр-лы öдзöдны. Капіталістјаслөн олан ног воіс сещöм выјöз—воҙö дыр öвны сeсca оз вермы. Кытчö-јасöжык крукасö?

Мед-војдöр: Капіталіст котыр вывтi јона ку-тіс ужалыс војтырöс лічкыны, вірсö сылыс јуны. Ка-піталістјас öтувтчіены трестјасад да накöд сöкыд лоі

воҗсағны. Мөдарө-кө, ужалығыс. еуеміс, карјасын робочей гырые заводјасө чукөрміс, котыртчіс, өтүвтчіс. Олөм омөлтчө. Өнїа јөз оз-һин сетчыны кутны. Капіталїстјаслые җајгөмөн һинөм он вермы корны, сетасы-кө оз тырмымөн, понлы-моз. Капіталїст да робочей һөтчыд оз вермыны лөөдчыны. Робочей зілө ыҗыдҗык дөн бөстны, капіталїст—ыҗыдҗык барыш. Кымын ыҗыд барыш, сымын ічөт дөн, кымын ыҗыд дөн, сымын ічөт барыш. Капіталїст оз вермы овны, оз-кө мыј - вермөмғыс перјы барыш. Барышыс сылөн ставыс. Бөрја-вылас, трестјасад, өтүвтчөм-бөрас сешөма кутіс робөчөјөс аслағыс лічкыны—робочөјлы вескыд мат лөі. Туј өтік—револүтсіја, ваз олөмсө жуғөдлөм да вылөс вөчөм.

Мөд: колөм мујас бырі, јуклыны һинөм, лөө вазсө век вылығы јукны, дај сөмын косаөмөн. Капіталїст оз вермы төвар вөчны, оз-кө вузав. Капіталїст өз вермы овны, матерјал-кө оз еур.

Вузасыс содө, һөбыс оз тырмы, матерјал еҗа му-вылын, барыш колө ставсө асҗептө еујны. Сы-понда кос. Војна лөө сетчөз, кытчөз емөсө капіталїстјас. Кымын воҗө, сымын војна лөө лөкҗык. Өнїа колаи војнаыд-һин ез вөв кокһыд. Бырөдны војна поҗө сөмын револүтсіјаөн, озырјасөс бырөдөмөн. Војнајасыс-жө таркөдөны озырјаслые олан поҗсө, кіетөны: сїјөн кок-һөдөны ужалыејаслы пазыныс ваз олөмсө.

Көјмөд: Ічөтік капіталїст государство чукөр лічкөма став јөзсө. Куш Англіја, коллөн аслас јөзыс сөмын 47.000.000, лічкөма 400.000.000 мортөс.

Кїтај, Туртсіја, да Персіја җын-выјө колонїајас—олығыс 361.000.000. А вөд став мувылассө јөзыс 1.750.000.000 морт.

Колоніјаса јөзсө вывті јона лічкөны, нарғитөны—сы-вылө і бөстөмаё најөс. Озырјаслөн став олөмыс барыш перјөм. Но барыш перјыны выгөднөжык, лөсыджык, унжык шедө, пабрік-заводсө-кө меставылас вөчан. Сырјө (матерјал) оз ков вайны. Төргүјітныд лөө көрттујјас нуны. Чужөны, быдмөны карјас.

Пабрік-заводјаскөд, көрттујјаскөд кыптө сенса робочей војтыр, сізжө петө сенса велөдчөм јөз. Колөм колоніјаса јөз садмө, четчө, лептө јурсө мездыны капіталіст котырыс.

Војдөр вөлі колоніјаяс-вылас імперіалістјас (озырјас) асыныс робочейсө топөдны мыжөёны. Оні мыжөдыс кутіс вөрны, четчыны.

Колөм јөз оз вермыны бурөн мынтыны, імперіаліст котыр ез сы-вылө најөс лічкыс. Колөм јөз-кө аеныс пондасны овны, кутасны пабрік-завод лөөдны, оз кутны лезны налог пуктытөг ас му-пыщкас бокыс төвар вайны, сырјө сецчөм донтөг оз еет, кыз вөлі војдөр позө бөстны, ужалыслы ковмас унжык мынтыны.

Капіталіст котыр уна төвар Кітајө вайөны. Кітај-кө мынтысас на-улыс, ачыс кутас лөөдны төварсө, бокөвөј төвар-вылө ыжыд налог пуктас... барыш озырјаслөн вошө, олөм торкас.

Нөтчыд оз вермыны імперіалістјас бурөн өткажітчыны. Уна мільон шайт вошө, да-і торкасны.

Најөс позө сее вөтлыны сөмын мырдөн, лөкыс, револутсіјаөн.

Револутсіја кыптө Индіяын, Кітајын, дај мукөдлаын.

Робочейјасөс лічкө імперіаліст котыр, колөм јөзөс најө-жө. Колөм јөз да робочей војтыр өфік врагы

паньд сүвтöны, öтiкыслөн да мöдыслөн воҗсагöмыс öтүвтчö, јiтчö.

Капиталистјас олан ноглы воiс пом. Олан ног җугеiс, вескöдлыны, раҗны вермас сöмын револютсија.

Капиталистјасгыс Һинöм.

Војдöр-кö вöли капиталистыс ачыс вескöдлö, управлајтö пабрiк-заводнас, бöрја-вылас кутiс сöмын бoетны барыш. Ачыс заводсö ассыс оз i адҗыв, оз i тöд. Мукöдыс заводсö ассыс сецöма-жö тöдö, куцöма ми тöдам. Öни вескöдлö, управлајтö јона велöдчöм јöз—дiректорјас. Вескöдлöны најö жалöванҗö-вылö. Кöҗајинсö-кö вöтлан да заводсö бoстан сы-ордыс, Һинöм оз i тöдчыв. Кöҗајинавны заводјас-вылас, парокodјас, кöрттујјас, мујас, вöрјас, рудҗикјас, банкјас вылас вермас государствоыс, сецöм государство, кытöн властсö абү озырјас пунктöмаöе, а уҗалысјас бöрјöмаöе.

Капиталист-кöҗајиныс воҗсö мунны мешајтны кутiс, уна барыш прöста лотiс. Öни государствö кутас тöждысены не барыш-вöсна, а ембур-понда—мед донтöг, уна, быдөнлы тырмымөн вöчсö. Iчөтiка дерт лö колыштны паскöдчыныс.

Öни-öd уна-Һин вöчсö быд тор, да öвиласаҗ став олöмнас вескöдлысөтöгыд оз артмы разöдöмыс. Складјас тырöс, тöвар сiсмö, а јöз щыг, пастöм.

Тöргүјтысгыс җик-жö Һинöм: öни-Һин кооператiвјас вежöны најöс. Тöргүјтысјас Һöжјөнiкөн бырöны револютсија-бöрын.

Ужалысјаслөн бөрјөм јөз кутасны олөмнас векөдлыны.

Капиталистјаслөн олөмыс унаыс торкылө. Налөн вежөра векөдлыгыс абу, асныс көҗајнјас, сүјитчыны некодөс оз лезны.

Өні лоө көҗајныс ужалысјаслөн бөрјөм еусе, вескыд јөз. Директорјас фабрик-заводын служитөны жалөваңнө-вылө. Мыј налы шөктас көҗајн—робочөјлөн бөрјөм Јур—вөчны, сјө і лоө вөчны.

Өні воҗыв поҗө быд вөчантор артавны, ковтөм тор, доктор вөчөм бырөдны, бур тор содтыны.

Војнајас бырөны, ужалысөлы ңинөмыс мөда-мөдөсө виавны. Колөм јөзөс некод оз кут личкыны, најө өд-јө воҗө кутасны мунны.

11.000.000 верөтө мортыс, өнја салдатыс оз кут сојны, новлыны јөзыслыс ужсө, најө асныс кутасны ужавны. А мында секи јөз гола-вывөыс грузыс усө! Мында ембурсө 11.000.000 мортыс вөчас!

Кымын морт оз кут војна-вылын јөзөс виалансө вөчавны, бара мында добра вөчыгыс содө.

Јөз виалан көлүј-вылө рөскөд бырө.

Војнанас мыј ез чирслыны. Тајө војнаад ембурсө бырөдөма мувылас 586 миллиард шайт дои. Быд Росјаса мортлы-кө, пөрысөлы і кагалы јукны, воас 4.508 зарңи шайтөн морт-вылө! Віт морта семја-вылө 22.500 шайт. Сјө өтөк војнаөн.

Озырјасыс мыј нөшта лөтөны.

Өні государство кутас ставсө гырыс машинајасөн ужавны, бара на ембурсыс содө.

Міјан Росјаын револутсіја вөлі-ңин, буржујјас емөс-на да нежјөңкөн пондас бырны.

Овмөс өнi-нiн, ставсө кiстлөм-бөрүн, кујим воиң кутiс сепцөма кыптыны, мыј сап-пемыдыс кағалас—оз коммунистјас прөста зiлны, мыјкө думажтөны, абу-өд зiк јөјөс војтырыс.

Овмөс ез-на јона бурмы, гырыс мапиінајас егөј-на вермөј уна вајны, јөз ез-на суемыны, ез-на јутдыны, отсасөм-пысди век-на зiлөны торкны, а олөм вежеөм төдчө-нiн. Ез-на быдлаын вөв револутсијаыд да салдатјас-вылад-на лоө рөскөдујтчыны.

Јөз јукөма кык торјө.

Јөз јукөма кык торјө: өтарас озырјас, оз ас уј-помыс овны, олөны барып-вылө, мөдарас робочей клас, олө медаөмөн ужалөмөн. Тајөјас-костын нөтчыд лад оз ло, туйныс кыскө өтар-мөдарө.

Ем нөшта јөз, крестана, виңму ужалыс. Најө шөрасөс, но најө торјалөны-жө кык пелө, өтарас—озыр, мөдарас—гөль. Öтiк, зев iчөт јукөн озырлан кысө, кызыс гөлмө, пөрө робочей.

Комi ас көлүјөн ужалө, ас овмөс-помыс жыңвыјө олө, мөд жыңсө (Ежва-пөлөн) нажеткаөн тыртө. Комi ужалыс жың-выјө робочөј, жың-выјө виңму ужалыс,

Кымын воңө капиталист олан ног кысө, сымын сөдө робочөј клас, сымын чукөрмө заводјасө, карјасө, сымын сiнмыс паскалө: робочей клас путкылтас капиталистјаслыс олан ногсө, сылы отсалас виңму ужалыс, сылы отсаласны колөм јөз.

Шуөны, колө-пө мед-војдөр револутсија вөчтөз еусе, управлајтыс јөзсө лөсөдны.

Коді лөөдас? Капиталистјас аслыныс гу кодјыны оз велөдны.

Колө вөчны револютеја, етасө паф-вартны важ олөмсө, да жугөдліг-мозыс вөчны вылөс, велөдчыны.

Власт бостөм-бөрын велөдчам, југдөдчам да өdjө мөдөдчам, выль олан ног лөөдны.

III.

Кызі ужалыс војтыр воқсағис ка- піталістјас олан ногкөд.

(Кожмөд еорһи).

Воқса еорһиас ми аңылим, кызі чужі, лоі, паскалі капиталістјаслөн олан ногыс. Капіталістјас боетісны став олөмсө ас кіас, војдөрсө олөмыслөн воқо мунөмыс зев өдјө еодіс, бөрвылас ыкөң помөіс. Капіталістыс-жө ачыс еесеа воқо нуөм-пырді кутіс помны. Колө мөд пөлөс оланноғ вөчны.

Сіјө олан ногыс сөщөм: став өвмөсыс лоө јөзыслөн, јөз бөрјөм војтыр пыр пондас вескөдлыны.

Капіталістјас-кө емөе, емөе і робочөјјас. Робочөј чужө быдмө капиталістјас олөмас, гырыс заводјасөн өтүвтчө, карјасын еін вөсөө, гөгөрвоө көн олөмыс, да-і кіетө помөдсө, мед олөмыс воқө ызөптас.

Робочөјјас важөн-һин кағалісны, мыј тағі овны воқө оз поғ, ез сөмын төдны, кызі вежныс.

Јона воғ чағтіс: озырлөн-пө коркө еөлөмыс бурмас да жалғтас, содтыштас дон, еетас морт-мозжык овны. Власт-јылыс ез-на еорһит, өһіја пемыд јөз-моз шуө: мед-пө вескөдласны, најө-пө еусөе, ми-пө јөјөс. Олан ног вежныс ез-на вітны. Муртса мед ескөн бурмыштасны.

Корисны, зајгисны—һинөм ез пет. дыр-мыети ка-
чалисны, мыј капиталистыс оз вермы бурмөдныс, оз
вермы олөмсө јөзыслы еетныс, кызі поре оз вермы
јөлөн вердны.

Озыр-кө јоз-вөсна кутас төждыены, асеө пондас
өбөдтны. Ыжыд-кө дон еетас ужалыслы, аслыс ба-
рышыс ічөт колө.

Ужалыејас сійө качалисны, кутисны властлыс өт-
сөг корны, сарјаслы прошеңнөјас гижны. Дыр-мыети
бара качалисны: сарыс-пө озыр-дор, сійө-пө аслас
вөвјас-јылыс ужалыс-дорейд јонжыка төждыеө. Ка-
чалисны, мыј властыс озырјаслөн, озырјас властсө,
асыныс олан ногсө, барышсө виңны і лөсөдөмаөе.

Судө-кө еетан, судитө озырлы.

Мунан поп-динө, ен-пө, мокает, төждыс, тед-пө
мөдар југыдын олөмсө лөсөдөмаөе сещөмөс, кушчөм-јы-
лыс-һөтчыд он вермы думыштны.

Kod-dinө мунан, kodі отсалас? Велөдчөм морт
шүө, тајө олөмыс-пө мед бур, нем-пө сулалалас.

Лоө ужалыслы ас-вылас сөмын надејтчыны. Мыј-
кө вөчны-кө ачыс-жө-кө вөчас-а. Сөмын ачыс вермас
аслыс бур олөм корны. Росіјаса ужалыејас мед-во-
зө петисны, мед-воз вејисны важ олөмсө да кутисны
вөчны вылеө. Мыјла Росіјаын лоис мед-воз револүт-
сіјаыс—сорһитам возын, өні виңөдлам, кызі Росіјаса
ужалыс возсасіс важ олөмкөд, кызі верміс сійөс.

Мед-возза кыптылөмјас.

Капиталистјаслөн өвмөс паекалө, содө робочөј вој-
тыр, чукөрмөны, гырыс заводјасө унаөн.

Во ео-сајын Росіјаын төвар вөчалөм сувтис кок-
вылө. Ужалөны вөлі секи 18 часөн лун, зев ічөт дон-
вылө. Дон муртса тырмө шыг-нісө-пөт овны.

Быд торјые вөлі итрапујтөны. Көҗајыныс скөт-
вылын-моз тешиҗис...

Ғерт сек робочөј еща-на вөлі төдө, абу-на вөлі
котырчөма, но сецөм омөль олан інад терпеннө-
сид унаыс петавліс.

Вөлі гіжасны прошеннө, мед жеңмөдыштасны
лун, содтасны дон, мед морт-тујөжык кутасны пук-
тыны најөс... Бөрја-вылас жүгөдласны пабрікјасө:
шыкөдласны машинајас, виаласны код-сурө служак-
јасөс да мыј сетыс? Сетчө пырыетөм-пыр мөдөдасны
чиновникјасөс, салдатјасөс да јона-і нөјтасны челадөс-
моз ужалысјасөс.

Ужалысјас дугдылөны ужавны, корөны кокнө-
дөм—сјө шусө стачка.

Сецөм ыжыд стачкаыс, код-јылыс лолі став
Росіјаас еорнө кыпөдлыны, вөлі 1870-д воын тулыс-
нас (март төлысын) Леңінкарын сөтөч кыан пабрікын.

Сы-бөрын-жө регыд стачкајас кыптисны Мөску-
аын, Ревельын, Кіјовын, да мукөдлаын.

Ғерт стачка-бөрын вөлі озырјас унаөс сурөтөны,
катарга-вылө мөдөдөны.

Ыжыд пөлзаяс сецөм воҗсаөмеыд нөтчыд ез
вөвны. Кор пікө воасны, неуна лічөдласны, да
кор сурас бара чорыда төпөдасны.

Стачкајас лаңтисны 1879 воын, 1892-ын бара
ышнөтисны.

1895 воын 30.000 сөтөч кыыс бастујтис 14 лун.

Правітелствоыд, озырјаслөн јуралысјасыс повҗи-
сны, да закон леҗисны, код-серты. пөчө робочөјбасөс

уждны дуннас 11 час, челадос 12 арсаң 15-өз 8 час, 12 арбсые ічөтос не уждны.

Озыр оз вермы дон содтыны, барышые чинө. Ужалыеые виэоны салдатјас, жандармјас, суддајас, став властые капиталисјаслөн.

Лоі заводитны олан-ногыскөд воэсагны.

Робочөјјас кутисны казавны, мыј куш көзайинкөд воэсаемөн нинөм оз артмы, сылы мукөд озырјас, став властые капиталистјаслөн, сетө отсөг. Колө воэсагны став капиталистјасыскөд, став олан ногыскөд өтпырјө да збылые.

Муртса вом востан паныд көзайинлы, пырыетөм пыр сетчө пөлитса воас вом тупкыны. Оз небое көзайинсө вомавны.

1899 да 1900 војасын робочөјјас кутисны кыштыны став озырјас олан-ногыслы паныд. Сижө војасас ветлисны карјасын тујјас-куза, чукөрөн, гөрд плагјасөн, петкөдлисны, мыј өні став ужалые казалис да өтув сувтис капиталистјаслы паныд. Суежык војтырыс өтүвтисны велөдчыны, дөөдчыны важ олөмсө кистны да вылөс вөчны.

1900-d воын Карковын мајын вөлі зев ыжыд демонстратсја, став ужалыеыс дугдис ужавныс, петис заводјасеыс ывла-вылө, туј-вылө да петкөдлис, кушөм ыжыд вын озырјаслы паныд сувтө, корис ужалыеыс олөм кокөдөм.

1901-d воын сецөм демонстратсјаыс мајын вөлі Карковын, Типлисын, Лефинкарын, Симперополын.

1902-d воын лоі пөшти быд гырыежык карын. Төвнас во помнас кыпти стачка Ростовын, сегаң ву-

жіе Бакуё, Тіплісё, Кіјовё, Одессаё, Јекатеріно
дарё.

Кымын вёзё, сымын ётвылыежык, сымын ётув-
жык, чукёрёнжык, емелжыка кутіе ужалые војтыр важ
олан ноглы паныд сувтны.

1905-d во, јанвар тёлые.

Јапоңіјакёд војутны заводіттёз-на омёл војас
вёліны Росіјаын. Вёліны ыжыд нужда војас, һаң ез
во. Сіз-һин візму ужалыелы оз шогмы вёлі овныс да
сетчё содтёд шог лоі. Кыном пёт перјыны мунісны
карјасё.

Карјасын олём торкеёма-жё, Пабрік-заводјас сув-
талёны, ужавны вёзјыеы зев уна, коҗајіңјас јона
пондісны лічыны, пыщјёмые оз повны, выл еурас.
Ужалые војтыр җерт локміс, лёгасіс олём-вылас.

Сетчё содтёд-вылө ічөтік Јапоңіјаыд мос-код Росі-
татё верміс. Став јёзыс кутіе увгыны, һекодлы ез
кут олан-ногыс еёлём-вылас воны. Быдторјыс јёзыд
кутіс скөрмыны.

Выл воын Путілов заводыс (Леңінкарын) вётлө-
маё кымынкё робочёјёс. Јортјасыс (төварыщјасыс)
кутёмаё щёктыны-бёр боетны, служітыејас ёткажітча-
сны. Кыштас зык.

Путілов завдса ужалыејас дүгдасны ужавны, за-
бастујтасны. Кымынкё лун-мығі на-бөрса дүгдөмаё
мүкөдлаын. 6-d лунё јанвар тёлысын бастујтыс содас
200.000 мортёз.

Кор, еёлас, маҗкы, сёткы—көҗајіңјас олём робо-
чёјјаслыс оз лічөдны: зілөны сёмын ассыныс җеп-
нысё тыртны.

Робочöҗыд оз-на гөгөрво, мыҗ озыр оз вермы дон содтыны ас вöлаөн. Дон-кө ужалыелы содтас, барышыс чинö. А сiҗö і ем сылөн олан гажыс, сы-вылö і песеö.

Влаетыс озырҗаслөн, сiҗös пароенö озырлунеö виҗны лөеöдöмаёе.

Робочöҗҗас вөлөм чаҗтöны, олöмыс-пö омөл сiҗөн: сарыд оз тöд-да. Чиновникҗасыс-пö оз виетавлыны сы-җылыс, зөбöны-пö. Асным-кө-пö ветлам, да виеталам сар-баҗушкоыслы став олөмнымöс, сiҗö-пö і личöдас миҗанлыс, ужалысҗаслыс олөмсö.

Сарлы гиҗасны прошеңнö. Локтан вöскресеңнаö лөеöдчасны öтчукөрөн нуны сарлы прошеңнöсö.

Прошеңнöдас вөлөм сарлыс корöны чукөртны јöзсаң бөрјөм јöзöс, мед најö лөеöдасны олөмсö, щöктыны озырҗасöс, мед 8 часыс дыр оз уҗöдны, мед оз кутны чукөртчылöмыс, ассыд дум виеталöмыс да гиҗöмыс, отувтчöмыс...

Прошеңнöсö вöлі таҗі заводитöма: «Гöсудар, ми—ужалысҗас, миҗан челад, гөтырҗас, ебөстөм пөл-пöчҗас—локтим те-динö, гöсудар, корены правда да мездөм. Ми корыс выјöз воим, миҗанöс личкöны, ламöдöны вывти сөккыд уҗөн, миҗан-вылын сералöны, миҗанöс мортпыд-ди оз пуктыны, миҗан-вылö виҗöдöны скөт-вылө-моз, кодҗаслы бығ лөö ставсö терпитны, һинөм шүтөг. Ми терпитим, но миҗанöс век воҗö увлаң тоҗлöны—корыс тужö, пемöс-тужö—пемыд инö. Миҗанöс жагöдöны локыс. Оз лыддыены миҗанкөд. Ми пöдам. Выным сесеа абу, государ! Огö сесеа вермö терпитны, ми сецöмöз воим: лүщö кувны тацөм олөмдор-сыд».

22 д лунö жанвар төлығын (важ погөн-кө 9-д лунö), вöскресеннаö, асывнас чукöртчисны Леңинкар-са робочöјјас да јенјасөн, зібјыв пасјасөн, «отче наш» ыльмөн мөдөдчисны сар олан інө. Төвса дво-речö, корны кокңөдөм, — чајтөны вөлі, сарыд-пö озырјас-ыд віңас, дорјынтас, сїјö-пö вөд јөз-дор.

Сар-бағушкөыд паныдаліс пулаһн: 1000 морт-сај-ас вөлі виöма. Уна дојмөма. Поңö ескөн вөлі сарыд-лы воңвыв віставны локтад-кө-пö лыјлам, сек ескөн һекөд ез мун. Сарлы колö вөлі лыјлыныс.

Сар лыјліс верасö ас-вылас. Ужалыс јөз мунісны бағ дінö-мөз норасны омөль олөм-вылө, корены отсөг, а сы-пыд-ды—пула. Кағалісны, мыј большевікјасыд

правѳе вѳлѳмаѳе, кор шуѳмаѳе: сарыд-пѳ озырјаслѳн казак.

Сарыс ачыс мед-озыр, ачыс барыш-вылын олѳ, ачыс јѳзлыс вѳчѳмтор виѳѳ да дерт озыр-дор.

Код-вѳсна тѳрыт-на вѳлі јурбѳтѳны, код-вылѳ вѳлі надејтѳѳны, еѳнмѳн ез кутны вермыны виѳѳдны.

Вѳскресенънасѳ сѳјѳс шуѳмаѳе бѳрас «вѳра»-ѳн — ужалыејас быд во каѳтылѳны. Уна вѳр секи кѳетѳс сар-батѳушкоыд. Вѳркѳд кѳееѳс јѳјлуныс, пемыдлуныс Леѳѳнкарса робѳчѳјаслѳн.

Суд-дајас (служѳтыејас)—озырјас-дор, сар—озыр-ас-дор: ѳ екод ужалые-јылыс оз тѳждыс, сѳмын ачыс вермас аслыс морт ѳлѳмлун перјыны.

Быдѳн гѳгѳрвоѳсны:

«Оз кокѳѳд сет, кѳѳ кутам корны,
Ѓѳ озыр морт, ѳѳ сар, ѳѳ јен,
Бур олѳм лѳеѳдны, шуд дорны
Мѳ вермам сѳмын ас кѳѳн».

1905-д во јанвар-бѳрын.

Кор кывлісны, мыј сарыд вѳчѳма робѳчѳјјаскѳд Леѳѳнкарын, став Росѳјаса ужалыејас гыѳсны. Се-щѳмѳн ѳекѳд ез чајт, быдѳн-на вѳлі сартѳ вылѳжыѳ пуктѳны. Гѳгѳр кутѳсны еорѳѳтны, шыбѳтны-пѳ сарѳс колѳ.

Гѳжѳмнас (јунъ шѳрын) војутан парокѳд «Пѳѳѳм-кѳн»-вылын кыптѳсны матросјас важ олан ноглы паныд.

Јѳз пыр ѳтарѳ гыѳс, арнас гыс кыптѳс мед-вылѳѳ. 19-д лунѳ сентабр тѳлысѳн Мѳскуаын забастуј-

тісны ыга гижөд течејас Сыгін гижөд личкан інын (типографіаын). Најө вөлі корөны ыуна ујсө чінтыны да донсө содтыштны. Віт лун-мысҗи забастујтис став 50 типографіаыс. На-дінө өтлаасисны ыаң пө жалыејас.

2-д лунын октабр төлысын Леңинкарын забастујтисны типографіајас. Октабр воҗа лунјасас Мөскуаын забастујтис кыз көрт тујыс.

9-д лунө октабр төлысын Мөскуа гөгөрсә көрт тујјас-вылын ужалыејаслөн, служітыејаслөн муніс сјезд. Сен шуісны: бастујтны, корны, мед јөзеаң бөрјөм јөзөс чукөртасны да сетасны налы олан носсө лөөдны, ужалан лун жеңмөдны 8 часөҗ, свобода сетны, леҗны турмајасыс, коді абу јөзлы лок вөҗөмыс пукөдөма, а пукөдөма јөз-дор олөмыс.

Мөскуа гөгөрсә көрттујас-вылө віҗөдөмөн сувтіс көрт-тујыс став Росіја пасталаыс. Ез кут уҗавны телеграф (сутуга-куҗа јуөр сеталөм).

Өніја пөраө көрттуј да телеграф сувтөмыд мортлөн вір сувтөм-код-жө—став өлөмсө сувтөдө.

Грездјасын віҗму ужалыелөн лөкыс щөщ ызбөтыс. Помешцікјасыс пөндісны сотны овмөс, аснысө вөтлавны. Öталісны ыаң сорөмјас, амбарјас. Сөкыд вөлі олөм сек віҗму ужалыелөн.

Ғерт еіктса олыејасыд абу сещөм өтувјаөс кушөм карса рабочөјјас. Карын правітелствоыс кутіс адҗыны: Ғелө абу шутка. Јөз сещөма гыҗіс, мыј војскадн оз-ыін вермы лаңтөдны. Озырјаслы пом кутіс матыстчыны.

Робочөјјас пыр өтарө чукөртчөны, збөјмөны. 13-д лунө Октабр төлысын Леңинкарса робочөјјас борјісны Совет ас-пісыныс. На-бөрсә бөрјалісны мукөд гырыс

карјасын. Леңинкарса Сöвет веекöдлыны кутис став Роејјаса Сöветјаснас, Роејјаны лоі кык влает: важ—озырјаслөн, сöвет—ужалыејаслөн.

Кодыслы-кө колö вермыны мөдсө. Сар да озырјас повзисны, октабрын, 17-д лунö лезисны маңипест, көн вöлі көејöмабе коккөдны јöзлые олөмсө. Сіјö маңипест-јывые јöз вöлі бöрас ылө:

«Царь испугался, издал манифест: мертвым—свободу, живых—под арест». Коміөн-кө: сар повзöма, лезöма маңипест: кулөмјаслы—свобода, ловјаөс—арестујтны.

Октабрса забастовка петкөдліс, кущöм ыжыд выныс робочöјјаслөн, петкөдліс, мыј робочöјјас став ужалые возвылас мунöны, ныралöны. Сіктјасын оз-на вöлі сек гөгөрвöны һинөмтор, робочöјјас абу јүгдөдыштöмабе.

Сöветјаслөн еща-на вöлі выныс важ өлөмсө путкылтны, ез-на сузчы.

Декабрын мөскуаса робочöјјас лөөдисны төрд гвардіја, петисны ывлаө коасны. Озырјаслөн велөдөм Мөскуаса салдатјасыс ез мунны ас јöзөс лыјлыны, корны лоі бокыс, мукөд карјасыс. Салдатыс кызыс візму ужалые, велөдөм пон чукөр-моз ачыс-жө вокјассө лыјліс.

Мөскуаса робочöјјас-бөрса кыпөдчылісны мукөд карјасын да сіз-жө најөс вермісны.

Леңинкарса Сöветөс арестујтисны да мөдөдисны Сібырö.

Бостчылісны робочöјјаскөд візму ужалыејас: 10 губернаын (Роејјас губернаыс вöлі 100-гөгөр) помещікјаслы вөчöма убытка 29.000.000 шайт дон. Візму ужалыејас вөтöны вöлі сöмын помещікјаслыс візму

мырфдыны, а став олан-ногыскөд вöзсагны оз-на
вöли гөгөрвоны.

1905-d вогаң сарöс шыбитöмöз.

1905-d воын револутсија ез удайтчы. Озырјас саркөд бөр личкисны ужалыг војтырöс. «Ышмöмье» унаöс бырöдисны, Гибырö да кытчö мөдöдисны.

Код-сурöлөн надејагыс ас-вылас, став робочöј-вы-
лас воши. Код-сурöлөн кјас öшöдчис, пондисны һар-
гыны.

Ез сöмын јурсö öшöдны большевикјас, ез најö һаргыны пондыны. «Öтчид ез удайтчы, мөдые удайтчас».

Бастујтöмјас чини. 1905-d воын бастујтис 3.000.000
робочöј-гөгөр, 1907-d воын—ставыс 740.000, 1908-d—
176.110, 1909-d—64.166, 1910-d—47.623 морт.

Ужалыг војтырлы лои бөринтчывны, лаңтлыны
да чöжны вын да вылыг үскөдчыны важ олөмсö паз-
јыны.

дерт маңишестö сарыд, мыјөн јöзтö вермис, ву-
нөдис. Но ужалыгјас адчисны, мыј тајö олан ног ко-
лө вежны, көлө жүгөдлыны да вылөс лөөдны. Син-
јас воөгис. Öни сар-вылө һекөд-һин ез кут надејт-
чыны.

1912-d вогаң јöз бара пондис гығыны.

Сибырын Лена-ју пöлөн перјöны зарһи (зөлöта). Зар-
һи перјыејасыслы-ужалыгјасыслы зев еöкыд сен ов-
ныс. Көзыд вывти, бокин, личкöны јона, чиркöны пыр.

4-d лунö апрел төлыгын 1912-d воын забастујти-
сны да кутисны корңы: жеңмөдны ужалан лун 8 ча-
сöз, содтыны дон, да вежны 27 служитыгөс.

Көзайнажас еорһитөм-пыдди да олөм личөдөм-пыдди
корисны отсөг-вылө салдатжасөс.

Жеңыдзыка-кө кутасны ужөдны да дон содтасны,
капиталистжаслөн барыш чыныштас. А кыз-нө сижө сет-
чөз асөсө вопштас, мед ачыс асөсыс барыш кутас чин-
тыны да ужалыежаслыс олөм кокһөдны? Сижө власт
лөсөдөма барышсөсө виңны, власт ужалыежас-пиыс-жө
чукөртөма том жөзөс да велөдөма понжасөс-моз асөсыс
овмөсөсө виңны робочөжжасыс.

1912-d воад Лена-жу динад, кор ужалыежас кута-
сны кокһөдөм корны, локтасны салдатжас да началь-
ник щөктөм-серти лыжласны 320 робочөжжөс, 200-өс дож-
дасны.

Мыжөн сижөс кыласны, став Росијаса робочөжжыс
гыҕас. Куш Леңинкарын сижө воас мај төлысын бастуж-
төма 200.000 морт.

1912-d вогаң робочөјјас бара лөвчөны. 1912 воын вөлөма 732 забастовка, 1913-d ын—1.370, 1914-d ын август төлыгөз 3.534. 1914-d воын 7 төлыгөн бастујтөма 1.337.500 морт.

Војна пансөмеаң важ олөмкөд воңсаөм торкөс. Сар да озырјас локыг кутисны воны бастујтыејас-вылө. Бастујтөм чини, 1914-d воын августгаң вөлі сөмын 8.900 морт бастујтөма. Војна заводитөмеаң олөм кутис омөлтчыны, овмөс торкөс. 12.000.000 мортөс чукөртөма куш Роејаын лыјлыны озыр барыш-панда. Кымын гөтыр челаф котыркөд колі гортас. Шог воис помтөм. Бура уна сінва кіетөма. Овмөс пыр киегө. Быдтор лоі зев дона. Војна век оз помаг. Салдатјас окопын кујлөны ошјас-моз: јөз-ө, эвер-ө—он торјөд.

Мыјкө бостны-кө мунан, верст-куға черөд. Серт ставыс скөрмө, көн чукөрмас кујим морт, сен і мунө сорны војна помалөм-јылыг. А сарјас да озырјас оз помавны. Налы мыј! Налыг муссө оз зырт, коскас оз еуј. Сінва кіетны оз ков: оз налыг некөдөс виавны војна-вылад.

Јуөны, еојөны, бабајасөн мыреөны, барыш помтөг кулөны...

Сарөс шыбитөм.

«Сар мед-ыжыдыс, сөјө і мыжа ставыс». Локсө кутисны сарлаң вескөдны.

Певраль толыгы 1917-d воын бара јона кутис јөзыд гыны. 21-d лунө Колпиноын (Леңинкарын) кыптіс забастовка. Бастујтые пыр сөді. Кыптіс 80.000 мортөз. 27-d лунө кыз Леңинкарыс сувтіс.

Пөшгѣ быд лун туј-вылын пöлитса да робочöjjаскостын кое лыблис.

Мартын 8-9-10-d лунjасö став карыс сүвтіс. Робочöjjасöс лыjлыны вајисны мед-jöj салдатjассö, мед-јона бöбjöдлөмjассö. Буржыкјасыс ез кутны бөстчыны ас jöзöс вiавны, најö ружjöсö кутісны бергöдны озырjасыслы паныд. 12-d лунö робочöjjаскөд öтүв зон полкјас важ олан ноглы паныдөн кутісны сүвтны.

Ывла-вылын робочöjjасöс чардакјасеаң, көлөкөл-нiчајасеаң,.. гөгөр кутісны лыjлыны.

Ужалыс воjтыр вiрсö кiетіс выл олөм-вөспа, важкөд воцсагiгөн, а сы-кості озырjас лөсөдчiсны ылөдны најöс. Сарөс-кө быт лөб чөвтны, пуктыны выл jöзöс, озырjасеаң, jöзлы шуны, мiјан-пö öнi Республiка, jöзеаң бөрjөмjас олөмнас вескөдлөны. Важ олөм-пö коліс, выл воіс.

Озырjас-ордын озырлун, сүелун, учреждєннөјас, Государствоса Дума.

Кор ужалысјас кутісны вермыны сарөс, буржујjас, капиталистјас бөстiсны властсö.

Бөстөм-бөрас пыр бөрбө вiзөдiсны, оз-ө-на сарыд нöшта (јещцö) ковмыв. Сарсö, мед jöзлыс өінесö оз jор, колө вöлі вештыны—öтарө-кө, мөдарө-кө, сарыс верміс-на озырjаслы ужалысјасөс лiчкiгөн пöлза вајны.

Властсö бөстiс Дума. Сені ставыс вöлі озыр, сiјö вöлі озырjаслөн Сöвет. Думаыс, кытчöз ез адзы, мыj сарлы зiк-нiн пом, пыр кык бана шаңга-код-вöлі, öтарө-мөдарө бергаліс.

11-d лунö март төлысын, луншөр-бөрүн часын Думаса персөдатєлыс—Родзанко—25.000 кыпöдчөм салдатjасеаң волиејаслы шуіс:

«Мед-војдөр колө бырөдны важ властсө. Дума сјјөс вөчигөн кутас отсаены мыј вермас, мед сөмын гөгөр вөлі шы-һи-төв.

Рыгнас сјјө-жө Родчанко сарлы, важ властлы, сүтуга-куға кучкіс:

«Сөкыд олөм. Столстаын (Јеңинкарын) некущөм власт абу. Көрттујјас торкеисны. Һаң-пес карө вәјөм ез кут мунны. Јөз увгө. Туј-вылын пыр помса лыјөм мунө. Салдатјас оз кывзыны: оз көсјыны лыјөлыны мөда-мөдсө. Колө өдјө щөктыны лөсөдны выль цравітелство, щөктыны сещөм мортлы, кодлыс кывјассө јөз пыд-дi пук-тө. Еновтчыны оз поз. Еновтчөм—астө виөм-код. Кевма јенлы, мед таг ставгыс те-вылө ез уе мыжыс».

Аски асывнас нөшта-на лөсыд телеграмма мөдө-дөма сарлы:

«Гөгөр кісө. Колө зев өдјө мыјкө вөчны. Аски лөб еор. Воіс мед-бөрја час».

Ужалыс јөзлы, салдатјаслы косјысөны бырөдны важ властсө, а сарөс, важ властсө щөктөны өдјөжык «мыјкө вөчны», өдјөжык лічкыны, лаңтөдны ужалыс-асөс.

Јурбітис көт ез Родчанко, сарлөн нем помагөма.

Робочөјјас да салдатјас лөкыс щөктөны выль власт лөсөдны.

12-д лунлы паныдас, војнас, Дума торјөдіс ас-костгыс Ісполком.

12-д лунө-жө робочөјјас бөрјисны Сөвет. Мед-воғда Сөветас вескалі ставыс кущөмкө лөк јөз, уна горзыс да еща вөчыс.

Буржујјаслөн думаса Ісполкомыс да Сөвет ро-бочөјјаслөн лөсөдісны выль власт, выль ыжыдалыс-ја-

сөс пуктісны. Став мед-гырыгыс вөлі озырјас-пыге да озырјас-дор олые.

Ўжалыејас пондісны выл властсаң відчыены выл олөм. Локтіс ез бур олөм? Ез дерт. Нинөм ез вежеы, вөјдөр вөлі сар озырјаслы казакалө, өні озырјас аеныс кутісны вескөдлыны.

Сар вөлі вөчө, мыј озырјаслы колө, озырјас куіс ны вөчны сіјө-жө, мыј вөлі сар вөчө.

Візму ужалыејаслы вөлі му көсјөны еетны, да өні кутісны шуны, мөдые-пө, јөзсаң бөрјөм јөзөс-пө сјезд-вылө чукөртам да налые јулам да секи. Кор чукөртад сецөм сјездсө? Кор војна помагас. Кор војна помагас? Кор вермам.

Бара сіз-жө ужалыејасөс кутісны бөбјөдлыны.

Олөм век өтарө омөлтчіс. Нсаңјас зік кутісны бырны карјасые, черөдјас содөны. Сіктјасын некуцөм төвар ез кут шедны нөбны, сецөма донсалис. Овмөс сіктјасын кігеыны кутіс зікөз. Јөзөс век өтарө віалөны: китөм, коктөм, еінтөм, пелтөм, быдеама-ногыс жүгөдлөм век содө.

Сөвет власт-вөсна.

Ужалые војтыр кіетіс вір мартын, буржујјас елівкісө көвтөны. Код-нө сетчө оз скөрмы? Став ужалыгыс бара кутіс гығыны.

Буржујјас власткөд ортчөн сүвтис мөд власт, робочөјлөн да візму ужалыејаслөн Сөвет.

Көт ескөн мед-возза Сөветас вөліны куцөм-сүрө јөз, век-жө-на робочјјасөс чукөртіс ас гөгөрыс.

Ужалые јөз кутіс сүвтни став озырјасыслы-нін паныд, комунистјас бөстисны ныравны, вескөдлыны.

Комунистјас кутисны индыны, мыј сөмын Сөветјас ужалыејаслөн, сецдөм Сөветјас, көн еүе, вескыд робочөјјас-дор олыејас, вермасны став влагсө ас кіас бостөм-бөрын етны кокөдөм. Сөмын сецдөм Сөветјас, сесга некөд оз.

Ужалыејас кутисны гөгөрвоны, мыј озырјас ас пондаыс төждыеөны, озырјасөс колө шыбитны, колө советјаслы став влагсө етны, а Советјасө бөрјыны комунистјасөс: најө јөз еүеөе, вескыдөе.

Капиталистјас, озырјас ас-костас некың оз вермыны ладмөдчыны. 8 төлыеөн нөлые вежісны прателствосө. Мырддыеөны ыжыд жалөваңөа инјасвылын. Ас-костас пуреөны понјас-моз.

Робочөјјасөс личкыны өтувјаөе. Сөветјаслы нинөмылө власт оз көсјыны етны. Карын төвар вөчалыөс, еіктын візму ужалыөс важ-моз быд кывјые турмаө пукөдөны, лыјлөны.

Власт-дор некөд ез кут овны. Ставыс кутіс Сөвет власт пуктыны шуыны, кутісны Сөвет власт лөгөдөм-дор воңсасны, косасны озырјаскөд.

Арсан, сентябр төлысган большевикјас ужалыејасөс кутісны лөөдны власт озырјаслые мырддыны да ас кіө бөетны.

29-д лунө октябр төлысын Ленинкарса робочөјјаслөн Сөвет, большевикјас индөм-серте лөөдіс Војеннөј Револүтсионнөј Көмитет. Сіјө Көмитетлы колө вөлі лыд-вылө бөетны став вынсө ассыс, да сіјө выннас кор кад воас мырддыны влагсө өніја ыжыдјасыслые.

Көмитет төдмалас да адқас, мыј став салдатыс Ленинкарса Сөвет власт лөгөдөм-дор.

Озырјас повзисны. Капиталистјаслөн властыс 6-д лунө нојабр төлысын көсјө арестутны сјјө Комитетсө.

7-д лунлаң паныд Көмитетлөн војскајасыс бое- тисны главнөј учреждённөјас.

Рытнас арестутисны став правительствосө буржу- јаслыс.

Војнас воесис став Росјаса Сөветјаслөн сјезд, көни кызыс вөли комунист. Сјезд бое тис ас кias став властсө Росјаын.

Аскинас вөли пункталөма вьл ыжыдалысјасөс, вьл веекөдлысјасөс став Росјаса олөмнас, вьл Прави- тельство. 7-д лунө нојабр төлысын 1917-д воын му- вылын лоі мед-возза правительство ужалысјаслөн, јуралыс-пыд-дыс кытчө вөли пунктөма Леңинөс, сјјө оліс сен кувтөзыс.

Выл правітелствоын вöліны комунистјас, војтыр абу узыеёе, ужавны пондисны да став еветые јірка кывны кутіс.

Сјезд ез мöдые-кежö уждö кол, пырыетöм-пыр лезіс закон: став візму мырд-дыны озырјаслые да еетны ужалыејаслы. Візму ужалые мед-воzza лунганыс адзіс, мыј тајö властые ужалыејаслön.

Сјездыс шуіс: помавны војна, мірітчыны, вöзјыны бурасöм став муыслы, лезавны салдатјасöс. Салдатјас адзісны: вöліеті сылön власт лоі, вöліеті сьдор кутісны сулавны.

Сіз-жö сјезд шуіс робочöјјаслые карын олöм кокнöдöм-јылые.

Уна постановленнö сјезд вöчіс. Став јöзыс казалис, мыј вöліеті налön лоі власт, мыј Сöвет власт ужалыејаслön власт.

Револютсіјаыс тајö шуеö Октабрсаөн. Важ ногөн-кө вöчан луныс вöлі октабр төлысын. Öні 7-д лунö, појабр төлысын став Росіја пасталаыс празднујтöны ужалыејас тајö асыныс Ыжд Лунсö.

Олöм вöлі еöкыд, врагјас јона торкісны, јöз вöлі пемыд да ез быдлаын öтмоз гөгөрво асые властсö, немые пöрјавлöмаёе да оз вöлі веріт, бара-на-пö пöрјалöны. Сещöм јöз вöлі Комі муын, вöрын, пемыдінын. Öні і Комі ужалые војтыр кымын воzö, сымын јонжыка казалöны.

Робочöјјас некущöм государствоын-на власт абу боетöмаёе.

Леңінкар-бöрын став властсö боетісны сöветјас Мöскуаын, Карковын, Кіјовын дај мукöдлаын, став Росіја пасталаыс поснідік косөн.

Мыҗла Росіјаын лоі мед-воз револу- сіјаыс.

Мукöдыслы оз тыдав, мыҗла Росіјаын лоі рево-
лутсіјаыс, а ез мукöдлаын, көні јöзыс еуежык, ов-
мöсыс буржык, олöмыс возынжык мунö.

Некөн Росіјаын-кода ез нарётны, ез личкыны,
ез чіркны робочейјасöс. Анҗлыјаын шуам, Германіјаын,
мукöдлаын робочейјасöс візлісны буржыка.

Росіјаын візму ужалыејас щыг-неё-пöт вöлі
олöны, муыс ставыс вöлі помешщік-ордын. Дыр-тын ес-
көн візöдісны, вітісны, пондылісны мынтыены наыс,
боетны візмусö ас-ордас да ез вермывны. 17-d воын
лөкыс петіс, скöрміс важ олөм-вылö: робочейкöд öтлаасіс.

Некөн сецöма ез öбöдітны, ез личкыны, ез е-
равны вермöм, колöм јöзöс, мöд кывја јöзöс, кызі Ро-
сіјаын. А Росіјаас жынјыс вöлі сецöм јöз, жынјыс
сöмын роч. Тајö јöзыс унаыс пондылісны мездыены
да ез вермывны. 17-d воö лөкыс петіс, робочейкöд
да крестанакöд öтласасіс.

Росіјаас озырлуныс волі заҗраңчаса. Заҗраңча-
ордын вöлі із шом (Каменный уголь) перјöм, непт
(нефть) перјöм, көрт вöчöм. Росіјаас вöлі мукöд го-
сударствојас капіталістјаслөн аслас слугас-мöз візö-
ны. Тајö војнаын вöлі чукöртöма 12 мільон салдатöс,
кодјаслы лоі кіетны вір, чегјавны лы-сöм, перјавны
еінјас, кувны Анҗлыјаса да Прантсіјаса озырјас зеп-
вöсна. Росіјаса јöзыс мед-јона мучітчіс војнаыс.

Сар власт вöлі уждысö заҗраңчаыс, да прöчент-
сö мынтыны јöзлыс кыз-мыј вермö перјö, мыјөн
нöшта јона ледчысö сылі-вылас.

Росіјаын кыз заводыс да пабрікыс вөлі гырые, гырыежык Америкаса-дорые, робочей јөз вөлі јона чу-көра мукөдлаын-дорые.

1914-д воын Америкаын, јона гырые предпријаті-јејасын (1000-ые уна робочөј көні) вөлөм ужалө 1.255.000, а Росіјаын 1.300.000 морт.

Жынгыс уна (56,5%) Росіјаса робочейјас-шые вөлөм ужалө сецөм предпријатіеын, көні 500 морт-сајас, а Америкаын сецөм інас сөмын којмөд јукө-ныс (31%).

Ферт пабрік-заводыс Америкаас вөлі буржык, сен ставыс гырые бур машина ужалө, а Росіјаын— морт машина-пыфди, сіјөн і јөзыс вөлі чуқөра жык.

Росіјаыс вөлі сөкыд револүтсіјанас. Росіјаса ужа-лые јөзөс вөлі чуқөртө, өтүвтө, нуө сецөм јон пар-тіја, куцөм партијаыс некөн ез вөв. РКП-коф топыд, веекыд партијаыс мувылас ез вөв дај өні-на абу.

Мөдарө-кө буржуј, капіталіст котырыс Росіјаын ез вөв сецөм еуе.

Озырјас ез көсјыны сетчыны.

Озырјас ез вермыны мірітчыны выл олөмкөд. На-улые үеі власт, робочейјаслөн власт мырфдиіс банкјас (сөм виқан ін), мед-воқза воас боетіс 4.000 предпри-јатіјө, помещікјаслые мырфдиіс 35.000.000 фегатін виқ-му. Ставсө предпријатіјөсө вөлі мырфдөма 10.000.

Капіталістјаслөн рај кіеыс, барышјас кылаліны— көјінјас-моз кутісны омлавны.

Піңсө јірыштөмөн лөкые үекөдчісны коасны. Жүгөдлісны көрттујјас, мед Сөвет власт оз вермы-јөзсө вердны да мед сіјөс чөвтасны. Сің-һын вөлі олө-мыс кісөма да нөшта-на содталісны.

Озырјас јона пондисны пакөсетичыны. На-ордын вөлі еуелун, на ordö колі уна сөм, на-dop сувтісны најө, кодјас вөлі (жалөванңө-вылө) озырјаслые олан-ногсө віңоны.

Озырјас лок јөзөс, пемыд јөзөс медалісны косае-ны выль власткөд. Віалісны еуежык большевикјассө. Віалісны мукөд госуфаретвоса јөзөс, көсјісны накөд лөгөдны. Сізі лыјысны Мірбакөс, немечөс, мед Герма-нија лөгасае да оз кут ладмөдчыны.

Сізі віісны большевикјассө: Уритскөјөс, Володар-скөјөс. Лыјісны (да ез ло кувтөз)—Леңінөс.

Роч капіталістјаслы отсөг-вылө локтіс став му-вывса капіталістјасыс. Ставыслы інмөма. Öні сещөм-нін олөм, өтікөс-кө кучкан, ставныслы інмас, сещөма комокасөмаөе.

Шыбітім, вөтлім Роч озырјасөс, вөлөм заграңи-часалы щөщ інмөма. 10.000 предпріјатіјөад (пабрік-завод) вөлөм уна-на гырыејасыс заграңичаса капіта-лістјаслөн.

Банкјасын налөн вөлөма уна озырлун. 9.000.000.000 зарңі шајт вөлөм налөн куш ужјөз сарсаң колө.

12 мільон салдат најө барыш - вөсна дүгдіс ко-саены.

донтөм матерјал, кодөс вөлі Роеіјаысө вөјоны выль властлы вескалі.

Выль властыд оз кут отсавны Кітајтө, Переіјатө да Туртсіјатө лчкыныд, выль властыд кутас налы мездыены отсавны. Міјан-вылө став муыв озырыс кыптіс. Мі ескөн мынім наыс, асланыс робочејјасыс-кө кыптіны, четчісны-кө да пондисны капіталістјаскөд колөм јөз, колоніјаяс вөсөены.

Сіјөн лоі міжанлы заводітны возсасны став евет-вывса капіталістјас чукөрыскөд, лоі комунистјаслы пырыетөм-пыр револүтсіја - бөрас петны ас Росіја-пі-гыс да кыпөдны озырјаслы паныд став ужалые јөзсө, став колөм мујассө.

Выл олөм вөчны колө вермыны озырјасөс став евет-вылые. Öнi вот бөстам, кыз арміја бырөдан, кор став муывса буржујыс піңсө јірө, вомсө вежнөдлө, кулаксө чабрөдлө, көсјө пурыштны.

дыр лоі косасны Сөвет властлы. Ставыс кісө-ма, гөгөр пакөевітчөны, ужалыејас пемыдөе, став Росіјасө белөјјас бөстөмаөе, колө Краснөј Арміја вөчны, оружјө чукөртны, вердны...

Наң вајны некытые, Сыбыр да Украина белөјјас-улын... Сөкыд пөрајас вөліны, уна тор колө вөлі вөчны да ставсө Сөвет власт вөчiс. Öнi вөтөн-моз каңты-лам ставсө.

Робочөјјас, візму ужалыејас, колөм јөз ез ет-чыны, вісісны аенысө.

Налы отсалісны став муывса робочөјјас. Рево-лүтсіја вөчны став евет-вылас Мөскуаын Леңин ін-далөм-серті, Леңин велөдөм-серті март төлысын 1919-д воын панөма өтүвтчөм став муывса коммунистјаслые — шүөө сіјө 3-д Интернатсіоналөн.

Олөм күтіс вежыны, Росіја јөнмө, ужалыејас-лөн власт топыд пуксiс, öнi сөсөа кокныда он бер-товт, кымын воңө, сымын еусжык доңны ужалыејас, сымын чорыджыка кутчыгасны Сөвет власт-дінад.

Сөвет-увса Росіјаөс öнi прiзнајтiсны кыз держа-ваыс, мiжантөг оз вермыны овны (колө наң, непт, вөр, выј), пөкөритны оз-нын надејтчыны, лоө мiрiтчыны.

Гөрд Армия.

Буржујјас сїжөн сөмын оз пурны мїжанөс: оз вермыны да. Кыңи көјин ыжөс картаыс озвермы сузөдны, сїз-жө најө мїжанөс оз вермыны сузөдны. дулваыд петө да һинөм он вөч. Уна барыш налөн воши. Прантсїја пїңсө јірө да мыј вөчас, пабрик-заводтө огө сетөј, ужјөз огө мынтөј, донтөг быдтор Росїјаыс нуны огө важ-моз лезөј, мыј-сурө төвар огө вайөј, 12 мїллон салдаттө огө-һин барыш-вөснаыд косасны чукөртө, Китајөс огө јукө, отсалам сылы став муыввса капїталїстјасыс мынтыны.

Мїстөма вїзөдласны да һинөм оз вермыны вөчны. Скөр, јон дадө ружјөа сулалө межаас. Гөрд Армия вїзө Росїјаөс мукөд государствоса буржујјасыс.

Мыјөн лої Совет власт, сылы пырыетөм-пыр асө вїзны көвмїс Гөрд Армия лөсөдны.

Декаб төлысын 1918-д воө вөлі чукөртөма 350.000 морт сетчө.

1920-д воын декаб тӱлыгын вӱлӱ-ӱин 5.300.000 морт.

Выл Армия ез важ салдатяс-моз кывтӱм пемӱс-моз косае, ӱнија гӱрд салдатяс тӱдисны, мыж-вӱсна косаеӱны, сӱжӱн и вӱлӱ еӱлӱмеысжык мунӱны, сӱжӱн вӱлӱ шыгӱжӱн, паскӱмтӱг, бур оружӱтӱг вермӱны став мед-жӱн, мед-озыр госуларствожасыслые салдатяссӱ.

Став еветыс дӱвӱжтыс, кыжӱ ми, кор ставыс кӱс-гома, вермӱм сецӱм ӱджӱ быдӱнӱс вермыны да ов-мӱс лӱеӱдӱмӱ кутчыены.

1920 воын март тӱлыгын бостӱм Сӱбыр, Колча-кӱс мӱдӱдӱм мӱдар жугыдӱ.

Сек-жӱ Баку (кар Кавказын, сен карасӱн вӱчӱны) еурӱ бӱр.

Певралын став вожыв весаеӱс белӱжыс.

Мажын сӱеӱкиӱнӱс помалӱм.

Арнас вермӱм Врангелӱс, луныв весаеӱс белӱ-жыс арнас. Сек-жӱ Туркестан бостӱм.

21-д воын певралын Кавказ весаеӱс.

Арнас Владӱвосток лоӱ Краснож-улын. Аеным, ужалыс жӱз лоӱм ыжыдӱжасыс. Ас бӱржӱм Сӱветжас-пыр кутӱм вескӱдлыны олӱмнас, лӱеӱдлыны выл олан-ног.

ӱни-кежӱ мижанкӱд некод оз лыст вожна панны. Кытчӱз кӱжас тыртӱмӱе кыпӱдам овмӱс, жӱнмӱдам выл власт, кокӱдӱштам олӱмсӱ асыным—ужалысжасыс, еуемӱдчам.

Тази ужалысжасыс лоӱ мездыены капӱталӱст кӱтырыс.

IV.

Комуніст партія.

(Нолөд еорһи).

Возза еорһијас-еерһеис төдам револутсија вөчны абу сецөм кокһыд. Колө уна төдны, јона возө виқөдны, адзыны пырыс капіталістјаслые оланногсө, кытчө сјјө оланногыс кысө, колө кыпөдны, өтувтны, кыскыны ужалыејасөс, бөрјыны кад, кор вөчны револутејасө, револутсија-дырјыс колө вескөдлыны јөзнас, јөзө паскыджка өтпырјө кыпөдны, важ, власт пазјыны, вөчны вылөс, вескөдлыны выһнас, мед оз шыбөліт, мед оз кылөд.

Ужалые војтыр абу өткөдөе, уна оз гөгөрво кыці ассыс олөмсө кокһөдны, оз сецөм тужөд мун, кыт колө мунны...

Ужалыејас ныралые-пыдөһеис, мытчыеыс-пыдөһеис вескөдлыс-пыдөһеис, еус-пыдөһеис, асык-пыдөһеис ас костеыс торјөдөны буржыкјасө, вескыджыкјасө, еусжыкјасө партіяө.

Јөз уна пөлөс, еің-жө уна партія. Партіяјас емөе озырјаслөн да ужалыејаслөн. Озырјаслөн уна партіяыс (гырыејаслөн, шөркөдөемлөн, посһыджыкјаслөн, помещікјаслөн). Ужалыејаслөн сөмын өтік. Ужалыејасөс помөң вескыда нуө бурлаң комуніст партія.

Ужалыејас-кө көсјөны аенысө дорјыны, олөмсө өдјөжык кокнөдны, мед буржыкјассө ас-пиеыныс ыстасны партијаө, кызі Роч робочөјјас гырыс заводјасын таво (1924-d) тулыс бөрјөмөн ыстисны ас-пиеыныс 200.000 мед-бур робочејјсө партијаө.

200.000 бура уна, мијан став Комі муас став олыеыс сымында-жө.

Комі муын 700 комунист, колө роч робочејјас-моз буржыкјассө, еусжыкјассө, вескыджыкјассө сиз-жө колө ыстыны.

Уна-кө лоө партијаас еус ужалыејас-пиеыс војтырыс, лок јөзсө, коді чин-вылө да места-вылө пырөма, кокныджыка почас вөтлыны да вежны.

Росејяын комунистыс век сөдө да робочејјыс унжык лоө, мукөдыс ещажык, најөс өтарө бөр вөтлөны.

Январ-кежө 1924 воын Росејяас вөлөма 446.000 морт, 6 төлыс-мысөи, јул-кежө сјө-жө воын лоөма 647.200 морт.

Росејяса комунист партија сөдө, јонмө, ужалыејас пырөны, веритөны сылы.

Росејяса комунист партија мед-ыжыд да мед-бур свет-вылас.

Росејяса Комунист партијалы во 25—30 сөмын. Сјөс чужтис, течис, быдтис Ленин.

Росејяса комунист партија вөчис мед-возза револутејјасө, киегис важ олөмсө, да збылыс течө вылөс, вескөдлө, мед олөмыс бөрө оз кылөд.

Росејяса ком. партијасө жеңыда шуөны РКП, мед-возза шыпасјас-серғи.

РКП Сөветјас-пыр мырғдыс капиталистјаслыс тав-овмөссө да лөсөдис сен ужалөм.

РКП советјас-пыр мырдөн щоктіс важ генерал-јасөс Гөрд Арміја течны, да косасны ас-кодныс-жө генералјаскөд. Мед оз вермыны ылөдлыны, на-вылө вөлі пунктөма камисарјасөс.

Генералјаслы мырдөн лоі велөдны ужалыејасөс камандерјасө.

Важ еуе служитыејасөс ыжыд жалөваңңөөн ылөдіс служитны сөлөмгыс выль властлы. Најө жалөваңңө-вылө быдөнлы служитасны. Регыд асланым велөдчөм јөз уна петас.

Росіјаса Ком. П. өні оз лез Советјаслы вескөдчөм тујеыс кежны. Вітө һөжјөһікөп бырөдны регыдыс став озырсө, јона ужалыејаслы төдчымөн бурлаң вежны өлөмсө.

Партијатөг ужалыејаслы оз поф олөм течны, партија колө сетчөз, кор став ужалысыс оз ло өткод, кытчөз власт оз бырөдны ковмы.

Кущөм партија өні Ленин велөдөм-ферті колө.

1. Партија мед воңын пыр муніс, мед век ныраліс, мед јона ылө воңө адзіс. Партијаын мед вөліны ужалыејаслөн мед-еуе војтырыс, мед-бурыс ужалыејас-пісыс.

Партијалы револүтсіја вөчны колө уна тор төдны, колө төдны важ оланногсө, кызі сіјө мунө, кытчө олөмыс кыскө, кызі револүтсіјасө вөчны, кущөм вынөн, кор, кызі выль олөм течны. Сытөг ужалыејасөс нуны партија ферт оз вермы.

Партијалы колө кыскыны став ужалые јөзсө, јүгөдөдны најөс, өтувтны, нуны. Партија—јур ужалыејаслөн.

Колө, мед партия ез торжав ужалые жöзые, мед ез орждды вужассө, мед вöли öтпомја накөд. Без-партейнöја-партейнöја кост колө разнеча сетчöz, кыт-чöz став жöзые партия вылаözыс оз кышты. Öерт капиталистяс олан ног-дырји ужалыеяс öтик - выјаöz нötчыл оз воны, воасны став торжассө важ олöмлые бырöдöм-бöрын.

2. Врагыс робочöйжаслөн, важ олан ногыс, јон, сiјöс вермыны колө ыжыл воча вын. Вын содö, кор јона öтувјаөе чукöртчöм жöзыс, кор öтик тужöд мунöны, оз пыр јуксыны.

Мед сiзи öтарö-мöдарö мунöмыс оз ло, партия колө виңны лок жöзые. Партияö оз поз бостны быд öивöös, мукöдыс мода-вöсна пырас, чин-понда, жалö-ваңнö корены. Пырöм - бöрын кутас вежыда ужсö нүöмые торкны.

Сiјөн i Леңин 1903-д воын јона зыкөс сы-јылые меньшевикжаскөд. Меньшевикяс шуöны вöли, колө-пö бостны ставсö, кодi мијан-дор—Леңин шуic: бостны сiјöс, кодi ужалö револютсия-вылö да еölöмөмыс, ужалые-пшые петöм жöзöс. Секи партия лöö топыд.

Сы-мында жöз чукөр Öерт он век öти кывжö веж-кав, көн-сурö торјыштан, сек колө ещажыкыслы ун-жык-сертиыс вöчны.

3. Ужалыеяс уна-ногөн котыртчöмаөе: коопера-тивö, барыш мед вузасыелы оз ло, да нöбасöм-вуза-сöм позас лöсыджыка пуктыны; комсомол, том жöзöс том кадсаңыс велöдны выль олöм течны; пропсойуз-яс виңны ужалыеясöс чиркöмые, тöждыены уж да олöм кокнöдöм - јылые; сöветяс — ужалыеяслөн властыс...

Ставныс најö öтiлаö кыскöны, кoкнöдны олöм ужалыeяслыe, вeжны öнiя олан ног. Мед ставыс öтi тyjöд мунас, оз мешайт мöда-мöдылы, мед оз шыбелит—колö чукöртыe, вeскöдлыe, индалыe. Сeщöм-пыфдыe лöö партија.

Оз ков закон гiжны, мед ставныс кывзасны партијалыe, сeе нинöм. Партијаас мед-еуe jöзыс, партија-сыс петöны мед-бур ужалыeясыс сöветјасö, коопе-

ративјасо, пропосојузјасо... Налые сизі кывзöны. Наныр партија öтүвтö, вескöдлö.

4. Партија öруд-ijö ужалыејаслөн. Партија шыбитö важ олан ногө, партија кietö важ власт, вöчö выльöс, личкö, бырöдö ебөссö озырјаслые, кыпöдö, јонмöдö выль властöс.

Партеја возсагö важ олöмыскöд пöрöдöм-бöрас, путкылтöм - бöрас. Буржујјас оз көсјыны сетчыны, јона-на важлан бергöдöм-вöсна песöны. Партија чукöртö ас-гөгöрыс ужалые јöзсö, нуö кое-вылö.

Партеја öни вескöдлö сöветјасөн, визöдö мед оз чукылт, мед оз шыбöлит, мед оз кылöд бостöм туж-еыс. Кытчöз выль олан-ног оз пукы, власт оз быр, сетчöз лöö партија.

5. Оз поз лезны, мед партија-пыщкын лöоны партија торјас (практијаяс). Партија торјавлö сек, кор оз лöсавны, кор оз сетчыны мöда-мöдлы, кор быдөн ас ногыс вöчöны. Партија вермас торјавны кык пелö, кујим пелö...

Став торјыс чайто, ме-пö мед-лöеыда щöкта вöчны, ме-пö сöмын тöда да кужа индыныс тужсö, вöчны тажö ужсö, мукöдјасыс-пö оз гөгöрвоны, вошöмагө-пö. Чöвлöј-пö, регыд казалад.

Мед регыджык казаласны, торкöны мöда-мöдыслы, термöдлöны уеöмсö мöда-мöдыслые. Сизі нöкјöн-көн зыкö воасны. Öтүв капиталистјаскöд косагөм-пыд-ди мöда-мöдсö пурöны.

Озырјаслы сижö i колö, кызі мијанлы колö озыр-јаслөн аскост пуреöмыс.

Венчыны јона позö быд торјыс ејездöз, ејезд-бöрын вöчны сизі, кызі ејездыс шуöма колö, колö ещажыкыслы унжыкыслые кывзыны. Сытöг-нö кушöм

Отувја олөм, отувја когаөм, төпыд партіја вермас лоны?

6. Партіја јон лоө, бур, кор ас-костыс лок омөль јөзсө вөтлө. Емөе сещөмјас, кодјас шоныд ин-вөсна пырөны, сещөмсө мыјөн каҗалан, пырыгтөм-пыр колө тојыштны.

Унаөн партіјаас олөгөн-һин шыкөны. Уҗалыс јөз-пјө оз воливлыны, жалөванһө бөстөны ыҗыдөс — шыкөны. Сещөмсө лоө-жө вөтлыны. Сөрт бур, топыд морт, прамөј комунист, сесга көч көні, оз шык.

Ез ескөн тујыс вермыны кежны, јөзые-кө, көн најө олөны, вөліны сугежыкөс да куҗисны да лыгисны индавныс омөльңјас-вылас.

1921-д воын РКП ас-пиеыс вөтліс 100.000 сещөм омөль јөзөс. Ічөтҗык весасөм век өтарө мунө.

Сы-пыдди вылөс бөстөны, бөстөны бурҗыкјассө, вескыдҗыкјассө уҗалысјас-пиеыс. Роч робочейјас, мед партіјаыс ставнас тујыс оз шыбөлит да вескыда вө-час сјө, мыј уҗалысјаслы колө, мед вөчас өдјөҗык да јонҗыка 1924-д воын тулыснас партіјаө мөдөдісны 200.000 мед-бурјассө ас-пиеыныс.

Сіҗ-жө колө Комі уҗалысјаслы төҗдыены ас пар-тіја-јылыс, колө индавны омөльтөрјассө, ыстыны сетчө вескыдҗык мортјассө.

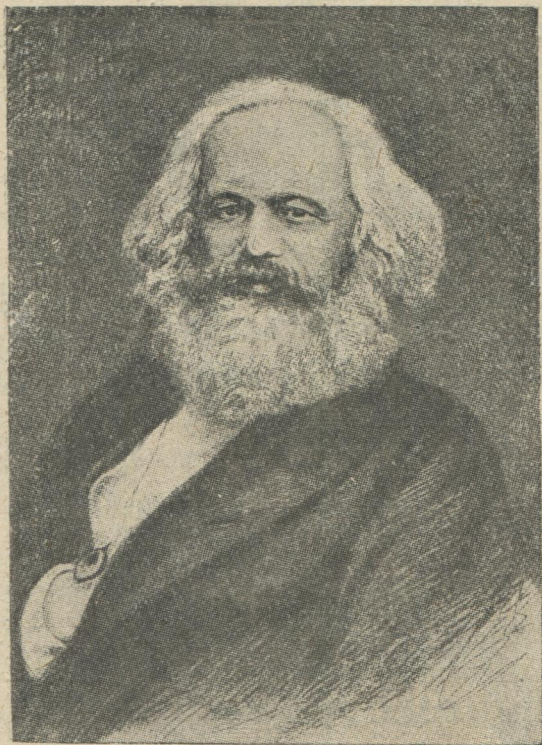
Кущөмөгө војдөр партіјајас вөвлөмаөгө.

Сөрт дыр-мыгөті вөлігөті каҗалисны, кущөм бур партіјаыс колө. Неважөн-на сөмын төдны кутисны, мыј отувтчытөг һинөм оз артмы, мыј став муывиса бур-җык, вескыдҗык, сугежык, воҗынҗык муныс уҗалыс-јасыслы колө отувтчыны.

Өтїлаын сувтасны, кутасны пазҗыны важ олөмө, мөдлаыг озырҗас сепчөм-жө уҗалыгҗасөс чукөртасны да щөктасны лыҗлыны.

Колө, мед көнкө уҗалыгҗас-кө четчөмаөс, короны көкнөдөм лїбө көсҗоны влаетсө да олашносө ставнас везны—колө став уҗалыгыслы отсавны сувтыгҗасыслы озырҗасыскөд воҗсагны, көлө өтүвтчыны сы-вылө.

1864 воын вөлі Лондонын (мед ыҗыд кар Анҗлыҗаын) лөсөдөма сепчөм өтүвтчөм, чукөр—Интернатсі-

онал. Сетчө пыріс быд кывҗа да вераа морт. Сен мед-тыкө уҗалыгҗас-дор вөлі олө. Таҗө вөлі мед-воҗза

став муыввса ужалыејаслөн отувтчөм. Јөз сек вөлі омөла-на југдөма, олөм јона-на бөрын, Интернатсионал ез дыр ов, кеееіс регыд.

Сіјө Интерн. вөлі шуөма: вермасны важ оланног-көд, ужалыејасөс мездыны да налыс оланног лөсөд-ны, сы-вылө мед-вөјдөр озырјаслыс колө мырдыны власт. Шуөма вөлі: став ужалые откод, көт сесеа сіјө куцөм кывјөн сорнитө да куцөм јенлы јурбитө.

1871-д воын Паріжын (мед-ыжыд кар Прантсіја-ын) ужалыејас пондылісны револютсіја вөчны да ні-нөм ез пет—Интернатсионал разалі.

Буржујјас јона повчисны ужалыејас отувтчөмөыд, кутисны јонжыка личкыны, јонжыка тонөдны.

Вылъ Интернатсионал течны вөлісесті удајтчис 1889 воын Паріж карын. Мөд интернатсионал вөлі војдөрсө шуөма боетны сещөм ужалые котырөс, кодјас көсјоны важ олан ногсө жүгөдлыны да вылөс вөчны. Чукөр-тис сіјө ас-гөгөрыс уна јөзөс. Мај празнікјас праз-нужтөмөн, бастужтөмөн ужалыејас велаліны отувчыны. Сіјө луннас вөлі шыблаласны уж заводјасын, пета-сны ставныс туж-вылө да гөрд плајјасөн чукөрөн вет-лөны, петкөдлөны, мыј озырјаслыс олан ногсө кіетны став евет-вылас ужалыејас отува сувтөны.

Сещөм бастужтөмыс кымын воғө, сымын паскыд-жык лоі. Војдөр вөлі полөны көзајинјасеыс, оз лыет-ны петны. Оні кутис ставыс повтөгжык да отпырјөн-жык петны. Револютсіја вөчигөн сіјө-і колө. Мајыд ре-волютсіја-кежө отувтис ужалыејасөс.

Но Мөд Интернатсионал револютсіја ез вермы вөчны, шыбөлітис боетөм тужеыс, кылөдіс сіјөс олө-мыс. Кад вөлі сек зев шы-ні-төв, војнајас ез вөвны,

озырјаслөн барыш содö, мед барыш содöмыс оз торк-
еы бастујтöмјас-вöсна, неуна донјас ужалыејаслы сод-
тышталісны, ныралыејасыслы,

Капіталістјас јона грабітісны на-улын олие кол-
öм јöзјассö, да воңынжык муные, еуежык робочейја-
сылы содтышитныс вічміс. Воңынжык вöлі мунöны
мастерјас, мукöдыс дерт ез сещöм еуеöе вöвны,
најö вöтчісны мастерјас-бөрса.

Налөн став уңныс лоі—зајгыны ічөтік көкнöдöм
озырјаслыс: быдöнлыс торјөн да-ј став озыр чукö-
рыслыс парламент-пыр (парламентыс законјас лезö,
јöзыс сетчö бөрјысө).

Кымын уңжык робочейјассаң јöзыс, сымын уңжык
кусöк вермасны понјас-моз зајгыны. Кутісны зілны
уңжык мортöс парламентас мөдöдны, уңжык мортöс мө-
дöдны, колö уңжык бөрјыс. Зілны пондісны Мөд
Інтернаціоналлөн партіјаясыс посныджык озырјассö
не öбöдітны, мед најö щöщ бөрјасны; мед лыдыс
уна вöлі. Сіртö дерт шыкі. Вунöдісны важ көсјöмјассö.
Кодлы крöшкіыс буржуј пызан-вывыс вескалі ез кыскы
револүтсіјалаң. Ныралыејасыс, чіновнікјасыс пыр
ыжыд жалöваннö бөетісны, бура олісы, да налы ку-
тіс кажітчыны: тајö олöмыс-пö мед-бур, зев лөс-
ыд-пö дө, нөжјөнікөн-кө ставыс бурмас зік нінöмла-пö
олөмсö жугöдлыныс.

Еуе, капіталістјасыд тырысжыкјасыслы ыжыд чін-
јас сеталісны, міністрјасö пукталісны. Міністрыс мед-
ыжыд пуктöм јöз буржујјаслөн, асыныс олан ногсö
віңны. Сов öд кытчö вескаліны! Неважөн вöлі Англіјаын
мед-ыжыд суд-даыс Макдоналд, Мөд Интернаціоналыс
ныралыеыс сіјö візіс озырлусö капіталістјаслыс, кызі
пон амбар віңö.

Сылы ыжыд жалованнө вöли етöны, öтiк капиталист (Понсоби овыс) неважөн-на етöма 300.000 шайт да автомобил. Ферт бур кажитчас öнiя олöмыд!

Möd Интернатионалiн партијас нiнöм ез вöчыны, сöмын 4 во-шып öтчыд бөрјiены парламентö, а парламентас Макдоналд-код-дöмыс үжсö нуис.

Горнитны важ-моз локые-на бостчыласны мүкөд-дырјис. Война пансiгөн шулисны: огö-жö-пö војутö, мед-пö озырјас аеныс војутасны. А кор озырјас щöктисны лантны, бöжсö чыкылтöмөн зев зiла möдöд-чисны вiавны möда-мöдсö. Сецöм партијаснад ферт револютејиа вöчны оз шогмы. Колö möд пöлöс партија. Сецöм партијасыс ужалыејаслөн—коммунист партија. 3-д Интернатионал.

3-д Интернатионал.

Капиталистјаслөн оланног помсiс, крукасiс. Револютејиа вöчан пöра став мувылас воис. А револютејиа вöчыныс абу. Колö ужалыејассö чукöртны, котыртны, öтувтны. Колö став јöзсö кыпöдны. Колö нуöдны ужалыејассö кiетны важ олöм, вылöс течны. Сецöм партијасыс абу быдлаын.

Em сöмын öтi партија, em сöмын Роејаса Коммунист Партија, кодi вермö револютејиа вöчны.

Роејаса револютејиа ез тöр ас ку-шиас, олöмыс мувылас öтпöм е алöма, колö револютејиясö став свет-вылас вöчны, мед выл оланног позас номöз течны.

Роејаса револютејиа кучкöма фептас став мувы-вса капиталистјассö, мырд-дöма палые предпријатiејас, мырд-дöма уна озырлун, мырд-дöма донтöм материал

перјанин да донѝн тѝвар вузаланц, бърѝдѝма зев уна долг палы, бърѝдѝма казакѝс, кодѝ вѝлі щѝктѝм-сертѝ 12 милѝон мортѝс чукѝртѝ да мѝдѝдѝ војна-вылѝ прантѝузјаслыс да англѝјаса озырјаслыс барышѝ вѝзны, бърѝдѝма Китѝјѝс, Туртѝјѝаѝс, Перѝјѝаѝс лечыс, ѝнѝ сѝсѝа најѝ кутасны мынтѝдчыны, а вылѝ Росѝја—отсавны Сѝветыс-кѝ кутас сулавны, робѝчѝјјас мукѝдлаын кутасны зѝлны сѝцѝм-жѝ олѝм вѝчны.

Став капѝталѝст котырыс уекѝдчѝс бърѝдѝны револѝутѝја, лѝ Росѝјаса ужалысјаслы ста муывѝса капѝталѝстјасыскѝд возсавны.

Мѝдарѝ-кѝ вылѝ олан-ног помѝз ѝтмоз оз артмы, оз-кѝ револѝутѝјѝаыс став муывѝлас лѝ, овмѝс ѝтпомса, Росѝја оз торјав, озырјас оз сѝтчыны, кутасны наѝсѝјтчыны мукѝд муывѝса-вылѝ, — салдатјасѝс оз позѝ бърѝдѝны.

Мукѝд муывѝса ужалысјасыслы колѝ, мед кѝтѝ ѝтѝк гѝсударствоын лѝи ужалысјаслѝн властыс, мед став муывѝса револѝутѝја вѝчѝгѝн сѝтчѝ позѝ мыжѝыны, сѝсѝаѝ отсѝг вѝдчыны.

Росѝјаса комунѝстјас револѝутѝја - бѝрын пырыс-тѝм-пыр кутѝсны котыртны, чукѝртны, ѝтлаавлыны буржык ужалысјасѝс став муывѝсыс револѝутѝја вѝчны.

Росѝјаса Комунѝст Парѝја-гѝгѝр тулысѝас (март тѝлысѝын) 1919-д воын ѝтувтчѝсны став муывѝса комунѝстјас, панѝсны вылѝ Интернатѝонал, шусѝ:

3-д Комунѝстјаслѝн Интернатѝонал. Тајѝ Интернатѝоналыслы лѝи бърѝдѝны капѝталѝстјаслыс олан-ногѝ, бърѝдѝны аснысѝ најѝс, течны вылѝ оланног, ужалыс јѝзлы оланног—комунѝзм.

Доца

Буржыкыс, веекыджыкжасыс мөд Интернатсионалыс пондылыны торјөдчыны да течны выл Интернатсионал возжык. Арнас 1914-д воын војна пансөмбөрын Леңин гижлис: «2 Интернатсионал кули, зикөз воши, кежис түј-вывыс, шыблавны колө сес лок јөсө да вөчны 3-д Интернатсионал».

1915-д воын арнас, да тулыснас 1916-д воын чукөртчылысны најө, коджас торјөдчысны 2-д Интернатсионалыс да 1919-д воын панисны 3-дөс.

ДОЦА

Кожмөд Интернатсионал чукөртө ас-пыцкас буржыкжасө ужалыејас-пиеыс. 3 I. јүгдөдө вежөрсө ужалыејаслыс, воетө еинјасө, индө, мыј најөс нуыејасыс пөрјавлөны, мыј буржујјас бурөн оз сетчыны, колө налыс олан ногсө жүгөдлыны да вылөс вөчны, колө мырдыны влаетсө.

3-d Интернационал тоһыд, сен рази-пелі муньм абу, омөлжыкјасөс, тујые кежыејасөс вочасөн весалө, ас-улас зілө бостны став воңынжык муные ужалыесө, став өтүвтчөмјассө налые (копєративјас, пропеујузјас да мукөд).

3-d I-лөн быд во мунө сјезд (конгресс). Сјезд-вылын еорһитөны, мыј көні вөчөмаөе, кодарлан олөмыс вешјис, мыј воңө көн колө вөчны.

Сеңчөм сјездыс өнөң вөлі 5.

1923-d во-кежө 3 Интернационалын вөлі-һин 3.000.000-сајас членыс. Воңө өдјө содө. Вөтчө 3-d I-л бөреа 15.000.000-гөгөр өтүвтчөм ужалые.

Мед-ыжыд, мед-важ, мед-јөн партияыс 3-d Интернационалас—Росејаса Комунист Партия.

Кызі течөма Р. К. П.—ыс,

Партиялөн ем программа да устав.

Программаас гижөма мыј партияыс зілө вөчны.

Уставаас гижөма, кызі течөма партияыс.

Мед-ыжыдыс РКП-ас став Росејаса сјезд; чукөрт-чылө во-һын өтчыл.

Став Росејаса сјезд вермө вежны программасө да уставсө. Мед-ыжыдыс сјездјас-көстас Ставросејаса Шөр Комитет (рочөн-кө—Центральный Комитет, ЦК), бөрјыгө сјезд-вылын во-кежө. Сјезд-көстас овлылө конперентсја, быд обл. да губ. Комитетјассап.

Сјезд кывзө Шөр К-лые воға уң-јывеыс висталөм, арталө важ уңсө, еорһитө, мыј олөмас Росејаас да став мувылас вежөма, мыј воңө колө вөчны.

Шөр Комитет вөкөдлан уң нуны бөрјө Вөкөд-лые Бјуро, рочөн Политбјуро; өтүвтны бөрјө өтүвтые

Бјуро, рочѡн Организационное Бјуро—Оргбјуро. Пыр-
мунап уж нуны вѡчѡ Секретариат (гѡжан уж, нуы-
ѡјас).

Пыдѡсыс партіјалѡп—јачејка. Јачејкалы колѡ:
1) сјездјаслыс постановленнѡјассѡ вѡчны, 2) вы-
членјасѡс кыскыны, 3) партіја выліса комітетјаслы
ужсѡ јѡз костас нуны отсавны, 4) ас сѡктын, заводын
учрежденнѡны нуны уж. Јачејка пырмуныс ужсѡ нуты
бѡрјѡ бјуро 3 тѡлыс-кежѡ. Секретарыс мед партіјаын
вѡлі 1 во-сајас. Абу-кѡ сещѡмыс колѡ јуавны Карвуса
Комітетлыс. Јачејка вѡчны колѡ мед ещѡ 3 морт. Ја-
чејкасѡ утверждајтѡ Карвуса Комітет.

Вѡлѡстса комунист чукѡртчылѡ собраннѡ
вылѡ ѡтчыд тѡлыс-пѡын, оз-кѡ поз (ылышла) ставыс-
лы чукѡртчывны, ыстѡны быд јачејкасаң мортѡс кон-
перентсја вылѡ. Вѡлѡстувса чукѡртчѡм лѡбѡ конпе-
рентсја: 1) бѡстѡ партіјаѡ, вѡтлѡ партіјаыс, ассыс
шудмѡ мѡдѡдѡ карулѡ, 2) бѡрјѡ вѡлѡстувса Кѡмітет,
3) кывзѡ вѡлѡстса комітетлыс вѡстѡлѡм аслас ужалѡм-
јылыс, 4) бѡрјѡ карувса да Областувса конперентсја-
јас-вылѡ делегатјасѡс, 5) кывзѡ волѡстувса Испол-
комса практсјалыс ас уж-јывсыс вѡстѡлѡм, индѡ мыј
вѡзѡ вѡчны.

Вѡлѡстувса кѡмітетѡ бѡрјысѡ 3—5 морт 3 тѡлыс-
кежѡ. Вѡлѡстса кѡмітет став вѡлѡстас нуѡ ужсѡ.

Карувса конперентсја кывзѡ уж-јылыс Карувса
кѡмітетлыс, индѡ мыј возѡ вѡчны, бѡрјѡ Карувса кѡ-
мітетѡ 7—9 мортѡс, кодјас ас-пѡсыныс бѡрјѡны бјуро
3 мортыс. Карувса, секретар мед 3 во-нѡн партіјаын
вѡлѡма. Карувса Кѡмітет нуѡ став ужсѡ карулас, ко-
мунистјас-пыр вескодлѡ Исполкомса ужнас, коопера-
тивјасѡн...

Областувса конперентеїа чукөртчылö кыкые во-
пын, кывзö Обл. Көмитетлые воєа ужалөм-јывеыс,
шүө ассаң кыв вєталөм-єєртї, кывзö вєталөм реви-
зионнөј комїсіјалыє дај мукөдлыє, бөрјö Областувса
Көмитет.

О. К-ыс чукөртчылö төлыє-пын өтчыл. Костас
ужсö нуны 5 мортыє бјуро лөєөдö. Областувса сєк-
ретар мед партїяын вөлөма 6 во-сајас, ещажык-кө оз
туј. Партїяын олөм колö, мед лок, омөл јöz оз вєє-
кавы, квајт во-кө шуам олөма да абу вөтлөмабє-
мортыє прамөј, вєєкыдзык.

О. К. пуктö газетөн вєєкөдлыны мортөє, вєєкөд-
лө Областувса Исполком ужнас, кооператївјасөн,
Проєојузјасөн сєн ужалыє комунїстјас-пыр. О. К.
аслас уж-јылыє быд төлыє гїкө.

О. К. карса (Көмі муын—Сыктывдїм карса) ко-
мунїст чукөрлы Конперентеїајас-костас вөчö док-
ладјас (вєталө ас ужалөм-јывеыс). О. К. был 3 тө-
лыєын (кор ковмас—унжыкыє) чукөртлывлö Карувса
Көмитетјассаң.

Kodöc da кызі партїјаö боєтöны.

Устав-єєртї партїјаö боєтöны сїјөє кодї төдö
программасö (сєгчö гїжөма кытчö нуöны комунїстјас
јözөє) прїзнавајтö сїјөє да уставсö, уж партїјнөјөє
нуö, вөчö мыј сјєздјас шуöны да мынтö взнос.

Партїјаö пырїгөн колö боєтны рекомєндатєїа
(пöрука) важөнжык партїјаö пырөмјассаң.

Көмі ужалыєјаслы 13-д став Рөєїјаса Партїја-
сјєзд шүөм-єєртї колö мед рекомєндујтасны (пöрука-
вылö боєтасны) 2 партїјнөј, мед кыкыаныє 2 во-нїн

вёлмаё партіјнөј, мед кыкнаныс 2 во-нін вёлмаё партіјаын.

Робочејјаслы, красноармејечјаслы да візму ұжалыёаслы, колө 3 рекомендатсіја 3-во партіјаын сулалыёассан.

Мукөдыслы (служашцөјјаслы да кодјаслы) рекомендатсіја колө 5 мортсан 5 во партіјаын сулалыёассан.

Комілы еща колө сіјөн, мыј најө пемыджыкө, колөмаё бөрөжык, на-пыйн еща важөн пырые комунистјасыс. Сіктјасын мукөдлаас сөмын 2—3 морт. Заводјасад уна, бостам завод «Гөрд Треугольник»-німа—сені певрал төлыс шөрын 1924-д воын вёлма 1.022 морт. Міјан став Комі муас ещажык—700-гөгөр. Колө Комі сіктјасын мед-бур, мед-вескыд, мед-суге ұжалыёассө еујны партіјаө, мед најө вескөдласны олөмнас, велөдчыштасны-да.

Служітыёјаслы ферт колө унжыкөс рекоменујтыёјасөс корны, дај важжыкөс сіјөн, мыј најө-пыс унжык ыжыд чін-вөснаыс пырө.

Төм јөз 20 арөсөз бостчөны Комсомол пыр, 20 арөсыс пөрысжык вермас пырны вескыда.

Пырігөн зајавлеңнө колө сетны јачејкаө, јачејка відлалас да шуас-кө бостны, мөдөдас Карувса Комітетө. 3 рекомендатсіја-кө да 3 во-кө рекоменујтыёјасыс партіјаын вёлмаё, сек робочејасөс, красноармејечјасөс утврждајтө Карувса Комітет, кор крестана да комі-код јөз 2 рекомендатсіјаөн 2 во партіјаын олыёјасөн пырөны, сек утврждајтө Областувса Комітет.

Служашцөјјасөс О. К.-жө утврждајтө.

Партіјаө өз поз пырыетөм-пыр вескавын, војдөр лоө кандіатын овны робочөјјаслы да красноармејечјаслы 6 төлыс, крестаналы 1 во, мукөдлы 2 во.

Веккыдасö оз бостны сїжөн, мед омöль жүз оз вежав, 6 толые, 1 во, 2 во-кө олас, сек ассö петкөдлас.

Вїдму ужалыејаслы 1 во колö овны сїжөн, мыј сїктын олыејас карса робочејјас-дорые пемыдöежык, дыржык оз вермыны төдмавны партїямыслые программасö.

Кызі чужі Р. К. П.

РКП 1918-д воўз шувес сотсіал-демократ пар-тїяон. Мед-воўза мытчыөмјас-пыд-ді позас бостны Војвывса-Роч Робочеј Котыр (Северно-русский рабо-чий союз). Öтүвтїсны сетчö Ленинкарса ужалыејасöс пуа-көлуј вöчалые Степан Калтурін да көрта-көлуј вöчалые Обнорскеј 1878-79-д вöјасын. Жöзыс вöлі 200-төгөр. Котыр вöлі пунктöма аслые вöчны: 1) öнїја (озырјаслые) олан ног вежны, вöчны вылөс, ужалые-јаслые, 2) сетчöз војдöр, мед öтүвтчыныс лöө көк-ныджык, перјыны свобода, 3) лөөдны ыжыд, јон, топыд робочеј котыр, öткөн (їчöt чукөрөн пөрөдны важ олөм он верны).

Сїжө котырыс дыр ез ов, арестујтїсны унаöс да кїеес.

Сылые ужсö нүжөдіс, нуис воўзö заграңичаса чужөр «Уж Мездөм» (Освобождение Труда). Чужіс сїжө Швейтсарїяын 1883-д воын. Панїсны: Плеканов, Аксельрод, Засулыч, Фейч да Ігнатов.

Тажö жүзыс казалисны, мыј ужалыејасöс капита-лыстјас олан ногые вермасны мездыны сöмын аеныс ужалыејас, колö најöс жүрдөдны, колö најöс öтүвтыны болö најöс кыпөдны.

«Уж Мездөм» чукөр уна ныга гїжіс олөм вежөм-ўылые роч робочејјаслы.

Сеңдөм-жө чукөрјас сјјө кадын вөліны Роеіјаын. Наядө ыралысны забастовкајас - вылын. Леңинкарын сек вөлі мыреө Леңин. Леңин ас-гөгөрыс чукөртөм јөзкөд кыпөдіс 1896-д воын забастовка, бастујтіс 30.000 кыыс (ткач).

Таңдөм чукөрјасыс ужалысны торјөн. 1898-д воын сеңдөм чукөрјасыс ыстөм јөз чукөртчисны Мінскө (медыжыд кар Белоруеіјаын) да шуисны вөчны Партеіја таңдөм котырјасыс, вескөдлыны бөрјыны Шөр Комітет.

Партеіјаыс аесө шуис: «Роеіјаса Ужалыс Социал-демократ Партеіја». Програма вөлі сеңдөм:

Колө перјыны медвојдөр свобода, јүгөдны да котыртыны ужалысјасөс. Свобода некөд оз еет, оз-кө мырдөи аеныс ужалысјас перјыны.

Свободнөјжык кор лөб, өтүвтны, кыпөдны ужалыс војтырөс, жүгөдны капиталистјаслыс оланног да вөчны ужалысјаслыс.

Вөчны һинөм ез удајтчы, мыјөн сјезд помаеис, ставсө арестујтісны.

Möd сјезд.

Сјезд-бөрын ужалысјаслыс олөм кокнөдөм-понда мыреысјас јукөисны кык пелө. Öтөк пөлөссө шуисны «экономистјасөн», мөдсө «искровецјасөн».

«Экономистјас» (экономика—«овмөс» коміи) шуисны: ужалысјаслы-пө өһија оланног вежөм-понда, ылыса бур-понда, власт-понда һинөм возсаены, налы-пө колө төждыены кујим ур-понда, рушык-понда. Свободајас-вөсна-пө сар правітельствокөд возсаасны озырјас, ми, ужалысјас, сөмын отсаам.

«Искроветсјасөс» сиз шүисны сїјөн, мыј најө вөлі чукөртчөны газет «Искра»-гөгөр. Искра—бі кін комїөн. Газетас вөлі гїжөма: «бі кін ышнитас ыжыд біө», мөд погөн-кө—ичөт еорнісаң револютсїја-жылые ыжыд тө-вјас мунласны.

«Искроветсјас» вөлі шүөны: рушкы-вөсна дерт колө төждыены, но оз нїнөм некод еет, он-кө влаеткөд воґсае. Влаетсө озырјас аеыныс барыш вїґны вөчөмаөе а бурмөдасны-кө олөм ужалыејаслые, барыш чїнө. Влаеткөд быґе воґсае, воґсаган-кө влаеткөд, лөб полїтика уґ нуан. Буржујјасыд аслыныс свободатө корөны, оз ужалыејаслы.

1903-д воын гөжөмнас Лондонын (мед-ыжыд кар Англїяын) «искроветсјас» чукөртїсны 2-д сјезд пар-тїјалые. Сјезд - вылас вөлі 43 морт. Сјезд прїмїтїс программа, кытчө шүөма: војдөр колө олөм вежны, влаетсө ае кїас ужалыејаслы боетны, а влает боет-төґ сарөс шыбїтны да лїчыдґык олөм лөөдны.

Устав-жылыс еорнїтїгөн сјездыс потї кык пелө, еґаґыксө шүисны «меншевікјасөн» (рочөнкө—меншїн-ство), унґыксө—«большевікјасөн» (рочөп унґык—бол-шїнство).

Леңїн унґыкыскөд шүө: озырјаскөд мїјанлы өтувтчыны оз поґ, мї абу өтї рөдыөө, мыј мїјанлы колө, најө сее біыс-моз полөны (шуам-барыш бырө-домыс). Еґаґыкыс шүө, поґө-пө озырјаскөд өтувтчы-ны, мыј еурө-пө накөд, на-бөрөа мунөмөн поґө перјыны.

Унґыкыс (большевікјас) шүөны: партїјаө боетны кодї программа да устав прїзнавајтө, взнос мынтө, ужалө партїяын, а оз лыддїс сен сөмын.

Меңшевікјас шуоны: оз ков повзодлыны велодчом јозос ужон, колө бостны, коді мјан-дор.

Ферт өні гашкө сар-вылө лөгасөма да мјан-дор, а кор кутам озырјассө чужјавны, сек код-дор лөоны? Сартө озырјасыд оз-жө вөлі радејтны, сарыс вөлі јона важ олөмө кыскө.

Партия сарос шыбиттөз.

1905-д воын (мај төлысын) Лондонын мунис 3-д сјезд. Меңшевікјас сјјө сјезд-вылас вескалөмаөзев-ещадн да мунөмаөе Женева карө (Швейтсаріяын) вөчны аслыныс торја конперентеја.

Сјезд большевікјаслөн шуис: лөөдчыны оружјөөн кыпөдчыны өнја сар власт-вылө, кор ковмас вөчныс вылөс бөрјитөз регыд-ик-кежө револутеја нуан власт, зилны робочей да крестана властлаң.

Большевікјас вөлі шуоны, мыј отсөг карса робочейјас адзасны сөмын візму ужалыејассаң, крестана-насаң. Мi-кө-пө вөчам револутеја карын да отсалам візму щыг крестаналы мырд-дыны помещцікјаслыс, крестана лөоны робочейјаскөд.

Меңшевікјас вөлі шуоны, крестана-пө торјөн, рази-пелі олөны да нинөм оз төдны, на-вылө нинөм надејтчыны, сарөс-пө озырјасыс асныс вөтласны, јона важ олөмыслыс колөм торјассө-пө бырөдасны, робочейјаслы-пө колө озырјаслы отсасны, бөрсаңыс вөтчыны.

Озырјасыс торјөдчөм-пыд-дi вөлі щөктөны өтлаасны накөд.

1906-д да 1907-д војасын пондылісны меңшевікјас да большевікјас өтi партијаө өтлаасны да нинөм.

ез артмы, туҗныс ез ӧтарӧ ну, меҗшевиқјасӧс кылӧ-
диӧ бокӧ, озырјаслаҗ, уна ас-пыцкас сецӧм јӧзсӧ
бостісны-да.

1905-д воын револуцејја ез удајтчи. Партијалы
уж нуны лоі зев сӧкыд. Меҗшевиқјас дӧзмісны,
пондісны җаргыны, кутісны шуны, тырмас-пӧ гуеӧи
овны да пессыны, кутамӧ-пӧ сіјӧ вӧчны, мыј позӧ за-
кон-сергеі.

Большевиқјас јур ез ӧшӧдны, ез кутны җаргыны,
ез сецӧм ӧдјӧ дӧзмыны, најӧ шуісны: мјанӧс ӧні вер-
місны, вынным абу-на тырмымӧн чӧжеӧма, чӧжам вын-
нымӧс, котыртчас, җедыр-мыҗгеі бара уҗалыс јӧз кып-
тас, кутам лӧсӧдчыны.

Кыјісны, арестујтісны, җурмајасӧ пукеӧдалісны,
Сібырӧ мӧдӧдалісы—большевиқјас век ӧтарӧ асыныс
пуктӧм уҗ вӧчісны гуеӧн. Кор колӧ вӧлі уҗалісны
тӧдсӧн думаын, пропсојузјасын, кооператівын.

Гырыс большевиқ чукӧрјас дерт сек ез вӧвны,
но посеҗјасыс дӧзмытӧг јона мыреісны.

1912-д восаҗ уҗалыс јӧз кыптӧ, большевиқјас ны-
ралӧны, веекӧдлӧны најӧн. Меҗшевиқјас отсаеӧм-пыд-
ді бастујтӧм весіг кутісны кусӧдны зілны, зікӧҗ
озырјас-дор пондісны овны.

1912-д воын (јанвар тӧлысын) большевиқјаслӧн
конперентсіја шуіс најӧс, меҗшевиқјасӧс, партијаыс
вӧтлыны.

Мӧд Интернационал, кӧні ставыс вӧлі Росіјаса
меҗшевиқјас-код јона первојсӧ сорҗитіс војнакӧд воҗ-
саеӧм-јылыс, весіг сјезд-вылын шуліс, косасыс вој-
накӧд. Но кор војна пангеіс 1914-д воын ставныс ку-
тісны војујтны, мода-мӧдсӧ вјавны, жуғӧдлыны озыр-
јас җеп-вӧсна.

Сөмын өтi партија евет-вылас пырыетөм-шыр војна панёмеан шуис: «војутны војнакөд» да збылые пондiе војутны. Наяö кутисны щөктыны, нуöдны робочейясөс мөда-мөдсө лыжтөм-дорые виавны буржужасөс, бырөдны најөс, кофјас барыш-понда сымында вiр лоö кiетны.

Меңшевикјас дерт зев повзисны сещөм кывјас еыд, најö зiла пондисны озырјаслы барыш-понда пурешыны. Наяö кутисны визны влаетсө пöрөдөм-пыд-дi.

Большевикјас вөчисны мыј шуисны. Салдатјас, робочейјас, крестана гычисны.

1917-д воын март төлыеын сарыд лебiе престол-вывеыс, сетчө пукеисны капиталiстјас.

1903-д воean вөли большевикјаслөн пунктөма: мед-војдөр бырөдны сарөс да сылые олап погсө. Выл-револутеја-дырјi, мед-возын муныејас робочей-војтыр—пролетариат, налы отеаласны крестана, крестанабе не сетны буржужаслы ылөдны, бостны визму ужалыејасөс ас кi-улө.

Музтөг, дөзмытөг тајөс вөчны большевикјас зiлисны, кор на-ордын еiлаыс вөли (1903—1905) емела, воесөн; озырјас еiн-возын. Сек большевикјас воисны, ершаеисны, кавшаеисны влает-вылас, думајасөс еералисны, ез бөрјыны сетчө, оз-пө сулав. Лөсөдiеины Советјөс, визму ужалыејасөс велөдiеины аслыныс комiтет-јас поменщикјаслые мујас мырдыны бөрјыны, сiзi возө.

1907—1912 војасын лоi бөрiнтчыны, вермисны, лоi лангыштны, лоi думаө бөрјыны, кооперативјасын да мукөдлаын ужавны, а јур өшөдөм наргөм ез-вөвлi.

Војнаөн бара уж ловзис, большевикјас нöнта өдзисны... Сар тупылтчiс...

Озырјасӱс вӱтлытӱӱ.

Сар лебӱис, озырјас став властӱсӱ боетисны да петкӱдлисны аснысӱ. Салдатјас, робочејјас, крестана вӱтчысисны кокӱӱдӱм вьл властсаӱ, а вьл властлӱн сӱмын ӱмыс вьл, вӱчӱ сӱјӱ-жӱ, мыј вӱчлис важыс.

1917-воын Ленинкарын чукӱртчылис 6-д сјезд болшевикјаслӱн. Сјезд-вылын вӱли 157 делегат 200.000 мортсаӱ—сецӱм ыжыд сек-кежӱ лоӱма партија. Сјезд мунис гуса-ӱисӱ—јавӱ. Сјезд шуис, револутсӱја сӱмын заводӱтчис, колӱ озырјаслыс властӱсӱ мырдӱыны.

Сарӱс шыбӱтӱм-бӱрын, март тӱлысаӱ (1917-д воын) важ ужыс ештис. ӱни вьл воесис — шыбӱтны, сӱз-жӱ тојыштны озырјасӱс, капӱталистјасӱс, налыс бӱрја олан ног—имперӱализм, дугдыны војутӱмыс. Сӱла бара-жӱ—карса робочејјас-пролетариат. Мед-матысса отсӱг—крестана. Сы-кыӱӱи позӱ надетјчыны мукӱд муывьса робочей-вьлӱ. Војна ӱужалӱмыс да олӱм кисӱӱмыс кокӱӱдӱ револутсӱја вӱчӱмсӱ. Крестанаӱс меӱшевик-јаслы ьлӱдны ӱе сетны. Меӱшевикјасӱс ӱе лезны вузавны озырјаслы ужалысјасӱс.

Код-сурӱ болшевикјас-шыс вӱли тулыснас-ӱин 1917-д воын шуӱны, колӱ-пӱ озырјаслыс властӱсӱ мырдӱыны. Ленин шуис: ӱни-пӱ воз-на, код-сурӱ ужалысыс вьл властсаӱныс вӱтчысӱ-на мыј-сурӱ, аснысӱ пӱ медпеткӱдласны.

Петкӱдлисны: војна век мунӱ, оз помае, виӱ-му помещикјаслыс ез сетны крестаналы, робочејјаслы ӱекуцӱм кокӱӱдӱм ез ло. Олӱм век ӱтарӱ омӱлтчӱ.

Кор виӱ-му крестаналы сетад? Кор вьл оланног лӱсӱдыс, вьл власт лӱсӱдыс сјезд чукӱрмас—шуӱны озырјас.

Кор ејезд чукортад? Кор војна помагас.

Кор војна помагас? Кор вермам. Ужалыејас кағаласны: најөс-пө-таж ылөдісны, нинөм буртор тајө властean відчысны, колө вөчны большевикјас indөм-серте—став властө еетны сөветјаслы.

Большевикјас зіла виставлісны ужалыејаслы, мыјла тајө власт бур оз вермы вөчны, мыј колө ужалыејаслы керны. Большевикјас јүгдөдісны, өтүвтисны важ олөмлы паныд став ужалые вөјтыресө.

Окғабрын (выл ногөн нојабрын) боетисны власт— став робочејыс, став салдатыс, став крестанаыс вөлі большевикјас-дор.

Озырјасөс вөтлөм-бөрын.

Большевикјас лоіны выл властас кызыс. Најө шуисны, мујас мырд-давны помещікјаслыс да еетны крестаналы. Нөте вешкіластөг 35 мільон сөватін му еетіс крестаналы: пырыс-пыр крестана кағалісны, код-ордө вескалі өні власт.

Војна большевикјас помалісны, салдатјас ставныс большевикјас-дор сүвтисны.

Капіталістјаслыс мед-возда воас вөлі мырд-дөма 4.000 предпріјатіјө.

Өні, озырјасөс вөтлөм-бөрын большевикјас воғын сецөм уж сүвтіс:

Ужалыејаслыс властө јонмөдны, топыдзыка луктыны сен, көні лоөма-нын. Сы - вылө мыжеөмөн зілны шыбітны озырјасөс, капіталіст котырөс: налыс бөрја олан носө, імперіалізм, шыбітны став му-вывыс. Вын өні—Росіјаса Сөвет власт да став му-вывса ужалыејаслөн кыпөдчөмыс. Налы отсөг-вылө петөны гөлө візму ужалыејас еіктјасын да колөм јөз

колонијаяасын. 2 Интернационалые колө торјөдны ужалыејасеө да кыскыны комунистјаслаң на-улые.

Буржујјас ез ыр еетчыны, налы отсөг-вылө став еветвывса капиталистјас локтісны. Но большевикјас зила бостісны выль олөм вөчны, врагјаскөд коасны, өдјө воэө мунны, ңе еетны озырјаслы, асыные вынсеө чукөртны.

Капиталистјаскөд војутігөн.

Ыжыд кое кыштіе, кое ужалыејаслөн капиталист-јаскөд, выль олөмлөн важкөд. Большевикјас лебалісны, чукөртіены ужалыејасөс, кыпөдісны, нуісны.

1918-өд воын март төлысын большевикјаслөн чукөртчыліе 7-д сјезд. Сетчөз партия шуліе асеө Социал-демократ Партияөн, сіз-жө, кызі аенысө меншевикјас да мукөд шулісны. Колө вөлі торјөдчыны, сесаң шуеыны кутісны Роејјаса Комунист Партияөн. Комунистөн—сіјөн, мыј косјөны вөчны сецөм олөм, кодөс шуөмаөс комунизмөн.

Сјезд щоктіе мөдые чукөртчылөм-кежлө программа лөсөдны: олөм вежеіс, колө программа вежыштыны.

Сек-жө вөлі шуөма Германіјакөд мірітчыны. Сөкыд вөлі сіјө вөчны. Германія јөна өбөдітө, а воэасны ңінөмөн, салдатјасөс та-куза војна-бөрын шојтчытөг чукөртны оз поз, дај војутныс ңекор, колө выль властөс течыштыны-да төпыджыка пукөдны. Леңин воэжык-на адзіс: Германіяын лөө регыд револютсіја да ңінөм оз ковмы еетны, көсјыслам, мед мынам. Сізік і лоі. Регод Германіяын лоі револютсіја да мынтыны ңінөм ез ковмы. Большевикјас кужісны, кор колө бөріңтчыны.

1918, 19, 20-öd војасын доіс јона косаены Роеіјаса да мукөд муывывса озырјаскөд, капіталістјаскөд, капіталістјас олан ногкөд — імперіалізмкөд. Некеыз ез вермыны мірітчыны вьл олөмыдкөд, сещөм еөкыд вөлөм барыштө, муывывса рајтө еновтныд налы. Тајө војнаас вөлі жүгөдлөма важ олан ногөд да пастала панөма вьлөс.

Заграницаса капіталістјас дүгдісны төвар һөбны да вузавны, најө көсјісны міжанөс јөртны, да Роеіјаыд ыжыд, ез ыкөз јөрмы, көт ескөн і топөдіс-да. Ескөн шуам: Англијаөс - кө јөртасны аслас ді-вьлө—регыд лоө сеччыны, аслас һаңыс сөмын во-жын-кежлө тырмө. Роеіјаын вөчөд кыз-торјыс.

Власт Роеіјаын пукөіс вьл, верміс һөжјөһікөн став капіталістјасө.

Парфеја тајө војна - һөвсаас, војна - вьлын - моз і оліс, став олан ногыс, уҗыс вөлі сещөм.

1919-öd воын мартын (8 — 23-öd лунјасө) муніс 8-öd сјезд став Роеіјаса Коммуһіст партіјалөн. Сек вөлі вьл программа прімітөма, шуөма: шөр - код кре-етанакөд, ас уҗ-помыс олыс вьдму уҗалысјаскөд матыетчыны, кыскыны најөс аслаңык, лөсөдны јон Гөрд Арміја белөјјасөс жүгөдны.

1920-öd воын тулыснас муніс 9-öd сјезд. Сек-ке-жө вөлі врагјасөс гөгөр нас вартөма, чајтам вөлі вөј-на помасіс да сјезд јона еорһітіс овмөс кыпөдөм-јы-лыс, овмөссө бура пуктөм - јылыс, шуөма вөлі став овмөссө өтүвтны да арталөмөн нуны, електрічество пуктыны вьл Роеіја пастаыс уҗавны.

Ез удајтчы сјезд - бөрын јона овмөс лөсөдны, озырјас Польшасаң да Врангел-пыр бара-на панісны уҗалысјаскөд војујтөм.

1921-öd во пукөігөн вөлісөті помасіс кое...

Војна помагѝм-бѝрын ѝнѝѝ.

1921-ѝд воын, март тѝлыгын чукѝртчѝс 10-ѝд сјезд Ставрогѝјаса Комунист Партијалѝн.

Сјезд шѝс разверстка вежны налогѝн.

Кор ставыс вѝлі кѝсѝма, врагѝас вѝлі гѝгѝр торкѝны, кѝлѝ војутны, колѝ кыѝкѝ јѝзсѝ кое помагѝтѝѝ верѝны, меѝ щыг оз кувны, сек лоѝ выѝ властлы став овмѝссѝ ас кѝас чукѝртны, виѝму уѝалыејаслы лоѝ перѝыны ставсѝ мыј шедѝс, лоѝ лѝсѝдны разверстка.

ѝерт комунистјасыѝ абу јѝјѝе, тѝдѝны кушѝм сѝкыѝд виѝму уѝалыејаслы да ѝнѝм он вѝч, сещѝм пѝра.

Карточкајас вѝлі большевикјасѝѝ-на лѝсѝдѝма.

10-ѝд сјезд војна помагѝм-бѝрын шѝс, разверстка вежны вотѝн, сѝмын вѝтсѝ боетны не усан сѝмѝн.

Налогкѝд-жѝ лоѝ лѝзны тѝргутны, меѝ вузаласны кодлѝн мыј лѝшнѝј ем, меѝ лептасны, кодлѝн ѝбѝма вѝлі тѝвар револутсѝја-дырѝјѝ.

Пропсојузјаслы вѝлі шуѝма јѝнмѝдны выѝ власт.

10-ѝд сјезд шѝс сѝтны, вѝстыны колѝм јѝзлы кыпѝдчыны тѝј, отсавны налы овмѝдчыныс.

Сјезд шѝс матыгтныѝык ыжыѝдјассѝ да иѝѝтјассѝ парѝјаас мѝда-мѝдыскѝд.

1922-ѝд воын тулыснас мунис 11-ѝд сјезд. 11-ѝд сјезд шѝс дѝгдыны возѝ буржујјаслы сѝтны паскѝдчыны. Сек-жѝ вѝлі шуѝма мыј-вермѝмые зѝлны тѝвар донтѝммѝдны.

Сјезд шѝс: колѝ бѝрѝыны, петкѝдны, лѝсѝдны сѝеѝык вескыѝѝык уѝалыејас - пиѝыс выѝ олѝм течысјассѝ, управлајтысјассѝ.

Сјезд шуіс: партіјаыс щыкөмјассө вөтлыны, бое-
тны на местаө робочейјас-шыс.

1923-d воын (апрелъ төлысын) муніс 12-d сјезд
РКП-лөн. Тажө мед-возза сјезд, коді муніс Леңінтөг
(вісө вөлі Леңіныс секі).

Сјезд шуіс: 1) донтөммөдны төвар, бурмөдны
набрік-запод, мед төварыс донтөммас, 2) візму ужа-
лыс вузалан торјаслыс дөнсө лептышты, 3) уна на
лог бырөдны да вөчны өтїкөс, 4) учреждєнњөјас чін-
тыны да вөчны прөстжыка.

Сјезд шуіс бара јонжыка отсавны колөм јөзлы,
щөктыны мед ас кыв еујасны учреждєнњөјасө.

Сјезд шуіс јонжыка, чорыджыка сөвет власт-
пыр өвмөс ас кі-улө боетны да вескөдлыны.

1923-d воын РКП-лы доі 25 арөс. 1924-d воын
тудыснас Леңінтөг-нын муніс РКП-лөн, 13-d сјезд.

Сјезд јона еорнїтїс вузасөм-јылыс. Уналаын јона
боетчөмаөс купечјас, колө зілыны најөс зырны да веж-
ны кооператївјасөн, кооператївјасө мөдөдны бур ком-
муністјасөс ужавны.

Сјезд шуіс көрт перјөм кыпөдны. Öнїа олөмыс
көрта көлүј-вылас мыжеө.

Сетчөз вөлі партїјаө бөетөма 200.000 мортөс.
выл членөс, карса робочейјас-шыс. Сјезд шуіс: еуе-
мөдны, југдөдны, өтувтны-пө најөс ставсө колө.

Öнї став еветыс РКП-вылө візөдө, РКП—став му-
ывса ужалысјас возвылас мунө. Татчө еща төріс
віставны, зілө төдмавыны унжык сы-јылыс торја гїжөм
кнїгајасыс.

V.

Сөвет власт.

Диктатура.

Ми унаые карса висталыејаслые кывливлам—өніпө пролетариатлөн диктатура. Мыј сижө диктатураыс лоө? Диктатураөн шусө, кор өтик јөз чукөр щөктө мөд чукөрөс вөчны мырдөн, мыј аслыс колө. Пролетариат—ембуртөм, буржык шуны—ужалан көлүјтөм јөз; сещөм јөз, көдлы лоө озырјаслы медаөмөн ужалөм-помыс овны.

Кор шуоны пролетариатлөн диктатура колө гөгөрвоны, мыј ужалыејас щөктөны мукөдөө вөчны мырдөн сижө, мыј ужалыс војтырыслы бур. Коди оз сиз ов, сылы ем турма, Гибыр, салдатјас, суд...

Буржујјас вөлі војдөр щөктөны сизі овны, кызі вөлі налы бур. Ужалыејаслы еекөн оз вөлі туж-да быг сизі ов, кызі щөктөны.

Ужалыејас шыбитісны озырјасөс, да најө оз вермыны некызі лаңтны, мырдөн важө кыскөны, выльыд налы зев оз еөлөм-вылас во. Војдөр вөлі мајбырјас барыш кулөны, рајын-моз олөны да друг пом воіс. Капиталистјас дыр пессасны, дыр воцсаасны важ дөсыд олан ног-вөснаыс.

Мед лаңтасны, дугдасны, выль властлы лоө диктатура нуны, мырдөн лаңтөдны, чорыда личкыны, жу-

гөдданы мед оз вермы ужалыясасылы сесе паныд-сө сүтныс.

Власт бостөмеаныс-жө пырыетөм-пыр лоө озыр-ясөс жугөдданы, зилны јонжыка кыпөдны, чукөртны, өтүвтны ужалыясөс, лөөдны ыжыд, јон, крепид Армия, гортса да мукөд государствоса буржујјасые револютсја виңны. Озырјаслөн вын пырыетөм-пыр револютсјаөн оз быр. На-ордө уна-на колө озырлу-ныс, на-ордын еуелуныс, налы отсалөны мукөдласа капиталістјасыс, налы отсөг-пыд-ді торја ас гортны, ас көлүјөн ужалыяс-пыс петөны озырјас.

Буржујјас дыр нафөјтчөны вермыны-на, кыпөд-чылөны. Мед оз вермыны һинөм вөчныс, лоө најөс разөдны да ламөдны, а сы-вылө колө вын, власт, диктатура.

Буржујјаслыг государствосө, властсө лоө мед-војдөр жугөдданы.

Емөс сещөм јөз, кодјас шуөны, колө-пө буржуј-јасысыле властсө бөстны, бөстны учреждөһнөјасөс, чиновникјасөс, салдатјасөс, сүдөс, да мукөд тор, да сјјөн і нуны диктатурасө. Пофө оз сјзі? Оз дөрт. Кыт-чө-нө озырјаслөн власт, озырјаслөн чиновникјас, сал-датјас, налөн камандірјасыс, сүд... вермас озырјасөс-жө бырөдны, кор лөөдөма ставсө наыс озырјаслыс олан потсө виңны.

Колө сјјөс ставсө жугөдданы, кіетны да вылөс-течны. Он-кө важ јөзсө лычкан машинасө озырјасысыле-жугөд, он вермы најөс шыбітны.

Сесе чиновникјасыс налөн оз кужны выл олөмсө лөөдны, дај оз лөөдны, буржујјас-дор сулалөны, озырјас-дор, ужалыяскөд воңсасөны.

Сөвет власт—ужалыејаслөн диктатура.

Ужалыејас асеыныс диктатурасө нуныс вөчисны Сөвет власт. Нөтчыд—на му пукөмеаныс власт ужалыејас кын абу вөвлөма. Војдөр власт-пондаыс мырдаелөмаөс озырјас ас-костас; војдөр ещажыкыс ыжыдавлөмаөс унжык-вылас. Вөлісөі өні ужалыејас-ордө воіс власт, өні унжыкыс лөчкө ещажыкөс (озырјасөс).

Власт лөөма сек, кор јөз кык-пелө торјалөмаөс—өтарас ужалыејас, мөдарас озырјас. Сөрт озырјаслы овны лөөыд ужалысјас-дөрөыд, мед сјјө олан ногөсө ужалыејас оз бырөдны, мед кутасны овны, кың озырјаслы бур—лөөдөмаөс власт.

Сөвет власт бырөдө озырјасөс, лөөдө сөщөм оланног, кор озырыс һекыс оз вермы артмыны. Сјјө оланногас став пабрік-заводыс, став предпріјатіјөыс государство-ордын, сјң-жө лөө төргүјтөм сыордын, а јөзыс кутас сөмын ужавны государствоысы.

Робочөј оз вермы чөжны озырлун пабрік вөчөмөн, сјң-жө өз вермы служашцөј, ковмас 10.000 во служитны да щың-һи-сө пөт овны.

дај вөчныс оз вермы предпріјатіјөсө, һекыс маһинасө бөстныс, государствоыс оз сөт, дај сөтас-кө, төварсө сылыс оз һөб.

Мі өні Рөсөјаын сөщөм оланног-һын вөчам: һекүщөм капіталіст оз вермы лөны, став овмөсыс лөө став јөз-ордас, а јөзыс кутас робочөј-моз ужавны.

Сөк һөкодөс лөө лөчкыныс, сөк һинөм лөө власт-ыс, сөк һинөм лөө диктатураыс.

Бөрјөм јөз кутасны сөмын став му-вывса овмөс-нас веекөдлыны, уж лөеөдлыны, вөчөм көлүј разөдны, артаены.

Сөвет власт олас сетчөз, кытчөз став олысыс оз пөр ужалыө, а сек сесеа бырө.

Мыјөн Сөвет власт бур?

Сөвет власт паекалө быд пелөсө, кыскө выл олөм-сө течны, олан ногсө лөеөдны уна јөзөс, став ужалыс војтырсө чукөртө, котыртө, өтувтө ас гөгөрыс. Сөветјас—сецөм ыжыд вын ужалысјаслөн: мыј сјјөс оз вермыны капиталістјас.

Сөветјас зев матынөс ужалысјаслы, сетчө ставныс аеныс бөрјөны, кодөс колө ас - пісыныс (омөла-кө бөрјысөны, мед ас - выланыс і норасөны), вермөны ужалысјас кыв шуны, віставны асыныс думјассө, індыны, вермөны кыпөдны выл ужјас.

Өні мајбыр оз вомаены, вомаены-кө пондасны, вомалысјасыслыс колө вомсө тупкыны. Буртор кодлөн јурас ем, быдтор позө да колө віставны.

Сөвет власт еіктјассаң, грездјассаң мед-выліөзыс бөрјысө. Ем-кө шуам комі еіктын еус, веекыд морт. вермас вескавны мед-выліас.

Бостам Каліңінөс, мед - ыжыд Став Росіјавн, војдөр візму ужавлөма, вөвлөма заводуын, өні-на гөжөм-јасын страдујтны ветлө.

Міјан-өд ыжыдад воасны да ылалыштөны неуна. Кор еусмыштасын дерт сецөм торјасыд оз лоны. Колө төдмавны законјас, велөдчыны газет лыддыны. Комі газеттө веладан-кө лыддыны, зев коңкыд гөгөр-воны. Міјан абу велалөма сецөмторјастө, шуам газет лыддөмтө вөчны, да тең-код і кажитчө.

Важ јӱзлы, кор пывеан-код горја керкајасын овлӱмабе, пача керкаыд теш-код-жӱ кажитчылӱма, ӱни пывеанад-кӱ кутасны овны теш-код-кажитчас.

Сиз-жӱ ӱни газет да ӱига лыд-дӱм теш-код-кажитчӱ. Кытчӱз аеным огӱ лӱб сусӱе, кытчӱз огӱ мыј-сурӱ кутӱј тӱдны, кытчӱз огӱ кутӱј газет да ӱига лыд-дыны, сетчӱз мијанӱе лок-јӱз пондасны бӱбјӱдлыны.

Сӱвет властӱе колӱ тӱдмавны, колӱ тӱдны законјас (абу вӱд сижӱ зев сӱкыд, тӱдтӱгыд полан-а).

Сӱкыд уј-пӱвсас колӱ кӱрени југӱр.

Сӱвет власт выл пӱлӱе власт, куцӱм ӱӱтчыд-на абу вӱвлӱма.

Сӱвет власт чукуртӱ ас-гӱгӱрыс, ӱтувтӱ быд кывја да вераа мортӱс. Сылы—ујалыс морт-кӱ—і бур. Вера му-вылын оз ковмыв, а мӱдар југыд-јылыс, пемыд јӱз аеныс тӱждысасны, веритӱны-на-кӱ ӱнӱз.

ӱни ӱекущӱм вера вылӱ оз пуктыссы, ставныс аеныс тӱдӱны мыј вӱчӱны. Коді верујтӱ, вермас опкыны ассыс верасӱ, вермас пыртны сетчӱ, сукас-кӱ сецӱм морт, сиз-жӱ коді оз верујт, коді тӱдӱ-ӱин мыј јен абу, вермас пемыд јӱзлы виставлыны, мыј јен абу, свобод-нӱја позӱ ӱтарӱ і мӱдарӱ сорӱитны.

Школаын сӱӱн-жӱ јен-јылыс оз велӱдны: тӱдӱны, ӱекущӱм јен абу да-ј оз поз мӱдар југыдјас-јылыс болгыны, школа лӱсӱдӱ му-вылын овны.

Сӱвет властӱн став ујалыс јӱзнас кокӱдыжык вескӱдлыны, вујыс пыдӱ пырӱ, выліса бур јӱзыслӱн индалӱмыс, велӱдӱмыс пыдӱсӱзыс воӱ.

Сӱвет власт лезӱ законјас, вӱчӱ став ујсӱ законјас-сертӱ, вӱчӱдӱ, мед законјас-сертӱ быдтор муӱӱ. Сӱветјасӱ бӱрјӱны сиктјасын, вӱлӱетјасын, заводјасын-ујалысјас јитчӱны ас власткӱд.

Сөвет власт бырөдө важ армия, да лөсөдө вы-
лөс, озырјаслые озырлун віңом-пыдди выль государство
озырјасые віңны.

Сөвет власт бырөдө важ учреждєнњјас да вөчө
вылөс, кушөм колө ужалыејаслы.

Сөвет власт велөдө ужалыејасөсө вєскөдлыны.
управляјтны олөмнас.

Оз ков жујјалөмөн овны. Міјан еіктјасын вөлөет-
јасын зєв омөла еүјєөны сөветјасө бөрјыеігөн, быт-
төкөн најөс оз і касајтчы. Бөрјасны кодөс-сурө да
бөрас мајітчөны, піңалөны. Аєныд мыжаөс, колө-кө
бур, бурөс бөрјөј!

Кыз сөветјас лоіны.

Мед-воzza Сөветјас чужіны 1905-д воын. Рєво-
лутсіја-дырјі карса робочєјјаслы ковміє бөрјывы бур-
жык јөзсө да вөчны Сөвет, коді нүє јөзсө, коді ны-
раліє, өтувтіє ужалыејасөсө, ужалыејас нөмөн ыжы-
даліє, щөц кутчыєіє олөмнас вєскөдлыны.

Војдөр Сөвет бөрјієны бастујтігөн Ивано-Возне-
сенск карса робочєјјас, сєєєа Леңінкарса, дај му-
көд гырыєкарса ужалыејас бөрјієны сєщөм-жө Сө-
ветјас.

Сєк Сөветјас вөліны сөмын гырыє карјасын.
1917-д воын сарөс шыбітөм - бөрын Сөветјас зерөм-
бөрын щак-моз став Роеіја пєсталаыє кутіє чужны.

Тулыснас вөлі кык єјєзд. Öтөкыє став Роеіјаса
робочєј сөветјаслөн, мөдыє став Роеіјаса крєстана
сөветјаслөн, кыкнаныє бөрјієны Ставроєіјаса мед-гы-
рыє Исполкомјас. Војдөрсө Сөветјасас лөк јөз вөлі
бөрјөма, уна ызгыєјас да ещө вөчыєјас—мєншевїкјас
да єсєрјас, најө вузалієны ужалыејасөсө озырјаслы.

кыҕ шулувлөһнө, «кујімурыҕ». Арнас уҕалыҕејас ез кутны сепчөм дивөјассө бөрјыны, бөрјісны болшевік-јасө.

Мыјөн болшевікјас веескаліны, зев өдјө Сөвет-јасыд ловҕисны. 31-д лунө, август төлыҕын Леңин-карса Сөвет шуіс: көлө озырјаслыҕе власт мырд-дыны Сөветјаслы. Сіҕ-жө кутісны шуны мукөдлаын.

1917-д воын, 7-д лунө нојаб төлыҕын (важ но-гөн-кө 25-д лунө октабр төлыҕын) Сөветјаслөн вој-скаыс бырөдіс буржујјаслыҕе мед-ыҕыд властсө.

Сек пөраө муніс Мөд Ставроөіјаса Сјезд Сөвет-јаслөн. Сјезд шуіс: бөстны власт став Рөөіјаын. Вөлі бөрјөма Совнарком (став Рөөіјаас мед-ыҕыд комисарјасыслөн Сөвет), јуралыҕе - пыд-дыыс вөлі пук-төма Леңинөс. Вөлі бөрјөма Ставроөіјаса мед ыҕыд Ісполком, рөчөн жеңыда шуө Втсік (ВЦИК). Втсік мед-ыҕыд ејездјас-костас.

Выл власт зіла кутіс озырјас - дор уҕавны. Сек вөлі леҕөма декрет (закон)—став візму озырјас-лыҕе мырд-дыны да еетны візму уҕалыҕејаслы. Візму уҕалыҕејас өдјө каҕалісны кодлөн лоі өні властыс.

Леҕөма вөлі декрет (закон) мірїтчөм - јылыҕе. Сө-вет власт дүгөдіс вөјна да пондіс зілны став му-вывеыс күсөдны коссө.

Леҕөма вөлі закон, робочејјаслы контролірујтны заводјасын, пабрикјасын, быд предпрїјатїјөын уҕ нуөм. Регыд-мыеті лоі мырд-давны, гөсударствоысды ас кі-улас бөстны предпрїјатїјөјассө.

1918-д воын 5-д Ставроөіјаса Сјезд Сөветјаслөн пуктіс Конститутеіја (главнөј законјас).

Сїјө закон - еерті веескөдлөһнө, управлајтөһнө Сө-ветјас.

Карса Сöвет.

Каржасын мед-ыжыд власт—карса Сöвет. Бөрjö-ны сетчö робочейжас да красноармейжечас öти мортöс 200 морт бөрjысеаң. Ставыс сöветас мед-еща вермас лоны 50 морт, мед-уна 1000, сöмын мөскуаын да Леңинкарын бөрjысö 1000-сыс унжык.

Заводжасын (боки заводжасын, шуам Нувчим, Геретов, Кажым - кодын) бөрjысö карса Сöвет-жö, но секи, кор олысыс 10.000-саjын, ещажыкөн-кö оз.

Сöвет бөрjысö во-кежö. Чукöртчылö тöлыс-пйын öтчид. Карса Сöвет Исполком оз бөрjы, Исполком-пыд-дыс ужалö Карувса лйбö Областувса Исполком.

Карувса да Областувса Исполкомжас сjeзд-кост-жасас вjетавлöны ас уж-jывыс карса Сöветлы.

Гиктса Сöвет.

Гиктjасын, грездjасын, вöлöетjасын, көни ем 400 олыс бөрjысö сиктса Сöвет. Кор 400-сыс ещажык, секи матигöгöрсa öтлаасöны, лйбо скод-вылын став делöсö решаjтöны.

Гиктса Сöветö бөрjысö 200 олыссаң 1 морт. Мед-ещасыс вермас лоны 3, мед-унаыс 25 член Сöветас. Шуам jöзыс ставыс 400 морт, сек ескөн быттöкөн 2-öс колö вöли бөрjыны, а бөрjысö 3, сысыс ещa оз поч. Сiз-жö көч ношта уна jöз, 25-ыс уна оз бөрjысыс.

Гиктса Сöвет чукöртчылö тöлыс-пйын кыкыс мед-ещасö.

Гикса Сöветын, көни олысыс 10.000-ыс ещa, став пыр мунан ужсö нуö öтик председател.

Совнарком шуöма («Правда», сент. 1924) колöм jöзjаслы мöд ногөн вöчны, мед најö велöдчасны jөн-

дыка ас олөм-жывеыс төждыныс, вескөдлыныс, управлајтныс. Втсік-ыс тајо нгасө гижігөн нинөм-на вөлі абу шуөма сы-жылыс.

Сы-серғи Комі еіктјасын Сөветө оз 400 мортеаң 1 бөрјыс, а 25-саң өтік.

Вөлөстувса Gjezd.

Вөлөстын мед-ыжыд власт — волостувса ејезд. Консультација-серғи бөрјысө сетчө 10 еіктса Сөвет членсаң 1 морт. Совнарком моз-жө-кө Втсік шуас, сек ковмас Комі еіктјасын кык членсаң 1-өс (50 олыс-саң) мөдөдны вөлөстувса сјезд-вылө.

Вөлөстувса сјезд Сөветјаслөн бөрјө вөлөстувса Исполком 3 мөртыс, во-кежө.

Сјезд кывзө Исполкомыс воса уж-жылыс, сы-серті шуө кыв, сорһитө өһиә кадө јөз-костын став му-вылас олөм мунөм-жылыс, кызі Ровіјаын, Областын, Карулын ужјас мунөһы, гөгөр арталө, да шуө мыј воғө Исполкомлы керны колө.

Сјезд-костын — мед-ыжыдыс Исполком. Исполком чукөртчылө мед-ещасө вежонын (неделын) өтчыд, төлыс-һын өтчыд председател еіктса Сөветјассаң чукөртлө ужјас-жылыс сорһитны.

Кызі вөчгө карувса сјезд да карувса Исполком?

Быд еіктса Сөвет 1.000 мортеаң мөдөдө өтік делегатөс, абу-кө еіктас 1.000 мортыс, өтлаасө мү-көдјаскөд. Комі муын ічөтөсө вөлөстувјасыд да кызыс вөлөстувсаң мөдөдчө.

Карса Сöветјас мөдөдөнү 200 бөрјүсөң өткөс.

Карува сјездө оз поџ чукөртны 300 делегатые уна. Мiјан бара-жө сы-мындаыс нөтчд оз чукөрмы еща јөзыс карулас-да. Виџинкарулын—73.985 морт, Тџавакарулын—26.000, Јемдiнын—47.530, Кулөмдiнын—54.990.

Карува сјезд бөрјө карува Исполком, мед-унасө бөрјүсө 11 морт.

Карува сјезд мед-ыжыд влает карулас. Сјезд еорнiтө кызi өнi олөм јөз-костын мунө став му-вылас, Роеiјаын, карулын, кывзө виеталөм карува Исполкомлые вога ужалөм-јылые, виеталөм-еертi шүө кыв, шүө мыј возө вөчны колө.

Сјезд-костын мед-ыжыд влает—Исполком. Исполком ас-пиеыс торјөдө президiумө 3 мортөс, делөјас-нас управлјатны лөгөдө өтделјас.

Карува Исполком чукөртчылө быд вежонын.

Областувса сјезд да Исполком.

Мед-ыжыд влаетыс Областас—Областувса сјезд Сöветјаслөн — чукөртчылө во-пiын өтчид. Бөрјүсө сетчө карувјасөң 10.000 мортөан 1 делегат, карјас өң 2.000—өң—өтi морт.

Сјезд еорнiтө өнiа јөз кост олөм-јылые став му-вылас, кывзө Областувса Исполкомлые вога ужалөм-јылые, виеталөм-еертi шүө кыв, арталө да шүө, мыј колө вөчны возө-кежө.

Мiјан Комi мед-ыжыдыс, муын көџајiныс, Став Комi Областувса Сöветјаслөн Сјезд.

Сјезд-костын мед-ыжыдыс Областувса Исполком, бөрјүсө сетчө мед-унаыс 25 морт.

Областувса Исполком чукөртчылö быд төлыгыи. Кујиме вонас јона еорнитны карувса Исполкомјассаи модөдөм јөзкөд щөц чукөртчылöны.

Областувса Исполком чукөртчылөм костас сјјөс вежө президиум, кытчө 7 мортые уна оз бөрјые.

Об-са Исполком вөчө отделјас управлајтны торја ужјасөн. Шуам: өтөк төждыеө јөзөс виеөмые бурдөдөм-јылые, мөд—јөзөс велөдөм-јылые, којмөд—визму јөзкост лөөдөм-јылые, сизі воҙө.

Став-роөјјаса сјездјас.

Став Роөјја-вылас мед-ыжыдыс—став Роөјјаса сјезд Советјаслөн, чукөртчылө во-пийи өтчыд.

Бөрјыеө сетчө 125.000 олыссаи 1 мөрт карув-јассаи, да 25.000 бөрјыеые модөдө өтөкөс карсаи.

Сјезд кывзө висталөм ас уж-јылые Втеиклые да Совнаркомлые, шуө мыј воҙө вөчны. Сјезд вежө конститутсја (главнөј законјасө).

Сјезд бөрјө став Роөјјаса Шөрсө Исполком. Сени дөрт кызыс еус, веөкыд ужалыејас-пые петөм вој-тыр. Öнiа јуралыые (М. I. Калініи) немые визму-вылын мјан-моз-жө нокеөма, ужалөма заводјасыи.

Став Роөјјаса Шөрсө Исполком—мед-ыжыд влаөт став Роөјјаса Совет сјездјас-костас — ужалө сјезд шуөм-сертө.

Шөрсө Исполком сјездјас-костын лөзө законјас, виздө, мед законјас-сертө ужалөны, веөкөдлө став Совет влаөтнас.

Шөрсө Исполком чукөртчылө 3—4-е вонас, еор-нитө воҙө нүөдөм ужјас-јылые.

Шөрса Исполкомас јѳз уна (быдлаыс сен ем), сїјѳн лоѳ ас-костыс луныс-лунѳ уж нуны тѳрјѳдны ещажык мортѳс.

Шѳрса Исполком чукѳртчылѳм-костас уж нуѳдѳ презїдїум (торјѳдѳм, уж нуны колѳм членјас).

Государствоын уж дѳрт уна. Векѳдлыныс государствонас Шѳрса Исполком пунктѳ народнѳј камїсарјасѳс (мед - ыжыд камїсарјас Росїјаын). Ужсѳ ѳтувтны најѳ чукѳртчѳны, вѳчѳны Сѳвет. Народнѳј камїсарјасыслѳн сѳветыс жеңыда шуѳ Совнаркомѳн. Совнарком ужалѳ Став Росїјаса ејезд, да Шѳрса Исполком шуѳм-сертї.

Р. С. Ф. С. Р.

Тажѳ кывјассѳ мї уналаыс адзывлам. Тазі шуѳѳ важ Росїја Українатѳг, Кавказтѳг да Белорусїјатѳг. Татчѳ нѳшта оз пырны озырјас-улѳ колѳм торјас важ Росїјалѳн: Пїнландїја, Естонїја (тажѳ кык государствоса јѳзыкѳд комїлѳн кывјыс ѳтї кывјыс лоѳма), Лїтва, Латвїја, Польша.

Гїжѳны—Р. С. Ф. С. Р., шуѳны Ресепесееер. Кытащѳм кывјыс лоѳма? Куѳа-кѳ шуны, ѳнїа Росїјаыд лоѳ: Росїјаса Сотсїалїст Федератїв Сѳвет Республика. Тазі дыр лоѳ гїжны, куѳа шуны. Кокнѳдѳм-вылѳ бѳстѳмаѳе да гїжны кутѳмаѳе сѳмын мед-воzza шыпас-јассѳ, артмѳма: РСФСР.

Мыјла-нѳ тазі кутѳмаѳе шуны? Мыјла Рѳч государство-пыд-дї тащѳм куѳ нїм пунктѳмаѳе? Шуїгад кыв кучїкыд потлаеас.

Абу прѳста вежѳмаѳе. Војдѳр вѳлї рѳч ыжыдалѳ став Росїјаас, ѳнї оз. «Рѳч»-ѳн-кѳ шуан, лоѳ, бытѳѳ-

көн сени сөмын роч јөз олө. Роејяын уна пөлөс кывја јөз, сјјөн і шуөмаөе «Роејјаса»-өн роч-пыдди.

Сотсиалистөн шуөмаөе сјјөн: овмөсые өні абу озырјас-ордын, өні кызыс госуларство кыын. Робочейјаслөн госуларство кутө ас кјас банкјас, па-
брик-завод, көрттујјас, парокодјас, му, вөр, рудник-
јас... Ставыс сјјө өтүвја, абу өтка јөзлөн. Ужалые
јөз витөны, зилөны, мыреөны век возө, паскөдны сот-
сиал оланногсө, олөм вежны помөз.

Федеративөн шуөмаөе сјјөн: татчө ыжыд го-
суларствоас пырөны посні госуларствојас. Уна кывја
јөз вөчөмаөе аеныс госуларствојас да өтүвтчөмаөе
өтк ыжыд госуларствоө. Сецөм өтүвтчөмыс латин-
са кыв-вылын шүөө Федератсијаөн.

Сөветаөн шуөмаөе сјјөн: веекөдлөны, управлај-
төны улгсаң (сиктсаң, заводсаң) выліөз Советјас.

Вөјдөр Роејја вөлі шүөө имперіјаөн. Сек вөлі
мед-ыжыд-пыддөныс, јуралыс-пыддөныс өтө морт—ім-
ператор. Сјјөс некод ез бөрјы—став властсө кутисны
озырјас өтө морт-пыр. Öнја Роејяын управлајтны
ужалые вөјтыр бөрјөны ас-пөсыныс сүе, веекыд вөј-
тыр чукөрөс. Öнө унаөн өтүв олөмнас веекөдлөны.

СССР.

Бара сецөм-жө кывјас! Куза-кө шуны, лоө-сојуз
Сотсиал Совет Республикајаслөн. Сіз-жө мед-возза
шыпасјассө боетөмаөе да өтө жеңыд кывјөн шуөмаөе.
Мі казтылім-һин: важ Роејја інын (местаын) РСФСР-
кыңзі емөе нөшта: Украјина, Белорусіја, Кавказ.
Таңјасын быдлаын сецөм-жө совет власт, кушөмі і
РСФСР-ын. Кавказын уна посні јөз аеныс госулар-
ствојас вөчалөмаөе. Мед уж, олөм течөм лөсыджы-

ка, ödjöжык, кокныджыка мунас, ставныс öтлаасө-маё öтiк Федератсияö, шүесө сijö ЗСФСР.

Ми адзылим-нын воjдör: олöмыс став му-вылас öтпомеалöма, jтчöма. Öтi государство куш ачыс оз вермы овны. Колö ескөн став му-вылас öтi шör лө-сөдны, öтi jurалысөс, öтi вескөдлысөс. Ми вөрөн ты-рöмаёс, Англіяын абү, зев ыжыд нужда, а ладмыны огö вермөj.

Важ Роеija пастала сiз-жө олөм көмөкасөма. Азербейджан Республікаын (Кавказын) зев уна карасiн, да мукөд тор абү. Туркестан Республікаын кло-нок воö. Сiгеч вöчан фабрикјас Мөсқуаын да мукөд-лаын. Украјинаын наң уна воö. РСФСР-ын төвав уна вöчсө.

Социализм, коммунизм, вöчiгөн дерт-мед-воjдör ковмас зiк торја государствоjјассө бырөдны, öтувтны. Важ Роеijaын помещицијаслы да капиталистјаслы рабочеjјас пунктiсны пом.

Робочеjјаслы jукны нiнөм. Выл олан ног течны колö jонжыка öтувтчыны. Сöвет власт öнi став пасталаыс абү-на, Сöвет власт öнi сöмын му сiзимөд jукөн-вылас-на. Гөгөр öзырјаслөн власт, öзырјаслөн государство.

Мед најö оз вермыны мiјансө бырөдны, мед ми најсө бырөдам, колö öтувтчыны, колö jона төпөдчыны. Сijөн став Сöвет Республікаыс му-вылас шүис öтлаасны, öтувтчыны—выл олан ног течны, Сöвет власт увса му öзырјасыс вiзны.

Помещицијас, капиталистјас вöли барыш нычыны мырдөн öтлаавлөны быд jөзсө öтi государствоö, ас кi-улас. Роч öзырјас уна jөзсө лiчкылисны, унасө габыртлисны. Мыjөн властыс быри налөн, сещөм го-

сударствоыд киеис. Быд кывја јѳз аслыныс поснїдїк
государствоторјасѳ чукѳртчїсны.

Ужалыс јѳзѳс ѳнї некѳд оз мырдѳн, ѳтлаавлы,
асныс ѳтлаасѳны. Став Сѳвет Республїкајасыс му-
вылас ѳтутчїсны, вѳчїсны сојуз—СССР.

30-д лунѳ, декабр тѳлысын 1922-д воын мунїс
став Сѳвет Республїкајаслѳн мед-воzza ејезд.

Сојузса сѳветјаслѳн ејезд вежѳ главнѳј сојузса
закѳнјасѳ, бѳрјѳ сојзса Испѳлком.

Сојузса Шѳрса Испѳлком мед-ыжыд сојузса ејезд-
јас-костын, ејезд шуѳм-сертї нуѳ став ужсѳ.

Сојуз воzѳвылѳ век пондас содны. Быд кывја
ужалысјаслѳн государство пырас сојузѳ. Кор став му-
вылас лѳѳ револутсїја, сек став му-вывса госу-
дарствојасыс ѳтутчасны ѳтї сојузѳ выл ѳлан ног
течны.

Сѳвет власт улїсанъ выліѳz бѳрјысѳѳ.

Сѳвет власт улїсанъ выліѳz бѳрјысѳѳ. Јуралѳны,
вескѳдлѳны сїктјасын, карјасын Сѳветјас. Вѳлѳстув-
јасын, карувјасын, областувјасын, республїкајасын,
федератсїјајасын, СССР-ын—сѳветјаслѳн ејездјас.

Сїктса ужалыс јѳз бѳрјѳны аслыныс власт—Сѳвет.
Став ас уж-помыс олыс војтыр 18 арѳссанъ (нывба-
бајас да мужїкјас) чукѳртчѳны собранњѳ-вылѳ да
бѳрјѳны аслыныс кѳzајїнѳс—Сѳвет.

Сїктса сѳветјас бѳрјѳны вѳлѳстувса ејезд-вылѳ,
вѳлѳст-увса ејезд бѳрјѳ карувса ејезд-вылѳ, карувса—
областувсаѳ, областувса—республїкасаѳ, республїка-
са—сојузсаѳ. Сїктса вескыд, сусе војтыр тазї вермас-
ны вескавны мед-выліас.

Власт бөрјам аеным аслыным. Омөл-кө ас-выла-ным і лоө нораены, сесеа җик некод-вылө. Бөрјыны колө јона, собраңнөјас-вылын колө бөрјөм јөзлы ин-дыны, мыј вөчны. Бөрјөм јөзлые колө јуасны, мыј најө вөчөны, еуга виҗөдны наја уҗ-вылө.

Сөвет бөрјысеө во-кежө, сиз-жө быд ејезд муно во-пын өтчид, во-кежө бөрјө Исполком.

Важөн, помещиқјас-дырјі, сар-дырјі, капиталист-јас-дырјі кодөс ми бөрјылим? Исправниқјасөс, станөвөј-јасөс, војинскөјјасөс, җемскөјјасөс, урадникјасөс, гу-бернаторјасөс вөлі пукталөмаөс мијан-вылын емекајт-чыны, озырјаслы барыш перјыны отсавны.

Мукөд шуөны: мијан-пө абу-на еугөс, бур веес-кыд јөзыс-пө еща-на. Крестанаыд ас ку-пондаыс кы-зыс төждыөс. Карса пабрик-заводад уҗалыејасыд мө-да-мөд-вөснаыс төждыөсны, тождыөсны став-вөснаыс. Сіјөн і на-пые веескыдөеҗык петөны уҗ нуөдыеја-сыс. Крестанаыд ічөтысаңыс велөдөны куш ас-јыв-еыс төждыены. Кор куш ас-јывеыс төждыөс ставыс, сек җерт һинөм оз артмы.

Гөптын черіјас җајтөны, васө-кө-пө бөжөн өв-тышта, сөстөм-пө лоө, лөсыд-пө лоө овны. Кыз-нө сіјө бөжөн өвтыштөмөн ва сөстөммас? Колө став гөп-сө весавны.

Виҗму уҗалыејас-пые емөс і веескыд војтыр: оз ставыс куш ас-јывеыс думајт. Заводө ветлыејас, красноармејечјас, том јөз паскыдҗыка виҗөдөны.

Озырјас һөтчид ез велөдлыны управлајтны уҗалыејасөс, сөмын өни вөліети велөдчам, велөдам том јөзөс гырыс школајасын. Җеладөс ічөт школаја-сын велөдам. Кымын воҗө, сымын уңҗык бур ас јө-зыс лоө.

Өні ставыс ас-вылад. Лыд-дыштөј һеуна газет-
јас, сорһитөј һеуе војтыркөд.

Сөвет власт оз быдөн бөрјыны, бөрјоны сөмын
ужалыејас, ас уж-помые олыејас.

Төргөвөјјас, попјас, сиз-жө важ урадһикјас, код
-һурө мыжа јөз оз вермыны бөрјыны сөветјасө. Најө-
өс-кө леқан дерт мијанлаң оз кутны нуны, кутасны
аслаһныс кыскыны да мешајтны мијанлы выл олан
ногсө течны, оломсө өдјөжык бурмөдны.

Сөветјасын ужалыејас.

Белөјјас кор виқөдөны мијан власт-вылө, дулва-
ыс налөн летчө, најө мијан-дорые һеуежыкөе, адқөны-
жык: збыл-пө өні властыд Роејаад ужалыејас-
ордын.

Мед-улисаһыс мед-выліөзыс гырые веекөдлые-
јасыс—заводјасые, еіктјасые петөм војтыр. Законјас
ставыс ужалыејас-дор, сөмын еіктса вөрын олыеја-
сыд оз төдны законјасө. Пемыдлунным јона-на
мијанөе еөјө.

Белөјјас адқөны: ужалыејасыд-јөјөе-на; најө ду-
мајтөны: кытчөз-пө оз һеуемыны, еінјасныс оз воһы,
колө-пө ескөн тојыштны да бара һемскөј начальнік-
јасөс, урадһикјасөс пуктавы; кор-пө гөгөрвоныжык
кутасны, сек-пө һинөм сесеа он вөч.

Виқөдламы-кө ми, комі ужалые војтыр, асланым
сөветјас-вылө да Исполкомјас-вылө—гөгөр асјөз, ужа-
лыејас-һые петөм јөз, комі грездјасые петөм
војтыр.

Властыс асланым, сөмын һеуе, велөдчөм јөзыс
еща, војдөртө ужалыејас-һыыд ез велөддыны. Боһтам
һеһичејјасөс, докторјасөс, агрономјасөс, с. в. (сиз

возö). Ставныс велöдчылысны важөн, кызыс петіны озырјас-піе. Најөс öні мі медалам ыжыд дон-вылö.

Нöжјöнїкөн петасны ужалыејас-піе велöдчые-јас, сек лооны өктјасые петöм војтыр, ас јöz гөгөр, быдлаын.

Кущöм свободајас етö сöвет власт.

Кор револютсїа панөс, сек унаөн вöлі свобода-јастö ас ногөн код-сурö гөгөрвооны. Свобода-кө-пö быдтор позö вöчны, позö жугöдлыны, вїавны јözөс, чужöмас быдөнлы сöлавны. Сещöм свободајасыд колöны сöмын щыкеöм јözлы, ужалыејаслы озковны.

Свободајастö тазі мі гөгөрвоам: Быд морт вермö вїетавны ассыс думјассö, позö чукöртчыны, позö öтувтчыны (важөн вöлі оз поз, полїетиканөн шуасны, арестујтасны да мөдöдасны). Мі свободајас огöј еттöј сöмын важ озырјаслы, важ олан ноглы служїтые-јаслы (урафнїкјаслы, ісправнїкјаслы...), кытчöз најö оз мїан туј-вылö кежны. Тајö сївöјасыслы-кө свободајастö сетан, пондасны мїанлы олöмтö лөсөдны мешајтны.

Свободајассö етöма ужалыејаслы. Шулывлöны сїадöјас: вомтö-пö востан да мукöдыс лөсөдчö-нын вомавны. Сещöмыс ем мїан-костын. Сещöмыс служїтныс лїбо пöрјасөмөн мырдöм сүјеöма лїбö ачыс абу сүе. Најөс колö бырөдны.

Војдөр вöлі омөл кыв олан ног-кузаныс лїбо сар-јылыс шуан-кө, пырыетöм-пыр Сїбырö воан.

Өни поҗө омёл инҗассө индавны, өни колө быд ужалые мортлы индавны, сөмын оз ков локые сакыны, пон-моз увтны,—сее пöльзаные обществодылы һөҗик оз ло.

Өни поҗө ассыд кывтө гаҗет-пыр сетны, һекод оз кут,—щөктöны. Мистöма-кө гижан, вескөдласны гаҗет-динас пукалыеҗасыс.

Став вераа, став кывҗа јөз öниа Росіјаын, СССР-ын öткөд, һекод вылөҗык важ-моз оз пуктысөы. Војдөр вöлі роч јөз мед-вылө пуктысөө, мукöдсө вöлі рочҗасулө пуктöны, öни сещöм јукöм абу.

Војдөр вöлі тотара да мукöд вераа јöзлы сөкыд овны Росіјаын: кезовтöны вöлі. СССР-ын быдөн вермасны верујтны кущöм јенлы колө, вермасны виставлыны ас вера-јывсыс, вермасны һекущöм јенлы һе верујтны, вермасны јöзлы виставлыны: јен-пö абу. Поҗө мырлы јурбөитны—һекод оз кут.

Гаҗет вöлі војдөр капиталистҗас-ордын. Öни ставсө ми револютсija-дырји мырд-дiм, поҗө ассыным думҗас лезны гаҗет-пыр. Војдөр вöлі сөмын озырҗас сетчө гижöны.

Сöвет власт сетö ужалыеҗаслы, том јöзлы ин (места) мед-ыҗыд школаҗасас велөдчыны. Војдөр вöлі сетчө инöны сөмын озырҗаслөн челадыс. Öни реҗыд лоö ужалыеҗас-пые (коми-пые щöц) велөдчöм јөз.

Выл нога ставыс.

Öни власт, оз важ озырҗаслөн власт моз, тоҗдые озырҗас-понда, најö җеп-понда, најö барыш-понда. Сöвет власт тоҗдыеö ужалые јöзлые олөм бурмөдöм-понда.

Кытчöz оз ло революцїя мукöd гобударствожа-сын, кытчöz мукödлаын ужалыејас оз бырöдны ас-муса помещїкјаснысö да капїталїстјаснысö, кытчöz оз бостны ас кїаныс власт, СССР-лы лоö кутны ар-мїја. СССР-лы лоö асö вїзны мукöd мујас-вывса озырјасыс.

Војдöр вöлі салдатјастö понјас-моз вїзöны, велöдöны озырјаслыс олан ногсö, барышсö вїзны. Вöлі смекајтчасны морт-вылад 3-4 во, сещöма јöйтöдлас-ны—ловја мортыд машина-код лоö.

Öнї служїтöны регыд: сöвет власт ерок чїнтїс. Армїја вїзöны выл нога олöм озырјасыс вїзны. Ка-мандрјас ужалыејас-пıе-жö. Оз-нїп быдторјыс ныр-вомад затöдны.

Красноармејечöс öнї велöдöны казармаас овны, вїставлöны јöз кост олан ног-јылыс, востöны өїнсö.

Кор мукöd гобударствојасын лоö революцїя, сек бырö армїја, бырö салдатын служїтöм, бырöны војнајас.

Озырјас вöлі еујеöны век војутны мукöd озыр-јаскöd барыш-вöсна. Сöвет власт пондас вїдчыены војнаыс кыз мыј вермас.

Сöвет власт ужалыејас-пıе лöгöдö мїлїтсїја пöрадок кутны. Серт пöрадоктöг оз поз. Ураднїкјасöс да стражнїкјасöс вöлі озырјас пуктöмаöс асыныс пöрадоксö вїзны, вїзны овмöснысö. Олöмсö мед некод оз торк. Ураднїкјас попјаскöd дон-вылö вöлі кыжöдöны озырјасыдлы: оз-ö кущöмкö ужалыс вöјп помещ-щїкјаслыс да капїталїстлыс олан ногсö. Кыласны-кö увгöм, ödjö адчасны туж сещöм «омöл» мортлы.

Турмајас мї егöј бырöдö. Кытчöz олан ног по-мöz оз вежы, сетчöz лöоны гусасыејас, косасыејас,

мукöд пöлөс мыжа. Озырјас кор-сурö вiçöны мiјанлы боканым чушкыны, торкыштны мiјанлые уҗеö. ðерт сецöмјассö лö кытçö-сурö зебалны. Мукöдыс закон-сертеi оз вöч, а закон-сертеi вöчтöг олөм торкеас.

Суд мiјан, ужалыејаслөн öнi асланым, судитö мiјан-dop, бура, веекыда. Законјас гiжöма да лезöма Совет власт. Војдөр законјас вöлины озырјаслөн, суд-дајас налөн-жö. Татçö некытçö öнiа законјас-јывеыс гiжныс, боет да лыд-ди, сек казалан код-dop öнiа власт сулалö.

Школајасын оз-нiн мiјанлые челад-нымöс мыј-сурöө велöдны, јурсö оз щыкöдлыны. Оз велöдны озырјаслые кывзыны, улö копрасны быд југыд кiзалаы. Öнi велöдöны лыд-дыены бура, велöдöны овны, вiставлöны законјас, велöдöны буржыка ужавны. Школаын велöдчöм морт мед некытçö оз јөрмы.

Нгајас öнi вое-воö унжык пондасны лезны кокныд кывјөн (мiјан областын комiөн), јöz кост олан-ног-јылые, законјас-јылые, буржыка ужалöм-јылые, уна бур тор-јылые.

Гырые школајасын ужалые јözлые суежык, буржык челад-сö совет власт велöдас выл олөм течны. Војдөр сецöм мед-ыжыд школајасас вöлины сöмын озырјаслөн нывјас-зонјас. Најöс вöли велöдöны мiјаннöс бöбјöдлыны.

Öнi суд-дајассö вылысааныс зiлöны векжык јöz-пiые перјыны. Сјездјас-вылын бөрјöны веекыд јözöс, вежöрајасöс, ас уҗ-помыс олыеöс. Быдсама лöк јözсö оз i матыстлыны.

Регыд-мытеi став суд-даыс (служитыгыс) мед-ичöтысааныс мед-гырыеöдыс лö ужалые војтыр-пiые.

Нөшта вөлөтт-жылыг.

Мыј вөлөттүвса Исполкомлы колө вөчны? Вөлөттүвса Исполком өтi ејздеаң мөд ејздөз вөлөттүлын мед-ыжыд власт.

Вөлөттүвса Исполком ужалө вөлөттүвса ејезд шүөм-сертi, вылысса (карувса, Областүвса, РСФСР-са, СССР-са) ејездјас да Исполкомјас щөктөм-сертi.

Волісполком төждыө, мед став вөлөттүлас олөмыс лөыда муніс, мед олөм воыг-воө пыр бурміс.

Волісполком чукөртлывлө грездса (сөлскөј) председателјасөс, вiеталө налы ас уж-јылыг, кывзө налыг вiеталөмсө, индө кытi омөл, кытi бур, индө мыј возө колө вөчны. Грездса председателјас да членјас индалөны Волісполкомлы, мыј на-ногөн омөл, мыј на-ногөн өнi колө вөчны.

Волісполком утврждајтө сүд-ајассө, ужнуыејас-сө аслас вөлөттүлас, вiзөдө мед быдлаын бур вој-тыр вөліны.

Волісполком вiзөдө мед лөыда налогјас лөө пукталөма, мед оз ло некодөс өбөдiтөма, мед ставыс артмас правiлнө, мед чукөрмө кад-кежө.

Волісполком арталө уна-ө вермас докод чукөртины закон-сертi аслас вөлөттүлыг, уна-ө да кушөм рөскод колө вөчны.

Вөлөттүвса Исполком төждыө вөлөттүвса олөм кышөдөм-јылыг: мед выј вөчан артелјас чужалөны, мед мөс вiзөм бурмө, өш вiзан төварішществојас вое-салөны, мед еір вөчан, скишidar вөчан да мукөд пө-лөс көлүј вөчалан артелө вөчасыејас өтүвтчөны. Төждыө, мед көјдыејас оз-кө вөлөттын тырмы, ка-

дын вайома. Печера-вылын шуам чері вузалом зільны колө туј-вылө пуктыны.

Вөлісполкомлы колө төждыены, мед коперативјас бура вөлөстүлын ужалоны, мед колан төвар колан кадјасын ем.

Вөлісполком төждыеө тујјас-јылые, посјас-јылые. Төждыеө пөжарнөјјас-јылые.

Вөлісполком төждыеө мед Комітет Взаімопомошці (мөда-мөдлы отсаөм) ужалө бура.

Вөлісполком төждыеө, мед школајас бурөе вөліны, мед коланторјас сен вөліны, мед велөдөм муніс бура. Төждыеө лыддысан керкајас-јылые, мед газет-јас, журналјас, колан нгајас быдлаын вөліны. Төждыеө јөзөс еуемөдөм-јылые.

Вөлісполком карууса Ісполкомлы індө кодөс колө постановленнөјас-сергі вөчтөмые штрапујтны.

Вөлісполком аслас ужалөм-јылые віеталө ејезд-вылын, собраннөјас-вылын, кывзө мыј індөны, мыј шуоны.

Вөлөстүв-рајјон.

Өні еорнөтөны вөлөстүв гыреөдөм-јылые. Мыј сее? Міјанлы колө мед вөлөст јонжыка ужалө да ещажык сулалө. сөрт 2.000 морта вөлөстүв, дона сув-тас да оз вермы ужнас паскөдчыныс. Ешца јөз-піеыд бур ужалыејас озжык еур, еурө-кө ічөт жалөваннө-вылө оз зев зільны помеа јона ужавны.

Јонжык-кө еекө вөлі вөлөстүлыд, унатор, позіс вөлөстүвса Ісполкомын вөчны: сөщөм торјассө өні вө-чөны карын, зев ылын. Міјан мукөд вөлөстөаңыс карөзые ео верст-сајас.

Болныча, докторос, ыжыджык школа (2-д ступен школа), агроном, почтовөј отделеһһө, сурда, лесничество, бур библиотека, пристан да мукөд тор өһһа кадјасө вермам лөөдһһы сөһһын гырые вөлөстувјасө, рајјонө.

Колө-өд, мед вөлөстувса Исполком карувса Исполком-моз ачыс ујсө кыпөдө, пастөдө, жуждөдө, нуө, а оз куш выліса властлые щөктөм вөч.

Мед быд во выл Исполком бөрјігөн позө шуны: таво јона воғө мунім, Исполком ыжыд уј вөчис, вөлөстувса олөм төдчымөн кыптіс.

Выл гырые волөст-рајјонјасө, кор лыдыс лөө ещажык, кокһһыджык ујһһуејасөс лөөдһһы.

Міјан Комі Областын вывті посһһыдөс вөлөстјасыд. Мед тыдаланажык лөө бөстам мукөд мујас:

Уһһа-ө јөз вөлөстулын.

Коміын.....	2.000	морт
Карелын.....	3.000	„
Јакутын.....	4.900	„

Мі огө бөстө сук јөза мујас, паросһһө бөстім кык шөчөс: Карел му да Јакут му.

Јакут муын быд волөст-вылө воө 61.000 квадрат верст, Комі Областын—4.000. Сөрт лөө пасталуннас лыдһһыены да оз ков вунөдһһы: олөмсө лөөдам јөзлы, огө пасталунлы.

Колө вөлөстув лыд чінтыны, вөчһһы гырыежыкөс. Карувјас сек позө бырөдһһы зікөз, рајјоныс лөө зөлаһһік карув.

Јөзлы уһһаыс ковмылан ујјасөсө кар-шыдһһі пондас вөчһһы вөлөстувса Исполком.

Власт лоӧ матын, донтӧм да ужалые. Сецӧмі і колӧ мїжанлы ужалыејаслы.

Комі муын позӧ вӧчны ставсӧ Камаса комікӧд вӧлӧстрајјон 30-кымын да 3 округ (губерна): Ежва округ (сетчӧ пырас Сыктив вож, Лузју, с. в.) Печера округ да Кама округ. Карувјас лоӧ бырӧдны.

Колӧ вїтны мед ещажык да буржык лоӧ быдла-ын уж нуыые, зїлыны быд рајјонӧ лӧсӧдны болыча да доктор, ыжыдзык школа (2 ст.), агроном, пӧштӧ-вӧј отделењнӧ, радіо, бур бїбліотека, леењичество, прїстан (ју дїнјасӧ), судда, бур нардом, с. в.

Тӧлын позас автодоѳдӧн новлӧдлан пошта лӧ-сӧдны. Тӧв куѳ, олам ју пӧлӧн. Автодоѳ ветлӧ лым-вывтї, муӧ часӧн верст 50-кымын, туј сылы неку-щӧм оз ков.

Кор Комі ужалые војтырлӧн велӧдчӧм нывпїяные воасны Комі муӧ, лӧсӧдам нардомјасын радіопрїјӧм-њїкјас (грамофон труба-код трубаа апарат). Сїјӧн позӧ кывзыны ылісањ вїсталӧм, ворсӧм, нардомын-кӧ—уналы кылӧ. Шуам Сыктивдїн карсањ вїсталӧны, сенї вор-сӧны, ыылӧны—быд Комі сїктын, нардомын ӧтпырјӧ-пондасны кывзыны.

Став олӧмыс ӧнї ас-сајаным. Суемӧдчыны-кӧ пондам, ӧтутчам-кӧ топыдзыка, тӧждыены-кӧ пон-дам став олӧм-јывеые, артмас быдтор, артмас веесї сецӧм торјас, кущӧм торјас-јылые огӧ-на лыетӧј ду-мыштныс—радіо-пыр кывзӧм, елєктрїчество.

Кӧнї вӧлӧстувјас гыреӧдӧмаӧе, ошјысӧны, мїжан-пӧ вӧлӧстувса Ісполкомјас јона кыптїны.

Грездывса Сöвет (Гелöса Сöвет).

Лоö нöшта шуны кымынкö кыв грездывса (Гельскöј) сöветјас-јылые. Грездывса сöветјас шулывлöны: мiјанлы-пö нiнöм вöчныс. ðерт вöчан тор ем, сöмын мi огö кужöј бoетчыныс.

Комi јöз вiзму-гöгöр бергалö. Скöт вiзö кужöд-вöсна. Мiјан-дор олые еуе велöдчöм јöз вiеталöны мiјан-јылые: вывти-пö уна ебöс вiзам, пöльзаыс-пö вывти еща воö, колö-пö елiвкi выј вöчны бoетчыны. Тöдмалöј сы-јылые да завод-iтöј выль ног ужавны.

Грездывса Сöветјаслы колö сы-јылые јона-јона тöждыены, мед век еöлöмныс вiсö. Колö тöждыены. мед сужöрјас зoнöе, мед скöтöе вiзјас-вылö оз лeзны (талалöмысла да јiрöмысла шыкö вiззыс).

Вiзјас бурмöдöм, вiзјас паскöдöм (бадјас весавны, нур кoстыны, еон керавны...), му паскöдöм, буржыка му ужалöм, выј вöчан артел лöеöдöм, јук-мöс кодјöм (кони колö), уна-уна мукöдтор колö лöеöдны сöветлы.

Сöветлы колö тöждыены коператив-јылые, мед ужалöмыс сен лöеыда мунiс, мед уждуыејасыс вöлины бурöе, мед колан тöвар колан кадö вöли, мед крeетана тöдiсны, мыла коперативыс да еöлöмыс тeчiсны сiјöс. Вiзöдны, мед коператив кадö кöјдыс вaјiс, вaјiс вiзму ужалан кöлуј (гöр, коса, чарла). Вiзöдны, мед коператив-пыр мунö крeетаналöн вузалан кöлуј. Көн позö, колö вöчны выј вöчан завод, мельнiча: вöчасыејасöс (сiр вöчыејас, скипидар вöчыејас...) öтувтны.

Грездывса сöветлы колö тöждыены став сiкт (вöлöет, деревна) - гöгöрса тујјас-јылые. Мед мiртуј

вөлі век бур, мед почө вөлі ветлыны віҗјас-вылө, ја-гө, мујас-вылые колҗта кыскавны, ветлан інјасын јујас вомөн мед вөлісны посторјас.

Грездывса сөветлы колө төждыены, мед пөскөҗи-на вөлі паскыд да бур. Крестанаыд аеные оз зев ду-мајтны: најө думајтөны куш ас-јывеыные.

Грездывса сөветлы колө төждыены, мед пөжар-нөј машина, сарај, өрудөҗас вөліны зөңөе. Го-жөмјасын, көс пөрајасын ковмас дежуритөм лөөдны.

Грездывса сөветлы колө төждыены сіҗ-жө—көні јөзые сүеөе, өтүвјаөе—кущөмкө зөлаңик завод ас вы-нөм лөөдны, електрїчество, радїо.

Школа мед сїктын бура ужалө, керка мед југыд, шоныд, быдтор мед пыщкас ем, отсавны велөдыејас-лы колө ужсө нуны, челадсө бура велөдны.

Лыддысан керка-јылые колө төждыены, мед сен вөліны һігајас, гаҗетјас, журналјас, мед керкаыс вөлі шогмана, мед вөлі бі.

Лыддысан керка-гөгөр колө котыртны јөзсө. Кодлы окота віҗму ужалөм-јылые төдмавны мыј-сүрө, мед өтүвтчасны віҗму-јылые төдмаеые чукөрө. Код-јаслы окота јөз кост олан ногсө, законјас төдмавны, котыртчасны аеные. Сіҗі почө уна чукөр вөчны.

Емөе-кө велөдчөм јөз (школаын велөдыејас, док-тор, агроном...), колө накөд сөрһитны, мед ештан кадјасө мыј-сүрө вісталасны. Карсаң локтыејасөсө ко-лө щөктыны віставлыны.

Лыддысан керкаө колө волшебнөј пөнар (карһи-на петкөдлыны) сүзөдны, колө грамопон лөөдны.

Лыддысан керка-дінас ывлаө колө лөөдны пөв пызан паста-кымын да сетчө быд вежонын (һеделын) гаҗет клејитны, мед быд муные вермас візөдлыны.

Грездывса сөветлы колө төждыены, мед плансерти стрөйтчөм воңо пондас мунны, мед керкајас лөсыдҗыка пуктисны. Өни керка зев ыҗыд, а овные некөн.

Колө төждыены, мед пелка велөдчөны јөз овны. Пелк керкаад долыдҗык овныд да уҗавныд конҗыдҗык. Кыҗи керка-карта лөсыдҗыка вөчны, колө јуаны велөдчөм војтырлые.

Мукөд сиктөдыс арјасын мунны он вермы, колө көт өтө бокас моски вөчны. Оз мешајт грездеа сад лөсыдінкөс лөөдны. Садјас-жө лөөдны том војтырлы качај, городкјасан, бабкјасан, мачасанін.

Кор вуҗан висөмјас тыдовтчасны, өдјө доктор-јаскөд бырөдны, пиеҗавны...

Вөр мед лөкыс оз керавны—виҗөдны.

Мөда-мөдлы отсаөм мірөн колө лөөдны, стракујтөм-јылыс колө төждыены.

Вөр, сортовка лөҗысөс, шпал вөчысөс колө котыртны пропсөјүзө.

Со мында уҗыс! Уна тор-на поңө индыны. Уҗсө нуө грездывса сөвет. Грездывса собраңнө бөрјө сөветсө, индө, мыј вөчны, виҗөдө, бура-ө асыныс уҗсө бөрјөм војтыр нуөны, кывзө сөветлыс ас уҗ-јылыс висөталөм. Кодјас бура уҗаласны, собраңнө ошкас, кодјас омөла—видас, кодјас мошенічајтасны—сүдөсетас.

VI.

Кыңи Сöвет власт овмöснас вес- кöдлö.

(Квайтöд еорны).

Мыјөн лоі револутсіја, пырыетöм-пыр лоі став
вынсö выл Росіјалы бергöдны озырјаслы паныд.

Ставыс вöлі гөгөр кіссöма, лок јöz нарөнö ов-
мөссö нöшта жутöдлöны, мед сöвет властлы сөккыд
лоö ужалыејаслы кокныдлун еетны, мед ужалыејас
лөгасасны да аеныс-жö асыныс властсö чöвтасны.

Некөн нинöм абу, јözöс вердны нинöмөн. Кре-
етана візму ужалöм-пыдди мöда-мöдыслыс кокјаснысö
чегјалісны, еінјаснысö перјалісны, лыјлісны. Көні
нантö вузöс-вылö ужалöны, сен уна вын колö, а
гортö пöрыејас да ныв-баба сöмын коліны.

Озырјас-на сöвет властöз лөгөдісны норма, кар-
точкајас, пондісны мөсјас нуавны, наң амбарјасые
корсны. Сöвет властлы дерт наң ез кут јенöжые
лым-моз кіссыны, лоі карточкајасөн-жö кыңкө да
мыјкө сөккыд војассö вужны. Германіјаын некущöм
сöвет власт ез вöвлы да міјан моз-жö лоі карточка-
јасөн кымынкö во овны, сещöма војнанад олöмыс
торкеіс.

Озырјас став вынсö чукöртисны Роеја-пыцкас, налы отсöг-вылö локтисны заграңичаса капиталистјас-лөн јöз сöвет власт шыбитны. Пемыд крестанатö вöли ылöдлöны, тајö-пö аңткріст локтис, комуністјас-пö став овмөстö мырддаласны. Веег Габö Öеип вöли пов-чöма ассые кісөм дукөссö мырддöмые.

Озырјаскөд лоі јона косасны, ыжыд арміја лоі лөсөдны. Арміја лөсөдны колö һаң. Кые салдатјассö вердны һаңсö боетны? Кыңи һаңтөм јöзсö озырјасö вермытöң щыг кулöмые віңны?

Сібыр еурлі Колчак-улö, сее һаң он кыскы, Украинаөс чышкісны һемечјас, да-ј бöрас сен век вöліны белöјјас.

Колö-öd мыјöнкö вердны јöзтö да салдатјастö, лоі разверстка лөсөдны, перјыны кые мыј еуріс.

Олөм сөк öдјö муніс, бытөтөкөн вöли біа вісөмөн вісö. Он вöли олөмсö вермы віңдны, гөгөрвоны. Код-еурö дөрт гөгөрвоісны, сөмын пемыд крестанайды сөкыд вöли гөгөрвоныс. А војна-дырјі быд час дона. Вежон-мөд-кө жујјалыштан мукөд государствоса озырјас ескөн öдјö пурыштасны, јукасны уна пелö да боетасны аслыныс.

Өні оз-һін олөмыс біа вісөмөн віс, өні абуөе-һін ыжыд гыа ва-вылынөе. Віңдласны мед Коми ужалыс војтыр бөрö да думыштасны, мыј ескөн лоі, ез-кө вөв разверстка, егö-кө гырыс гы-вомöныс ву-жігөн зіла сынөј?

Ескөн гөрд Арміја ез ло, ескөн һаңтөм ужалыс јöз щыг куліны унаөн, ескөн Роејаылөн торпырігыс мукөд му вывса, мукөд кывја озырјас-улын лоі, ескөн олөмыс воші.

Разверсткатөг вöли војна-дырјі оз поң. Сөк вöли öдјö, зіла вөрны колö, колö вöли олөмсö віңны. Дөрт

ödjö vörigad унаое ас jözös, ужалыејасөс щощ
јона дојдалім. Сіјö öні сиктјасын унаые індöны. Мі,
kodјаслы сек ковмыліс суд-саавны, аеным абу радөе
сы-вылө, да һинөм он кер. Јона гыа ва-вомөн вужі-
гад зіла бөжалыејас да сыныејаскө пелыс помјаснас
kodөскө балабөжас лібө мышкас дојдыштасны лөб
терпітны.

Секі капиталістјас, төвар вөчалые озырјас пон-
дісны jөртны, ез кутны һинөм вөчны—лоі мыр-дыны
налыс заводјассө, пабрікјассө да властыслы ас кіас
бөстны, пуктавыны быдлаө вескөдлыејасөс, управлај-
тыејасөс.

Вөјнаөн сөвет властөз-на став төвар вөчалөмыс
вөлі торкөма, пабрік-завод һинөмөн ломтыны, матер-
јал абу, ужалыејас щыгөс...

Ужалые заводјассө лоі уждны вөјна-вылө, вө-
чавны піщцалјас, пушкајас, пуљајас, шыһөлјас, дө-
рөм-гач, сапөгјас... Колө помавны вөјна, колө озыр-
јаслые сылісө песовтны. Тащөм кадјасө овмөс кыпө-
дөм-јылые вөјна помавтөз һинөм і сорһитны. Колө
коасны, олөмтө вічны, ставсө олөм візөм-вылө
пуктыны.

Төварјас секі вөлі оз вузавны, мыј вөчөс, разөд-
чысө, еставсө сіз. Вузавны-кө-ескөн ужалыејасыдлы
һинөм ез і волы.

Озырјаслөн олөмыслөн еөлөмыс вөлі банкјасын.
Револүтсіја-бөрын пырыетөм-пыр вөлі бөстөма госу-
дарство (власт) озырјаслые банкјассө ас кіас.

Сиктіасын, грездјасын помещікјаслые вөлі мыр-
дөма став візмусө да еетөма крестаналы јуклыны ас
костас. Комі муын Кама пөлөн-кыңзі ез вөвны по-
мешцікјасыс.

Озырјас візму ез етны кокныда, ез мынтыны разверсткајас—најос жугөдны вөлі вөчөмаөе еіктјасын гөл ужалыејас ас-піеыныс көмітетјас (Комбед). Көмітетјас мырдагалыны помещікјаслые візму да еета-ліены, кодлы вөлі колө. Көмітетјас чукөртисны раз-веретка.

Вojна помагөм-бөрын.

1921-д воын вojна помагөс. Став Роејаса озыр-јаслы, заграңичалы, озырјас-дор олыејаслы кузаөн лоі еетчыны, мі вермім.

Вөліеі сөвет власт верміс боетчыны выль олан ног течны, овмөс кыпөдны. Гырые төвјас лаңтыштіс-ны, лөңыштіс. Поңны кутіс нөжжөңікөн, артасөмөн олөм течны.

Мед-војдөр сөвет власт віңдліс кресана олөм-вылө. Разверстка-дырјі пондісны көңны сөмын аслы-ныс еөјмөн. Тулынас 1921-д воын став Роејаса коммунистјасан чукөртчылыејас (ејезд) шуіс развер-стка вежны налогөн.

Сөвет власт, мыјөн кутіс поңны, пырыетөм-пыр разверстка вежіс налогөн. Сөмын лоі налогөө ыжы-дөс-на пуктавыны да мыј-еурөөн боеставны. Оз-на вөлі сек ңинөм вузавны да сіјөн лоі сізі вөчны.

Вojна помагөс—сөвет власт востіс төргүјтөм. Төргүјтөм воыс-воө өні кыптө, сы-јылые веег вістав-ныс ңинөм, быдөн адзөны. Төвар воыс-воө содө, дон чінө, ужалөмые дон содө, олөм кыптө.

Візму гөгөр.

Гырые машинајасөн ужавны јона лөсыджык, көк-ныджык, быдтор өдјө артмө еща ужөн. Та-јылые мі төдам воңа еөрнјасые. Булавка вөчалые вөлөм гор-

тае лунён вермө вöчны 12 булавка, а öнi машiнаөн öтi мортые вöчö 1.500.000.

Сiр-жö позö һаң ужалöм, скöт вiрöм пуктыны. Мi-
жан-кö Комi Областын муыс вöли буржык һаңсö jона
вöдiтны, ескөн öтi гöран машiна вермiс став сiктлые
гöрны, машiнаөн позiс вундыны, вартны. 20 морт
ескөн вермiс став ужсö вöчны, 180 морт шуам лiш-
нöj лоi. 180-ыс ескөн вермiс кокһыдiка паскöдчыны
возö, вiрму вöчны, стрöйтчыны.

Машiнаясөн ужалiгөн рыныш оз ков, оз ков
гумла, оз ковмыв муяс jуклöмö кад воштыны. да i
пу гöрнас да пу шиһанас ескөн бур öтүв олöмыд.

Мiжан Комi Областын ескөн jона гырые машiна-
ясөн öдва-кö һаң ужалöмяс лолöны öниасö. Кытi
васöд, кытi вач лыа, кытi крут зев, машiнанад ту-
тан, iсковтан.

Бура ужавны Комi ужалыеяслы ескөн колö мöс-
гöгöр, колö выj вöчöмö кутчыны.

Ферт ескөн уна һаң вöчан iнјасас-кö машiнаја-
сөн пондасны ужавны һаң һöбыеяслы лöсыд лöö
донтöм һаң соjны, вöчыеяслы лöö лöсыд уна вузав-
ны да буражыка важ-дöрые овмöдчыны.

Но: öтiкö—мужiкјасыд оз öтүвтчыны, быдөн ас-
jывеыныс тöждыеöны, гöптса черi-моз ас-гöгöрөыс
васö весалöны, а сöвет власт оз мырдөн öтлаавлы;
мöдкö—абу уна гырые машiнајасыс-на.

даңјаса да мукöд муывса кресғана важөн-һин
кағалисны кызi колö öтүвтчыны. Нaјö пондiсны öтүв
артелөн бур öшјас вiрны, кöjдыс весалан машiнајас
һöбавны, боетавны сiр-жö вартан да мукöд пöлöс ма-
шiнајас, вöчалiсны выj вöчан заводјас, вöчалiсны
рые (сыр) вöчан заводјас, картупелые кракмал
вöчан заводјас, асыныс вöчöм кöлуj пондiсны öтүв

коператив-пыр вузавны. Һаң вöчыејас вузалöны һаң, выј да рые вöчыејас—выј да рые...

Налöн олöмыс, властыс сöмын озырјас-ордын да сїјөн војтырыдлы сөкыджык.

СССР-ын властыс ужалыејаслөн, ужалыејас ордын көрттујјасыс, пабрик-заводјас, төргүјтөм, банк-јас... Государство СССР-ын быдеама ногөн отсалö өтүвтчыејаслы, велөдö ужавны, уждö. Коператив-пыр, уждыеөм-пыр, төргүјтөм-пыр СССР-ын став овмöсыс государствоас јитчö, көмөкасö өтїлаө. Сїјö і колö вьлөлан ног вöчны.

Овмös кыптö.

Овмös кутїс кытшыны ödjö. Кыптö, воғö муно вїзму ужалөм. СССР-ын көза воыс-воö паскалö. Һаң воыс-воö унжык воö. Һеважөн-на вöлі зев ічөт нормавылын олам, öні сїјö ылö колöма бөрö.

1922-д воын вöлі көзöма 58 мїллон дегагїн, 1923-дын—69 мїллон (81%).

Војнағз вöлі важ Роеїјаыд мукөд государствоја-сö вузалö һаң 560 мїллон пуд, курөг колк 14.286.000 пуд, 4.763.000 пуд елівочнöј выј да мукөд тор. Öні бара пондїс лїшнöј унатор лоны, СССР-ын доныс уеö унаысла. Мед крестана ујсö оз воштыны сöвет власт вузалö заграңичаö донөнжык.

Мај төлысөғз 1924-д воын вöлі вузалöма заграңичаö 159.400.000 пуд һаң, 1923-д воын вöлі вузалöма: курөг колк 377.000 пуд, елівочнöј выј 304.000 пуд.

Сöвет власт зїлö отсавны вьлө ногөнжык ужавны, велөдö, уждö.

Законјас ви́зму-јылыг.

Совет власт ви́зму мырѣѣис помещи́кјаслыг да етеіс крестаналы ужавны. Өні ви́зму-вылын, вөр-вылын көѳајин гөсударство, власт.

Сетчө ви́зму сөмын налы, кодјас ас киөн ужалөны, медавны позө сөмын кор-сурө закон-сертеі.

Өніа законјасөн өтеі киө уна му оз чукөрмы.

Кыѳ во-сајын Роеіјаын 700 помещи́клөн вөлөма му, 29.000 ѳесатинөн овмөс-вылө, а став өніа Коми Областын 34.000 ѳесатин. Өтеі помещи́к-ордын сымында, мында зонь областын 40.000 овмөс-вылө!

Револютсија-дырји ставсө мырѣѣөма да етөма ви́зму ужалыгјаслы. ѳерт өні сесеа совет власт оз лез бөр налы (помещи́кјаслы) мусө чукөртны.

Му да ви́з, сетчө ужалыгјаслы. Најө ужалөны сетчөѳ, кытчөѳ, оз мунны мөд уѳ-вылө, шуам заводө—сек лоө лезчыены.

Ачыс-кө ужалө да абу-кө мыжмөм морт ви́зму мырѣѣыны сылыг закон абу. Закон-сертеі позө местасө муыслыг вежны. Ви́зму мырѣѣыгө—коді оз закон-сертеі вөч.

Мукөд-дырјыг гөсударстволы лоө боетны мусө (көрттуј нуны, завод вөчны), сек сіјө еетө мөдлагыг.

Ви́зму оз мырѣѣыг, коді армијаын, кодлы не ас-вөлаөн (бөрјөмөн, назначитөмөн) лоө служитны, коді најөтка перјыны с ужөн (пес пілитны, сапөгјас вөчавны, вурсыны...) мунөма.

ѳыр-кө оз воны најөтка-вылыг, квајт во-мыгтеі ви́зму мырѣѣыгө. Сетчө вылыг локтөм-бөрын вештаегөн.

Коді мунө кокныд уѳ-вылө (төргүјтны шуам), сещөмыслы оз сетчы.

Поэо оз öни көртмавны? Поэо кор-сурö. Мукöд-дырјис лоö нечасеö: һаң һөтi оз во, скöт уеö (вiеö-мөн, ош еојас), пöжар лоö, көџајин-ужалые кулö... овмöс торкеас, сек лоö көртмавны. Көртмавны поэо мед-дыр кујим во-кежö, кор Исполком леџас, һеуна дыр-жык-кежö.

Поэо көртмавны сек, кор оз вермыны ас кiөн уџавны: гөл морт мунöма ас уџөн најöткa корены, ужалые армiјаö (салдатö) мунöма...

Оз поэ леџны көртмавны сек, кор сетыеыс көсјö кокһыда овны, јöз-вылö леџчыены, најöвiтны.

Оз поэ, кор бостыеыс көсјö көртмалöм мусö медалöмөн уџавны да барыш бостны.

Көртмалöм вiзму срок-бöрын бöр еетчö важ кө-џајиныылы.

Поэо медавны, но сöмын секи, кор аеныс медалыејасыс оз вермыны ас-помеыс ставсö уџавны еетöм мусö, көе ескөн i зiла ужалöны-да. Бара-жö вермытöмјаслы поэо медавны, озырјаслы барыш-вылö— оз.

Комi Областын кызыс öтi ног ужалö. Сöвет власт леџö уџавны сiзи, кодi кыз буржыкөн чајтö. Серт сöвет властлы колö, мед öтув ужаласны, но оз-кө сiјö гөгöрвоны аеныс ужалыејасыс, оз-кө еөлöм-выла-ныс во, поэо кыз колö.

Выл ногөн уџавны век обществоын ещаҗы-кыс кајмöстчö. Обществоын важ-моз ужалöмөн воџö тувтчыны он вермы, көсјан-кө воџö тувтчыны лоö петны.

Öниa сöвет закон-сертi, кодјас көсјöны был ног уџавны, вермасны јуксiгөн торјöдчыны обществоыс, петны чукöрөн бокö, аслыныс артеллы торјөн вiзму-сö вундыны.

Јукысым-костас вермасны торјөдчыны, чукөртчө-кө витөд јукөныс обществосыс петны.

Ужавны позө өниа-моз, позө виңму торјөн вундалөмөн, позө отув, артелөн.

Ферт артелөн мед-лөсыд.

Јуклысны позө өнија-моз ужалөмөн 9 во-пийн өтчид, турун көзөмөн-кө—шочажык.

Јукөигөн виңму ас-вылас торјөдны вермас: кодлы лөма 18 арөс да кодi 6 во помса ас кинас ужалөма. Вермасны 6 вога ужтөг торјөдчыны виңмуөн, кодјас вөліны гөрд армијаын, кодјас не ас вөлаөн (бөрјөмөн, пунктөмөн) служитисны, кодјас велөдчисны.

Кыңи мыј вөр-јылыс?

Вөр мијан зев уна. Сijөс колө лөөдны, а уналаө-на морт нөтчид абу волөма. Војдөр кың-сурө кералисны. Комi Област вермас вөр помые озырмыны. Сизкө колө неуна төждысыштны, виңны лок ногөн вөр жугөдөмыс.

Комi фадөјасыд зев оз вөртө радејтны, вөрыс најос личкө. Му-пөлөныд петө, виңтө тыртө, вылму-јастө вөчигөн мыј оз ковмыв бертны—кың он лөгае. «Гөгөр вөр, а виңны век щөктөны»,—рөпкө фадөыд.

Војдөр ескөн вөрыд быдлаын вөлөма-да, өни-тај со лөө Англијалы, Голландиялы мијанө, Комi мүө вөрла локны.

Өниа сөвет закон-серти вөр кутас јукыны кујим пелө. Öти јукөн прөста сетчө виңму ужалыејаслы, мөд заводјаслы, којмөд колө гөсударство-ордын.

Өни виңму ужалыејаслы (крестаналы) вөр торјөдөм мунө-нин.

Төвар вöчөм.

Сөвет влает төдө, мыј ужалыејасыд оз веритны мичаа еорһитөмыдлы. Ми, ужалыејас бырөдим озырјасөс, мырөдим налые вiзму, вөр, парокодјас, пабрік-завод, көрттујјас, банкјас, рудһикјас...

Мијан влает өни кутө став олөмсө. Төвар вөчөмыс өни гоeударство-ордын. Мыјкө-нө артмө оз?

Вojнаөн уна-уна ембур чирсыһтөма. Уна ембур лотөма. Пабрік-заводјас кiсөисны, көрттујјас сувтисны, һинөм абу, абу матерјал, һинөмөн лонтыны. Озырјас вөлі радлөны сы-вылө, јөз мујасө пыһцјалөмаөс да сеөаһ кевмөны вөлі, мед-жө-пө комуһистјаслөн һинөм оз артмы, мед најөс јөјжыкјасыс ужалыејас-пiсөс вөтласны.

Коді салдатын вөлі, адзыліс мында поссө жүгөд-лөма, мында сотөма. Бура уна-воөа ембур чирсөма. Уна колө вын олөмсө кыпөдны, уна ва вiзывтаөс став поссө помөз вөчтөз, став пабрік-заводсө вылөн вежтөз.

Вермисны ез комуһистјас ужалыејаскөд Рөөијаса олөмсө кыпөдны? Вермисны. Вiзөдламө мыј вөлі вөз-за војасас да өни.

Вөөиг мукөд му-вывса озырјасыс оз веритны ас-ланыс өинмыслы, адзөны да оз көөсјыны веритны. Мијан мiсө һаһ-һин ем, өтөч ем, карасөин ем, сакарөн мiсө щај јуам... оз веритны, пөрјасад-пө. Вojна-бөрад озырјасыслөн олөмныс мијаныс јона-јона һөжјө кыһтө.

Пабрік-завод мед ужалас, колө мед-војдөр ка-меннөј уголь. Кызi мөртлы колө һаһ, вөвлы турун, өц-жө пабрік-заводлы колө уголь (шөм).

Кызi шөм перјөмыс сөдө?

1913-d воын вöлі перјöма (муыс перјысö, Коми муын Печераын ем-жö сещöм шомыс)—1.700.000.000 пуд, сöвет властöз озырјаслөн војнанад зев улö лезчис перјöмыс, озырјаскөд војужтигөн ез-жö вермы содны. 1920-d воын сöмын вöлі перјöма 466.000.000 пуд. Сесса војна помалöм-бöрын боетчö содны.

1921-d воын перјöма 487 мильон, 1922-d воын—523, 1923-ын—741, 1924-ын—893 мильон-нын. Кушчöм ödjö воыс-воö содö. Војнаöз мыј вöлі перјысö, сетчöз егö-на воöј, но мукöдлатыс олöмыс улын-на-жö, заводјасыс еща-на-жö содöны i 1924-d воын шом лышнöј-нын лоi.

Јона-нын нукраслим озырјаскөд војужтигөн, ез вöв сөкi шомыс, а таво лышнöј, таво мукöд мујасö-нын вузалам.

Таз-жö воыс-воö содö непт перјöм (сес вöчöны карасiн, ломтöны шом-моз-жö; нептыс Коми муын ем Укта ју-пöлөн).

Непт перјöма:

1913-d воын (војнаöз)	—	548	мильон	пуд.
1920	„ „ „	233	„ „	
1921	„ „ „	239	„ „	
1922	„ „ „	293	„ „	
1923	„ „ „	328	„ „	
1924	„ „ „	380	„ „	

Непт сiз-жö СССР-пыщкын оз iн, лышнöј, лöк корены нöбысөјасöс мукöд мујас-вылыс.

Таз-жö воыс-воö содö чугун кiстöм. 1923-d воын вöлі кiстöма 23 мильон пуд, 1924-d воын—46-нын.

Сөвет власт көрт вöчөм пондас зилны вылө леп- тыны, көртыс зев уна колө машинажастө вöчны.

Сің-жө сөдө ситеч-матерјө вöчөм. 1923-д воын шөрт вөлөм печкөма (машинажасөн) 4.721 мильон пуд, 1924-д воын 7.259 мильон-нин. Ситеч-матерјөсө кыөма 1923-д воын 851.000.000 аршын, 1924-дын 1.395.000.000-нин.

Коді шүө вөлі, ужалыежаслөн-пө властыс нинөм оз куж вöчны, сылы лоө вомсө тупкыны. Овмөс кы- пөдам озырјастөг.

Выл гөм (деңга),

Војна-дырјі сар властыд ез кут некыз сузчыны да кутіс уна лишнөј гөм печатајтны. Гөмыс лоі во- ыг-воө унжык, а төварыс век-өтарө чіні, доныс гө- мыслөн пондіс уены.

Кор озырјасөс, помещікјасөс да капіталістјасөс шыблалім да сөветјас боетісны власт, деңга зев-нин донтөм вөлі.

Сөвет властлы ковміс војујтны озырјаскөд, уна рөскөд ковміс салдатјасөс візны, а докод ічөт, лоі печатајтны деңгасө.

Кор деңга лишнөј лоө, сек сылөн доныс уены кутас. Велөдчөм јөз арталөны, уна-ө позө леэны.

Деңга дон уеігад зев омөл. Сіктсалы вывті-нин омөл. Карсаыд-өд боетас мыјкө пырыгөм-пыр-дај, уеныс оз үдіт.

Віставлөны, өті дадө-пө револутсіја-чөжыс піыс- лы гач нөбны деңга чөжөма. Карө летчас—оз тырмы. Нажөвітас, летчас, доныс уеөма—бара оз тырмы; кыт- чөз выл деңга абу петөма, піыс пыр відчыөма.

Төргүјтігөн уеан гөмнад артаеныс зев гөкыд.

Војна помагөм-бөрын госуларстволөн докодыс пыр соди, печатајтны ковміс ещажык. 1924-d воын тулыснас докодыс рөскодыс-мында-жө лоі да і гөм угөм сувтіс.

Сөвет влает пыр зіліс рөскодсө чінтыны, да вывті јонасө оз поџ некыз. Мукөд госуларствојасад озырјас-ордын-на властыс да краснөј арміјатө лоө віңны, лоө мілітсіја, суд, учреждөһнөјас кутны, тужјас көџ муртса ветлыны вөчөдыштны, школајас кутны...

Налогјас-кө сполна кутас воны казнаас, сек озковмы лішінөј печатајтны, сек оз кут гөм усны. Сіјөн і локыс налогјастө корөны. Гөкыд дөрт мынтыныд налогјастө, да сытөг оз поџ.

Ковмыліс војна-вывјасын ветлыны, ковмыліс кык пунт һаһ-вылө ужавны, өні поџөжык-һін овны. Кор совет влает кыт-сурө ҳонтыштас, сек бара кокһөдас крестанаөс. Сөвет властыд ескөн вермас-кө ачыс естас бөгтөм-пыд-ди, да оз вермы сещөм торјастө вөчны, лоө быџ гөкыд налог мынтыны, лоө мірітчыны.

Выл гөмөн вотјас кутіс поџны мынтыны, најөтка оз уе, поџө віңны.

Озырјас вөлі жерјалөны, һінөм-пө оз артмы, кыенө-пө тіјанлы сещөм торјасөн вөдітчыны. Ез ескөн міјанөс велөдлыны сещөм торјасад војдөр да велөдчім-тај.

Төвар содө. Содө уетөм гөм. 1923-d был во-кежө (к 1-му январја 1923 года) гөм вөлі леқөма СССР-ын 117 міллон шайт, 1924-d был во-кежө вөлі 304 міллон-һін, а 1925-d воын јанвар төлысын, 21-d лункежө вөлі 731 шайт (червоннөј).

дон-жылыг.

деревна-кө локтан, шуам Мөскуаые, мед-вождөр жуаласны, дон-ө-нө-пө сен төваржасы, нмалө-оз-пө дон чинтөмыс. Тани, Мөскуаын сы-жылыг вывти-жө жона думажтөны. Кодөс он кывзы, быдөн висталөны, кызмыж вермам-пө чинтам донсө. I сижө сижі.

Коді өні оз адзы дон летчөмсө. Таво донтөмжык колан восаые, колан во вөлі донтөмжык возза во-саые. Сижө быдөн адзөны, быдөн радлөны, но быдөн-лы колө, мед еекөн өдјөжык доныс летчас.

Код-сурөлы еекөн колө, мед выл восаң тулыс лоө да куш колөмыс і колө. Војнанад 10 воса, 20 воса, мукөд торсө нөшта дыржыкеа вөчөм жугодлөма да кые-нө сижө ставыс өтик-кык воөн артмас?

Көт сесеа нөшта сус да зил јөз кутасны олөмсө дөсөдны, таые өдјө оз вермыны лептыны. Росіјаыд војна-бөрад сотчөм деревна-код вөлі. думыштан-да дивөыд-на кутө бостчөм-вылас.

Росіјаые пышјөм озырјас шуөны, тижан-пө СССР-ад абу нөтөі төварыс. Көт еекөн омөл овмөс колө мижанлы озырјас-бөрын да ужалыејас вермісны бостчыныс.

Сөвет власт оз пөрјас таң, көсјысө нөкјөнікөн чинтыны дон да чинтө мыж позө. Озырјас-улын-кө властыс колө өні еекөн ад-код вөлі Росіјаыд.

Ощјыены нинөмла, но думажттөг сакеныны, увтчыны оз-жө туж, абу-жө лөсыд. Врагјас робочөјјаслөн да кресетаналөн пиңсө жерјөдлөмөн пыр индөны омөл-торјас-вылас, бурсө дебөны, бур-жылыс оз сорнитны.

Мукöд төварыс дона, сетчö пыр чуткöны.

Мыј сурöыслыс донсö сөвет власт верміс-һиң јона леңны. Карасиң, істөг, көрттув шуам оз-һиң öни зев дона сулав.

Консејіјас.

Мыј тајö лоö?

Росејіа вöлі мукöд госуларствојасыс колöма, машинајасөн ужалөм абу-на быд пелöсö воöма, Комі мукöд-öмас көн-сурö пу гөрјөн да пу пинаөн-на гурјы-еöны. Ферт-ескөн машинаыд јона лчöдö, кокнöдö да кыс нöштā бöстан сіјөс, оз-öд јенöжыс гылав.

Ескөн вöзын-муныс госуларствојасын-кө револутсіја лоі, сек ескөн öдјö дөмім кіссөм іңјассö, машинајассö вылјасөн вежлалім, сек ескөн і Комі муаным кабала вöчан пабрікјастö лөөдім, көрттуј нуөдім. Сің ескөн лоі, машинајасөн да көрта көлүјөн озыр мујасын-кө лоі револутсіја.

Но öни ас вынөн лоö асыным овмөс кыпöдны. Мыј војна-дырјі кістöма, пазјöма, сотöма колö бөр лөөдны да нöшта воғö тувтчыны.

Војна-дырјі пабрік-заводјас ферт јона кіссісны, 7-во ез дөмөывны. Војнаöғ $\frac{1}{3}$ төварсö вöчлісны посныд предпріјатіејасын, öни—жын-сајас. Поснїјасыс абужык сещöма кіссөмаөс да најөс кыпöдныс көкныджык.

Öни сөвет власт кың-мыј-вермө зілө лептыны гырыс предпріјатіјөјас. Гырыс унжык, донтөгжык јона леңö төвар. Сы-кыңзі гырыс предпріјатіејас чукөртöны, öтүвтöны уна ужалыөс. Ыжыд пабрік-заводын öлыс век вежöражык, сусжык, гөгөрвобжык мыј вöчсö

да еолөмөыс отсаеө выль олан ногсө сөвет властлы дөсөдны, а оз мїжан-моз, кызї пöрые пöч, век ңаргы, адзö-кө омөлтөр—бурмөдө.

Сөвет власт тöждыеө мед унжык төвар петіе, мед жöзлөн век уж, нажетка вöлі.

Мїжан СССР-ын унатор зев ем, емөе гырые озырлунјас, шуам: вөр (Көмі муын вывті уна), ңепт (ем Укта ју-пöлөн), із шом (Каменный уголь), руда да мукөдтөр. Уна зев озырлун, а аеным корые-кодөе. Мыјла сіз? Мїжан абу машїнајас, абу ебөсным ужавныс, став озырлунсө ембурө пöртны.

Вөртө шуам ылі мујасад он ну уна рөскөдтөг, а рөскөдүјтчыныс өні казнаыслы ңекеыс-на. Ачыс ас казнаөн зілө мед-војдөр гырые пабрік-заводјассө лептыны.

Озырлунсө колө кызкө перјыны, колө уж сетны жöзлы.

Тырөмаөе вөрөн, а 1913-д воын вöлі мукөд мујасые 32.781.000 шайт дон кабала вайөма, ңөбөма; 1923-д воын ңөбөма 7.297.000-дон. Војдөр ез вöчөыв кабала і мї өні огө-на вермө дөсөдны заводјас.

Көт куш вөр нуөмсө ескөн дөсөдны. 1923—24 воын «Северолес» нуөма Көмі муыс 658.747 кер да 380.767 шпал. А вöрыс, кер вöрыс, нуан вöрыс, Көмі муын візөм-кыңзї да «лок» вөр-кыңзї, быд во шедө 4.000.000 кер (квајт вершөка, 10 аршын-куза).

Кольан вöрыс сіемө. Озырлун талалам, а аеным зев гөлөс. Огө вермө пöлзүјтчыныс, капіталным абу, абу машїнајас, абу парокөдјас.

Сөвет власт шүіс көртмавын еецөм озырлунсө капіталїстјаслы. Сїјө көртмалөмыс шүеө консе-еїјаөн.

Консееіаые капіталістлы барыш воё, а сіё сы-
лөн і гажыс (барыш-вёсна бат-мамсё вузалас). Міжан-
лы—уж, нажетка, олём бурмөдөм.

Капіталіст нөшта гөсударстволы, сөвет властлы,
казнаас аслас барышыс еетө. Сөвет власт муфера вө-
чө, оз сісты озырлун: ужалысјаслы уж да дон еетө,
аслас казнаё барыш бостө. А капіталістлы мыј, ба-
рыш-кө воё, сесеа көт мыј. Барыш-бөреа вөтчөмөн
капіталіст, нінөм думажтөг, көсјытөг мјанлы бур вө-
чө, еетө овмөс сувтөдны, еетө ужалысјаслы на-
жетка.

Кор гөсударствоыс чөжас озырлунсө, ачыс ужсө
пөндас нуны.

Міжан Комі муын кыкларыс вөр сізі еетөма: Вы-
чегодскөј лесничество «Руссголландолеслы» да По-
мөздінса лесничество «Руссанглолеслы». Өтарас і мө-
дарас капіталыс асланым жын выјө: «Руссголландо-
лесас» Голландіјаса капіталістјаскөд, «Руссанглоле-
сас» англіјаса капіталістјаскөд.

Консееіа еетчө срокөн.

Консееіа лөө капіталістјасөс дод-далөм ужалыс-
јаслыс овмөс туј-вылө петкөдны. Кор олөм туј-вылө
петас, сек лөзалам капіталістјассө да вөтлам, мед му-
насны кытчө гажыс.

Мукөд консееіјасө куш заграңчаса капіталістјас
ужалөны, мукөдсө щөщ сөвет власткөд. Сецөм ужа-
лөм модаыс, кор унаөнөс, шусө: «Актсіөнер чукөр».
Сецөм інјасас унжык капіталыс гөсударстволөн, а
ыжыдалөжык век сіё, кодлөн унжык капіталыс. «Рус-
санглолес» да «Руссголландолес»—актсіөнер чукөр-
јас. Сеңјасын Англіјаса да Голландіјаса капіталіст-
јаскөд өтувја капіталыс сөвет властлөн.

Мукöд государствојасын-кө револутсїајас лобны, консеіонерјасыс бырöны, бырöны аксеіонер чукөрјас.

Сöветуеа Роеїаын, СССР-ын капіталїстјас абуөг-нын сецöм свободнöјöе, кушöмöе најö капіталїстјасуеа государствојасын. Öнї капіталїстјасöе көртвомалöма.

Тöргүтöм.

Комї дадöйд пражык лунад пукас щаж јуныд да еорнїтö мукöд пукалыејасыскöд мыј-еурö-јылые, а оз думышт, кые щажсö вайöмаöе, көн самöварсö вочöмаöе... Тула губерњаса самöварö кїстан ва да пузöдан, заварїтан Кїтајые вайöм щаж, кїстан Мöскуаса чашкаö, вундан һаң Гермањїјаса пуртöн, куртчан Сїбырса һаң, вомад еујыштан Українаса сакар, пемыд-кө öзтан Кавказые вайöм карасїн... һаңтö гöтырыд солалöма Сереговса солөн...

Коркө вöлöм вая јöз ставсö аеные вöчöны. «Ставыс» сек вöлöма еща, куш һаңтор да сöд пывеан-кодкерка. Öнї унжык-нын ужалые мортыд вїзö ас олöмас ембурсö.

Унжык кутас воны быдтор быд морт-вылö, кор јöз лезчасны öтїк уж-вьелöжык, кор быдтор пондас вöчеыны машинајасöң да сен, көн уна да донтöм матерјалыс.

Тöргүтöм бостчöмеаң позны күтїс сїзї ужавны.

Тöргүтöны вöлі вöјдöр тöргөвöјјас барыш-понда. Öнї тöргүтö государство аслае пабрїк-заводын вöчöм тöварөн, тöргүтö вöчасыејаслые һöбöм тöварөн, заграничаыс вайöмөн.

Озырјас-дырјї-на чужліны кооператївјас. Еуе ужалые вöјтыр чукөртлісны еöм ас костыс да воставлісны лавкајас. Вöчöны вöлі сецöм лавкајассö сї-

јөн, мед барыш оз мун төргөвөјлы, мед төвар вөлі донтөмжык, сесеа мед бур, калан төвар вөлі, мед вөлі кокныджык асвөчөм ембур вузавны донөнжык коператив-пыр. Төргөвөјыд век вито јортны да донтөгжык нөбыштны.

Төргүјтөм мунө нөшта жармангајас-вылын. СССР-ын гырые жармангајас овлывлөны Свердловск карын, Нїжнөјын. Комі муын ыжыд жарманга овлө Сыктывдин карын төв шөрнас. Сетчө быдөн вәјоны ассыныс озырлунсө да кореөны нөбантор.

Револютсіја-бөрын, озырјаскөд коасегөн лоі дүгөдлыны, тупкывны төргүјтөмсө. Төварыс вөлі сек зев еща, вузалөмөн-кө дон зев ескөн вылө кыптіс да ескөн озырјас олісны, а ужалыејаслы лоі коксө нүжөдны. Сек төварсө (һаһ, мукөдтор) јуклыны лоі.

Озырјасөс вермөм-бөрын төргүјтөм паскыда воеөіс. Закон сы-јылые петіс 24/V—1921 воын.

Төргүјтны поџө быдөнлы, сөмын колө боетны патент. Оз поџ төргүјтны быдөнлы епїртөн, ору-кјөөн.

Мед төргүјтөм вөлі мунө лөсыда, мед вөлі колан төвар быдлаын, мед дон оз кыпты вылө, сөвет власт лөөөдіс Комвнаторг (учреждєннө сещөм).

Сөвет власт лөөөдіс біржајас. Біржыыс ем Сыктывдин карын. Сетчө локтөны вузалыејас да нөбыејас. Сетчө вїсталөны, кодлөн мыј вузалантор ем, кодлы мыј нөбөны колө. Біржа-пыр кокнї төвар корєны, кокныджык вузавны.

Государство ачыс боетчїс төргүјтны щөщ. Комі муын төдөны «Клебопродукт», «Коміторг». Најө зілөны нөбаєны да вузаєны. Мукөд-дырјїс дївө кутө, мыјла уна төргүјтыєјассө лөөөдалөны. Государство лөзө төргүјтны сїјөн, мед олөмыс өдјөжык ловџас.

Möda-möd вежмые һөбөны, möda-möd вежмые вузалөны.

Möдые, кор бура, ödjö, донтөг пондасны вузасны, почө өткөс сөмын колны.

Быд төргүжтыгылы (государственнөжлы, кооперативлы, өткалы) колө гижыны (регистрүжтычыны). Колө, мед журнал вөлі, кытчө прикодые да рөскодые пыр гижө, мед вөлі төвар лыдсө пасжөма.

Вөждөр вөлі мукөд му-вывса купечјас бөбјөдлөны рочјасөс, роч купечјас—мижанөс, ужалыясөс. Мижаные вөлі нуоны быдтор донтөг. Мед бара сещөм торјые оз ло, сөвет влает мукөд государствојаскөд төргүжтөмсө ставсө ас кјас боетис.

Сөвет влает оз лез мыјозков вайны да нуны СССР-ыс. Шуам һаһ ез во СССР-ын, купечјас барыш-кө воө век нуоны мукөд государствоө, јөз-јылые оз төждыены. Сөвет влает өні сиз вөчны оз лез.

Гырые предпрјатіејас вермасны аеные вузасны-һөбасны, но сөмын век государство еін-возын, мед государствоыс дүгөдны вермас, кор ковмас.

Төргүжтөм мукөд государствојаскөд воые-воө сөдө. Боетам кык во:

Војас:	Һөбөма:	Вузалөма:
1920—21	181,2 м. ш. дон	10,2 м. ш. дон
1922—23	147,9 „ „ „	133,2 „ „ „

Војас:	Һөбөма унжык:
1920—21	171,0 м. ш.
1922—23	14,7 „ „

Арталөма важ донөн. Воые воө унжык вузалам. Вузавны кутам вөр, һаһ, пушһина, выј, колк.

Коператсіја.

Квајтөн шуам отлаасім тыла кєравны, кѳзны, вундыны—сіјѳ лоѳ коператсіја—ѳтувја ужалѳм. 200 крєстанін шуам чукѳртисны 6 шајтѳн мортыє да вое-тисны лавка общѳственнѳјѳс, мед барыш бѳкѳ оз мун—лоѳ бара коператсіја.

Ужалыє јѳз ѳтувтѳѳны бур да дѳнтѳгжык тѳвар вайны—шусѳ сек потребитєльскѳј коператсіја.

ѳтувтѳѳны шуам скінідар вѳчыєјас ѳтув стру-ментјас, матерјал лѳєѳдны, вузавны—лоѳ промысловѳј коператсіја.

Крєстана ѳтувтѳѳны мапїнајас лѳєѳдны, ѳш ѳтув вїзны, выј вѳчны артелѳн, вузавны ѳтув—лоѳ сельско-кѳзайственнѳј коператсіја.

Ем нѳпта кредїтнѳј коператсіја. Ужалыєјас ѳтув-тѳѳны, вїѳѳны лїннѳј єѳм ѳтї казнаын, кодлы ковмас уждѳны сродѳн.

Револутсіјаѳз коператївјас возсаєисны купечја-скѳд, да омѳла-жѳ удајтчїє, выныє єща вѳлі.

Озырјаскѳд војужтїгѳн коператївјас јуклісны мыј вѳлі налы єєтѳны.

Тѳргутѳм воеєѳм-бѳрын коператсіјалы зєв пас-кыд туј воеєїє. Ужалыєјаслы колѳ тѳвар нѳбны лавка лѳєѳдны, вузавны асвѳчѳм тѳвар—лоѳ ѳтувт-чыны.

Коператївѳ пырѳм доброволнѳј. Члєнјаслы колѳ кокнѳдны тѳвар бѳєтѳм, буржык тѳвар бѳкѳ нє єє-тавны. Коператївѳ пырыєлы колѳ взнос мынтыны, єытѳг нїнѳмѳн лоѳ тѳргутныє, нїнѳм-вылѳ тѳварєѳ бѳєтныє коператївыєлы. Коператїв єща дєнгаѳн вер-мас уна тѳвар вайны, кор ѳдјѳ вѳрас.

Сіктса коператівјас օтувтчօны рајјонօ, рајјон—карулօ лѣбօ губерњаօ, губерњајас (губсојуз)—областօ (обсојуз), областјассօ օтувтօны став государствоса тօргутօмօ (тсентросојуз).

Бурօе-кօ ужалыејас да ем-кօ еօм, тօвар пабрік-заводеаң вермас веекыда веесавны коператівօ. Коператівјаслы колօ пуктыны, мед нуօм-вајօмыс донтօм сувтօ.

Сіктјасын օні уна еуе војтыр петօ. Недыр-мыеті боетчас выј да рые вօчօм. Выј да рые вօчны вузօс-вылօ машинаօн лоօ օтувтчыны артелօ, օтув нօбны сенаратор, заводсօ пуктыны, օтув вузавны.

Важ Росіјаыс вօлі војдօр муно выј куш мукօд мујасօ 100.000.000 шайт-гօгօр дон. Сібырын уна вօлі артелыс.

Вօрыс позօ унатор вузօс-вылօ артелօн вօчны.

Сօвет власт овмօс кыпօдօ.

Візмү ужалօм возօ муно, сօвет власт отсалօ велօдօмօн, уждօмօн, тօргутօм пуктօмօн (нуօ мукօд государствоօ лѣшнօјсօ).

Сօвет власт содтօдօ воыс воօ тօвар лыдсօ да чінтօ дօнсօ кыз-мыј вермօ. Тօвар вօлі пабрік-заводын 1923-д воын вօчօма 1.222.000.000 шайт дон (в довоенных рублях), 1924-д воын 1.663.000.000 дон.

Став тօварыс 1921—22 војасын вօлі петօма 3.333.000.000 шайт дон, а 1923—24 војасын 6.666.000.000 дон, кујим-мында.

Тօргутօм содօ сіз-жօ. Мօскуаса біржа-вылын (тօвар нօбан-вузалан інын) 1922-д воын вօлі нօбօма-вузалօма 25 мільон дон, 1923-дын—80 дон,

1924-дын—246 мильон шайт фон. Сиз-жө содөма му-
көд карса біржајас-вылын.

Көрттујјас пондисны ужавны бура. Товар нуом
воыг воө содө. Арнаг 1922-д воын вөлі төварөн
сөвтчө 10.000 вагон быд лун, 1923-дын 13.000,
1924-дын помлаңыс 18.000 вагонөм лун. Товар вөчөм
соді, а көрттујас еекөн нөшта унжыг вермісны
нуны.

Визму ужалөм кыпөдөм-вылө совет власт визөма
1922—23-д воын 50 мильон шайт, 1923—24-воын
60 мильон шайт, 1924—25-дын шуөма визны 109 миль-
он шайт.

Сы-кыңзі нөшта ужөн сетөма овмөс кыпөдны бу-
ра уна. Банкјаслы вөлөма ужјөзаөе:

1923-д во	выг	во-кежө	(к1/1—23 г.)	—	22	м.	шайт.
1924	„	„	„	„	424	„	„
1925	„	„	„	„	1.022	„	„

Тази содөма овмөс кыпөдөмлы отсалөм.

Государстволөн рөскадыг да прикодыг казнаас
воыг воө содөма. Тази содөма рөскадыг:

1922—23-д војасын—1.300 мильон шайт,

1923—24 „ „ 1.900 „ „

1924—25 „ „ 2.250 „ „

лөсөдөма визны.

Совет власт верміс бырөдны усан (донтөмман)
деңга да сетны вылөс.

Совет власт зилө ужалыгјаслы воыг-воө дон
лептыны ужалөмыг.

Озырјас вөлі сералөны, пемыд ужалыгјас вөлі оз
веритны. Тајө војас-бөрас сан пемыдыг адјас совет

властлые уж: зик киеём Росіјасыд верміс течны выль олём, воҙө-кежлө олём кыпöдас-бурмөдас сетчөз, кыт-чөз, һекөн му-вылае ез кыпöдлыны.

Вождөр 10 пункт зөр-вылад олігөн огө вөлі вермө тацөм ödjö олём вежөмсө веег думыштны, öһи огө вермө думыштны һөшта воҙө олём-жывеы.

Комуніст партіја, ужалыејаслөн партіја шуө: енө кывзө лок јөзлые, öтувтчө јонжыка, еуемөдчө да течам еөлөмые выль олём ураһникјастөг, купечјастөг, капиталістјастөг, воіскөјјастөг, ісправникјастөг, гу-бернаторјастөг, сартөг, быдеама дівөтөгые.

Ужалыејас век овмөссө вөчлывліены, сөмын быдеама чераңјаслы векавлі ставыс.

Воіс кад наыс мынтыены.

VII.

Комі ұжалыс војтыр-јылыс кызі сөвет власт төждысө.

(Сізімөд еорны).

Кызі озырјас төждыглісны.

Воғза еорніјасас адғылім, кызі кыптіс, чужі озыр, помещік, сееа купеч да капіталіст. Олөм ез өтмоз өдјө быдлаын мун. Кор вөлі став олөмыс ас кі-помас быдөнлөн, быдөн быдтор аслыныс вөлі лөөдөны. секі бостчісны сенөм інјас, кыс быдтор позө пер-
јыны.

Өдјөжык олөм мунөм чужі лунвыв јујас-пөлөн Нил-пөлөн, Тігр да Јепрат-пөлөн, Куанке-пөлөн (Кі-
тајын), Инд да Ганг-пөлөн (Индіјаын). Лунвылын уна ју ем, да сөмын танјасын олөмыс помеа верміс воғө сүвтытөг мунны.

Важ јөзлы мыј вөлі колө? Сојынштны. Мукөд уна-
пөлөс ембур-јылыс оз-на вөлі төдны всеіг. Мед өлө-
мыс помеа воғө мунас, колө мед бокысаң врагјас оз
вермыны локны да торкны.

Јегіпетсө (Нил-пөлөн) вөлі гөгөр віңөны пустына
(зев паскыд інјас, ва-дорса лыа-код, еөкыд вомөныс
вужны) да саріз (море). Сек море-куғаыс оз-на вөлі
вермыны вужны.

Сиз-жө Куанке-пөлөн да Инд да Ганг-пөлөн, сө-
мын пустына-пыд-ыс сенжасын вөліны гөрајас.

Ғир да Јепрат-пөлөнө вөлі роғ, кокный туј да
сіјөн сетјасті пыржык вермісны локны да торкны
өлөм мунөмсө.

Танјасын олөм боетчис өdjө мунны. Но воис кад,
кор паскавны пондис төргүjtөм. Мед-бур туј төвар
нуны-вајны вөлі море. Сек боетчөны да панјоны Јегі-
петтө, Кітајөс, Индіјаөс море-пөлөп олыејас. Ыжыд
кар кыштө Візантіја (Көнстантінопол) сесе Рім. Гы-
рые карјас-гөгөр лоалөны гырые государствојас.

Горөнжык кыштөны олыејас Балтіјскөј море-гө-
гөр. Сек кыштыліс Новгород.

Нөшта еорөн, кор адзалисны Америка да мукөд
мујас океан (ыжыд саріз)-сајјасые, вөссис најөкөд
төргүjtөм, вылө кыштіс Англїја. Англїјаыс пукалө
море-вывса діын, туј шөрас төргүjtыејасыслы.

Кор көрттујјас пондисны паскавны да кор көрт
да із-шом (каменнөј угол) лоіны мед-гырые озыр-
лунјас-пыд-ыс, боетчис Германїја. Германїја војнаөз
уналаті панјис Англїјаөс.

Кыштыс мујаслөн өdjө содө төвар вөчөм. Төвар
вөчны колө матерјал. Кыс боетны? Көні ем. Сецөм
інјассө кодјас-кыс үдітісны, сес і еујалисны асланыс
государствојасө. Возынжык муныејасыд дерт вөліны
јонжыкөс. Англїја пөкөритөма Индіјаөс, а јөзыс сен
квајт Англїја-мында. Сөмын сен крестана да вөчасые-
јас вөліны. Океан-куза вөлі оз кужны ветлыны. Океа-
нөд ветлытөз колө војдөр море-вылын велөдчыны, а
налөн морыс тез вөв; јујассан-жө океан-вылө он
вермы петныд.

Англија вöли војдöр став муыслы ётеч вöчö, а аслае матерјалыс öтi аршын-вылö 'ез вöv. Корё да пöкöриталö сещöм мујассö, кöни клопокыс быдмö.

Германїјаса озырјаслы вöли Алжiр колö, сен ыр-гөн ем. Германїја Прансїјалыс мырф-дыліс Елзас-Лоторингїја-нiма му, сен уна кöрт.

Росїјаса озырјас сiз-жö чукöртiсны асланыс гo-сударство-улö уна јöзöс, уна му.

Сещöм мујасас поçö тöвар вузавны. Кымын јона паскöдчöны озырјас, сымын уна тöвар колö вузавны, сымын уна Нöбыс колö.

Мукöд гoсударство-увса мујасö онi сiбав, сенја-сын мукöд озырјас вузасöны.

Сiзи вермöм јöзöс быбјöдлісны кыз вермісны. Јона гöла олысö ставсö пöртiсны. Уна кывја јöз ку-ли рöзöритöмысла. Бöбјöдлöм-кыңзi нöшта вотјас пук-тавлісны.

Мед вермöм јöз скöрмöм-мысiтi оз вiав купечјас-сö, капиталiетјассö, пукталісны ассыныс начальнiкјас-сöс, суд-дајассöс, урафнiкјассöс... Ысталісны салдатјас-сöс, пушкајас, пишцалјас. Вöчалісны турмајас. Гiкiсны законјас. Сујiсны ассыныс кыв, тiјан-пö пeж кывныд. Велöдiсны челафöс немис кывзыны озырјаслыс, улö налы копрасны, нöтчыд не норасны. Озырјас зiлісны ас верааныс пыртны. Мöдöдiсны попјассöс вiставлыны-ылöдлыны: кодi-пö тани гöла олö мöдар-јыгыдын ку-тае овны лöсыда, кодi-пö јона ужалае да щыг олас, мöдар-југыдын лöб рајын, начальнiкјассö-пö јен пук-талöма, озырјас-пö адö воасны...

Ферт сусежык војтырыс гөгөрвоö бöбјöдлöмсö, најö паныд сывтлывлісны унаыс кортöм гөстјасыдлы. Ферт најöс озырјасыд лыјлісны. Уна-нiн сусе вескыд војтырöс Индїяын Англичана лыјлісны јöз-дор олöмыс.

Роч озырјас-улын вөлі 140 кывја јөз. Мукөдыс вөлі уна, мукөдыс еща. Сірі вөлі роч озырјас лічкө-мае пөлакјасөс, Кавказса јөзөс, белорусјасөс, піңја-сөс, естонецјасөс, комиөс, карелјасөс, латышјасөс, татараөс, башкірјасөс, украинечјасөс, воґақјасөс, маріөс, кіргізјасөс, калмықјасөс, чувашјасөс, јакутјасөс, туркменјасөс, молдаванаөс, ојратјасөс, монголјасөс да уна мукөд јөзөс.

Важ Роеіјаын 43 роч морт-вылө вөлі мукөд кывја 57 воө.

Англіјаын 46 мілґон олыс, налөн озырјасыс 1914-өд воөз вөлі ас госуґарство-улас еујөмае 393 мілґон-јөз. Франсіјаын 39 мілґон олыс-вылө вөлі воө сіјө-жө воын 55 мілґон вермөм јөз.

Војскаөн, турмајасөн, пушкајасөн, ураґникјасөн, школајасөн, вічкоөн вөлі көртавлөмаөс кі-коксө озырјас уна ео мілґон јөзлыс.

Комуґістјас важөн-һін шулісны, став ас кывја јөзлы еетны аслыныс олөмсө ас кужөмөн лөсөдны, сөмын оз ло сіјө озырјасөс вөтлытөз.

Мыјөн Роеіјаын револуґсіја лоі, пырыетөм-пыр став көртөдыс озырјаслөн раґеіс, быд кывја јөз мыні, торјөдчіс ас қолаґік госуґарствоө. Јона роч озырјас роч робочөјјаслыс да крестаналыс вір јуісны, һөшта јона пычкісны мукөд кывјалыс.

Мукөд кывја јөз-вылын мыјкө емекајтчывлісны, морт-тујө ез пуктыны, ез леґны школајасын, учреґдеһнөјасын ас кывјөн еорһитны, улө мукөд кывсө пуктісны, ез леґны олөмнас ас јөзлы, олөмсө төдыс-јаслы веекөдлыны, ез пабрік-завод вөчөм-јылыс төж-дысны мукөд кывја јөз-костас, сее сөмын матерјалөс һуісны.

Сеңдөм өлөмнад мукөд кывја жөзы ас-костае кытыртчы, мистөма пондис виңдны емекайтчыяс-вылас, колі бөрө олөмнас, еуелуннас.

Комуніст партія шүе быд кывја жөзлы етны ас государствојас лөөдавны, ас - піынысолөмнас вескөдлыясөс кыпөдны, кыпөдны сеңдөмјасөс, кодјас жөзө, кывсө да олан ногсө, олөмсө төдөны. Колө быд жөзлы ас кыв-вылас нигајас личкыны, газетјас лезны, еорнөтны учреждөннөјасын, собраннөјас-вылын, мед гөгөрвоасын быдтор бура, мед өдјөжык еуемасын. Колө быд кывја жөз-костые петкөдны велөдчөмјасөс, вөчавны нарөснө сеңдөм школајас. Колө пабрік-завод, көрттујјас быдлаө лөөдны. Законјас колө вежны жөз олан ног-серті мед лөө.

Сөвет власт-дырји торјалыны важ Рөсөјаые уна республика да област.

Озырјас мырдөн вөлі өтлаавлөны уна кывјаөс. Сөвет власт-дырји аеныс быдөн өтлаасөны сојузө мырдөнавтөг. Ужалыяслаы јукны нинөм, колө выль олөм вөчны. Вывль олөм вөчны позө сөмын став кывја жөз өтлаасөмөн, өтувтчөмөн.

Комі жөз.

Комі жөз олө зев паскыд местаын. Пасталуныс лөө 400.000 кв. верет-гөгөр. Став жөзыс Комі муын 356.000 гөгөр (200.000 өнія областын да 150.000 Кама ју-пөлөн). Комі жөз-пөвсын рочыс нөтөі абу, абу нөтөі мукөд кывја. Ставнан 400.000 верет пасталаыс олөны куш Комі жөз.

Сеңдөмыс мукөдлаын СССР-ын сесеа абу. Быдлаын ем уна мукөд-пөлөс кывја. Кіргізјас Республикаын 100 морт-піыс 40-ныс мукөд кывја, Карелын

204.000 олые-шые Карелыс сөмын 86.000, Мари муын кожмөд жүкөныс мукөд кывја, Вотакјас муын 100-шые 40 морт мукөд кывја, Татара Республикын татарарыс жыңгыс сөмын (51,1%), сизі воҙө.

Комі муө СССР-ые, Јевропала-дорыс став автономнөј республикаыс да областыс төрас, Комі муө төрас Англија да уна-на лышнөј колө.

Мукөд мујас омөла торјалөны ортча инјасеыс. Комі мулөн војла-вылас сарің, рытив-вылын вөр да һурјас, асыв-вылын Урал, лун-вылын матыемөжык Рочјаслаң да вөр пыр-жө.

Комі му-пыщкас гөрајас абу. Сен бостчөны гырыс јујас: Севернөј двина, Ежвайн, Печера, Кама, Мезең. Печера увлаңыс роч јөзыс еща-да Комі муө-жө пырас. Ју јывјасыс зев матынөе да мөдыежык поңас ставсө отлаавлыны канавајасөн. Став ва тујыс зев ылын мукөд тујјасеыс (Көрттујјасеыс, мореыс).

Олөм Комі јөзлөн јона торјалө мукөд ортча инјасеыс. Комі муын-код сук да уна вөрыс өни сесеа һекөн абу, нуны мукөдла-дөрыс мед-сөкыд (сизөн і торја рајјонө Северолесыд-лөсөдөма).

Му ужалөм јона омөла мунө (Кама-пөлон кыңзі) ортча губерңајасыс. 1923-д воын Комі муын вөлі быд 100 морт-вылө көзөма 10,3 десагин, Северо-двинскө-јын (ортча зик)—26,7 десагин, Јатскөјын—57,6 десагин, весіг Кардорса губерңаын—15,1 десагин.

Мөс мијан уна, 100 морт—вылө 1923-д воын вөлөма 26,4 лов, Северо-двинскөјын—24,1 лов, Кардорса губерңаын—24,3 лов. Јатскөјын—19,8 сөмын.

Быд 100 вөв-вылө 1923-д воын вөлөм воө көза: Комі Областын—18,3 десагин, Северо-двинскөјын—51, дее., Кардорсаын—30,4 дее., Јатскөјын—116,7 десагин.

Став скöтыс 100 морт-вылö вöлöм 1923-д воын воö: Кóмí Областын 56,4 лов, Северо-двинскöйын—52,2 лов, Кардöрсаын—49,7 лов, Јатскöйын 49,4 лов.

Кóмí Областын быд 100 дегафин-вылö id көзгө (1923-д воын)—50,7 дегафин, Кардöрсаын—47,3 дег., Северо-двинскöйын—23,0 дег., Јатскöйын—4,6 дег.

Вöралöм Кóмí муын-моз некөн оз мун. Вöралöм-нас мукöд ортча иңасеыс нöшта јона торјалö.

Көр колöм сöмын војвылын. Став тундраыс-кө лоö Кóмí Областын, став көр визöмыс јевронала-дорса СССР-ас лоö Печера округын.

Озырлун-кө бөстам, бара-жө сiңi. Укта-пöлөн непт, сесеа некущöм ортча губерңајасын абу.

Кама-пöлөн-кө öтлаалöма лоö ставнас, сек пөспорит пырас зоңнас Кóмí Областö.

Олöм мед лөсыда мунас, колö көрттуј. Рөгiја да Америка бөстчыны Көрттујөн. Америкаын вöли быдмö быдтор зев омöла, но сен уна матерјал төвар вöчавны, сесеа öтар-мöдарае öкеан, вомöныс көрттујјас мунöны.

Кóмí му ловзас, көр көрттуј мунас. Көрттуј мунас дөрт Сiбырласаң вој море-дорö. Вој мореыс шоныд, оз кынмыв веeг, позö төв-i-гожöм ветлыны.

Сiјö көрттуј-кузасыс ковмас нуны наң Сiбырые, выј, колк, пушчына, вајны мукöд государствоыс төвар. Кóмí Областын сек вермас јона бөстчыны ка-бала вöчöм, вөр пiлитöм, карасiн-бөңiн вöчöм, төчыла вöчöм, выј вöчöм...

Кóмí јöz јона важөн-нiн төргүјтлöмаө Перејаса, Индiјаса, Нормандiја төргөвöјјаскөд. Овлöмаө асныс—асланыс кназјас вöвлöмае.

Во 500-сајын Роч кунечјас ыштöмаө пушчына-вылö да нөжјөнiкөн пөкөрiтöмаө. Бырöдöмаө кназја-

сёе, пукталёмаё асыныс роч суд-ајас, вайёмаё Комі муё салдатјасёе, пішцалјас, пушкајас. Пукталёмаёе гырые вотјас, бөбјөдлёмаёе, кыз вермёмаёе вузасіг-нөбіг-јасөн грабітёмаёе.

Гөкыд лома овны. Сувтлылёмаёе Комі ужалые-војтыр озырјаслы, роч властлы паныд да озырјаспыр вермылёмаёе. Уна кулома рөзөритчөмөн.

1774-д воын Комі ужалыејаслы торјөдлёмаёе візму да содтөд-јылые абу і думыштлиёмаёе сеееа.

Комі јөз локые нарөитөмысла мукөд јөз-дорые-воз пондіс кувны, віены, челад-ез пондыны быдмыны вывті ічөтысаң локые ужалөмла, нывбабајас-воз пондісны кулавны, шеваөһн віены.

Ас һаң-помые абу овлёмаёе і важөн. Көрттујјас-вогсавтөз вөлөм һаң кыскөны, кылөдөһны ваһн Кардорлаң Луза-куза, Сыктив-куза, Ежва-куза Кама-ју-пөдөһныс. Вузалоһны вөлі прөмые да сы-вылө-дөөдөһны еојансө.

1869-д воын Сыктивдін карын вогеіс земство. Сіјө мыј-сурө вөчыштіс. Лөөөдіс тујјас, болһичајас, школајас.

Колан нем помас (19-д век помын) вөр леҙөм-воіс Комі муё (абу кутөма мукөдлаеыс тырмыны) да-воыс-воөпыр паскалі, Вөр леҙөм еетіс уна ујезднөј-казнаө Управалы.

Школајас-воыс-воө содісны. Содісны лыд-дыены, гіжны кужые-војтыр.

1870-д воын 100 Комі мортые вөлөм сөмын 3-кужө лыд-дыены-гіжны, 1902-дын—14, 1909-дын—19-һін, өһн 40-гөгөр.

Велөдісны рочөн, рочө. Роч озырјас-вөлі мукөд-кывја-јөзтө-зев-улө-пуктөһны. Сіз-жө-вөлі-Комі-јөзөс.

Аеныд-пö jöjöе, кыв некытчö оз туj. Роч-пö сусе,
рочлөн-пö кывjыс бур.

Веег комі сылан кывjас бырі.

Комі ужалые воjтыр олö паякыда, торjа муын,
муыс jона торjалö, олöмыс торjалö. Роч озырjас вöлі
jона нарeйтöмае, абу лөеöдöмае комі негаjас, уна ба-
рыш нуöмае да пабрік-завод сы-вылö вöчалöмае роч
муын, көрттуj не некущöм бур туjjас абу лөеöдлө-
мае, комі ужалые воjтырöс лыддыены-гижны омöла-
на велöдöмае, учрежденеjасын, школаjасын ас кыв-
jөн абу лөдлөмае сорнеитны, роч судjаjасöс быдлаö
пуктавлöмае, jона севрвлöмае, комі ужалыеjасöс,
комі му, комі олöм төдые олöмнас веекöдлыеjасöс
абу лөеöдлөмае.

Воjна-вылö нуисны лыjлыны немечjасöс. Мыjые?

Нуисны пула-улö. Мыjла? Озырjас барыш-вöсна
ужалыеjас кiөн когаеöны.

Револутсіjа унаөс-на сусе тырые корjасын, сал-
датын. Сін уналөн воееіс сек. Воjутöм-бöрын награ-
да-пыдди гортые сусены быдөн кісеöм овмөс. Ез
дөрт ставыс гөгөрво, мыj вöчөö, но сёлöмнаныс, пыщ-
көснас кылісны, кажалісны выл олан ног воееöм.

Тырыс сек гижыліс комунистö. Бöрас код-сурö
повжалісны да бөр петалісны, но уна-на колі, быд
1000 морт-вылö мiжан комунистыс вöлі унжык да і
öні-на унжык рочjас-дорые, украинечjас-дорые, бело-
русjас-дорые, чувашjасые, маріые, карелjасые, вöчак-
jасые...

Уна зев добровольнö краснöj арміjаö муніс.

Севернöj Двина-вылын да мукöд тышкасан інjа-
сын вöліны зик коміые öтрадjас (Куліковскöj), вöліны
зоң полкjас (Ижмо-Печорскöj, Вашкө-Мезенскöj, Кіе-
ловскöj, Кайчердынскöj).

Вөліны Коми ужалые војтыр Врангелькөд кое-вылын, Колчаккөд, полякјаскөд, Јуфеңичкөд...

Шуоны, Коми ужалыејасөс-пө 1919-д воын, төвнас гөрд пасөһ да жежыд һанөм англичана да важ Роејјаса озырјас ылөдісны краснөјјаскөд коғасны.

Комі јөзыд абу-на сещөм јөјөе, понјас-моз һан күсөк-вылө оз ылавны. Но ем уна пемыд јөз. Кор полкјас Коми муые 1919-д воын муһны, Ізвасаһ вөлісны ізваса Коми, ужалые јөз-жө ежвасаөе пөкөритны. Сөмын сен еша вөлі, кызыс вөлі краснөјын.

Револютејја сачмөдіс і Коми јөзөс. Војна белөјјаскөд помалөм-бөрын ковміс боетчыны олөм лөөөдны.

Комі коммунистјас асланыс Гјезд-вылын шуисны Коми Автономіја воетыны.

Мајын 1921-д воын РСФСР-са Шөр Исполком шуис торјөдны Комиөс областө. Областө пыріс важ Јаренскөј ујезд, важ Устөсысољскөј ујезд да Печера (Кардор губерһа-улын вөлі сетчөз).

Өһі област јүкеө һоль-пелө: Јемдін карув (важ Јаренскөј), Сыктыв карув, Кулөмдін карув, Ізва карув.

Мед-ыжыд влает карувјасын ејездјас-костын— Карувса Исполком, мед-ыжыд влает-областын ејездјас костын—Комі Областувса Исполком.

Көһажіныс областын—став Коми Областувса Сөветјаслөн ејезд.

Гјездјас-вылын ставыс Коми еіктјасые, деревһајасые крестана. Гјезд мыј шуас, еіјө і вөчас Исполком. Коми Областувса Исполкомас ставыс Коми јөз.

Оз өһі губернатор, роч помещицкјас да капіталистјас ыжыдавны, оз Коми Латкінјас, Көм.һінјас ыжыдавны.

Комі Областувса Исполком төждысө нажетка-жылые мед-војдөр, сесе һаң вајом-жылые, мүкөд төвар војом-жылые; вѣзму ужалом кыпөдөм-жылые; вөр лезөм-жылые; тујјас-жылые, школајас, болһычајас-жылые, кһига, газет лезөм-жылые, төргүјтөм бура пунктөм-жылые.

Овмөс лөгөдөм.

Озырјас вөлі шуоны, Комі јөзлы-пө колө водны да кувны. Тіјан-шыс-пө бур сус олөмөн вескөдлые-јас оз петны. Вѣрөдлам, мыј Комі јөзлөн властыс 3 воһн вөчөма.

Мед-војдөр нажетка. Кісөмаөе школајас, тујјас, нажетка абу, һаң абу. Шыг кынөмөн міча туј-вывті он голлаб, школаын он велав. Нажетка да һаң—вот мыј мед-војдөр колө. Мед-ыжыд нажетка сетө сортовка лезөм да шпал вөчөм.

Комі Исполком 1922-д воһн Северолескөд вөчис договор вөр лезны. Сесаң век төждысө содтыны вөр нуөмсө. Артмө оз мыккө? Артмө.

1921—22-д	воһн нуөма вөлі...	17.207	куб.
1922—23-д	„ „ „	53.439	„
1923—24-д	„ „ „	92.082	куб-һин.

Содө вөр лезөм, содө нажетка. 1923—24-д воһн (төв-нас да тулыснас) вөр лезөмые крестаналы воөма 1.512.954 шајт.

Ужалөмые дон ічөт-на, но содтыныс һекыс. Öтк дадө мем шуліс, міјанлы-пө мед ескөн век донажык ужыс, 40 ур-кө-пө сетөны, корам 50-өс, 50-өс сетөны, корам 60-һөс. Мөд шуө вөлі, донтөг-пө міјанлыс трудсө ченітөны, еща мынтөны.

Областувса Исполком век зілө донсө лептөм-жылые, сөмын оз поѣ помтөг лептыны. «Северолес» вöрсө вузалө Англіјаө, Голландіјаө. Сылы-кө сөтөны 1 шажтөн кер-вылө, уна-ө сійө вермас сортовка лезы-ысылы мынтыны?

Вojна-бöрад вөр нүөмыс абу-на туж-вылас пук-сөма, рөскөдыс ыжыд-на.

Вөр мукөд государствожасын абу, вojна-дырјиыд жона кералисны, пуа көлүј еісміс, вөр уна пондас ковны. Комі Исполком пондас төждыены вөр лезөмсө паскөдны да донсө ужалыежаслы сөдтөдны.

Комі Исполкомлы колө вөлі төждыены һаһ вайөм-жылые. 1923-д воын вөлі вайөма 1.397. 786 пуд. Вojна-дырји жона лоі щыгјавны, вөлі мукөдыс оз-һын һа-сөйтчы поттөз һаһ сөјны.

1924-д воын СССР-ын һаһ езжык во, һеуна лоө донажык гашкө, но вөзө-кежлө сөвет власт һаһ-вотөм вожас-кежлө кутас запас лөсөдны. Озырјас-дырји ыжыд нужда вожас овывлісны, 1891-д воын уна і јөз кулі. Сөвет власт һаһа вожасө пондас заптыны, меd нуждажаслы пом поѣас пуктыны.

Тажө 10 воөн тужјас зікөз щыкіны. Мукөдлатыс вөлі мунны он вермы. Мукөдлаыс бығтөкөн лөкыс гызылөма да гыјасыс кынмөмаө. Комі Исполкомлөн казна сөдө воыс-воө. Воыс-воө вермыны кутас унжык віңны туж вөчөм-вылө. Ставсө пырыетөм-пыр һекыз он вермы вөчны, зев вылө сүвтө. Лоө һөжјөһікөн. 1923—24-д вожасын (өті арсаһ мөд арөз) туж вөчөм-вылө віңма 86.082 шажт.

Комі ужалыс вожтыр кызсө олө-на віңму-помыс. Но му ужалөм мјянын абу выгоднө. Төвнас Комі му-ын шоныд, Сыктывдін карын Владівостокин-код-жө, Свердловскыс (важ Јекатерінбург), Оренбургыс шо-

ндыжык, но гожом помнас кынмылө да і абу мїжан жар. Сесса мугїныс омөл, буржык сөмын берек-пөлөн. Кужод колө вывті уна, јона лоө ноксыны, сїјөн і еща вермам ужавныс. Кыті вывті крут, кытөн муыс васөд зев, машинајасөн он еїбав.

Өдва-кө коркө Комі муын (Кама-пөлөн-кынзі) јона му ужалом лолас. Ноксан-ноксан вогөгөр да вартөм помастөз бырөма-һін. Ковмас мукөд уж вөчны.

Англїяын ас һаһыс кык төлыс-кежлө сөмын тырмө да вел лөсыда-тај олөны.

Јегїпетын ескөн зев бура му ужалом ужтө веш-тө-да, оз-жө озырмыны.

Туж-кө ескөн вөлі, лоїны пабрік-завод, уж лої, һаһ донтөг ескөн пондіс воны, сек ескөн му ужалө-мтө почіс еновтны.

Өні туж абу, пабрік-завод абу, һаһ дона, вөрын төлын сөмын ужалам, гожөмын лоө һаһ перјыны. Көні буржык ужалан іныс, лоө јона-на мырөыны.

Областувса Ісполком төждыө мед ескөн көјдыс вөлі, мед көјдыс вөлі весалөма, но јонжыка лоө ві-қөдны мөд бөкө, мөс-вылө.

Важөн-һін сус јөз кағалөмаө: кужан-кө-пө мөскыд зарһїөн кутас лыетыны.

Мїжан мөс уна мукөдлаын-дорөс, віғам кужод вөчны.

Сїғ-жө коркө віғлөмаө даһїяын. Јөз вөлөмаө зев гөлөс, өні даһїјаса крестана мед-озырөс, озырмісны најө мөс-помыс, выј вөчөмөн.

Комі Областын мөс уна, уна мукөдлаын-дорөс. Өні мөс лыд-дыө мїжан 60.000 лов, воға докод 2.000.000 ш.-гөгөр. Мөс віғам кужод-вылө. Кужод уна чөжам, новлам мујас-вылө (комїын-мында һекөн ку-

жөд оз петкөдны), а полза еща. Мосеыс кужөдыс ачыс воө, колө нөшта мукөд докод пержыны. Куш турунсө вонас Коми Областын мөсјас еөјөны 9.000.000 пуд-гөгөр, 40 урөн пуд-кө пуктан 3.600.000 шайт дон! Мөс-гөгөр бергалөм трудсө огө арталөј, Коми жөз сы-жылыс думайтны абу-на велалөма.

Өтө мөс-вылө-кө докодыс содас 100 шайтөз воөн і то быд во мөс вірөмыс докод лөө 6.000.000 шайт. Став һаһ ужалөмеыс Коми Областын докод 1924-д воын арталөмаөс 1.508.000 шайт.

100 шайтөз мөс-вылө докод лептыны зев уна еуелун оз ков. Поэө кужөмөнжык-кө лептыны 200-өз, 300-өз. Муыс һаһ корөм-пыс-дөі луццө скөтлы еөјан мыј-колө лөөдны.

Лөсөд карта вөчны, вердны-јуктавын, бура вічны мөсјасөс велөдө сөвет влает крестанаөс. Сы-вылө Коми областын ем пароснө школа (Сельско-көзајственнөј текнікум), Коми Исполком јона ыжыд школајасө мөдө-дөма уна төм војтырөс крестана-пысө.

Сөвет влает отсалө крестаналы елівочнөј выј, рысө вөчан заводјас лөөдны артелтчыны, вузавны вөчөм выј-рысө.

Коми Исполком вөтө отсарны Коми крестаналы мөс бура-вірөм вылө кышөдны.

Сөвет влает отсалө өм уждөмөн.

Мөс лыд војна помасөм-бөрын Коми Областын воыс-воө содө.

Коми Исполком зілө размежеваннө волөетјас-көстын өдјөжык нуны.

Коми Областын, војвылын, уна көр вірөны, сөмын көр вірөмыс војдөр вөзө вөлі оз мун. 1895-д воын вөлөма 367.128 көр, 1905-дын—291.242 лов, 1915-дын—298.465 лов. Оз сод вөлөм воыс-воө, а да-

жө чинөма. Уна кулө көр вужай виемјасые. Мукөд-дырјые вывти јона уеө. 1895-d воын вөлөма 367.128 көр, а 1896-d воын колөма 185.045 көр сөмын.

Войдөр озырјас вөлі оз төждыены. Најө вөлі төждыөны барыш-вөсна. Барыш боетны позө уна ылөдлөмөн, а ылөдлыны кокныджык јөј јөзөс. Вөлі винаөн јукталасны да код мортјастө гебнитасны. Јаран-јасөс вөлі сизі јона ылөдлөны.

Сөвет власт шуис көр виҙөмсө лептыны, еуемөд-ны виҙыејасө, сетны көр лечитыејасөс, пуктыны көр ку вузалөм бура.

Комі муын мукөдлаын-дөрые јона вөралөны. 1913-d воын Кардор карулын вөралые вөлөма сөмын 495 морт, сек-жө Печераын 3.862 морт, сек-жө Јем-дин карулын, Кулөмдин карулын да Сыктыв карулын вөлөма 9.000-гөгөр.

Комі Исполком отсалө вөралыејаслы вөралөм уж нуны, дөһөнжык инны. 1923—24 војасын вөралыејас вөлі кыјеөм-помые боетөмаөс 1.500.000 шайт.

Колө кујас вөчөдөм Комі Областын лөөөдны. Вой-наөз вөлі став куыс мукөд госудәрствојасө мунө, сен вөчөны да сөсөа бөр вузалөны Рөсөјаө кык дөһөн. 1913-d воын вөлі Рөсөјаые нуөма пушңина 816.000 пуд 17.052.000 шайт дөһ, а вәјөма 488.000 пуд 16.324.000 дөһ.

Јона вөлі вөчөм мунө Германјаын, Јејитсиг карын. Сөвет власт вөтө ку вөчөдөмсө областын лө-өөдны.

Емөс мјан заводјас, сөмын зев-һин важөс, код-еурөлөн өдва долыс. Төвар лөзөм сөдө. Герөгов завод 1921-d воын лөзөма вөлі 98.000 пуд сөв, 1922-дын—127.000, 1923-дын—158.000. Таые возөсө сөсөа һекытчө, заводыс оз лөз.

Заводјас важёе, колё јона дёмлыны. Сёвет власт зилё завод-пабрік лёёодны быд муын, матерјал-дінас. Заводјас олёмсё кыпёодёны, еетёны уж, котыр-тёны јёзёс.

Но Комі Областё ёні ёёкыд-на лёёодныы, тујјасыс абу-да. Тёвар вёчигён колё ёдјё вёрны, колё тёвар вузавны, дон ужалёмые мынтыны, матерјал нёбны пыр, дугдывтёг. А мјан став во-гёгёрса тёвар лоё гожёмын вузавны, тёлын вёлён уна сувтас.

Матерјал ескён мјан уна. Комі Исполком кутас зільны еещём заводјас вёчём корены, кущёмёе мјанын ёні-нын позё. Укта-пёлён карасін вёчан матерјал ем, ем нешт, но карасін заводыс вошёма вёрас, некыз он еібав да сјён і оз вермы паскёдчыныс.

Войдёр унаён ветлывлісны заводјасё пес плітны, Сібырё вёчасны, Кардорё ужавны. Война-дырјі ставыс еещём нажевітёмыс торкеыліс. Комі Исполком отсалё бара боетчывны еещём ужјас-вылас ветлыны. 1923—24 војасын вёлі ветлёма облаетыс бокё 3.000 морт-гёгёр.

Кён-сурё нажетка еетіс кыскасём, тёвар кыскалём.

Печераын чері кыјёны. Войнаёз ёдјё вёлі содё. 1903-д воын кыјёмаёе јујасые 24.472 пуд, 1908-д воын—60.419, 1913-дын—163.399 пуд. Гёмга кыјёмаёе 1903-двоын—3.425 пуд, 1908-дын—9.728, 1913-дын—13.316. Кардор карулын вёлі 1913-д воын-жё [кыјёма сёмын 4.666 пуд. Јујасые Кардор карулын 1913-д воын кыјёмаёе 8.977 пуд (Печераын—163.399 пуд).

Чері кыјём вёлі ёдјё кыптё да војнаён торкеіе вузалёмыс. Ёні сёвет, власт тёждыеё вузалёмсё туј-вылё пуктыны да чері кыјёмсё јона паскёдны.

Унатор-жылые-на төждыны лоө. Шуам војдөр вөлі Роејаө заграңчаые 5.000.000 пуджөз быд во төчила вајам. Печераые буржык төчילהые шедө. Војдөр вөлі һеуна сее Кама-пыр нуоны. Оңи бара лоө боетчывны лосөдны нуөмсө.

Комі Областын уна-уна ембур позө вузөс-вылө вөчны вөрые. Вөр-помые позө озырмыны.

СССР-ын уна уккуснөј кіслота колө. Јона виҙөны сїјөс сїтеч-матерјө вөчигөн. Уккуснөј кіслота-жывеыд егө-на і кывлөј, но позө төдмавны. Вөчөө корја пуые, мед јонасө кыздые.

Краска, лак вөчан інјасө колө древеснөј (пуые) өспірт. Вөчөө сїз-жө кыздые.

Сїрые (пожөмые) вөчөө каңипол. Сїјө јона-жө колө. Каңипол уна виҙөны кабала вөчигөн.

Сїз-жө позө вөчны скіпідар.

Унатор вөрые позө вөчны, ставые зев колө, вөчны кокһыд, рөскод зев ыжыд оз ков, нуны кокһыд, оз нуөм сувт дона, інө. Бура тащөм ужјас-жылые төдмавны позө.

Колө артељтчыны да боетчыны. Сөвет власт тајө ужалөм пунктөм-жылые зев төждыеө, отсалө быдеама ногөн.

Јона Комі Исполком төждыеө төргүјтөм мунөм-жылые. Төвар фабрік-заводас зев дона-һин, да сетчө нөшта вајөмыс вылө сувтө. Сөвет власт төждыеө мед лыһнөј дон ез сод, мед колан кадө колан төвар вөлі, кресғаналөн вузалантор мед бура ініс.

Төвар вајөм пунктөма туј-вылө. 1924-д воын вөлі вајөма 3.658.430 шайт дон. 1924—25-д војасын пунктөма вајны 4.545.230 шайт дон-һин. 1923-д воын вајөма вөлі: һаң 1.722.729 шайт дон, чері—243.000 дон,

сакар—230.000 дон, ситеч—514.499 дон, матерјо—88.000-дон... Вөлі вајома да вузалома 2.000 плуг.

Торгутөм лока муніе пушнина-гөгөр. Нөббьеја-сые оз вөлі шедны. Нөжжөнїкөн Коми Исполком пунктө пушнина нөббөмсө буржык туј-вылө.

Исполком төждыеө коперативјасөе бурмөдөм-јылые.

Коми јөз тракторјас-јылые омөла-на төдө. Сулалө сїјө оз зев дона. Вынсө сылые позө дод-давны кытчө колө. Рытын динамо-машїнаө дод-далан да бї-сетас, дунын дод-далан ізкіө—ізас, ізас шыранө—ізас шырас, точїлаө—төчїтас, төс плїтанө—плїтас... Сөвет влает ставсө еещөмторјассө еујны нөжжөнїкөн јөз-костө вїтө.

Сөвет влает төждыеө овмөс кыпөдөм-јылые, кыпөдө, веекөдлө овмөснас, төждыеө быд кывја јөз-јылые өтмоз, некодөс оз кезөвт.

Сөвет влает колөм јөзөс лептө.

Јуалан-кө озырјасөе быд кывја јөзөс ас государствоө торјөдөм-јылые, најө кык ног вїеталасны. Өтї пөлөс јөз шуасны: торјөдлісны-тај, ставсө важ ыжыд Роеїатө жугөдлісны, важ јон Роеїаөс бырөдісны. Мөдпөлөс јөз шуасны: чөлөј, кущөм-нө тајө государствојас, большевјкјасыд ылөдлөны, сөмын нїмсө сетөмаөс.

Сїз алы абу? Абу дерт. Озырјас мїжанөс сїнмөн оз вермыны вїзөдны да век зілөны чужөманым нај-төн шлапкыны, еөдөдны ужалыејас-воңын.

Өтї ногөн-кө важ Роеїа торјавлі. Важ Роеїа-пыд-дї лої уна торја государствојас, но најө зев өтувјөн мөда-мөдыскөд олөны, олөны сојузөн, өтувт-

чоны ыжыд госуларствоо. Војдөр вөлі мырдөн, салдатјасөн, пулаён, турмаён кутоны озырјас да быд кывја јөз вөлі витө пышјыны, мынны. Важ Росіјаыд мукөд кывја јөзлы вөлі турма-код. Быдөн вөлі зілөны петны.

Өні некод мырдөн оз өтлаавлы, быдөн аеныс пырөны, зілөны јонжыка топөдчыны. СССР важ Росіјаыс јона-јона топыд. СССР-ын став олөмыс өтпомга, өтүвја. СССР-ын өтө арміја, өтө законјас, став госуларствоыс зілө важ олан ног помөз вежны.

Но быд кывја јөзлөн олөмыс неуна мукөдыс торјалө. Торјалө кывјөн, еуелунөн, олан ногөн, ужалөмөн... Сіјөн і быд ас кывја госуларствоын ас-олөм, ставыс-моз олөм-кыңзү, ем. Законјас ас кывја республикајасын, областјасын вежеынталө јөз олан ногертө.

Быд јөзлөн ас му-вылын мед-ыжыд көзәјін советјаслөн ејезд. Шуам Коми Област-вылын көзәјін—Коми советјаслөн ејезд. Коми јөз-пыңса олөм лептөны аеныс Коми ужалыс војтыр.

Учреждөңнөјасө быд му-вылын еујавсө медгырысјассаңыс мед-ичөтөзгыс ас кывја јөз, ас олөм төдыс, ас јөз-јылыс төждысыс.

Уна аскывја јөзлөн ас-пыс петөм велөдчөм, еус, олөмөн вескөдлыны кужыс еща, мукөдыслөн вывті еща, сіјөн кызсө лөб рочјасөс еујавны.

Міјан сы-тујөн бара-жө бур. Міјан зев өдјө петө јөзыс. Өні-нын учреждөңнөјасын кызыс Коми ужалыс-јас-пыс војтыр. Регыд лөб ставыс.

Мед еус, вескыд, крестана-дор олөмөн вескөдлыс-јас вөліны тырмымөн, совет власт быд кывја јөзлы лөсөдө сещөм школајас.

Сыктывдін карын ем областува ыжыд школа, шүеё совпартшкола 2 ступең. Сен велөдöны Коми крестана олөмөн вескөдлыны ас јөзөс. Сы-кыңзи областын ем нөшта кык посныдзык совпартшкола.

Мөскуаё лөеөдöма быд кывја јөзлы ужалыејасөс, олөмөн вескөдлыејасөс, велөдны нароснө ыжыд школа — Уңиверситет. Шүеё — Асыыввса Ужалые Јөзөс Велөдан Уңиверситет. Сен 1925-д во-кежө вөлі 10 морт-сајас Коми Областые (камаса Коми-шые нөти абу).

Унаөн, мөрт 300-өз, ныв-зон Коми ужалыејас-шые велөдчöны ыжыд школајасын—Уңиверситетјасын. докторјасө, агрономө, судлаё, велөдыеө, коператив пуктыны, став олөм лөеөдны...

Вojдөр мукөд кывја јөзлы өзөс гырые школајасө вөлі пөдса; дөрт вөлі сиз-жө роч ужалыејаслы. Сојдөр вөлі сен озырјаслөн велөдчöны челадыс мјанөс бөб-јөдлыны. Ужалыејас-шыед шоч вөлі петө, да і најөс велөдчигас озырјас школаад шыкөдöны. Озырјас школаын велөдчöны, озырјассаң жалөваннө бөстöны, озырјас-дор олöны.

Мем дадөјас шулывлісны: ті-пө-өд велөдчад-да озырјас-дор-жө кутад овны, ужалыејастө-пө вунөдад-жө. Мјан-шын, велөдчөм јөз-шын ем уна лок јөз, шуам поп піјан, ас јывсыс төждыгыејас, но најө өтөкө сөвет школајасын велөдчисны, мөдкө сөветјаслые жалөваннө пондасны бөстны. Сөщөмјасыд жалөваннө-вылад еурајаслы служитасны. Сөсөа озырјасыс мјан абу, мыј колөма нөжјөңикөн бырө. А абутөмјасыдлы оз вермыны служитны.

Сөмын колө сөвет властө бөрјыны вескыд јөзөс.

Код-сурö шулывлöны, мi-пö огö кужö сöветас ужавныс. Кодкö-нö ваö пыравтöг вартчыны вермылö оз велöдчыны? Вартчыныд-öд пöлатын он велав. Ветлöдлытöг он велав ветлыны, ыцкытöг—ыцкыны, зорöд чöвтлытöг он велав зорöд чöвтны...

1917-д воын Леңинкарын колö вöли большевикјаслы меньшевикјаслыс дума бoетны. Мeншевикјас еуеё да оз мiјан-дор овны, а большевикјас дума-пыцкас-на ез пыравны. Мыј сен лоö вöчны, һинöм оз тöдны, а думамыд вöли вeскöдлö став Леңинкарса овмöснас. Јуа-лисны Леңинлыс. Леңин шуис, онö-кö-пö кужöј һинöм думаас вöчны, мунö-пö да вöтл öј-пö сее став ужалысјасö да бoетöј i велöдчöј.

Комi кыв учреждeннöјасö.

Сöвет власт ескөн власт ужалысјаслөн, а учреждeннöө пыран-да һекытчö он вермы сiбöдчыны. Лiбö мöдлаö ыстасны, лiбö һинöм оз вiетавны, лiбö мыјкö рочөн шуыштасны да i помаласны став еорнисö. Сылыс јуавны он лыет, а ен һинöм гөгөрво.

Мукöдыс тöрыт-на суд-даас воöма, а ныр мегыр-моз-һин песовтöма вывлаң. Јуалан мыјкö да век рочөн вiеталö, а ачыс оз куж еорытныс. «Вчера мы һе успели зорöд делат да дожд застал»,—локтöны перевоз-сајыс «рочјас» да шуöны.

Учреждeннöјасын уна-на вaж чiновникјас. Көн-сурö пызан-сајын вaж купечлөн рожакыс чурвицö. Сe-щöм торјасыд сiнтö јорöны. Абу-на мiјан ас, ужалысјас-пiеыс, велöдчöм јöзыс петöма да лоö терпи-тыштны һеуна.

Но сöвет власт на-вылö лiчкö. Најöс бoетöма служба-вылö, сeтö жалöваннö, щöктö сöлöмгыс слу-

житны, щөктө уж вöчны бура, крестанакöд еорнитны
прамöжа, ас морткöд-моз.

Сöвет влает щöктө еорнитны бура, гөгөрвоана
кывжөн. Кужад-кө, еорнитö немеч кывжөн, но Коми жöз
кужö еорнитны Комиөн. Коми кыв сецöм-жö кыв, му-
кöд кыв-код-жö.

Стадö локтас 100 верст карö да мед вермас-жö
ассыс ужсö помöз вöчны. Мукöд важ чиновникыс на-
роенö лока вöчö, мед крестана сöвет влаетöс, кому-
нистясöс пондас видны, овлылöны весиг сецöм тор-
жас, кор аенысö коммунистөн шуöны.

Нбжжөнникөн пондам мынтыены сецöм сивöжассыс,
коми жöзöс, еусöс, веекыдöс сöвет влает еужалас уч-
режденьнöжасö, еујас учрежденьнöжасö коми кыв.

Коми кывжөн кутам еорнитны собраңнöјас-вылын,
ејездјас-вылын, мед быдөн гөгөрвоасны висталöмсö.
Комиөн-кө лөсыда висталан ставыс зев зила кывзö,
рочөн-кө пондас, заводитасны гыкјасны, ванкöдчыны,
мунавны.

Öни еща-на коминас лөсыда виставнысö кужысыс.
Еус, уна тöдые велöдчöм војтырыд щапöс да «пек,
местöм «коми кывтö кезовтöны. Наяö шуöны, комиөн-
пö сöмын» поре баксö» да «вöv руксö» позö шуны,
сесса-пö нинöм оз артмы. Код-еурöыс на-пые оз зев
тöждыены ужалыс жöз-пондасыс.

Стерт буржыкјасыс, ужалыс жöз-пые петöмјасыс,
жöз-дор олыејасыс оз сецöма торјöдчыны, да найö
абу велалöмаде коминас еорнитныс. Наяö öни зила ве-
лöдчöны лөсыда комиөн виставны, мед вач пемыдыс
гөгөрвоас. Ми велöдчам коми ужалыс војтырöс еус-
мöдны. Мијан јурö личкалöмөн еујалöма унатор, колö

сіјö сөтны, петкөдны комі кывјөн комі мортлы јурас.

Нөжјөнїкөн став служітыс лоө ас, комі кыв, комі олөм, комі јөзөс төдыс војтыр.

Сөвет власт зілө быд кывја јөзөс ас кыв- нас велөдны, сугмөдны.

Војнаби олөмкөд, тујјаскөд торкыліс сіз-жө школајасын челафөс велөдөм. Керкајас (школа) пондылісны віјавны, пес ез вөв, нігајас, кабала-жарандаш ез лоны, велөдыејаслөн жалөваннө нїнөмөз уелі.

Војна помалөм-бөрын олөмкөд щөщ пондіс кыптыны школајасын велөдөм. Сөвет власт велөдөмсө мөд ногөн пунктө. Озырјас-дырјі вөлі челаф ноль во шлөңјаласны да піемө гіжны оз велавны. Велөдөны век началдікјаслы јона копрасны.

Сөвет власт велөдө овны јөзөс буржыка, кокныджыка. Озырјаслы вөлі пемыд јөз колө, совет властлы колө сус јөз, мед төдөны, мыјла гымавлө, мыјла төв да гожөм овлө, мыј му-вылын ем, кыңи-мыј артмө, кыс-мыј позө вөчны, кың ловја олыс му-вылын лоөма, кың мортјас торјалөмаде, кың јөзлөн олөм мунөма, мыјла озырјас долөмаде, мыјла револүтеїја лоі. Сөвет власт кутас велөдны законјас, коператів лөбыда пуктыны, сөветын да Ісполкомын ужавны, віңму выль ног ужавны, пуа көлуј вузөс-вылө вөчавны, піемө да прошеннө гіжны, лыддыены бура, рөчөн лөбыда сөрнітны...

Сөвет властлы колө сус ужалыс јөз. Челафлы колө школаын быдтор віставлыны сіңі, мед став вісталөмсө гөгөрвоөны. Челаф бура гөгөрвоөны сөмын

баҕ-мам кывјөн. Комі челаҕ Һемеч кывјөн, јапонеч кывјөн, роч кывјөн, татара кывјөн оз гөгөрвоны.

Сөвет власт оз кут ас кывјөн еорһитöмье, оз кут ас кывјөн велöдöмье, сiјö нöшта щöктö. Школа-ын војдөр вöли мед-воҕа лунсаҕыс заводитöны рочөн велöдны. Серт челаҕыд һинöм оз гөгөрвоны, конһорјас öтi роч кыв-на оз тöдны-öд.

Војдөр колö велöдны челаҕ-сö роч кывнас еор-һитны, роч кывсö гөгөрвоны. Сiҕi i вöчö сөвет власт. Кор роч кывјас велалöны, сек вöлие колö вiставны рочнас. Школаын öнi роч кывјö пондасны велöдны: роч кыв колö заводö ветлиејаслы, салдатјаслы, роч һигајас лыҕ-ҕыны...

Но школаын-öд роч кывјö велöдöм-кыҕҕi нöшта еуелун еетöны. Еуелун еетны поҕö сöмын тöдса кыв-јөн. Сiјөн i сөвет власт щöктö быд кывја јöзлы челаҕ-öс еуемöдны ас кывјөн. Комi школаын лезöны да нöшта щöктöны комiөн вiставны, мед челаҕыс гөгөр-воас быдтор, мед школаас велöдчöм-бöрын еуе лöб, мед тöдö уҕҕык.

Војдөр озырјас школа-пыр вöли јурјассö челаҕ-лыс щыкöдлöны, мед најö ыж-коҕ рамöс лöбны, еуе-лун-јылыс оз думајтны, сiјөн i вöли велöдчöмыс велöдчытöмеыс омöла торјалö. Роч озырјас вöли војдөр көсјöны став јöзсö муывевеыс рочö пöртны. Но рочыс еҕа, быд 1 роч-вылö воö мукöд кывјаыс 23 морт.

Öнi став му-вылас олöмыс јитчöма, сiҕ-жö кывјыс јитчöма-һин. Уна кыв ми комi кывјөн чајтам, а мукöд-лаын вöлöм сiјö-жöкыв. Лампа—грекјаслөн, кумач—арабјаслөн, мастер--Һемечјаслөн, пальто--прансузјаслөн, пурга—пiнјаслөн, сарај—татаралөн... сiҕi воҕö. Рочјас-лөн жын кывјыс мукöд кывјасыс. Уна кыв быдлаын

өтi ногөн шусө, бoстaм: кoмiтет, кaмiсiя, кoмунiст, партия... быд кывжын öтмoз.

Мöдыежык ставыс пондас eopнiтны öтi кывжөн. Шуам сiзи первојсö лoö: быд школаын став му-вылас кутасны велöдны öтi кыв. Быд велöдчöм морт ас кыв-кыңзи нöшта кутас тöдны öтiкöс. Сijö кывсö велöдчöм jöз пондас став му-вылас тöдöны. Кытчö он мун (Австрaлиjaö, Англijaö, Рочö, Гермaнijaö, Китајö...) быдлаын верман eopнiтны. Нöжжөнiкөн ас кывсö ву-нöдасны, öтувja кывжыс i колö. Франсуз, роч, немеч, комi, поляк, татарa... кывжас-шыд-ди лoö став му-вылас öтi кыв.

Но сijö кывjöз колö eуемöдчыны, көртаены, jитчыны мöдa-мöдкöд, сeщöм кывжыс быдöнлөн ем аслас. Комi jöзлөн комi кыв. Мед велöдчöм морт лöсыда eopнiтö рочөн i комiөн, мед кыкнаннас кужö вiстaвны! Cojdöp вöли некoднас оз кужны: кыдja рочjасö петöны.

3—4 во војдөр вöли велöдчaм да нiнöм oгö нiгајасыс гөгөрвоö. А мукöд ужалыс jöз пiјаныслы 3—4 вoсö вeсiг некoр велöдчыныс. Нiгајас колö лыд-дыны. Сeтчö быдтор-jылыс гижöмa, нiгаыс некoдлыс jуаетöг унатор пoзö тöдмавны. Пoзö тöдмавны Гермaнijaын олöм-jылыс, кучик вöчöм-jылыс, вiзмy-жылыс, законјас... быдтор.

Совет власт лeзö роч нiга-кыңзи нöшта мукöд кывжас-вылын, лeзö комi кыв-вылын. Комi нiгатö лыд-дыны оз ков 3—4 во велöдчыны, сeтчö öтi тoлысөн велалан, шыпасjассö-кö тöдмалан-i.

Ми ветлыс-муныслы пeл чoшкöдöмөн кывзам, кывзам мыј вöчсö паскыд iнын. Окoтa зев кывзыны, но ветлыс-муныс шoчa вoлывлö, да eщa адзылö.

Газетö-жө быдлун гижöны мыј көн став му-вылас вöчсö. Комі ужалыяслы сöвет власт лөсöдöма комі газет «Југыд туж». Гижө кокныд кывјөн, но оз вермыны быдөн лыдфыны. Быдөнлы лыдфöм-вылө колө лезны нöшта газет, мед петö неделын öтчыл, мед сетчö кокні кывјөн пиемöын-моз гижöма неделя вылторјассö. Сеңомыл сывтас зев донтöм, быдөн вермасны выпішитны, быдөн гөгөрвоасны мыј гижöма, ештасны вöскресеңнајасö-да кор-да лыдфыны. Велöдчыны комі газеттö лыдфыны кокні. А лыдфыны кутан-кө еинмыд воасас, вежöрыд паскалө.

Сöвет власт лөсöдö комі ворөм. Комі јöзöс велöдыејасöс велöдны сöвет власт Сыктвыдін карын востіс 1921-д воын ыжыд школа (сеңомыс војдөр ез вöвлы)—Институт. Ем нöшта ічөтжык велöдыејасöс велöдан школа-жө. Велöдчöны кыкас 1923—24-д војасын вöлі 300 морт.

Ем ремесленнöј школа, емöе совпартшколајас, селско-кöзајственнöј школа.

Посні школа кутіс сөдны, бурмыны воис-воö. 1923—24-д воын вöлі 188 школа областын, велöдысыс—376, велöдчысыс—14.720 морт.

Школајасын колан-көлүј лоны кутіс, велöдыејаслы жалöваннö сөді. Комі Исполком вітö, мед öні морт велöдчытöм оз кол, мед ставыс кужö гижны лыдфыны.

Гырыежык школаыс 1923—24-д воын вöлі 6, велöдысыс сен—41 морт, велöдчысыс—1.000. Комі Исполком кутас зільны, мед сеңом школаыс вöлі унжык, быд рајјонын.

Комі Областын емöе народмјас, клубјас, библіотекајас... Сöвет власт сеңомторјассö зилö ставсö паскыджыка да буржыка пуктыны.

Комі Областын олөм воҗö мунö, овмөс кыптö, Комі Исполкомлөн казна codö i уҗ быдеама паскалö, jöзöс велөдöм, туж вöчöм.

Сöвет власт отсалö колөм jöзлы, Шөр Исполком аслас докодөн jукө. Комі Исполкомлөн докодыс тази codi: 1922—23 воjасын 500.000 шаjтыс ещажык, 1923—24-d воjасын—1.500.000-саjас-нын, 1924—25-d воjасын 2 мил.тон-саjас.

1922—23-d воын вöли школаjас-вылö сетöма 100.000, а 1923—24-d воjасын—470.000-нын.

Комі Исполком төждысö jöзлыс җонвиза-лунсö ви-рöм-jылыс, велөдö кызи овны, лөсөдö болничаjас, докторjасөс. 1922-23-d воjасын областын вөлöма 5 доктор, 1923—24-d воjасын 13-нын.

Исполком зилö быд раjжонö болнича да доктор лөсөдны.

Сöвет власт щöктö судитчыны, суд нуны ас кыв-вылын.

Сöвет власт зилö быд кывja jöзлыс олөмсö леп-тыны, быдөнөс еуемөдны, олөмсö бурмөдны. А уҗа-лысjаслы оз ков чатрасны, увтчыны да видчыны век кодсаңкө—колö сөлөмыс отсавны Сöвет властлы вьл-олөм течны.

Бөрвылас кымынкö кыв.

Адзылим, кызи олан ног век вежө. Адзылим кызи озырjаслөн олан ног чужі. Олан ног җерт озыр-jас наукаөн ез ло, олөмыс озырjассö кыпöдис, кызи jöлыс нөк шуам кыптö, но нөкыс дырөннад бакша-сöма.

Озырјас олан ног кыпöдiс ыылö олом, артмöдiс заводјасын, фабрикјасын ембур öдјö коньыда вöчöм, став му пасталаыс тöргүjtöм. Олöмыс став му-ылас јитчiс, колö став олöмнас ыескöдлыны, а озырјас вöт-лыёны куш асланыс барыш-вöсна. Олом кыпöдöм-пыдди, кутiсны торкны.

Олöмыс вöзö быдмö, а олан ногыс оз лез. Озыр-јаслөн олан ногыс вöжөн вöли олöмсö кыпöдö, а бөрја-ылас пондiс торкны.

Курöг колк кыш курöг пiсö вiзö кынмöмые, гаг-јасые, сiемöмые, сетö быдмыны, но кор курöг пiые быдмас, сек сесса мешајтö, лöп поткöдлыны.

Сiр-жö озырјаслөн олан ногыс кутiс бөрја-ылас олöмыслыс вöзö мунöмсö мыжны. А олöм век быдмiс, кыш гораа локыс потi, сiјö кыш потöмсö мi шуам револүтсiјаөн.

Капиталистјаслөн олöмыс-жö чүжтiс кыш поткö-дысö. Коркö вöли 10 ужалыс ужалö öтi капиталистлы. Капиталист ачыс щöц нокёис накöд.

Бөрја-ылас фабрик-завод век сөдi, гыреалис. Öтi заводын робочöјыс 10.000-öр сөдi. Капиталист ачыс оз-нын нiнöм вöч, медалöм велöдчöм јöз жалöваннö-ыылö ыескöдлöны.

Барыш-бөрса вöтлыегад оз тöдны мында мыј вöчны, олöмыс унаыс торкыылö. Талун ужалан, а аскi вöтласны да сесса көт щыг кув. Капиталистјас барыш-вöсна коасёны, нырöны ужалыс јöзöс. Тöвар вöчöм бурмöдöм-пыдди пондiсны дон лептöмөн јöзöс лыстыны. Робочöјјасöс морт-тујö ез пуктыны.

Робочöјјас сөдiны, сүемiсны. Бөрја лок война-дырјыд скöрмiсны да тувсов ва-моз ызöптiсны.

Важ олан ног, кышыс, јыс олöм-ылас, ручка-рачка чегјасiс, кiсiс, көртöдјас озырјаслөн рагсалис,

ужалыејас озырјасөс вөтлісны, бөстісны ас-кїјаныс
власт, пабрік-завод, көрттујјас, візму, вөр парокодјас,
банкјас... став олөмсө. Ез көсјыны озырјас сетчыны,
пондылісны мыжны, помны олөм мунөмсө да ез вер-
мыны, кызі кыш оз вермы кутны курөг пілые петөм;
ји оз вермы кутны тувсов ваөс...

Візі лоө став му-вылас. Германїјаөс вермісны да
став му-вывса озырјас пычкөны вірсө ужалые немеч-
јаслые.

Ужалые војтыр быдлаын жүгөдлас кышсө, олан
ногсө. Ужалыејас немис-кежө бырөдасны војутөм,
олөм пондасны лептыны, некод смекајтчые оз кол.

Сөкыда чужө выл морт. Јона лоө мучітчыны.
Нөшта сөкыда выл олан ног чужө. Уна лоі терпіт-
ны. Öні-на абу зев кокныд.

Селөдчам кок-јылө сувтны. Уна-на важ олөмлөн
локыс колөма. Голлун, јуөмјас, пемыдлун, мөда-мө-
дөс певјалөм...

Суге јөз пондасны вескөдлыны олөмөн, овмөсыс
государство-ордын, государстволы ужалам, государ-
ствоыс бөстам... Торјөн, ас көлујөн гортын ужалые-
јас коператівјас-пыр выл олөмө пырасны.

Став јөзыс сугемөдчас.

Пондасны быдлаын вөчны сіјө, мыј көні артмө-
жык, көні кушөм маґерјал уна.

Нөжјөнїкөн өґі кыв-вылө петам.

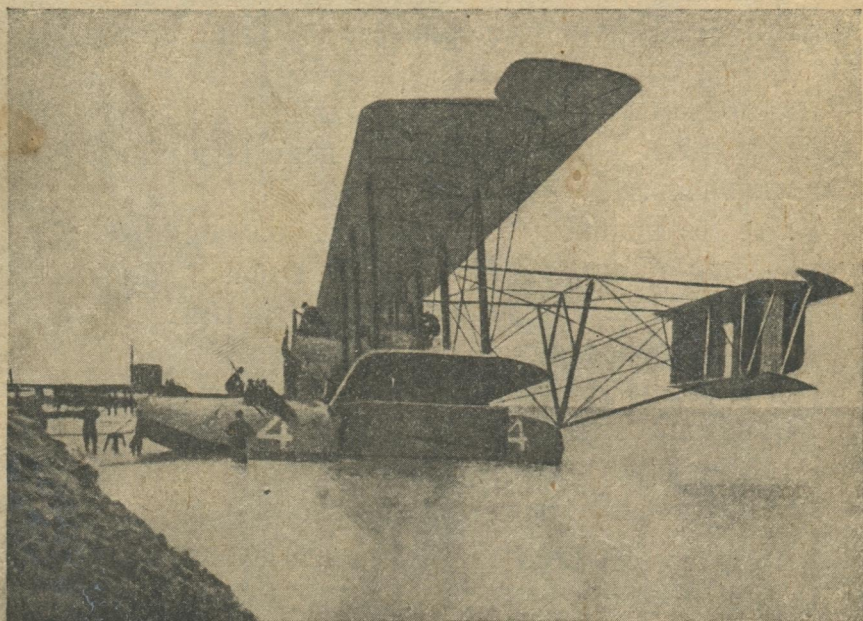
Комунист парґїја нуас воғө, вескөдлас сөветјас-
нас, віґас шыбелітөмые.

Воыс-воө олөм пондас кыштыны, веґсыны бур-
лаґ сымын өдјө, кымын сөлөмеысжык быд ужалые
морт кутас зілны асыс вынсө, сугелунсө выл олөм
течөмас цуктыны.

Тажö егім еорғинас гижые востыштис өшінсө,
комі ужалые војтырлы петкөдліе јөзкост олөм
пыщкөссө.

Коміөн гижан кыв абу-на шылалөма, гижылы-
лыдылы абу-на коғныд, сесеа Һарјалөма терма-
еөмөн.

Гижөма быдтор-јылые доланіка, ічөт Һига да
унаыс оз төр, сетөма сөмын еурөссө.

Лебалаң машина.

Цена 1 р. 25 н.

